

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Eerste Kamer
der Staten-Generaal
Kazernestraat 52
2514 CV DEN HAAG

**Directie Bestuurlijke en
Politieke Zaken**

Bezoekadres
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr
00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)
F 070 378 6011 (algemeen)
www.rijksoverheid.nl/ezk

Ons kenmerk
BPZ / 105998797

Bijlage(n)
13

Datum 4 mei 2026
Betreft Overzicht rappel moties en toezeggingen Eerste Kamer

Geachte Voorzitter,

De Kamer heeft verzocht een geactualiseerd overzicht te ontvangen van de stand van zaken van de aan de Kamer gedane moties en toezeggingen waarvan de termijn volgens de Kamer op 1 juli 2025 is verstreken. In deze brief vindt u een overzicht met daarin de actuele stand van zaken van de door de Kamer gerappelleerde toezeggingen. Als bijlage is toegevoegd een aantal brieven waarin een toezegging of een motie is afgedaan, en waarvan is gebleken dat deze eerder abusievelijk alleen naar de Tweede Kamer zijn verzonden.

Stientje van Veldhoven-van der Meer
Minister van Klimaat en Groene Groei

Jo-Annes de Bat
Staatssecretaris van Klimaat en Groene Groei

Rappelabele toezeggingen

<p>Toezegeging Subsidiebeleid bij verplichte investeringen (35.788) (T03431)</p>	<p>Deze toezegging is onderhanden, wordt opgenomen in MJP 2027 voor Q3 2026.</p>	<p>Deze toezegging had moeten worden opgenomen in MJP2026, maar dit is in het proces niet gebeurd.</p>
<p>Toezegeging Analyse financiële impact klimaatbeleid voor Nederlandse huishoudens en bedrijfsleven (35.216) (T03448)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Definitief ontwerp- Klimaatplan 2025-2035'. Deze is op 14 maart 2025 met de Kamer gedeeld.</p>	<p>In het Klimaatplan 2025–2035 is in hoofdstuk 4 een analyse opgenomen van de economische effecten en de lasten voor huishoudens en bedrijven. Hiermee is invulling gegeven aan de toezegging om de financiële impact van het klimaatbeleid in kaart te brengen.</p>
<p>Toezegeging Informereren over voortgang onderzoek ACM naar volumecorrectiere geling (36.200) (T03520)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Voortgang verduurzaming industrie'. Deze is op 24 oktober 2024 met de Kamer gedeeld.</p>	<p>In de Kamerbrief over de verduurzaming van de industrie is toegelicht dat de volumecorrectieregeling in Nederland door de ACM niet langer wordt toegepast vanwege Europese regelgeving, en hoe andere lidstaten hiermee omgaan. Hiermee is de Kamer geïnformeerd over de uitkomst van het onderzoek.</p>
<p>Toezegeging Gesprekken Q4 emitters (36.169) (T03699)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Beantwoording vragen plenair debat Klimaatwet 27 juni 2023'. Deze is op 14 mei 2025 met de Kamer gedeeld.</p>	<p>Op pagina 8 van de Kamerbrief is toegelicht dat gesprekken hebben plaatsgevonden met de grootste uitstoters over de toepassing van best beschikbare technieken in samenhang met energiebesparing. Hiermee is uitvoering gegeven aan de toezegging.</p>
<p>Toezegeging Gesprekken en brief actief vergunningenbehe er (36.169) (T03700)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Beantwoording toezeggingen Eerste Kamer debat Klimaatwet.</p>	<p>Op pagina 7 van de Kamerbrief is toegelicht dat gesprekken hebben plaatsgevonden met provincies en omgevingsdiensten over actief vergunningenbeheer. Hiermee is uitvoering gegeven aan de toezegging.</p>

	Deze is op 14 mei 2025 met de Kamer gedeeld.	
<p>Toeze­gging Footprint energieketen kernenergie (36.274 / 36.410 XIII) (T03782)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'EK Voortgang ontwikkeling nucleaire kennis- en innovatiestructuur'. Deze is op 29 mei 2024 gedeeld met de Kamer.</p>	<p>In de oplegger van Kamerbrief op pagina 1 staat: 'Daarnaast kom ik graag terug op de toezegging aan het lid Visseren-Hamakers (PvdD) om de footprint van radioactief afval in kaart te brengen. In het verslag van een schriftelijk overleg naar aanleiding van de Kamerbrief van 1 februari 2024 is, zoals toegezegd, in de beantwoording van vraag 9 ingegaan op de footprint van kernafval uit de hele keten. Destijds is onverhoopt niet aan deze toezegging gerefereerd, maar bij deze wordt de toezegging alsnog afgedaan.'</p>
<p>Toeze­gging Kijken hoe onderzoek arbeidsmarkt te versnellen (36.274 / 36.410 XIII) (T03783)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Kamerbrief Voortgangsrapportage Actieplan Groene en Digitale Banen'. Deze is op 2 juli 2025 gedeeld met de Kamer.</p>	<p>In bijlage 1 van de Kamerbrief is beschreven hoe het kabinet gestalte geeft aan een doorrekening van het Actieplan, waarbij is toegelicht dat een volledige doorrekening slechts in beperkte mate uitvoerbaar is en naar verwachting weinig toegevoegde waarde heeft. Ook is uiteengezet wat de opties zijn voor een wervingscampagne voor de groene en digitale sector. Daarmee is deze toezegging afgedaan.</p>
<p>Toeze­gging Maatwerkafsprake n grootste CO2- uitstoters (36.274 / 36.410 XIII) (T03784)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief 'Beantwoording vragen plenair debat Klimaatwet 27 juni 2023'. Deze is op 14 mei 2025 gedeeld met de Kamer.</p>	<p>Op pagina 8 van de Kamerbrief wordt ingegaan op de juridische verplichtingen van maatwerkbedrijven in samenhang met de IMVO-richtlijn. Daarmee is deze toezegging afgedaan.</p>
<p>Toeze­gging Rapporteren bijdragen landbouwsector aan klimaatdoelen in Klimaatnota</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief 'Klimaatnota 2024'. Deze is op 24 oktober 2024</p>	<p>In hoofdstuk 2.5 van de Klimaatnota 2024 is gerapporteerd over de bijdrage van de landbouwsector aan de klimaatdoelen. Hiermee is invulling gegeven aan de toezegging.</p>

(36.274 / 36.410 XIII) (T03786)	met de Kamer gedeeld.	
Toezegging Suggestie meenemen beter verwerken RES-norm (36.274 / 36.410 XIII) (T03787)	Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief 'Voortgang Regionale Energiestrategie (RES) en de interbestuurlijke samenwerking'. Deze is op 10 februari 2025 met de Kamer gedeeld.	Naar aanleiding van de suggestie van het lid Panman is toegezegd dat bij het maken van nadere afspraken met de medeoverheden gekeken zal worden hoe kleinschalige opwek nog beter verwerkt kan worden in de RES-doelstelling. Zoals blijkt uit de PBL-monitor telt kleinschalige opwek op land mee in het aandeel hernieuwbare opwek van het RES bod. In de uitwerking van de interbestuurlijke samenwerkingsagenda en het NP-Energiesysteem wordt samen met de medeoverheden gekeken welke rol en omvang kleinschalige opwek kan spelen in de ontwikkeling van het lokale en regionale energiesysteem.
Toezegging Totaaloverzicht klimaatadaptatie bij eerstvolgende Klimaatnota (36.274 / 36.410 XIII) (T03791)	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Kabinetsaanpak Klimaatbeleid'. Deze is op 24 oktober 2024 met de Kamer gedeeld.	In de Klimaatnota 2024 is beschreven dat een definitie van middelen voor klimaatadaptatie moet worden opgesteld voordat dit totaaloverzicht kan worden gemaakt. Het voornemen is om het overzicht op te nemen in de begroting voor 2026 en bij de Miljoenennota voor 2026 toe te voegen aan het overzicht van klimaat(mitigatie)- en energie-uitgaven. Daarna zal dit overzicht ook bij de Klimaatnota worden opgenomen.
Toezegging Analyse digitale strategie (36.274 / 36.410 XIII) (T03795)	Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief 'Datacenters in de Nederlandse digitale economie (Eerste Kamer)'. Deze is op 21 november 2024 met de Kamer gedeeld.	In de kamerbrief is integraal antwoord gegeven met een verwijzing naar de toezegging op pagina 1. Dat blijkt uit de passage 'Voor zover het de invulling van de toezegging aan de Eerste Kamer betreft, is deze brief mede namens de Minister van Klimaat en Groene Groei. Omdat de motie en toezeggingen thematisch met elkaar zijn verbonden ontvangt u de reactie gebundeld.'
Toezegging Delen analyses bij Nationaal Programma Verduurzaming zodat op tijd	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Voortgang verduurzaming industrie'. Deze is	In de bijlage van deze Kamerbrief zit de geactualiseerde Routekaart NPVI: Van grijs naar groen.

<p>ingegrepen kan worden (36.418) (T03810)</p>	<p>inclusief bijlagen op 24 oktober 2024 met de Kamer gedeeld.</p>	
<p>Toezegging Impactanalyse bijdrage wkk's (36.418) (T03814)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan door het ministerie van Financiën met de Kamerbrief 'Kabinetsaanpak Klimaatbeleid'. Deze is op 7 oktober 2024 met de Kamer gedeeld.</p>	<p>Met de Kamerbrief 'Kabinetsaanpak Klimaatbeleid' is een aanvullende impactanalyse uitgevoerd naar de bijdrage van WKK-installaties, inclusief effecten op netcongestie, leveringszekerheid en CO₂-uitstoot. Hiermee is invulling gegeven aan de toezegging. Dit blijkt uit de passages:</p> <p>'Tijdens de parlementaire behandeling heeft de Eerste Kamer middels de motie Heijnen c.s. verzocht om een aanvullende impactanalyse. De analyse gaat in het effect op netcongestie, de bijdrage die Warmte Krachtkoppelingsinstallaties (WKK's) kunnen leveren aan de flexibilisering van het stroomnet, de reële alternatieven die industriële bedrijven hebben voor emissiereductie vóór 2030, de impact op de CO₂-emissies en tot slot de kosten voor de afnemers van industriële WKK's. Het kabinet heeft deze impactanalyse door Trinomics en Blueterra laten uitvoeren. Hiermee is tevens invulling gegeven aan de toezegging door de Minister van Klimaat en Energie naar aanleiding van een vraag het lid Heijnen (BBB) om de impact van de bijdrage van wkk's aan de flexibilisering van het stroomnet nader te analyseren.'</p> <p>en</p> <p>'Naar verwachting van de onderzoekers leidt het versoberen van de inputvrijstelling tot en met 2030 niet tot een significante afname van het wkk-vermogen. Het vermogen blijft vrijwel constant, maar het aantal draaiuren zal volgens de onderzoekers wel lager worden. De directe impact op het ontstaan van netcongestie is</p>

		<p>beperkt, maar de onderzoekers signaleren wel een aantal aandachtspunten. Zo kan de wkk wel een positief effect op het voorkomen van netcongestie hebben, zolang het wkk-vermogen behouden blijft en de wkk's worden ingezet in congestiemanagement op basis van de lokale netsituatie. Anderzijds kan netcongestie elektrificatie en de snelheid waarmee de inzet van WKK's gedeeltelijk worden vervangen, belemmeren. Tot slot concluderen de onderzoekers dat het versoberen van de inputvrijstelling, los van de lokale congestie-gerelateerde effecten, geen significante impact heeft op de leveringszekerheid tot en met 2030 en dat het geen substantiële impact lijkt te hebben op netbalancing. Voor netbalancing zijn ook na 2030 naar verwachting voldoende alternatieven om flexdiensten te leveren, ook bij eventuele uitbedrijfing van wkk's. Na 2030 neemt de leveringszekerheid in algemene zin wel af (los van het versoberen van de inputvrijstelling), wat door een eventuele versnelde afname van het wkk-vermogen verder onder druk kan komen te staan.'</p>
<p>Toezegging Rapport motie-Erkens in Q2 ook naar Eerste Kamer (36.418) (T03818)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan door het ministerie van Financiën met de Kamerbrief 'Kabinetsaanpak Klimaatbeleid'. Deze is op 7 oktober 2024 met de Kamer gedeeld. En 24 oktober 2024 in de kamerbrief Kamerbrief Kabinetsaanpak Klimaatbeleid (32.813),</p>	<p>Op pagina 10 van de Kamerbrief Kabinetsaanpak Klimaatbeleid (32.813), Industriebeleid (29.826); brief van de minister van KGG over de voortgang van de verduurzaming van de industrie (EK 29.826 / 32.813, D) wordt ingegaan op het rapport motie Erkens.</p>

	Industriebeleid (29.826); brief van de minister van KGG over de voortgang van de verduurzaming van de industrie (EK 29.826 / 32.813, D).	
Toezegging Rapportage Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (36.418) (T03819)	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief Kabinetsaanpak Klimaatbeleid (32.813), Industriebeleid (29.826); brief van de minister van KGG over de voortgang van de verduurzaming van de industrie (EK 29.826 / 32.813, D). Deze is op 24 oktober 2024 met de Kamer gedeeld.	Op pagina 7 van de Kamerbrief Kabinetsaanpak Klimaatbeleid (32.813), Industriebeleid (29.826); brief van de minister van KGG over de voortgang van de verduurzaming van de industrie (EK 29.826 / 32.813, D) wordt deze toezegging afgedaan onder het kopje Nationaal Programma Verduurzaming Industrie.
Toezegging Bekijken Europese praktijken afbouw voordelen zonnepanelen (35.594) (T03835)	Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief 'Stand van zaken Energiemarkt voor Consumenten'. Deze is op 18 december 2025 met de Kamer gedeeld.	In de Kamerbrief op pagina 5 wordt de toezegging afgedaan met deze passage: 'Het kabinet blijft zich inzetten om (toekomstige) zonnepaneeleigenaren goed te informeren over de voordelen van het eigenverbruik. Ook andere landen waar het kabinet mee heeft gesproken en waar een vergelijkbare regeling als de salderingsregeling is afgebouwd, zoals België, zien kansen in het verhogen van het eigenverbruik om zonnepanelen meer te laten lonen.'
Toezegging Bij appreciatie rapport ingaan op subsidies voor thuisaccu's op zout water (35.594) (T03837)	Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief 'Voorzienings- en leveringszekerheid energie (29.023); brief regering;	In de Kamerbrief op pagina 4 wordt de toezegging afgedaan met de passage thuisbatterijen: 'Alle partijen zien thuisbatterijen als een belangrijke potentiële flex-optie voor laagspanning in de toekomst, zien de waarde om lokale netcongestie via de inzet van onder andere thuisbatterijen

	<p>Netcongestie: kleinverbruik en enkele andere onderwerpen'. Deze is op 30 juni 2025 met de Kamer gedeeld.</p>	<p>te verminderen en onderschrijven het belang van het uitwerken van bovengenoemde afspraken. Een specifieke stimulering van thuisbatterijen op de korte termijn past niet bij deze techniek-neutrale aanpak.'</p>
<p>Toezegging Brief rol EBN Noordzee (36.441) (T03868)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief 'Stand van zaken gaswinning op Noordzee'. Deze is op 5 maart 2025 met de Kamer gedeeld.</p>	<p>Op pagina 1 en 2 van de Kamerbrief wordt uitgebreid de rol van EBN toegelicht: 'Met de sectorpartijen, de branchevereniging Element NL en met Energie Beheer Nederland (EBN) bespreekt het kabinet momenteel alle maatregelen die door de verschillende partijen moeten worden uitgevoerd om het activiteitsniveau omhoog te brengen. Deze gesprekken bevinden zich in een vergevorderd stadium. Het kabinet verwacht u dit voorjaar over deze afspraken te informeren. Hieronder volgen al enkele van de hoofdlijnen om de Kamer mee te nemen in de richting die wordt ingeslagen. EBN heeft, als beleidsdeelneming in olie- en gasprojecten, op verzoek van het Ministerie van KGG in kaart gebracht waar de resterende potentie van aardgas en aardolie op de Noordzee zich bevindt en waarom productie hiervan zonder maatregelen niet van de grond zou komen. In de recent verschenen 'Staat van de Sector' gaat EBN hier nader op in. EBN en de sector concluderen dat er nog voldoende potentie is op de Noordzee om te ontwikkelen. Hiervoor is het echter wel nodig dat de sector in gezamenlijkheid voorstellen uitwerkt, hun werkzaamheden waar mogelijk bundelt en deze gecoördineerd uitvoert. Om het resterende potentieel te kunnen ontsluiten, heeft EBN het initiatief tot "Regioprogrammering Noordzee" genomen. Deze nieuwe benadering vormt het uitgangspunt van het sectorakkoord.'</p>

<p>Toezegging Garantie vuldoelstelling aankomende twee jaren (36.441) (T03871)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief 'Kwartaalupdate gasleveringszeker heid'. Deze is op 23 juni 2023 met de Kamer gedeeld. En met de Kamerbrief 'Update gasleveringszeker heid Q3 2024'. Deze is op 30 september 2024 met de Kamer gedeeld.</p>	<p>In Kamerbrieven over de gasleveringszekerheid zijn concrete vuldoelstellingen vastgesteld voor opeenvolgende winters. Dat blijkt uit de volgende passages: Vuldoel '24 – '25: "De ambitie van het kabinet is dat de gasopslagen op 1 november 2023 gemiddeld voor minimaal 90% gevuld zijn." Kwartaalupdate asleveringszekerheid, 23 juni 2023. Vuldoel '25 - '26: "Conform de toezegging aan de Eerste Kamer¹⁵, komt het kabinet ook met een vulambitie voor 1 november 2025. GTS constateert in het overzicht leveringszekerheid dat er aan het begin van het winterseizoen 2025/2026 minimaal 110 TWh in de seizoensopslagen (Grijpskerk, Norg en Bergermeer) en de PGI Alkmaar moet zijn opgeslagen. Dit komt overeen met 80% van het opslagvolume van deze vier gasopslagen. Daarom heeft het kabinet de ambitie dat deze vier gasopslagen op 1 november 2025 gemiddeld ten minste voor 80% gevuld zijn."</p>
<p>Toezegging Informeren regelgeving ontmanteling gasput (36.441) (T03874)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Gaswinning Groningen-veld (33.529), Beëindiging gaswinning Groningenveld (36.441); verslag van een schriftelijk overleg met de minister van KGG over mitigerende maatregelen restrisiko sluiting Groningenveld (EK 36.441 / 33.529, K)'. Deze is op 3 september</p>	<p>Op pagina 8 van de Kamerbrief 'Gaswinning Groningen-veld (33.529), Beëindiging gaswinning Groningenveld (36.441); verslag van een schriftelijk overleg met de minister van KGG over mitigerende maatregelen restrisiko sluiting Groningenveld (EK 36.441 / 33.529, K)' is het verzoek van JA21 om de 'Beleidsregel buiten gebruik stellen boorgaten en putten' te delen ingewilligd op pagina 8 met de volgende passage: 'Tot slot wil ik van de gelegenheid gebruik maken om in te gaan op een verzoek dat door de leden van JA21 is gedaan tijdens de plenaire behandeling van het wetsvoorstel beëindiging gaswinning Groningenveld op 16 april jl. in uw Kamer. Het verzoek betrof het delen van de 'Beleidsregel buiten gebruik stellen boorgaten en putten'. Deze</p>

	2024 met de Kamer gedeeld.	beleidsregel is hier te vinden: https://wetten.overheid.nl/BWBR0042853/2019-12-07 .
Toezegging Vraag strategische gasreserve doorgeven aan minister voor Klimaat en Energie (36.441) (T03877)	Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief 'Update gasleveringszekerheid Q2 2025. Deze is op 15 april 2025 gedeeld met de Kamer.	In de Kamerbrief wordt deze toezegging afgedaan met de passage: "Het kabinet heeft toegezegd uiteen te zetten wat een strategische voorraad is en hoe dit zich verhoudt tot een noodvoorraad, zoals nu opgenomen in de consultatie-versie van het Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis." In de Kamerbrief wordt de nuance geschetst dat niet iedere voorraad naar willekeur ingezet kan worden en dat dit een belangrijke overweging is. Vervolgens wordt er kort ingegaan op de aanstaande internetconsultatie van de WBE.
Toezegging Brief minister voor Klimaat en Energie over energiediplomatie (36.441) (T03879)	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Voorzienings- en leveringszekerheid energie'. Deze is op 8 mei 2024 met de Kamer gedeeld.	In de Kamerbrief is de toezegging afgedaan met deze passages: 'Beleid gericht op (het vergroten van het aandeel van) langetermijncontracten is daarom niet doelmatig en werkt mogelijk zelfs verstorend. In plaats daarvan zijn geschiktere instrumenten om betaalbaarheid en leveringszekerheid te borgen volgens de onderzoekers het inbouwen van reservecapaciteit (reserve aanlandings- en/of opslagcapaciteit) in het systeem om hoge prijzen te voorkomen en het steunen van huishoudens bij hoge prijzen. Deze instrumenten maken reeds onderdeel uit van het huidige beleid van het kabinet of zijn in het recente verleden incidenteel ingezet (bijvoorbeeld prijsplafond). Vooral goed gevulde gasopslagen zijn een belangrijk instrument voor het opvangen van verstoringen en het borgen van de leveringszekerheid. Beleid gericht hierop is daarom voor het kabinet een belangrijke prioriteit.' en 'Ik wijs er hierbij op dat de onderzoekers van Strategy& constateren dat het aandeel langetermijncontracten dat wordt

		afgesloten door marktpartijen toeneemt, ook door marktpartijen met afnemers in Nederland die daarvan profiteren. In Europees verband nemen Nederlandse partijen ook actief deel aan het Europese inkoopplatform voor gas (Aggregate EU). Via dit platform kunnen sinds dit jaar ook middellangetermijnproducten worden aangeboden over een periode van vijf jaar. De Europese Commissie doet daarnaast onderzoek of er bij marktpartijen ook behoefte aan bestaat dat via het platform ook producten voor nog langere termijn worden aangeboden.
Toezegging Resultaten onderzoek impact huursector beëindigen van salderingsregeling ook naar Eerste Kamer (36.611) (T03949)	Deze toezegging ligt primair bij het ministerie van VRO.	N.v.t.
Toezegging Gesprek Milieu Centraal verbeteren informatievoorziening (36.611) (T03950)	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Stand van zaken energiemarkt voor consumenten (Eerste Kamer)'. Deze is op 18 december 2025 met de Kamer gedeeld.	De toezegging is afgedaan met de volgende passage uit de Kamerbrief: <i>"In het voorjaar heeft het kabinet de Eerste Kamer toegezegd om te kijken naar een voorlichtingscampagne voor het verhogen van het eigenverbruik van opgewekte zonnestroom. Conform deze toezegging is in september de campagne 'In het zonnetje' van Milieu Centraal gelanceerd, met als doel om zonnepaneeleigenaren praktische handvatten te bieden om het verbruik van de eigen opgewekte zonnestroom te verhogen."</i>
Toezegging Gesprek ACM en sector over of mkb'ers expliciet kunnen worden toegevoegd aan de reikwijdte van amendement-	Onderhanden. Naar verwachting wordt deze toezegging in Q2 2026 afgedaan.	N.v.t.

Vermeer (36.611) (T03951)		
Toezegging Gesprek waterstofsector (36.378) (T03952)	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Voortgang waterstofbeleid'. Deze is op 14 juli 2025 met de Kamer gedeeld.	De toezegging is afgedaan met de volgende passage op pagina 9 uit de Kamerbrief: 'Aan het Eerste Kamerlid Panman is toegezegd om in het eerste kwartaal van 2025 met de sector in gesprek te gaan over investeringsbeslissingen in infrastructuur, met name over de rolverdeling tussen publieke infrastructuurbedrijven en private partijen bij de ontwikkeling van importinfrastructuur. Samen met de ACM, in haar rol als beoogd toezichthouder op waterstofinfrastructuur, vinden doorlopend gesprekken plaats met private partijen die mogelijk willen investeren in importinfrastructuur voor waterstof en derivaten. Die gesprekken zijn gericht op het wegnemen van onzekerheden over Europese regelgeving bij het nemen van investeringsbeslissingen, of het verkennen van (Europese) financieringsopties.'
Toezegging Inspanningen rondom marktverhoudingen (36.378) (T03953)	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Decentrale ontwikkeling van het energiesysteem'. Deze is op 18 juni 2025 met de Kamer gedeeld.	In de Kamerbrief wordt op pagina 13 verwezen naar dit congres: 'organiseert het Ministerie van Klimaat en Groene Groei een congres met als thema 'Concurrentie op de Nederlandse Energiemarkt: klaar voor een decentrale toekomst?'
Toezegging Brief huidige kennis kosten en risico's carbonisatiewetgeving (36.378) (T03957)	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Voortgang waterstofbeleid'. Deze is op 14 juli 2025 met de Kamer gedeeld.	De toezegging is afgedaan met de volgende passage op pagina 2 uit de Kamerbrief: Het kabinet onderzoekt welke rol het Rijk, provincies, netbeheerders, en andere stakeholders kunnen spelen bij de ontwikkeling van regionale waterstofinfrastructuur. Daarnaast wordt op verzoek van Eerste Kamerlid Panman de mogelijkheid getoetst om per Ministeriele regeling nadere regels te stellen aan de voorwaarden

		waaronder een publiek infrastructuurbedrijf activiteiten met betrekking tot importinfrastructuur mag verrichten.
Toezegging Brief RVO-kennisfunctie (36.378) (T03958)	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Voorzienings- en leveringszekerhei d energie'. Deze is op 24 maart 2025 met de Kamer gedeeld.	Deze toezegging is afgedaan met de Kamerbrief op pagina 7 met paragraaf 2.2 Beter Benutten Bedrijven & Instellingen / Kennisfunctie.
Toezegging Doenvermogen thema bij dialogosessie (36.378) (T03959)	Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Stand van zaken energiemarkt voor consumenten'. Deze is op 18 december 2025 met de Kamer gedeeld.	De toezegging is afgedaan met de volgende passage op pagina 4 uit de Kamerbrief: 'Daarbij hebben verschillende consumentenorganisaties toegelicht welke impact de Energiewet heeft voor huishoudens, zoals bij de werving bij energiecontracten, de energierekening en het bereiken van consumenten die hulp kunnen gebruiken bij bijvoorbeeld het energiezuiniger maken van hun huis. Er is daarbij ook uitgebreid gesproken met de sector over de begrijpelijkheid van de energierekening.'
Toezegging Gebruik Nederlandse term bij EMD-richtlijn (36.378) (T03960)	In het concept wetvoorstel wordt de term "organisator van energiesystemen" gehanteerd. Deze term stond al in de consultatieversie en staat ook in de versie die voor advies aan de Raad van State is voorgelegd. Er wordt nu gewerkt aan het nader rapport. Naar verwachting zal	Deze toezegging is afgedaan in de vertaling op de versie die is geconsulteerd: Overheid.nl Consultatie Wetsvoorstel ter implementatie van het EU Electricity Market Design-pakket . 'organisator van energiesystemen' wordt aangegeven op o.a. pagina 2 en 3.

	<p>het wetsvoorstel met daarin nog steeds deze term, de eerste helft februari bij de Tweede Kamer worden ingediend. Op dat moment is deze toezegging formeel afgehandeld.</p>	
<p>Toezegging Gesprek maatschappelijke partijen verbeteringen omtrent begrijpelijkheid (36.378) (T03961)</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met Kamerbrief 'Stand van zaken energiemarkt voor consumenten'. Deze is op 18 december 2025 met de Kamer gedeeld.</p>	<p>De toezegging is afgedaan met de volgende passage op pagina 3 uit de Kamerbrief: "Onder de Energiewet wordt per 1 januari 2026 de eis gesteld om duidelijke en begrijpelijke taal te hanteren op de rekening. Energieleveranciers worden daarnaast verplicht om een samenvattend voorblad bij de energierekening te voegen. Op deze manier krijgen consumenten in één overzicht duidelijk te zien hoeveel energie ze hebben afgenomen en wat de kosten hiervan zijn. Gelijktijdig wordt ingezet op meer betrouwbare en onafhankelijke hulpmiddelen bij vragen over de energierekening."</p>
<p>Toezegging Inzicht financiële balans tussen investering energiebesparing en andere klimaatmaatregelen (36.600 XIII/36.600 XXIII/36.600 M) (T04024)</p>	<p>Onderhanden. Naar verwachting wordt deze toezegging in Q2 2026 afgedaan.</p>	<p>N.v.t.</p>
<p>Toezegging Doelmatigheid en doeltreffendheid van investeringen in kernenergie meenemen bij systeemstudie. Bij voortgangsbrief zomer hierover informeren</p>	<p>Deze toezegging is afgedaan met de 'Voortgangsbrief nieuwbouw kernenergie oktober 2025'. Deze is op 17 oktober 2025 met</p>	<p>De toezegging is afgedaan met de volgende passage op pagina 4 uit de Kamerbrief, dit volgt uit de systeemstudie van TNO die bijgevoegd is bij de brief: 'Het kabinet concludeert dat kernenergie, ook vanuit het perspectief van systeemkosten en milieu impact, een verantwoorde keuze is. Gezien de breedte van de uitgevoerde</p>

(36.600 XIII/36.600 XXIII/36.600 M) (T04025)	de Kamer gedeeld.	gevoeligheidsanalyses door TNO acht het kabinet deze conclusie bovendien robuust onder uiteenlopende omstandigheden.'
Toegeving Bij voortgangsbrief ingaan op regionale en internationale verschillen en kwantitatieve data m.b.t. netcongestie (36.600 XIII/36.600 XXIII/36.600 M) (T04026)	Deze toegeving is afgedaan met de Kamerbrief 'voortgang aanpak netcongestie'. Deze is op 2 april met de Kamer gedeeld.	De toegeving is afgedaan met de passage op pagina 2 uit de Kamerbrief onder het kopje 'toezegging aan de Eerste-Kamerleden Petersen (VVD) en Baumgarten (JA21) over regionale verschillen en de concurrentiepositie van Nederland betreffende netcongestie (T04026)'.

Rappelabele moties

Motie-Berkhout (Fractie-Nanninga) c.s. over het zwart kleuren van rotorbladen om vogelsterfte tegen te gaan (35.092, G)	Deze motie is afgedaan door LVVN met Kamerbrief 'Natuurbeleid'. Deze is op 2 oktober 2025 met de Kamer gedeeld.	Deze motie ligt bij het Ministerie van LVVN. En is afgedaan met de Kamerbrief in de volgende passage: 'Op 29 november 2022 is de motie van de leden Wassenberg en Van Raan aangenomen over één gekleurd rotorblad (zwarte wiel) voor windturbines op land (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1373). Die motie verzoekt om ook op land één rotorblad te kleuren en refereert aan de eerdere motie die in de Eerste Kamer was aangenomen van het lid Berkhout c.s. die verzoekt om een zwart rotorblad op te nemen als vereiste bij toekomstige tenders voor windenergie op zee (Kamerstuk 35 092, G).'
Gewijzigde motie-Schalk (SGP) c.s. over wegwerken van de capaciteitstekorten	Deze motie is onder handen, wordt verwacht in Q3 2026.	N.v.t.

met middelen die recht doen aan het reduceren van CO2 (35.668, I)		
Motie-Koffeman (PvdD) c.s. over geen subsidies meer op het stoken van houtige biomassa (35.668, F)	Deze motie is afgedaan met Kamerbrief 'Openstelling SDE++ 2022'. Deze is op 18 maart 2022 met de Kamer gedeeld.	De motie is afgedaan met de passage op pagina 12 uit de Kamerbrief: 'In lijn met de motie Grinwis c.s. is het daarnaast net als in de afgelopen jaren niet mogelijk om subsidie aan te vragen voor de bij- en meestook van biogrondstoffen in kolencentrales (Kamerstuk 35 668, nr. 34). Ik beschouw deze motie daarmee als uitgevoerd.'
Gewijzigde motie-Crone (GroenLinks-PvdA) c.s. over een onderzoek naar het aanpassen van het toezichtkader (36.378, L)	Deze motie is afgedaan met Kamerbrief 'Decentrale ontwikkeling van het energiesysteem'. Deze is op 18 juni 2025 met de Kamer gedeeld.	De motie is afgedaan met de passage op pagina 12 uit de Kamerbrief: 'Naar aanleiding van de motie van de leden Crone, Panman, Koffeman, Van Aelst-Den Uijl en Holterhues (Eerste Kamer, vergaderaar 2024-2025, 36 378 H), aangenomen bij de behandeling van de Energiewet door de Eerste Kamer) organiseert het Ministerie van Klimaat en Groene Groei een congres met als thema 'Concurrentie op de Nederlandse Energiemarkt: klaar voor een decentrale toekomst? NB Deze is in juni 2025 georganiseerd. Vlak na het uitbrengen van de Kamerbrief.'
Motie-Holterhues (ChristenUnie) c.s. over onderzoek naar de mogelijkheden en effecten van zowel	Deze motie is afgedaan met Kamerbrief 'Kabinetsreactie op IBO-rapport Bekostiging van de Elektriciteitsinfrastructuur'.	De motie is afgedaan met de passage op pagina 16 uit de Kamerbrief: 'Ondersteuning van huishoudens voor de

<p>een sociaal tarief als een energieprijzplafond (36.378, I)</p>	<p>Deze is op 25 april 2025 met de Kamer gedeeld.</p>	<p>stijgende energierekening op basis van een laag inkomen of energiequote (zoals een energiefonds of sociaal tarief) heeft als voordeel dat huishoudens gericht ondersteund kunnen worden. Keerzijde is dat de marginale prikkel om energie te besparen juist wordt verlaagd. Voor het sociaal tarief geldt dat het nadelen kent in de vorm van marktverstoring. Ook is er op dit moment geen oplossing voorhanden voor de complexe en kostbare uitvoeringsproblematiek. Het kabinet overweegt deze optie daarom vooralsnog niet.'</p> <p>En op pagina 21 uit de Kamerbrief: 'In de motie van het lid Holterhues c.s., ingediend in de Eerste Kamer bij de behandeling van de Energiewet 3 december jl., wordt de regering verzocht het sociaal tarief te onderzoeken en de resultaten te delen. In het voorliggende IBO zijn de voor- en nadelen van het sociaal tarief nader onderzocht, zoals in deze brief uiteengezet.'</p>
<p>Gewijzigde motie-Panman (BBB) c.s. over het vaststellen van de GUE als publieke instantie (36.378, M)</p>	<p>Een dergelijke wijziging past niet in de lopende wijzigingstrajecten t.a.v. implementatie EU-richtlijnen. Er moet daarom gewacht worden tot de start van een apart wijzigingstraject in het</p>	<p>N.v.t.</p>

**Directie Bestuurlijke en
Politieke Zaken**

	kader van nationale beleidskeuzes.	
--	---------------------------------------	--

Ons kenmerk
BPZ / 105998173

Vergaderjaar 2024–2025

32 813

Kabinetsaanpak Klimaatbeleid

Nr. 1529

BRIEF VAN DE MINISTER VAN KLIMAAT EN GROENE GROEI

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 14 juli 2025

Na de eerdere besluiten over marktordening en infrastructuur heeft het kabinet met de voorjaarsbesluitvorming over subsidies en verplichtingen de basis voor de waterstofmarkt gelegd.¹ Het kabinet geeft zo verder uitvoering aan de wens van de Kamer om de waterstofmarkt snel van de grond te laten komen.² Deze brief beschrijft de relevante ontwikkelingen verdeeld in vier paragrafen: wetgeving en infrastructuur, vraagsturing, opschaling van het aanbod, en innovatie en maakindustrie. Daarbij komen verschillende moties en toezeggingen aan bod.

Wetgeving en infrastructuur

Duidelijkheid over wetgeving en betrouwbare realisatie van infrastructuur zijn de belangrijkste randvoorwaarde voor de ontwikkeling van de markt. Zo kan het kabinet de risico's voor bedrijven die willen investeren verminderen. Hiervoor heeft het kabinet stappen gezet met de implementatie van het Europese waterstof- en gasdecarbonisatiepakket en de uitrol van het landelijk transportnet inclusief aansluiting voor vier zoutcavernes voor waterstofopslag. Over waterstofopslag ontvangt de Kamer een aparte brief deze zomer.

Consultatie implementatie Europese waterstof- en gasdecarbonisatiepakket

Het wetsvoorstel ter implementatie van het Europese waterstof- en gasdecarbonisatiepakket in de Energiewet, gaat in het derde kwartaal in consultatie. Het wetsvoorstel legt de rechten en plichten van producenten, afnemers, beheerders van waterstofinfrastructuur en toezichthouders wettelijk vast, en vormt daarmee de basis voor een goed functionerende waterstofmarkt. Belanghebbenden worden gevraagd om gedurende de consultatieperiode te reageren op het wetsvoorstel.

¹ Kamerstukken II 2024/2025 33 043, nr. 114.

² Kamerstukken II 2024/25, 31 239, nr. 415.

In het consultatiedocument worden belanghebbenden specifiek gevraagd naar de marktordering van regionale waterstofinfrastructuur. Zoals toegezegd in het commissiedebat Waterstof, groen gas en andere energiedragers van 16 januari jl. (Kamerstuk 32 813, nr. 1468), zal het kabinet na de zomer de Kamer informeren over de consultatiereacties en het beoogde beleid voor regionale waterstofinfrastructuur.³ Het kabinet onderzoekt welke rol het Rijk, provincies, netbeheerders, en andere stakeholders kunnen spelen bij de ontwikkeling van regionale waterstofinfrastructuur. Daarnaast wordt op verzoek van Eerste Kamerlid Panman de mogelijkheid getoetst om per Ministeriele Regeling nadere regels te stellen aan de voorwaarden waaronder een publiek infrastructuurbedrijf activiteiten met betrekking tot importinfrastructuur mag verrichten.⁴

Uitrolplan, begroting en tariefstructuur landelijk waterstoftransportnet

Het landelijk transportnet voor waterstof is een randvoorwaarde voor de ontwikkeling van een liquide waterstofmarkt en stakeholders moeten kunnen vertrouwen op een tijdige realisatie. Daarom is het kabinet nu bezig om een betrouwbaar uitrolplan en een robuuste begroting vast te stellen en beziet het met de ACM opties voor de tariefstructuur. Zoals eerder met de Kamer gedeeld blijkt uit de herziene begroting van Hynetwork Services dat de kosten hoger en de inkomsten op korte termijn lager lijken uit te vallen dan eerder verwacht. Om de impact daarvan op de tarieven te mitigeren en ten behoeve van een stabiele en voorspelbare tariefontwikkeling, kijkt het kabinet met de ACM naar het toepassen van intertemporele kostentoerekening in de tariefstructuur. Vooral nog lijkt het erop dat de beschikte subsidie van € 750 miljoen voldoende is voor het dekken van de aanloopverliezen. Dit wordt meegenomen bij het onderzoek naar de tariefstructuur; de Kamer ontvangt hier eind 2025 nadere informatie over. Met het nieuwe scopebesluit van de Delta Rhine Corridor (DRC) Procedure realiseert het kabinet bovendien een belangrijke waterstofcorridor. Dit is een belangrijk onderdeel van de importcorridor die Nederland met Europa verbindt. In september 2025 worden de Concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) en het hernieuwde Voornemen en voorstel voor participatie (VenP) van de DRC gepubliceerd.

Vraagsturing

Met de voorjaarsbesluitvorming stimuleert het kabinet het gebruik van hernieuwbare waterstof met een mix van realistische verplichtingen en subsidies.⁵ Door vraagsturing en het verwachte aanbod op elkaar aan te laten sluiten krijgen bedrijven de zekerheid die ze nodig hebben om te investeren. Waar het gebruik van koolstofarme waterstof bijdraagt aan kosteneffectieve CO₂-reductie zet het kabinet in beginsel in op stimuleren hiervan met generiek beleid (via bijvoorbeeld SDE++ en NIKI).

Raffinageroute

Met het besluit over de vormgeving van de raffinageroute creëert het kabinet vanaf 2026 een zekere afzetmarkt voor hernieuwbare waterstof en een aantrekkelijke route voor verduurzaming van de raffinagesector. Het kabinet heeft besloten om de correctiefactor voor de raffinageroute te verhogen van de initieel beoogde 0,4 naar 1,0, waardoor elektrolyseprojecten minder onzekerheid ervaren door concurrentie met alternatieven. Het kabinet baseert dit besluit op een onderzoek naar de impact van de

³ TZ202501-086.

⁴ T03957.

⁵ Over het relevant beleid voor de energiesector is de Kamer geïnformeerd in het voorjaarspakket. Kamerstukken II 2024/25, 33 043, nr. 114.

voorgestelde hoogte voor de correctiefactor voor de raffinageroute van 0,4 op de businesscase voor elektrolyseprojecten in Nederland en de verduurzaming van de industrie dat het kabinet naar aanleiding van de motie van de leden Bontenbal en Vermeer⁶ heeft laten uitvoeren door TNO. Tevens wordt de subverplichting voor hernieuwbare brandstoffen van niet-biologische oorsprong (RFNBO) in wegvervoer verhoogd van 2,0 PJ naar 5,6 PJ waardoor de totale RFNBO-subverplichting voor vervoer uitkomt op 7,5 PJ in 2030. Zo vergroot het kabinet de betrouwbare afzetmarkt voor maximaal 750 megawatt aan geplande elektrolyseprojecten. De achtergrond en verdere planning heeft de Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat eerder gedeeld.⁷

Jaarverplichting industrie

Met de invoering van een relatief lage jaarverplichting RFNBO's in de industrie (verder: jaarverplichting) en het beschikbaar stellen van subsidies voor industriële waterstofgebruikers beoogt het kabinet het industrieel gebruik van hernieuwbare waterstof op korte termijn te stimuleren, rekening houdend met het Europese speelveld. De jaarverplichting is bedoeld om het kip-ei probleem te doorbreken waarbij partijen in de hernieuwbare waterstofmarkt op elkaar wachten en investeringsbeslissingen uitstellen. Tegelijkertijd moeten de subsidies hen verleiden om meer te doen dan voor de jaarverplichting nodig is. Voor de (middel)lange termijn zet het kabinet in op vraagcreatie via groene eindmarkten op EU-niveau. De gepresenteerde plannen in de Clean Industrial Deal (CID) zijn, wat het kabinet betreft, slechts een eerste stap in vraagstimulering en verdere marktcreatie voor schone producten.⁸ Het kabinet beoogt zo ook uitvoering te geven aan de motie Grinwis, die pleit voor normering van eindmarkten die het gebruik van hernieuwbare waterstof bevordert.⁹

Het kabinet heeft besloten om de jaarverplichting met ingang van 1 januari 2027 van start te laten gaan met een ingroeipad naar 4% in 2030. In het wetsvoorstel wordt ook het perspectief geschetst tot en met 2035. Hiermee geeft het kabinet inzicht in de langere termijn, waarmee tegemoet wordt gekomen aan verzoeken uit de markt. De flexibiliteitsmechanismen, zoals het opbouwen van spaartegoeden, het doorschuiven van de jaarverplichting en de tijdelijke versoepeling inboekregels, worden verruimd en zijn ook na 2030 van toepassing. Tabel 1 geeft een overzicht van het voorgenomen ingroeipad, wat bestaat uit een percentage per jaar en flexibiliteitsmechanismen voor de periode van 2027 t/m 2035. Er is sprake van een periodieke monitoring en evaluatie. Na invoering zal het kabinet elke twee jaar bezien of het ingroeipad nog passend is gegeven de marktontwikkelingen op dat moment. Binnen vijf jaar na inwerkingtreding van de wet wordt een algemene evaluatie uitgevoerd: bijbehorend verslag zal ingaan op de doeltreffendheid en de effecten van deze wet in de praktijk. Hiermee beoogt het kabinet bedrijven de gewenste zekerheid en voorspelbaarheid te geven, en is er ook voldoende flexibiliteit om waar en wanneer nodig de jaarverplichting aan te passen. De Kamer ontvangt het wetsvoorstel naar verwachting begin 2026.

Meerdere bepalingen uit het wetsvoorstel werkt het kabinet verder uit in lagere regelgeving, met name de flexibiliteitsmechanismen en verschillende uitzonderingen. De uitzonderingen voor waterstofgebruik zoals geformuleerd in de herziene EU-richtlijn voor hernieuwbare energie (RED III, artikel 22 bis) worden tevens nader uitgewerkt in lagere regel-

⁶ Kamerstukken 2024/25, 36 600 XXIII, nr.32.

⁷ Zie Kamerstukken II 2024/25, 32 813, nr. 1511.

⁸ Kamerstukken II 2024/25, 22 112, nr. 4020.

⁹ Kamerstukken II 2024/25, 31 239, nr. 409.

geving. Waterstofgebruik voor ammoniakproductie wordt voor 60% uitgezonderd. Daarnaast wordt onder voorwaarden het gebruik van waterstof uitgezonderd als het gaat om waterstof die is geproduceerd in een installatie waarvoor subsidie uit het Europese Innovatiefonds is toegekend en die een gemiddelde broeikasgasemissiereductie van jaarlijks 70% bereikt. De beoogde algemene maatregel van bestuur beoogt het kabinet in de eerste helft van 2026 te consulteren.

Tabel 1 – Voorgenomen vormgeving jaarverplichting periode 2027 t/m 2035

Jaar	Hoogte verplichting per jaar	Percentage dat kan worden doorgeschoven naar opvolgend jaar	Sparlimiet is het maximum van		Versoepeling inboekregels
			Percentage van jaarverplichting	Percentage van ingeboekte HWI's	
2027	0,2%	100%	Ongelimiteerd	80%	Ja
2028	1%	100%	Ongelimiteerd	60%	Ja
2029	2%	100%	Ongelimiteerd	40%	Ja
2030	4%	100%	150%	20%	Ja
2031	4,9%	100%	100%	20%	Ja
2032	6,1%	80%	50%	20%	Ja
2033	7,4%	60%	50%	20%	Nee
2034	8,6%	40%	50%	20%	Nee
2035	9,9%	20%	50%	20%	Nee

Met de uitzondering van waterstofgebruik voor ammoniakproductie voor 60% wordt niet volledig invulling gegeven aan de gewijzigde motie Flach c.s. die het kabinet verzocht om een 100% vrijstelling.¹⁰ Het kabinet blijft bij de motivatie die het voorafgaand aan het indienen van de motie heeft gedeeld met de Kamer als onderdeel van de schriftelijke beantwoording op de openstaande vragen die waren gesteld tijdens het commissiedebat Waterstof, groen gas en andere energiedragers van 16 januari jl.¹¹ en in de reactie op de oorspronkelijke motie Flach c.s.¹² In deze motivatie geeft het kabinet aan dat een juridische grondslag voor een volledige vrijstelling van ammoniakproductie in RED III ontbreekt. De Europese Commissie kan een inbreukprocedure starten en eventuele boetes opleggen als gevolg van het niet behalen van de RED III lidstaatverplichting. Op basis van de huidige gesprekken met de Europese Commissie over de ammoniaksector lijkt een volledige vrijstelling niet tot de mogelijkheden te behoren. Om deze reden vindt het kabinet het onverstandig anders te besluiten. Het kabinet blijft wel actief in gesprek met de Europese Commissie en andere lidstaten met een grote ammoniaksector over de RED III implementatie.

Naast het ontbreken van een juridische grondslag speelt dat bij een volledige vrijstelling van ammoniakproductie de overige industriële waterstofgebruikers in Nederland worden benadeeld; zij krijgen geen vrijstelling en moeten meer RFNBO's gebruiken zodat Nederland alsnog de RED III lidstaatverplichting kan halen. Hierdoor wordt een ongelijk speelveld tussen Nederlandse industriële waterstofgebruikers gecreëerd. Naast deze juridische argumenten behoort ook te worden gekeken naar het bredere plaatje. Het waterstofbeleid zet ook in op het opschalen van binnenlandse productie van hernieuwbare waterstof via elektrolyse en het ondersteunen van importterminals voor hernieuwbare waterstof (via waterstofdragers als ammoniak). Zoals onder het kopje «Import» in deze brief wordt toegelicht, zijn investeringen in import juist van belang voor het versterken van de leveringszekerheid. Indien de ammoniaksector bestaande grijze ammoniakimport omzet in de import van hernieuwbare ammoniak kan zij hieraan bijdragen. Bedrijven die in projecten voor het

¹⁰ Kamerstukken 2024/25, 31 239, nr. 419.

¹¹ Kamerstukken 2024/25, 32 813, nr. 1468.

¹² Kamerstukken 2024/25, 31 239, nr. 417.

aanbod van hernieuwbare waterstof en waterstofdragers (willen) investeren hebben zekerheden nodig over de relevante vraag. Dit hebben belanghebbenden ook aangegeven in de internetconsultatie van de voorgenomen jaarverplichting.

Ten behoeve van de jaarverplichting is door TNO een onderzoek uitgevoerd om de huidige industriële waterstofgebruikers in kaart te brengen en daarbij ook te kijken welke bedrijven boven of onder de voorgenomen ondergrens van 0,1 kton waterstof op jaarbasis vallen. Het eindrapport van dit onderzoek is als bijlage 1 meegezonden. In dit onderzoek zijn 36 bedrijven geïdentificeerd die boven de voorgenomen ondergrens vallen waarop de jaarverplichting van toepassing is.

Vraagsubsidies industrie

Het kabinet werkt daarnaast aan een subsidieregeling voor het stimuleren van de afname van hernieuwbare waterstof in de industrie. Met het besluit tot invoering van de jaarverplichting lijkt het ook logisch om deze subsidie aan te laten sluiten bij de systematiek van hernieuwbare waterstofeenheden industrie (HWI's) die het wetsvoorstel voor de jaarverplichting introduceert.¹³ Met de Europese Commissie zijn de gesprekken gestart als onderdeel van de staatssteuntoets. Hierbij zal de Europese Commissie met name toetsen of de regeling niet kan leiden tot oversubsidiëring, bijvoorbeeld in combinatie met andere subsidieregelingen. Het streven is om de vraagsubsidieregeling na de zomer te consulteren. In de voorjaarsbesluitvorming is het budget met € 104,8 miljoen verminderd tot € 662,2 miljoen.

Afgelopen jaar heeft Trinomics vijf varianten voor de subsidieregeling onderzocht. Deze varianten zijn beoordeeld op effectiviteit, efficiëntie, coherentie, gaming, conformiteit aan staatssteunregels, administratieve complexiteit en marktmacht. Uit het onderzoek blijkt dat aan alle varianten voor- en nadelen zitten. Dit is terug te lezen in het onderzoeksrapport dat als bijlage 2 is meegezonden. Op basis van dit onderzoek is gekozen om een subsidieregeling uit te werken waarin afnemers van hernieuwbare waterstof een subsidieaanvraag via een tender kunnen indienen en de door hen verkregen HWI's onder voorwaarden kunnen verkopen aan de overheid. Deze subsidieregeling wordt uitgewerkt in een wat minder complexe vorm dan oorspronkelijk ontworpen op basis van bevindingen van het onderzoek door Trinomics.

Opschaling van het aanbod

Bij de opschaling van het aanbod van waterstof wil het kabinet meer aandacht besteden aan het verlagen van kosten en het vergroten van de slaagkans van de eerste projecten. De gestegen kosten van hernieuwbare waterstof vragen om voortzetting van gerichte ondersteuning, maar wel in combinatie met realistische doelen.

Beleidsverkenning koolstofarme waterstof

In de brief over het waterstofbeleid van 10 december jl.¹⁴ heeft het kabinet aangegeven een belangrijke rol te zien voor koolstofarme waterstof in de energietransitie. In het beleid hiervoor maakt het kabinet onderscheid

¹³ De jaarverplichting werkt met verhandelbare rechten: «hernieuwbare waterstofeenheden industrie» (HWI's). Bedrijven moeten jaarlijks HWI's inleveren om aan te tonen dat ze aan hun verplichting voldoen, en kunnen deze HWI's krijgen door RFNBO's te gebruiken of HWI's te kopen van andere bedrijven.

¹⁴ Kamerstukken II, 2024/25, 32 813, nr. 1435.

tussen verschillende productiemethoden. Deze productiemethoden kennen grote verschillen en uiteenlopende toepassingen, ook ten opzichte van hernieuwbare waterstof. Koolstofarme waterstof kan niet simpelweg gezien worden als goedkopere hernieuwbare waterstof, zoals duidelijk wordt met twee voorbeelden:

- Sommige productiemethoden verduurzamen uitsluitend lokale industriële processen. De afstemming tussen productie en gebruik vindt dan ook lokaal plaats, waarbij geen gebruik gemaakt wordt van het landelijk waterstofnet. Zo is het bijvoorbeeld niet logisch om industriële restgassen te vervangen door hernieuwbare waterstof, zolang die restgassen een onvermijdelijk bijproduct zijn. Dan is het beter deze te verwerken in de productie van koolstofarme waterstof om zo CO₂-reductie te realiseren. In dergelijke gevallen is er doorgaans geen sprake van concurrentie met hernieuwbare waterstof.
- Ook de interactie met Europese regelgeving verschilt per type waterstof:
 - o Koolstofarme waterstof telt niet mee voor de Europese RFNBO-verplichtingen voor hernieuwbare waterstof in de industrie en mobiliteit.
 - o Tegelijkertijd is het eigen gebruik van koolstofarme waterstof uit restgassen juist uitgezonderd van de «noemer» in het Europese doel voor hernieuwbare waterstof in de industrie.

Gezien deze verschillen in productiemethode en toepassingscontexten, kiest het kabinet voor gericht beleid per combinatie van productiemethode en toepassing. In de huidige fase fungeert koolstofarme waterstof uit fossiel dan ook vooral als instrument voor snelle en substantiële CO₂-reductie, en maar beperkt als opstap naar een toekomstig fossielvrij waterstofsysteem.

Tabel 2 – inzet kabinet op verschillende soorten koolstofarme waterstof

Productiemethode koolstofarme waterstof	Inzet kabinet
CCS bij bestaande productiecapaciteit grijze waterstof uit aardgas	Bestaande beleid is toereikend
Syngas uit niet-recyclebaar gemengd stedelijk afval en daarop gelijkend bedrijfsafval	Beleid toereikend door openstelling nieuwe categorie in SDE++ 2025
CCS bij reststromen petrochemie	Sterke inzet kabinet op verduurzamen reststromen petrochemie door verkenning aanpassing bestaand instrumentarium
Nieuwe productie koolstofarme waterstof uit aardgas met CCS	Geen extra stimulering nu voorzien vanwege achterblijven grootschalige binnenlandse vraag, onderzoek naar toekomstig potentieel
Productie van waterstof uit biograndstoffen	Het kabinet verkent nog of aanvullende beleidsinterventie wenselijk is.
Productie koolstofarme waterstof uit kern-energie (elektrolyse of thermolyse)	Additioneel beleid voor nu niet noodzakelijk, gegeven dat nieuwe kerncentrales pas na 2035 beschikbaar komen

Voor het verduurzamen van waterstof uit bestaande productiecapaciteit voor grijze waterstof uit aardgas met CCS is het bestaande overheidsbeleid (SDE++ en maatwerksubsidies) toereikend. Zo zijn er investeringsbeslissingen genomen voor het verduurzamen van deze bestaande productiecapaciteit, zoals het Northern Lights project bij Yara Sluiskil en het Porthosproject in de Rotterdamse haven.

Ook voor koolstofarme waterstof uit vergassing van niet-recyclebaar gemengd stedelijk afval en daarop gelijkend bedrijfsafval is geen

aanvullend beleid nodig, aangezien het kabinet hiervoor dit jaar al een categorie heeft geopend in de SDE++. Voorwaarde is dat dit type koolstofarme waterstof alleen voor non-energetische doelstellingen wordt ingezet, bijvoorbeeld als grondstof in de chemie. Lokale productie van koolstofarme waterstof kan helpen de industrie te verduurzamen die pas later wordt aangesloten op het landelijk waterstofnetwerk, zoals op Chemelot.

Het verduurzamen van restgassen biedt de grootste CO₂-reductiepotentie voor koolstofarme waterstof in de industrie. Verbranding van restgassen in de petrochemie veroorzaakt tot 12 megaton CO₂-uitstoot per jaar. Het kabinet zet daarom sterk in op het verduurzamen van deze restgassen via koolstofarme waterstof. Momenteel is in de SDE++ al een categorie beschikbaar voor het verduurzamen van restgassen. Het huidige instrumentarium is nog onvoldoende om projecten van de grond te tillen. Het kabinet is met PBL in gesprek over de CCS bij restgassen categorie in de SDE++. Het kabinet komt in het eerste kwartaal van 2026 met een update over eventuele aanpassingen in de SDE++-regeling naar aanleiding van het PBL-advies.

Het kabinet ondersteunt en faciliteert nieuwe productiecapaciteit van koolstofarme waterstof uit aardgas met toepassing van CCS, mede met het oog op de positie van Nederland als energie- en grondstoffenhub. Tegelijkertijd ziet het kabinet op dit moment onvoldoende aanleiding om aanvullend financieel instrumentarium in te zetten voor het wegnemen van de onrendabele top, gezien de onzekerheden rondom marktontwikkeling, kosten en vraag¹⁵. Ten eerste is de concrete vraag naar het aanbod van deze grootschalige projecten nog onzeker. Het kabinet verwacht beperkte vraag in de grote industrieclusters, waar bedrijven vooral op alternatieve verduurzamingsopties inzetten. Uitzondering hierop vormt cluster 6, waar voor sommige bedrijven elektrificatie zeer uitdagend is en CCS-infrastructuur niet beschikbaar is, waardoor koolstofarme waterstof mogelijk een alternatief kan bieden. De eventuele uitrol van regionale waterstofinfrastructuur met lange doorlooptijden vormt hier echter een belangrijke uitdaging. Daarnaast is de onrendabele top ten opzichte van aardgas nog hoog en zijn de kosten van het vervangen van aardgas via dit type koolstofarme waterstof relatief hoog ten opzichte van alternatieven voor broeikasgasemissiereductie op de korte tot middellange termijn. Hierdoor wordt mogelijke substantiële vraag vanuit de industrie pas na circa 2035 realistisch geacht. Ook in de elektriciteitssector bestaan momenteel nog aanzienlijke uitdagingen voor het grootschalig gebruik van koolstofarme waterstof. De benodigde transport- en opslaginfrastructuur voor inzet in gascentrales is nog niet gerealiseerd, en kent lange doorlooptijden. Daarnaast is het instrumentarium voor een CO₂-vrije elektriciteitssector nog in ontwikkeling. Naar verwachting zal mogelijke grootschalige vraag naar waterstof hier pas richting 2040 kunnen ontstaan.

Op basis van deze overwegingen kiest het kabinet ervoor om op dit moment geen grote extra overheidsinterventie te initiëren om grootschalig aanbod van dit type koolstofarme waterstof te stimuleren. Wel gaat het kabinet actief verkennen hoe (potentiële) waterstofgebruikers in de industrie en elektriciteitssector kunnen worden geholpen in de specifieke uitdagingen van hun verduurzaming en de rol van koolstofarme waterstof daarbij.

¹⁵ Ook wordt nog onderzocht of de Europese staatssteunkaders voldoende ruimte bieden om, naast de kosten voor CCS, ook de meerkosten voor de productie van koolstofarme waterstof uit aardgas te subsidiëren. Dit leidt immers niet direct tot additionele reductie van CO₂, wat doorgaans wel vereist is om staatssteun te geven.

Wat betreft waterstofproductie uit biograndstoffen verkent het kabinet nog of aanvullende beleidsinterventie wenselijk is.

Tot slot kan ook uit kernenergie waterstof worden geproduceerd. Dit kan op twee manieren: via elektrolyse, waarbij de elektriciteit wordt gebruikt, en via thermolyse, waarbij de hitte wordt gebruikt om waterstof te maken. Het kabinet staat hier positief tegenover maar ziet op dit moment geen noodzaak voor nieuw beleid, aangezien nieuwe kerncentrales pas na 2035 worden verwacht.

Elektrolyse

De opschaling van elektrolyse in Nederland heeft veel last van gestegen kosten, waardoor vraag uitblijft. De genoemde vraagsturing hierboven moet dit voor een belangrijk deel oplossen. Daarnaast gaat het kabinet de komende tijd nadrukkelijk inzetten op het vergroten van de slaagkans en het verlagen van de kosten en risico's van projecten. Over offshore elektrolyse ontvangt de Kamer binnenkort meer informatie in de brief over het Windenergie infrastructuurplan Noordzee.

Naar verwachting maakt RVO deze maand de uitslagen van de tweede ronde van de OWE-regeling bekend. Vervolgens zal het kabinet in de Klimaat- en Energienota bekendmaken welke elektrolysecapaciteit het mede op basis daarvan en op basis van de verwachte vraag en kosten realistisch acht voor 2030 en verder. Dat de tender met meer dan drie miljard euro aan aanvragen zwaar is overtekend biedt hoop op een goed resultaat. De beoordeling van RVO heeft langer geduurd dan voorzien, wat onder andere is veroorzaakt doordat meerdere projecten van onvolgende kwaliteit bleken om gerangschikt te worden.

Bij de miljoenennota van dit jaar besluit het kabinet welk deel van het resterende budget van € 2,1 miljard het wil inzetten voor een ronde van de OWE in 2026. De openstellingsperiode van de volgende ronde van de OWE hangt af van de aanpassingen die nodig zijn aan de huidige regeling. Openstelling zal op zijn vroegst begin 2026 plaatsvinden.

Voor de volgende OWE-rondes onderzoekt het kabinet aanpassingen die de daadwerkelijke slaagkans van projecten na toekenning van subsidie moeten vergroten. Daarbij kijkt het naar meer flexibiliteit bij vertragingen van de infrastructuur (zoals ook verzocht in de motie Bontenbal c.s.¹⁶), strengere eisen ten aanzien van de volwassenheid van projecten en een sterkere koppeling aan afnemers. Daarnaast heeft Berenschot het ontwerp van de OWE-regeling geëvalueerd met als doel de lessen hieruit mee te nemen in de vormgeving van de volgende OWE-ronde (zie bijlage 3). Berenschot concludeert dat de OWE met het huidige ontwerp kostenefficiënte projecten en projecten met de meeste slaagkans subsidieert. Op aanbeveling van Berenschot onderzoekt het kabinet daarnaast hoe het de administratieve lasten in volgende rondes kan verminderen.

Daarnaast gaat het kabinet gericht werken aan het verlagen van kosten en risico's van projecten. NLHydrogen heeft op verzoek een marktonderzoek uitgevoerd naar kansrijke opties hiervoor. TNO gaat de uitkomsten van dit marktonderzoek beoordelen. De resultaten verschijnen naar verwachting eind 2025. Daarnaast vinden op verzoek van lid Erkens ook gesprekken plaats met de ACM over locatiedifferentiatie in nettarieven.¹⁷ De ACM treft voorbereidingen voor een nader onderzoek met als hoofdvraag: «worden elektrolysers en batterijopslag via de alternatieve transportrechten

¹⁶ Kamerstukken 2024/25, 31 239, nr. 423.

¹⁷ Kamerstukken 2024/25, 29 023, nr. 479.

voldoende gecompenseerd voor hun bijdrage aan het verzachten van netcongestie?»

Import

Zoals toegezegd aan het lid Bontenbal bevat deze brief ook een toelichting op de Nederlandse importstrategie. Uit verschillende analyses¹⁸ blijkt dat het grootste deel van het in Nederland en Noordwest-Europa benodigde volume aan hernieuwbare waterstof en derivaten geïmporteerd moet worden. De productiekosten hiervan zijn in andere delen van Europa en de wereld veel lager als gevolg van comparatieve voordelen zoals goedkopere hernieuwbare elektriciteit en meer ruimte. Zoals eerder aan uw Kamer vermeld, blijft het kabinet de voor import benodigde regelgeving, infrastructuur en instrumentarium aanvullen met actieve energiediplomatie. Prioriteiten zijn het creëren van intra-Europese corridors, het bijdragen aan een transparante en eerlijke internationale markt via multilaterale organisaties, en het onderhouden van bilaterale relaties met exportlanden binnen en buiten de EU, met aandacht voor IMVO en de internationale verdienkansen voor het Nederlandse bedrijfsleven.

Diversificatie is een belangrijke pijler onder de leveringszekerheid en daarom zet het kabinet in op import vanuit een brede groep landen. Bovendien leiden investeringen in deze landen tot kansen voor Nederlandse bedrijven en onderzoeksinstituten. In de komende periode is de uitdaging om vraag en aanbod in overeenstemming te brengen met elkaar, en te bezien welke importinfrastructuur hiervoor nodig is. Verschillende toepassingen vragen immers om verschillende typen importinfrastructuur, onder meer afhankelijk van afnemer en locatie. De importtender van Nederland en Duitsland onder H2 Global heeft als doel om ontwikkelingen en keuzes in de importketen goed op elkaar te laten aansluiten. Met de publicatie van de aankoopcontracten die geveild moeten gaan worden is deze importtender officieel gelanceerd.¹⁹ Ten slotte moeten algemene studies zoals de Northwest European Hydrogen Monitor en studies naar de ontwikkeling van specifieke importcorridors, zoals die tussen Brazilië en Nederland²⁰, helpen om onze beleidskeuzes aan te scherpen.

Aan het Eerste Kamerlid Panman is toegezegd om in het eerste kwartaal van 2025 met de sector in gesprek te gaan over investeringsbeslissingen in infrastructuur, met name over de rolverdeling tussen publieke infrastructuurbedrijven en private partijen bij de ontwikkeling van importinfrastructuur.²¹ Samen met de ACM, in haar rol als beoogd toezichthouder op waterstofinfrastructuur, vinden doorlopend gesprekken plaats met private partijen die mogelijk willen investeren in importinfrastructuur voor waterstof en derivaten. Die gesprekken zijn gericht op het wegnemen van onzekerheden over Europese regelgeving bij het nemen van investeringsbeslissingen, of het verkennen van (Europese) financieringsopties.

Zoals toegezegd²² verkent het kabinet de mogelijkheid de sector te laten aansluiten bij het IMVO-convenant voor hernieuwbare energie. Sinds 2023

¹⁸ Zie de analyse van de Hydrogen Council (2024): Emerging trade corridors for hydrogens and its derivatives. <https://hydrogencouncil.com/wp-content/uploads/2024/05/Emerging-trade-corridors-for-hydrogen-and-its-derivatives.pdf>

¹⁹ <https://www.hintco.eu/tender-2>

²⁰ <https://www.government.nl/documents/reports/2025/01/24/green-hydrogen-corridor-between-northeast-brazil-and-the-netherlands>

²¹ T03952.

²² Kamerstukken II 2024/25, 2025D24892.

vinden er verkennende gesprekken plaats over IMVO en mogelijkheden voor sectorale samenwerking met de brancheorganisatie NLHydrogen en individuele bedrijven uit de sector. De brancheorganisatie zal deze zomer gesprekken voeren met haar leden. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken blijft actief betrokken tijdens deze verkenning.

Dankzij deze inzet zien veel landen Nederland bij de ontwikkeling van waterstofbeleid als een belangrijke partner en gidsland. Een goed voorbeeld hiervan is de World Hydrogen Summit die in mei plaatsvond in Rotterdam. De deelname van meer dan 10.000 deelnemers uit 120 landen en de aanwezigheid van vele overheidsvertegenwoordigers maakte duidelijk dat waterstof wereldwijd nog hoog op de agenda staat en de inzet op energiediplomatie van belang blijft. Nederland heeft de World Hydrogen Summit goed benut om uitvoering te geven aan de Nederlandse importstrategie.

Innovatie en maakindustrie

Ondersteuning via GroenvermogenNL

Voor de beoogde groei van het industrieel gebruik van hernieuwbare en koolstofarme waterstof is nog veel innovatie nodig. Een belangrijke rol daarbij speelt GroenvermogenNL²³, een programma gefinancierd uit het Nationaal Groeifonds. Naast technologische innovaties op gebied van productie, import, transport, opslag en gebruik van waterstof besteedt het programma ook aandacht aan veiligheid, sociale acceptatie, human capital, systeemvraagstukken en economische inpassing. Voorbeeld van dat laatste is de steun die GroenvermogenNL geeft aan de realisatie van een handelsplatform (HyXchange). GroenvermogenNL heeft inmiddels diverse R&D-programma's lopen, ruim tien pilots en demonstratieprojecten mede gefinancierd en stimuleert ook de ontwikkeling van nieuwe projecten met subsidie voor FEED- en haalbaarheidsstudies. De komende jaren zullen deze de kennis en ervaring opleveren die noodzakelijk is om bedrijven te helpen overstappen naar hernieuwbare en koolstofarme waterstof.

GroenvermogenNL heeft samen met het kabinet de IMKE-regeling ontwikkeld, waarmee fabrieksmatige productie van elektrolyse-apparatuur wordt gestimuleerd. Het voornemen is om eind dit jaar een tweede openstelling van deze regeling te realiseren. Ter versterking van het innovatieve ecosysteem in Nederland is het belangrijk voldoende testfaciliteiten te hebben in Nederland op alle fasen van innovatie (TRL's). Daartoe is GroenvermogenNL een samenwerking gestart met TNO en werkt het momenteel aan het realiseren van een faciliteit voor duurtesten van elektrolyse-apparatuur. Zo'n faciliteit helpt bedrijven bij certificering van apparatuur en het wegnemen van risico's bij de realisatie van grotere projecten.

Momenteel werkt het Rijk samen met GroenvermogenNL aan een subsidieregeling voor kleinere elektrolyseprojecten in zogenaamde waterstofhubs. Met deze regeling beogen Rijk en GroenvermogenNL te leren van ketenprojecten, die naast productie van waterstof ook transport, opslag en gebruik door meer dan één afnemer bevatten. De kleinere schaal sluit goed aan bij diverse lokale initiatieven waar lokale vraag naar waterstof, (en mogelijk) restwarmte en zuurstof bestaat. In netcongestiegebieden kunnen deze projecten bovendien helpen het elektriciteitsnet te ontlasten. Ook zijn deze projecten in ieder geval in de eerste fase minder afhankelijk van het landelijke transportnet. De consultatie van deze

²³ <https://groenvermogen.nl.org/>

regeling moet nog dit jaar plaatsvinden, met oog op een openstelling in de eerste helft van 2026.

Ontwikkelingen circulaire maakindustrie

Als onderdeel van de circulaire maakindustrie en Nationale Grondstoffen Strategie heeft het kabinet in samenwerking met koepelorganisaties en bedrijven gewerkt aan een routekaart voor de elektrolysersector om circulariteit te bevorderen. De doelstelling van het traject is om doelen te formuleren voor een termijn van 5 tot 7 jaar. Dit betreft onder andere het versterken van het verdienvermogen van de zich ontwikkelende Nederlandse maakindustrie op het gebied van elektrolyse, het verlagen van de afhankelijkheid van kritieke grondstoffen waardoor Nederland en Europa weerbaarder worden tegen verstoringen van internationale aanvoerketens van grondstoffen en het verlagen of vermijden van de milieubelasting en de klimaatimpact van het gebruik van grondstoffen inclusief componenten zoals PFAS. De routekaart wordt deze zomer gepubliceerd.

Daarnaast heeft het kabinet oog voor de regionale ontwikkeling van maakclusters in het waterstofdomein, zoals maakclusters in Zuid-Holland, regio Eindhoven, Groningen en Oost-Nederland. Daarom wordt momenteel geïnventariseerd hoe de Nederlandse sector regionaal is gepositioneerd, welke regionale expertises in de keten zijn te definiëren, of regio's elkaar kunnen versterken en of er aanvullend beleid nodig is om de Nederlandse sector hierin internationaal te verstevigen. In het tweede helft van dit jaar worden de resultaten verwacht en zullen de uitkomsten aan de Kamer worden aangeboden.

Gebruik van PFAS

Ter voorbereiding op een mogelijk Europees verbod op het gebruik van PFAS heeft TNO in opdracht van het ministerie onderzocht wat de impact van een verbod is op de sector (zie bijlage 4). Het onderzoek richt zich op de vraag wat het effect is op het uitfasen van PFAS op de waterstofketen. Bij een aantal typen elektrolyzers is het gebruik van PFAS momenteel essentieel vanwege de specifieke eigenschappen van PFAS, waardoor een verbod een beperking op de beschikbare elektrolyzers kan opleveren. Het rapport laat zien dat een tijdelijke uitzonderingspositie van 10 jaar de sector voldoende ruimte geeft om zich aan te passen. Het rapport bevat nuttige aanknopingspunten waar het kabinet proactief mee aan de slag gaat, omdat de ontwikkeling van alternatieven van PFAS tijd kost. Via innovatieprogramma's zoals GroenvermogenNL besteedt het kabinet nu al aandacht aan PFAS-vrije alternatieven: zo zijn de eerste PFAS-vrije pilotprojecten al gelanceerd.

Afsluiting

Met bovenstaande acties geeft het kabinet uitvoering aan de wens van de Kamer om vaart te houden in de ontwikkeling van de waterstofmarkt.²⁴ Beleid gericht op infrastructuur, aanbod en vraag moet het kip-ei-probleem doorbreken en investeringen stimuleren. De uitvoering van het beschreven beleid legt de basis voor de verdere groei van de waterstofmarkt, waar een volgend kabinet richting aan moet geven.

De Minister van Klimaat en Groene Groei,
S.T.M. Hermans

²⁴ Kamerstukken II 2024/25, 31 239, nr. 415.

Vergaderjaar 2025–2026

32 645

Kernenergie

Nr. 161

BRIEF VAN DE MINISTER VAN KLIMAAT EN GROENE GROEI

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

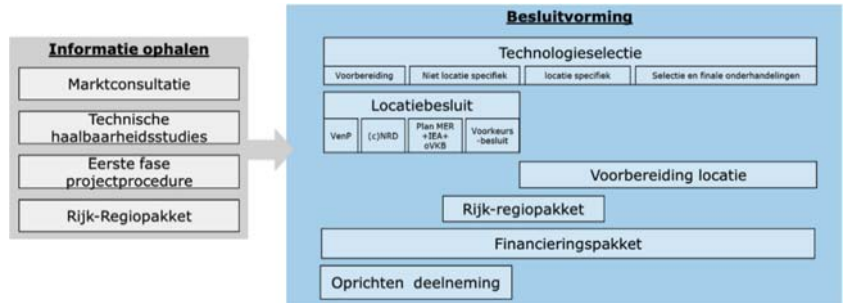
Den Haag, 17 oktober 2025

Het kabinet kiest nadrukkelijk voor een groter aandeel kernenergie in de elektriciteitsmix om de CO₂-vrije elektriciteitsproductie te diversifiëren en minder weersafhankelijk te maken. Daarmee kiest het kabinet voor een robuust energiesysteem met een mix van (onder andere) kernenergie, windenergie en zon-pv waardoor de strategische onafhankelijkheid van Nederland wordt vergroot.

Met deze voortgangsbrief neemt het kabinet de Kamer mee in de vorderingen die het de afgelopen periode maakte ten aanzien van het nucleaire nieuwbouwprogramma. Deze brief rapporteert over de uitkomsten van de door TNO uitgevoerde analyse over de impact op de energiesysteemkosten door het toevoegen van kernenergie in de energiemix. In deze brief wordt ook een voorstel gedaan voor een financieringsstructuur, inclusief de rol van de Nederlandse staat daarin in de vorm van een *Government Support Package* (GSP). Tot slot gaat deze brief in op de voortgang van de inkoopprocedure en het Rijk-Regiopakket.

In onderstaande figuur zijn de verschillende werksporen aangeduid en in volgorde geplaatst om de onderlinge samenhang weer te geven. De fase van het ophalen van informatie en het voorbereiden van besluitvorming verschuift met deze voortgangsbrief naar de fase van het nemen van besluiten en de uitvoering.

Figuur 1: Op hoofdlijnen geschetste werksporen

Deze Kamerbrief gaat over het nieuwbouwprogramma voor grootschalige kerncentrales. Gelijktijdig wordt de Kamer geïnformeerd over:

- **Oprichting deelneming:** de voorgenomen oprichting van de beleidsdeelneming NEO NL en daarbij horende kapitaalstoring;
- **Wijziging Kernenergiewet:** aanbieding van het voorstel tot wijziging van de Kernenergiewet. Met het wetsvoorstel krijgt de vergunninghouder van de kerncentrale Borssele de mogelijkheid om een aanvraag te doen bij de Autoriteit Nucleaire Veiligheid en Stralingsbescherming (hierna: ANVS) voor het wijzigen van de vergunning, bedoeld in artikel 15, onderdeel b, van de Kernenergiewet, om het vrijmaken van kernenergie in de kerncentrale Borssele na 2033 voort te kunnen zetten, waarmee invulling wordt gegeven aan de motie-Agnes Mulder en Harbers¹; en
- **SMR-strategie:** met de strategie voor kleine modulaire reactoren (SMR's) geeft het kabinet richting aan de ontwikkeling van SMR's in Nederland.

Stand van zaken voorbereiding op realisatie eerste kerncentrales

De volgende secties geven per werkspoor een update over de belangrijkste voortgang en resultaten. Daarnaast is het een vooruitblik op de komende periode.

1. Financiering

1.1 Doel

Het kabinet publiceert met deze brief de door TNO uitgevoerde systeemkostenstudie. Hierin zijn de impact op de systeemkosten als gevolg van het in gebruik nemen van nieuwe kerncentrales inzichtelijk gemaakt. Hierbij is onder andere gekeken naar de relatie tot de flexibiliteitsbehoefte en investeringen in infrastructuur. Deze analyse sluit aan bij de wens tot impact- en optimalisatiestudies die door de Kamers bij verschillende gelegenheden is geuit, bijvoorbeeld in het recente commissiedebat nettarieven² met de inbreng door het lid Bontenbal, en in de motie van het lid Erkens³ waarin het kabinet verzocht wordt het optimale percentage kernenergie in 2050 te onderzoeken. Het kabinet geeft met deze brief invulling aan deze motie.

Daarnaast doet het kabinet in deze brief een voorstel voor het meest passend geachte GSP voor Nederland. Dit GSP zal de komende periode verder worden uitgewerkt richting het investeringsbesluit.

¹ Kamerstuk 32 813, nr. 511

² Kamerstuk 29 023, nr. 571.

³ Kamerstuk 32 813, nr. 1358.

1.2 Stand van zaken

Uitwerking systeemkostenstudie

In de studie zijn op basis van realistische aannames en de meest actuele inzichten de systeemkosten berekend voor het toekomstige Nederlandse energiesysteem. Hierbij wordt de vergelijking gemaakt tussen een scenario waarbij er wordt geïnvesteerd in twee of vier grootschalige kerncentrales en een scenario zonder kerncentrales. Om een robuuste uitspraak te kunnen doen over de toegevoegde waarde van kernenergie, is gekeken naar de verschillende toekomstbeelden waarin de Nederlandse energievraag op uiteenlopende manieren wordt ingevuld, met als constante dat in 2050 netto klimaatneutraliteit wordt bereikt. De scenario's beschrijven beelden van het energiesysteem die variëren in gedrag van burgers en bedrijven, economische structuur, de mate van elektrificatie (laag tot hoog) en de omvang van industriële ontwikkeling (van krimp tot beperkte groei).

De voornaamste conclusie is dat het energiesysteem met twee of vier kerncentrales, met in totaal maximaal 6 GW productiecapaciteit, vergelijkbare systeemkosten kent als een systeem waarin deze productiecapaciteit wordt ingevuld door een additionele hoeveelheid wind op zee van 9,5 GW en noodzakelijke flextechnologieën. In deze studie is dus bewust een scenario met (een beperkte mate van) concurrentie tussen deze twee opwektechnologieën uitgewerkt. Op het moment dat concurrentie tussen de opwektechnologieën achterwege wordt gelaten en dus sprake is van zowel meer wind- als meer kernenergie met voldoende elektriciteitsvraag (vanuit onder andere de industrie), kan dit leiden tot lagere systeemkosten dan wanneer sprake is van concurrentie.

In een scenario met een aanzienlijk lagere energievraag (vooral veroorzaakt door lagere industriële vraag) is er minder vraag naar benodigde opwekcapaciteit vanuit zowel kernenergie als wind op zee. Wanneer in dit lage-vraagscenario toch 6 GW kernenergie aan het systeem wordt toegevoegd, resulteert dit volgens de modeluitkomsten in ongeveer 0,7% hogere systeemkosten.

Voor de interpretatie van de resultaten geldt dat in de huidige doorrekeningen de kosten voor elektriciteitsinfrastructuur – zowel op land als op zee – nog te beperkt en gesimplificeerd worden meegenomen en daardoor worden onderschat. Het beter meenemen van infrastructuurkosten kan tot een ander optimum leiden, waarbij wind op zee in alle gevallen noodzakelijk is om tot een optimaal systeem te komen en invulling te geven aan de energievraag.

Verder volgt dat de inzet van kernenergie leidt tot een andere opbouw van de systeemkosten. Kernenergie leidt tot hogere investeringskosten in productiecapaciteit; deze worden echter voor een groot deel of volledig gecompenseerd door lagere kosten voor onder meer netverzwaring, flexibiliteit, elektrificatie, energiebesparing en de importbehoefte van elektriciteit en waterstof. De toevoeging van kernenergie heeft daarnaast een stabiliserend effect op de elektriciteitsprijzen, omdat het weersafhankelijke productie betreft.

Milieu-impactanalyse kernenergie in de Nederlandse energiemix

Op advies van de Commissie mer is aanvullend onderzoek gedaan door Pondera en CE Delft naar de milieu-impact van kernenergie. Uit deze studie blijkt ook dat kernenergie, windenergie en zon-pv uitstekend naast elkaar kunnen bestaan. Geen enkele energiebron is namelijk zonder enige

milieu-impact en diversificatie heeft voordelen om de absolute impact te verlagen. De studie concludeert daarnaast dat kernenergie, wind en zon-pv alle drie op alle facetten beter en schoner scoren dan fossiele brandstoffen.

Conclusie

Het kabinet concludeert dat kernenergie, ook vanuit het perspectief van systeemkosten en milieu-impact, een verantwoorde keuze is. Gezien de breedte van de uitgevoerde gevoeligheidsanalyses door TNO acht het kabinet deze conclusie bovendien robuust onder uiteenlopende omstandigheden. De doorslaggevende reden voor het kabinet om de rol van kernenergie te vergroten is omdat kernenergie bijdraagt aan leveringszekerheid en het een stabiele, CO₂-vrije bron is die niet afhankelijk is van zon of wind. Daarnaast zorgt het voor strategische onafhankelijkheid door diversificatie van technologie en toeleveringsketens, wat de weerbaarheid van het energiesysteem vergroot. Bovendien is kernenergie een robuuste investering met een lange levensduur, beperkt ruimtebeslag en kansen voor de Nederlandse economie via kennisontwikkeling, werkgelegenheid en betrokkenheid van het bedrijfsleven.

Vervolg

De uitkomsten van deze studies worden meegenomen in de beoogde financieringsstructuur, de voorbereiding van het investeringsbesluit en in de voorbereiding op de actualisatie van het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) 2026. Dit is in lijn met de koers zoals beschreven in de Klimaat- en Energienota 2025. In de actualisatie van het NPE zal het kabinet ook de relatie tussen kernenergie en andere productiemiddelen, zoals windenergie op zee, verder duiden.

Financiering van de nieuwe kerncentrales

In de Kamerbief van mei 2025⁴ is een eerste bandbreedte van de totale investeringsomvang van de nieuwe kerncentrales toegelicht (€ 20–30 miljard, exclusief financieringslasten) gebaseerd op de technische haalbaarheidsstudies. Hieronder geeft het kabinet een toelichting op de vormen van financiering en een voorstel voor de rol van de overheid via het GSP. De conclusies zijn gebaseerd op de voorbereidende trajecten en onderzoeken van de afgelopen jaren, waaronder de marktconsultaties, het afwegingskader en de recente doorrekeningen van het financiële model.⁵ De uiteindelijke investeringsomvang is uiteraard afhankelijk van de techniek-, leverancier- en locatiekeuze en ook de voortgang van het project.

⁴ Kamerstuk 32 645, nr. 156.

⁵ KPMG heeft een financieel model opgesteld ter ondersteuning van een doorrekening op basis van eerste inschattingen van parameters van de investering, exploitatie en mogelijke financiering.

Afwegingskader en varianten van Government Support Packages

Tijdens de ontwikkel- en bouwfase staat de financiering van de investering centraal. In de operationele fase moeten deze middelen worden terugverdiend. Ook in deze fase kan de overheid een rol spelen. Het is van belang dat de maatregelen in de verschillende fasen tezamen als GSP worden beschouwd.

Een drietal GSP-varianten is door KPMG doorgerekend:

1. Naast publieke financiering een maximale inzet op het aantrekken van private financiering van zowel exportkrediet (door *Export Credit Agencies*, ECAs), als vanuit de bredere kapitaalmarkt;
2. Enkel ECA-bijdrage aan het project, naast publieke financiering; en;
3. Enkel publieke financiering.

KPMG heeft deze GSP-varianten aan de criteria uit het afwegingskader getoetst. Ze concluderen op basis van het afwegingskader dat betaalbaarheid de meest onderscheidende factor is, en dat andere elementen, zoals haalbaarheid, risicoverdeling, controle overheid en impact EMU-saldo en EMU-schuld in de verschillende scenario's minder bepalend zijn. In de doorrekening wordt de impact van de GSP-variant op betaalbaarheid beoordeeld aan de hand van de *Levelized Cost of Energy* (LCOE), inclusief de financieringslasten. De LCOE geeft een beeld van de gemiddelde kosten per eenheid opgewekte elektriciteit (zoals kWh) over de gehele levensduur van een kerncentrale.

Betalbaarheid van de verschillende GSP-varianten

Private financiering heeft mogelijk een aantal voordelen ten aanzien van publieke financiering, mits de risico's van de financiering bedekt zijn aan deze private financieringsverstrekker. Bijvoorbeeld door minder impact op de Nederlandse overheidsfinanciën en mogelijk aanvullend toezicht op het zo efficiënt mogelijk bouwen van de nieuwe kerncentrales. Daarentegen zal elke vorm van private financiering het project aanzienlijk duurder maken, door hogere financieringslasten of vereist rendement.

Nederland kan, door zijn hoge kredietwaardigheid, goedkoper lenen dan marktpartijen en vrijwel alle andere landen die een nucleair nieuwbouwprogramma hebben. Daarnaast kan uit eerdere rapporten en buitenlandse voorbeelden, zoals het Verenigd Koninkrijk en Polen, geconcludeerd worden dat private financiering (in de ontwikkel- en bouwfase) alleen aangetrokken wordt als dit gepaard gaat met risico-overdracht aan de staat. Concreet betekent dit dat private partijen niet, of heel beperkt, financiële risico's op zich nemen. Gelijktijdig stijgen de financieringslasten van het project, omdat private financiers een hogere rente rekenen voor hun financiering, wat de betaalbaarheid negatief beïnvloedt.

De impact van hogere financieringslasten op de totale kosten van het project is bij nucleaire projecten significant, met name vanwege de lange bouwtijd. Gedurende deze lange bouwtijd kan geen rente worden betaald en kunnen geen leningen worden afgelost, omdat er nog geen opbrengsten zijn. Tijdens de bouw wordt de rente daarom opgeteld bij de lening en is in opvolgende jaren ook weer rente over die gekapitaliseerde rente verschuldigd. KPMG laat bijvoorbeeld in hun indicatieve analyse zien dat, in een variant waarin ook ECA-financiering en private schuldfinanciering wordt voorzien aan het project, de financieringslasten significant hoger liggen dan in een scenario met alleen publieke financiering aan het project. Deze hogere financieringslasten gelden voor zowel private financiering vanuit marktpartijen als vanuit ECAs.

Daarentegen betekent publieke financiering van de bouw niet dat er in het geheel geen sprake is van risicoverdeling, omdat er in de contractuele afspraken met de opdrachtnemer van het project risico's tussen de staat (door de op te richten beleidsdeelneming) en opdrachtnemer kunnen worden verdeeld. Bijvoorbeeld door middel van vaste prijsafspraken. Volledige publieke financiering van het project is een significant betere optie in het kader van maatschappelijke betaalbaarheid en leidt tot de laagste LCOE voor het project.

Invulling volledige publieke financiering

Het voorstel om voor volledige publieke financiering (en dus een omvangrijk GSP) in de ontwikkel- en bouwfase te kiezen wordt de komende tijd verder uitgewerkt. Enkele richtingen kunnen al wel aangegeven worden, omdat ook deze leiden tot zo laag mogelijke maatschappelijke kosten.

Deur open voor private financiering

Private financiering (zoals door banken, verzekeraars of pensioenfondsen) is voor de eerste fases van het project onwaarschijnlijk, maar private financiering door middel van participatie met eigen vermogen kan in deze eerdere fases mogelijk wel. Een externe partij wordt daarmee mede-eigenaar van het project. De meest logische kandidaten hiervoor zijn de mogelijke opdrachtnemers voor het project. Het aandeel private financiering via een eventuele participatie in de beleidsdeelneming zal waarschijnlijk relatief beperkt zijn ten opzichte van de totale kosten. In een later stadium, bijvoorbeeld na de bouw van de nieuwe kerncentrales, kan private financiering mogelijk wel worden aangetrokken. Daarmee kan dan een deel van de publieke financiering worden «geherfinancierd». In de uitwerking van het GSP wordt deze mogelijkheid behouden.

Eigen vermogen en leningen

Publieke financiering tijdens de bouw kan zowel via een eigen vermogensstorting in de overheidsdeelneming die de kerncentrale bouwt, als via schuldfinanciering (een lening aan de deelneming) plaatsvinden. Beide instrumenten betreffen investeringen. Bij een eigen vermogensstorting wordt rendement verwacht in de vorm van dividend, bij schuldfinanciering zijn er schuldverplichtingen in termen van aflossing en rente. Het rapport van KPMG laat zien dat een verhouding van 40% eigen vermogen en 60% lening resulteert in de meest efficiënte financieringsstructuur (laagste project-LCOE), en daardoor een (sterk) verminderde noodzaak van prijsondersteuning gedurende de operatie. Voor deze verhouding tussen eigen vermogen en lening is ook gekeken naar solvabiliteitsvraagstukken. Het is daarnaast wenselijk om in te zetten op de mogelijkheid om de lening terug te betalen uit de elektriciteitsinkomsten, zonder dat hier

naar verwachting prijssteun vanuit de overheid voor nodig is. Dat voorkomt het onnodig circuleren van middelen tussen de staat en de op te richten deelneming.

Rente

Lagere financieringslasten kunnen worden gerealiseerd door tijdens de bouw geen rente te vragen over de overheidslening, waardoor het effect van gekapitaliseerde rente in combinatie met een lange bouwtijd wordt vermeden. Dit instrument kent een precedent bij het Tsjechische nieuwbouwprogramma, dat door de Europese Commissie op het gebied van staatssteun goedgekeurd is, en is mogelijk ook bruikbaar voor het Nederlandse GSP. Na de bouw kan dan wel een rente gevraagd worden over de overheidslening. In de doorrekening is KPMG uitgegaan van de rente op staatsobligaties + 1 procentpunt, dit is ook in lijn met de Tsjechische casus.

Impact op staatsschuld en begrotingssaldo

Daarnaast is het, bij de verdere uitwerking van het GSP, belangrijk oog te houden voor de impact van de verschillende scenario's op het EMU-saldo en de EMU-schuld van de staat. Saldo- en schuldrelevantie hangen af van de exacte structurering van de financiering. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat de impact van een kapitaalstorting anders is dan schuldfinanciering, waarbij beide een impact hebben op de EMU-schuld, maar er een wisselend effect is op het EMU-saldo, afhankelijk van de businesscase en uiteindelijke structurering van het GSP. De uiteindelijke beoordeling hiervan is aan CBS/Eurostat. De impact op EMU-saldo en -schuld is geen op zichzelf staand doel, maar kan relevant zijn in de verdere afweging.

Contract-for-Difference

Een redelijk rendement door de op te richten beleidsdeelneming is op termijn vereist zodat zij aan haar financiële verplichtingen kan voldoen. Hierom is het wenselijk om gedurende de operationele fase een prijssteuninstrument achter de hand te hebben. Dit zal de vorm van een *Contract-for-Difference* (CfD) aannemen.

Met een CfD wordt een *strike price* afgesproken, bij een elektriciteitsprijs onder deze *strike price* wordt het verschil aangevuld vanuit de overheid. Bij een elektriciteitsprijs boven deze *strike price* wordt het verschil afgeroomd. Hiermee worden ook overwinsten voorkomen. Bij een verhouding van 40% eigen vermogen en 60% lening laat het KPMG-rapport zien dat, als gevolg van de relatief lage financieringslasten, er geen uitgaven noodzakelijk zijn onder de CfD. Uiteraard is dit afhankelijk van (zeer) lange termijn verwachtingen, die in de praktijk kunnen veranderen.

Ontmanteling

De vergunninghouder is verantwoordelijk voor het ontmantelen van de reactor en de financiering daarvan. De ontmanteling van de kerncentrales wordt in de meeste gevallen bekostigd door een ontmantelingsfonds dat door de vergunninghouder gedurende de operationele fase van een kerncentrale moet worden opgebouwd. Aangezien dit fonds de eerste periode niet volledig opgebouwd is, moet een aanvullende voorziening worden getroffen door de vergunninghouder voor het geval de ontmanteling eerder plaatsvindt. De details van een dergelijke voorziening zullen integraal onderdeel uitmaken van de uitwerking van het GSP.

Conclusie

Het kabinet stelt een GSP voor dat uitgaat van volledig publieke financiering in de eerste fase van het project en sluit daarbij de optie voor private financiering (vanuit de kapitaalmarkt, of vanuit de opdrachtnemer voor het project) op een later moment niet uit. In de verdere uitwerking wordt op basis van de conclusies uit het KPMG-rapport uitgegaan van een eigen vermogensstorting van 40% van de investeringskosten en een overheidslening van 60% van de investeringskosten. Uitgangspunten zijn daarbij de continuïteit van de deelneming en het zo laag mogelijk houden van de rente op de overheidslening, om niet onnodig de projectkosten op te drijven. Daarnaast zal een *Contract-for-Difference* worden uitgewerkt, ook als dat slechts als vangnet dient en er geen prijsondersteunende uitgaven voorzien worden. Het uitgangspunt van een overheidsgarantie bij een eventuele vroegtijdige ontmanteling wordt ook verder uitgewerkt.

1.3 Planning en risico's

Het hiervoor beschreven voorstel voor het GSP is niet hetzelfde als het investeringsbesluit. Het investeringsbesluit wordt verwacht bij het tekenen van het contract voor de bouw van de kerncentrales. Dit voorstel voor het GSP is het startschot voor de verdere uitwerking, parallel aan en in interactie met het inkoopproces en het staatssteuntraject bij de Europese Commissie. Door nu richting te bepalen voor de verdere uitwerking van het GSP, wordt voortgang behouden in het staatssteuntraject met de Europese Commissie. Goedkeuring van de Europese Commissie op de staatssteunaspecten van het GSP is noodzakelijk voordat er een definitieve investeringsbeslissing genomen kan worden. Het behoud van voortgang is wenselijk gezien de steun en positie van de Kamer om de kerncentrales zo snel mogelijk te bouwen.

2. Werkspoor inkoopproces

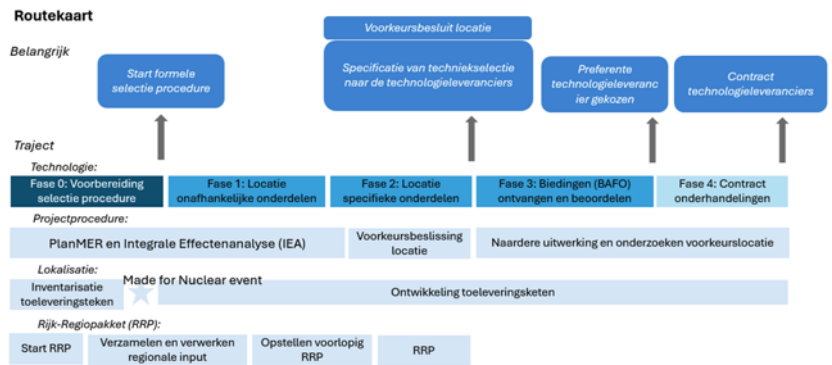
2.1 Doel

Het kabinet voorziet een inkoopproces om tot een opdrachtnemer voor het project te komen. Dit inkoopproces omvat veel meer dan het product zelf, de twee kerncentrales. De opdrachtnemer wordt óók de projectontwikkelaar die, samen met de op te richten beleidsdeelneming NEO NL, de bouw zal uitvoeren en de partner die betrokken blijft tijdens de gehele levensduur van de centrale. Het kabinet zoekt in de opdrachtnemer dus een partner, die tijdens de bouw de onzekerheden en risico's samen beheert, die tijdens de operationele fase (gedurende ten minste 60 jaar) ondersteunt en die naderhand ter zijde staat bij een veilige ontmanteling van de kerncentrales. Dit is een zeer omvangrijke, langlopende verbintenis die het kabinet niet lichtzinnig aan wil gaan.

Het zorgvuldig inrichten van het inkoopproces om zo uit te komen bij de juiste partner voor Nederland is daarom zeer belangrijk.

2.2 Samenloop met parallelle werksporen

De samenloop tussen het inkoopproces en de andere trajecten, zoals de locatiekeuze, het Rijk-Regiopakket en de financiering (met inbegrip van het GSP), is op dit moment als volgt voorzien:

2.3 Stand van zaken vormgeving inkoopproces

Het kabinet beoogt bij de vormgeving van de inkoopprocedure snelheid te behouden én de beperking van risico's in acht te nemen. Daarom voorziet het kabinet een inkoopprocedure die competitief, gefaseerd en flexibel is. Ook voorziet het kabinet een inkoopprocedure waarin het mogelijk is om met de deelnemers in samenwerking over de opdracht en de daaraan te stellen voorwaarden te werken, vroegtijdig project-specifieke risico's te identificeren en mitigeren en zo de gemaakte snelheid te behouden. Het kabinet voorkomt hiermee dat de deelnemers op het einde niet kunnen voldoen aan de door de staat gestelde voorwaarden terwijl alternatieven mogelijk waren geweest. Het kabinet zet daarbij in op een gefaseerde inrichting, waarbij de inkoopprocedure wordt gestart terwijl parallel de locatiekeuze wordt afgerond. Om te verkennen of de deelnemers met de voorziene opzet van de inkoopprocedure kunnen instemmen, organiseert de staat met hen een gesloten marktconsultatie.

Fasering

De beoogde inkoopprocedure wordt onder meer gekenmerkt door de volgende aspecten:

- *Dialog*: in het voorziene overleg met de deelnemers worden de initiële voorwaarden aan de opdracht besproken, voordat deze uiteindelijk worden vastgelegd in een specificatie. Het doel is om specifieke risico's en eisen gedurende het proces te verkennen zodat het inkoopproces maximaal succesvol kan zijn en geen van de deelnemers onbewust zal worden uitgesloten.
- *Gefaseerd*: de inkoopprocedure zal gefaseerd worden opgebouwd. Parallel wordt het locatieonderzoek afgerond en wordt een keuze gemaakt voor de uiteindelijke locatie. Deelonderwerpen zullen gefaseerd behandeld worden in het inkoopproces. Hierdoor wordt er niet gewacht tot alles klaar is en kan de inkoopprocedure sneller doorlopen worden.
- *Interactie*: parallel aan het inkoopproces, wordt een locatiebesluit, een Rijk-Regiopakket en het GSP voorbereid. Op verschillende momenten kunnen deze trajecten interacteren met het inkoopproces.

Op dit moment wordt de gefaseerde aanpak verder ontwikkeld waarbij het kabinet momenteel bezig is met het uitwerken van deze strategie en het opstellen van het bijbehorende programma van eisen en gunningscriteria. Hier komt het kabinet op terug in de volgende voortgangsbrief.

Samenhang met inkoopproces derde en vierde kerncentrale

Het inkoopproces wordt tot nu toe ingericht op het bouwen van twee nieuwe grootschalige kerncentrales in Nederland. Het voornemen van het kabinet is echter om uiteindelijk vier kerncentrales te bouwen. Daarom stelt het kabinet voor om in dit inkoopproces een optie op te nemen voor de bouw van twee additionele kerncentrales. Als in de toekomst dan een tweede locatie bekend is, kan door het huidige inkoopproces uit te breiden de derde en vierde grootschalige kerncentrale worden gebouwd. Dit heeft verschillende voordelen. Zo hoeft er geen nieuw inkoopproces te worden gestart, waarmee tijd wordt gewonnen. Daarnaast is het opnemen van de optie voor twee extra centrales ook een kans om over de gehele linie, dus ook voor de eerste twee centrales, te proberen een betere prijs af te spreken. Het kabinet gebruikt de komende tijd om (juridische) analyses uit te voeren hoe dit het beste opgenomen kan worden in het inkoopproces.

2.3 Planning en risico's

Het kabinet heeft tot nu toe, en bij de inrichting van het vervolgproces, constant de snelheid van het traject voor ogen gehad. Uiteraard met inachtneming van de risico's en kosten die met het traject gemoeid zijn. Zo heeft het kabinet eerder besloten om de technische haalbaarheidsstudies uit te voeren vooruitlopend op de locatiekeuze. In de opgestelde en op te stellen planningen wordt uitgegaan van de inzet van mogelijke versnellingsopties (deze zullen later bevestigd moeten worden) om de huidige tijdslijn te bewaken.

Het kabinet voorziet bijvoorbeeld dat vóór het afgeven van de uiteindelijke vergunning, omkeerbare werkzaamheden (zoals het ophogen van de platformhoogte en het uitgraven van de bouwput), op de locatie kunnen worden uitgevoerd. Daarnaast kan het kabinet overwegen de reactorvaten en andere complexe producten (zogenoemde *long-lead items*) voor de finale investering al te bestellen. Het kabinet blijft deze aanpak hanteren gedurende het vervolgproces. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de keuze voor een gefaseerde uitvoering van de inkoopprocedure voor een snellere doorlooptijd, zoals hierboven beschreven staat. In de Kamerbrief van 16 mei 2025⁶ is nog een aantal voorbeelden genoemd van versnellingsopties die dan, met de op dat moment beschikbare kennis, ook in overweging genomen worden.

Grondonderzoeken

Om tot een goed bod te kunnen komen zijn deelnemers afhankelijk van locatiespecifieke informatie. Voor sommige locaties, zoals de locatie Borssele, is al specifieke informatie beschikbaar uit eerdere onderzoeken. Dit geldt niet voor alle locaties. Deze informatie kan deels verkregen worden met behulp van de grondonderzoeken die op locatie moeten worden uitgevoerd. Deze grondonderzoeken zijn niet nodig voor de locatiekeuze en vinden normaliter later, na de locatiekeuze, plaats.

Door de grondonderzoeken eerder uit te voeren kan tijd worden bespaard. Een keuze hiervoor kan tot consequentie hebben dat het onderzoek voor meerdere locaties uitgevoerd moet worden en dat het uitgevoerde onderzoek op de afgevalen locaties niet wordt gebruikt voor het nieuwbouwproject kernenergie. De eerste stap is het analyseren van de al beschikbare informatie voor elke locatie en vervolgens beoordelen of het nuttig is aanvullende informatie met grondonderzoeken vroegtijdig te verkrijgen. Op basis van deze analyse zal een zorgvuldig proces met alle

⁶ Kamerstuk 32 645, nr. 156.

betrokkenen worden ingericht, waaronder in ieder geval grondeigenaren en gemeenten, om hierin de juiste afwegingen te kunnen maken. Hierna wordt een beslissing genomen over het al dan niet uitvoeren van deze grondonderzoeken voordat de locatiekeuze gemaakt is.

3. Locatiekeuze

3.1 Doel

Binnen de projectprocedure wordt gewerkt aan de voorbereidingen van de (ontwerp-)Voorkeursbeslissing. Hiervoor wordt een plan-MER en een Integrale Effectenanalyse (IEA) opgesteld.

3.2 Stand van zaken

Het kabinet werkt door aan de projectprocedure ten behoeve van de locatiekeuze. De onderzochte gebieden zijn Eemshaven, Maasvlakte II, Sloegebied en Terneuzen. Op dit moment wordt gewerkt aan de verwerking van uitkomsten van de vorige fase. Op de concept-Notitie Reikwijdte en Detailniveau (cNRD) zijn ruim 500 reacties binnengekomen. Deze reacties zijn van zowel voorstanders als tegenstanders van kernenergie, en ook breed vanuit de bevolking en diverse instanties, zowel nationaal als internationaal. Op dit moment wordt de Reactienota op de cNRD opgesteld, waarin wordt gereageerd op de adviezen en reacties die zijn ontvangen. Deze reactienota zal samen met de definitieve NRD worden gepubliceerd. Daarnaast is een advies op de cNRD van de Commissie mer verkregen in september 2025. Hoe de adviezen van de Commissie mer, maar ook die van de reacties op de cNRD, worden meegenomen en verwerkt, lichten we toe in de definitieve NRD. Parallel aan het verwerken van deze reacties en adviezen is het locatieonderzoek gestart.

Daarnaast worden op dit moment alle relevante onderzoeken voor het plan-MER en voor de Integrale Effectenanalyse uitgevoerd. De inzichten uit de reacties op de cNRD en van de Commissie mer hebben onze onderzoeksvragen en -doelstellingen aangescherpt. Na afronding van de onderzoeken wordt de Kamer geïnformeerd over de resultaten.

3.3 Planning en risico's

Het kabinet werkt momenteel toe naar twee deadlines:

- De definitieve NRD: de ambitie is om deze in december 2025 gereed te hebben.
- De ontwerp-voorkeursbeslissing, inclusief plan-MER en IEA: de ambitie is om deze halverwege 2026 gereed te hebben, zodat direct na de zomer de ontwerpvoorkeursbeslissing ter inzage gelegd kan worden.

4. Rijk-Regiopakket

4.1 Doel

Door de grote en langjarige impact van de bouw van kerncentrales streeft het kabinet gezamenlijk met de provincie en lokale overheden naar een pakket van maatregelen voor de regio waarin de kerncentrales gebouwd worden.

4.2 Stand van zaken

Op 28 juli jl. heeft de heer Knops zijn tweede advies uitgebracht sinds zijn aanstelling als gebiedsverbinder Kernenergie in Zeeland. Dit advies bouwt voort op zijn eerdere bevindingen van december 2024, waarover de Kamer op 29 januari 2025 is geïnformeerd⁷. Zijn tweede advies bevat aanbevelingen die door het kabinet, de gemeenten Borsele, Terneuzen en Vlissingen en provincie Zeeland accuraat worden geacht en gezamenlijk uitgewerkt zullen worden. Die aanbevelingen zijn:

1. *Informeren van nog niet (direct) betrokken regionale (overheids)partijen.*

De partijen achten het van belang dat alle gemeenten die effecten van de bouw kunnen ondervinden betrokken worden bij het locatieonderzoek en het Rijk-Regiopakket. Zodra duidelijk wordt wat de definitieve locatie voor de kerncentrales wordt, zal worden gekeken of de bezetting van het kernteam voor het Rijk-Regiopakket aangepast moet worden. Bij het locatieonderzoek voor de nieuw te bouwen kerncentrales kijkt het kabinet breder naar waar effecten worden voorzien. Om deze resultaten te delen en af te stemmen organiseert het Ministerie van Klimaat en Groene Groei daarom ook overleggen in bredere samenstellingen van regionale en nationale overheden.

2. *Vormen van gemeenschappelijke informatiebasis ter input van het proces Rijk-Regiopakket.*

Het proces van het Rijk-Regiopakket en de participatietrajecten lopen (deels) parallel aan de projectprocedure en de inkoopprocedure. Met de partijen uit het kernteam worden de tijdslijnen van de verschillende sporen naast elkaar gelegd om een gemeenschappelijk beeld te creëren over welke informatie op welk moment beschikbaar is. Uiteraard zal ook besproken worden hoe deze informatie met alle betrokkenen gedeeld kan worden, waarbij rekening gehouden moet worden met de belangen van de regio en het Rijk.

3. *Afstemmen van de participatietrajecten en bijbehorende verwachtingen.*

Er lopen verschillende participatietrajecten met specifieke doelen. Het Rijk is met alle regionale en lokale overheden die in de projectprocedure onderzocht worden in gesprek. Op deze manier kan de informatie die wordt opgehaald worden meegenomen in de afweging voor de ontwerp voorkeursbeslissing. De Zeeuwse medeoverheden doorlopen een participatietraject om kansen en voorwaarden te formuleren die, indien de kerncentrales in Zeeland komen, worden benut als input voor het Rijk-Regiopakket.

Ook blikte de heer Knops terug op zijn eerste advies en de vier aanbevelingen die daarin zijn benoemd. Het kabinet heeft toegezegd uiteen te zetten op welke wijze invulling gegeven wordt aan het advies om de gezamenlijke stuurgroep van Rijk en regio in te richten, om samenhang op Rijksniveau te waarborgen. In de Kamerbrief van 29 januari jl. is aangegeven dat het uitgangspunt daarbij is om gebruik te maken van bestaande overlegstructuren om extra bestuurlijke drukte te voorkomen. Hiermee heeft het kabinet invulling gegeven aan de motie-Grinwis⁸.

De noodzaak tot samenhangende besluitvorming wordt breed onderzocht en gaat over drie onderwerpen:

- De ruimtelijke puzzel van projecten: op projectniveau concurreren verschillende initiatieven in potentie om dezelfde fysieke- en milieuruimte. Onder leiding van de provincie Zeeland zijn verschillende ruimtelijke ateliers gehouden waarin alle projecten op de kaart zijn

⁷ Kamerstuk 32 645, nr. 134

⁸ Kamerstuk 32 645, nr. 109

gezet. Besluitvorming vindt plaats op basis van integrale beelden. Voor de projecten waar de ruimtelijke inpassing onder de bevoegdheid valt van de Minister van KGG, worden de besluiten in samenhang voorbereid. Dit geldt bijvoorbeeld voor de projecten nieuwbouw kerncentrales, het programma VAWOZ en 380 kV Zeeuws-Vlaanderen. Als er knelpunten tussen keuzes dreigen, treden betrokken bestuursorganen hierover met elkaar in overleg.

- **Rijk-Regiopakket.** Voor de regio is het van belang om breed met het Rijk afspraken te maken over de voorwaarden waaronder kerncentrales gebouwd kunnen worden en over de borging daarvan in de jaren tot en met bouw. Dit beslaat vele beleidsterreinen zoals woningbouw, veiligheid, onderwijs en gezondheidszorg. Daarom leggen we als onderdeel van het Rijk-Regiopakket de wijze van de integrale aanspreekbaarheid van het Rijk vast. Ook is binnen de brede nucleaire overlegstructuur van het Rijk een werkgroep opgericht voor de totstandkoming van het Rijk-Regiopakket, zodat kabinetsbrede afspraken mogelijk zijn. Het Bestuurlijk Overleg Grootschalige Energietransitie en Leefkwaliteit Zeeland (BO GELZ) functioneert hiermee als de gewenste stuurgroep voor het Rijk-Regio pakket.
- **Toekomstperspectief Zeeland 2050:** de provincie Zeeland heeft het initiatief genomen om te komen tot een toekomstperspectief voor Zeeland in 2050. Hiervoor heeft Zeeland een informeel werkverband ingesteld waarin departementen en overheden afstemming zoeken om invulling en uitwerking te geven aan dit perspectief. Dit biedt de mogelijkheid om de afspraken over de voorwaarden waaronder kerncentrales mogelijk gebouwd worden, af te stemmen met de bredere sociaaleconomische beleidsontwikkelingen voor Zeeland.

3.3 Planning en risico's

Het kabinet heeft op 4 september jl. een eerste inhoudelijke reactie op de Borselse en provinciale voorwaarden aangeboden aan de regio. De Zeeuwse overheden benutten deze reactie in de participatietrajecten die nu lopen om voorwaarden op te stellen of aan te scherpen voor de bouw van de kerncentrales. Eind dit jaar zal de gebiedsverbinder de balans opmaken van alle informatie en gesprekken die gevoerd zijn over deze voorwaarden.

Parallel aan het voorbereiden van de voorkeursbeslissing (locatiebesluit) stellen de overheden een voorlopig Rijk-Regiopakket voor Zeeland op, als de voorkeurslocatie in Zeeland ligt. Als een andere locatie dan een Zeeuwse locatie wordt aangewezen, zal er meer tijd nodig zijn om tot een Rijk-Regiopakket te komen. De andere regio's naast Zeeland worden inmiddels ook ondersteund om kennis op te bouwen over de mogelijke komst van de kerncentrales en om lokale en regionale kennis in te brengen voor een goed en zorgvuldig participatieproces.

5. Vervolg

Met de vaststelling van de contouren van het *Gouvernement Support Package* zet het kabinet een significante stap richting de realisatie van de nieuwe kerncentrales. Uiteindelijk draagt deze stap bij aan het robuuster maken van het energiesysteem en aan het vergroten van de strategische onafhankelijkheid van Nederland. De eerstvolgende mijlpalen in de voorbereiding van de bouw van de kerncentrales zijn de oprichting van beleidsdeelname NEO NL, de start van de «locatie-onafhankelijke» fase van het inkoopproces en de publicatie van de nota Reikwijdte en Detailniveau (als volgende stap richting het komen tot een voorkeursbe-

slissing voor de locatie). De progressie op deze onderdelen en de voortgang van het staatssteuntraject met de Europese Commissie staat centraal in de volgende Voortgangsbrieff nieuwbouw kernenergie.

De Minister van Klimaat en Groene Groei,
S.Th.M. Hermans

Vergaderjaar 2022–2023

29 023

Voorzienings- en leveringszekerheid energie

Nr. 441

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR KLIMAAT EN ENERGIE EN DE STAATSSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN EN KLIMAAT

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 23 juni 2023

In mijn brief van 14 april jl. (Kamerstuk 29 023, nr. 417) heb ik u geïnformeerd over de gasleveringszekerheid. Daarin heb ik een eerste vooruitblik naar aankomende winter gegeven en toegezegd om u in juni een geactualiseerd beeld te geven. Met deze brief geef ik invulling aan deze toezegging.

In deze brief schets ik op basis van de meest recente adviezen een vooruitblik van de gasleveringszekerheid. Daarna deel ik de voortgang van de maatregelen die zijn genomen op het gebied van vraagreductie, aan de aanbodzijde en overige gasmarktmaatregelen (BH-G en gasopslagen). Tot slot, geef ik een update over de ontwikkelingen van de Europese verordeningen die de Europese gasmarkt en daarmee onze leveringszekerheid borgen.

U wordt per separate brieven geïnformeerd over 1) het ontwerp-vaststellingsbesluit voor het Groningenveld in gasjaar 2023–2024 (Kamerstuk 33 529, nr. 1152, en 2) een langetermijnvisie op de inzet van gasopslagen (2024–2030) (Kamerstuk 29 023, nr. 442).

Vooruitblik gasleveringszekerheid

Inmiddels hebben verschillende adviseurs en experts nieuwe vooruitzichten op de gasmarkt en gasleveringszekerheid gedeeld. Op basis daarvan ziet het vooruitzicht op aankomende winter er overwegend positief uit. In verschillende scenario's komen we met goed gevulde gasopslagen de winter uit, zowel met als zonder Russisch pijpleidinggas. Dit is mede te danken aan de gereduceerde gasvraag en het vergroten van de Europese LNG-importcapaciteit. De situatie in Europa is desondanks nog niet stabiel. Er blijft op Europees niveau een minimale afhankelijkheid van Russisch gas, met name in enkele Oost-Europese landen. De situatie in Europa is mede bepalend voor de situatie in Nederland. Nederland blijft zich daarom inzetten om deze afhankelijkheid ook op Europees niveau zo

snel mogelijk af te bouwen, door nog meer in te zetten op het verminderen van de gasvraag en tegelijkertijd het vergroten van LNG-capaciteit en -aanbod alsmede het maximaal mogelijk benutten van de interconnectie.

Het risico op een gastekort (verschil tussen vraag en aanbod van gas) is nog niet geheel geweken. Uit de nieuwste scenario-analyse van Gasunie Transport Services (GTS) blijkt dat met name bij een koude winter maatregelen nodig zijn om de gasopslagen na komende winter weer te kunnen vullen voor de winter daarna.

Europese vooruitblik

Het verbeterde vooruitzicht op de gasmarkt voor aankomende winter – mede door de goed gevulde gasopslagen – geeft geen garantie dat nieuwe schommelingen op de gasmarkt niet zullen optreden¹. Het gasaanbod in 2023 blijft krap en zou bij een koudere winter of juist een hetere zomer krappere kunnen worden. Onder meer het Internationaal Energieagentschap (hierna: IEA) en het *European Network of Transmission System Operators* (hierna: ENTSOG) verwachten dat we bij een winter met gemiddelde temperaturen met redelijk goed gevulde gasopslagen het vulseizoen 2024 ingaan, tenzij de aanvoer van Russisch gas in zijn volledigheid wegvalt. Er zijn dus volgens de experts nog steeds scenario's mogelijk waarbij in de komende twee winters een tekort zou kunnen ontstaan. Zowel het IEA als ENTSOG wijzen erop dat het daarom van belang blijft voor de Europese lidstaten om in ieder geval de vraag verder te reduceren. ENTSOG adviseert daarnaast om in de winter de bergingen zo lang mogelijk gevuld te houden en LNG-capaciteit en -aanvoer te vergroten teneinde beter bestand te zijn tegen koude winters en het volledig wegvallen van aanvoer van Russisch gas. Op al deze maatregelen wordt in Nederland reeds ingezet.²

Nederlandse vooruitblik

GTS heeft op 31 januari jl. de raming voor het gasjaar 2023/2024 uitgebracht, die op dezelfde dag aan uw Kamer is gezonden³. Hierin concludeert GTS dat er door de geopolitieke situatie nog steeds krapte is op de gasmarkt, er in de winter van 2023/2024 onzekerheid is over de ontwikkeling van de gasvraag en er mogelijk onvoldoende geïmporteerd (hoogcalorisch) gas beschikbaar is om in de totale gasvraag te voorzien.

In 2022 heeft GTS een scenarioanalyse gemaakt «Een jaar zonder Russisch gas»⁴. Zoals is toegelicht in de Kamerbrief van 14 april jl. heeft GTS op mijn verzoek een actualisatie uitgevoerd. Deze nieuwe scenario-analyse van GTS van 26 mei jl. (zie bijlage) bevat een aantal actualisaties ten opzichte van de raming van 31 januari jl. voor het gasjaar 2023/2024 (die de raming van 31 januari bevestigen) en een aantal aanbevelingen op gebied van gasleveringszekerheid⁵.

GTS stelt voorop dat de Nederlandse seizoensopslagen – door mild weer en lage vraag – relatief weinig zijn ingezet gedurende de winter 2022–2023. De opslagen waren daarom, aan het begin van het vulseizoen,

¹ IEA Gasmarkt Analyse Q2, 2023.

² Zie onder meer de Summer Supply Outlook van 4 april jl. ENTSOG Summer Outlook and Reviews, 2023.

³ Kamerstuk 33 529, nr. 1115.

⁴ Bijlage bij Kamerstuk 29 023, nr. 342.

⁵ GTS heeft deze brief tevens gepubliceerd op haar website: www.gasunietransportservices.nl/nieuws/update-leveringszekerheid-in-het-huidige-en-volgende-gasjaar.

al goed gevuld. Met deze uitgangspositie lijkt het volgens GTS mogelijk om in dit vulseizoen het vuldoel van 90% van het totale werkvolume van de seizoensopslagen te halen zonder additionele maatregelen⁶.

GTS heeft daarnaast gekeken naar het komende gasjaar 2023/2024 en daarbij ook de gevolgen van een sluiting van het Groningenveld per 1 oktober 2023 in haar analyses meegenomen.

Wat betreft de analyse of er voldoende *volume* zal zijn, blijkt uit de analyse van GTS dat het in een winter met een gemiddeld temperatuurverloop mogelijk zou moeten zijn om ook volgend jaar de gasopslagen op 1 oktober 2024 tot 90% te vullen. Bij een koud temperatuurverloop eindigt de winter volgens GTS echter met een lage vulgraad in de gasopslagen. Er zijn dan aanvullende maatregelen (zoals vraagreductie of extra aanbod) nodig om de gasopslagen weer tot 90% te kunnen vullen. GTS merkt hierbij op dat een eventueel volumetekort in de tijd voorzienbaar is, zodat er tijdig maatregelen getroffen kunnen worden als dat nodig is.

GTS heeft daarnaast gekeken naar de benodigde *capaciteit*. Dat is de hoeveelheid gas die beschikbaar moet zijn om momenten van piekvraag of uitval van gasaanbod (bijvoorbeeld een gasopslag of LNG-terminal) op te vangen. Hier is ook van belang hoe snel deze hoeveelheid gas op het gastransportnet gezet kan worden. Nederland moet op basis van de infrastructuurnorm uit de Europese Verordening gasleveringszekerheid rekening houden met de uitval van de grootste nationale installatie tegelijk met een zeer koude dag (van $-15,5^{\circ}\text{C}$). GTS heeft in dit verband op een rij gezet in hoeverre aan de infrastructuurnorm kan worden voldaan indien de resterende productielocaties van het Groningenveld op geen enkele manier meer beschikbaar zouden zijn. GTS komt tot de conclusie dat indien de productielocaties uit het Groningenveld in de winter van 2023–2024 op geen enkele manier meer inzetbaar zouden zijn, de leveringszekerheid bij uitval van gasopslag Norg is geborgd tot een effectieve daggemiddelde temperatuur van $-6,5^{\circ}\text{C}$ (en niet tot $-15,5^{\circ}\text{C}$). Daarnaast wijst GTS op het belang van het beschikbaar houden in de winter van 2023–2024 van de mogelijkheid van een back-up faciliteit. Deze faciliteit zorgt ervoor dat GTS bij een acuut tekort, in limitatief opgesomde situaties (zoals storingen), het gassysteem operationeel kan houden.⁷ Parallel geeft de back-up een beperkte en noodzakelijke tijdsperiode om de maatregelen uit het Bescherm- en Herstelplan Gas (BHG) af te lopen.

Ten slotte geeft GTS aan dat op termijn extra LNG-import het capaciteits-tekort kan helpen oplossen.

Vraagreductie en energiebesparing

Europa is afgelopen jaar hard bezig geweest om energie, en in het bijzonder gas te besparen. De gasbesparingsverordening stelt het doel voor lidstaten om 15% te besparen ten opzichte van het gemiddelde van afgelopen 5 jaar⁸. In Nederland is er ten opzichte van dit gemiddelde al 28% aan gas bespaard. Naast het doel uit de gasbesparingsverordening om 15% te besparen⁹ is er in de verordening noodinterventie in verband met de hoge energieprijzen¹⁰ ook afgesproken om 10% elektriciteit per

⁶ Het Europees vuldoel is gesteld op 73%, wat fors lager ligt dan het Nederlandse doel van 90%.

⁷ Kamerstuk 29 023, nr. 312.

⁸ Artikelen 3 en 5 van de Verordening (EU) 2022/1369 van de Raad van 5 augustus 2022 inzake gecoördineerde maatregelen ter reductie van de gasvraag (Pub EU 2022 L 206).

⁹ Kamerstuk 29 023, nr. 417.

¹⁰ Artikelen 3 tot en 4 van Verordening (EU) 2022/1854 van de Raad van 6 oktober 2022 betreffende een noodinterventie in verband met de hoge energieprijzen (Pub EU 2022 L 261).

maand te besparen ten opzichte van het gemiddelde van de afgelopen 5 jaar. Daarnaast is in deze verordening afgesproken om 5% op het elektriciteitsverbruik in de piekuren te besparen. Door elektriciteit te besparen wordt er ook gas bespaard in de gascentrales waar deze elektriciteit wordt opgewekt. Ik ben blij mee te kunnen delen dat Nederland deze doelen heeft bereikt. Tussen november en april heeft Nederland maandelijks gemiddeld 11% elektriciteit bespaard, in de piekuren was dit ongeveer 8%. De Europese Commissie zal nog met een rapportage komen over de gehele Europese elektriciteitsbesparing. Na de evaluatie van de Commissie zal besloten worden of de verordening noodinterventie in verband met de hoge energieprijzen verlengd wordt.

Energie die we niet gebruiken hoeven we ook niet op te wekken, te betalen of te importeren. Energiebesparing is daarom van belang voor het klimaat, de portemonnee en het verminderen van onze afhankelijkheid van de import van fossiele energie. Het is dan ook belangrijk om de besparing die we het afgelopen jaar gerealiseerd hebben, vast te houden. Ik zet hierbij in op informeren, normeren en ondersteunen.

Om alle ondernemers en huishoudens te helpen gas besparen is de energiebesparingscampagne «Zet ook de knop om» sinds medio mei 2023 weer van start gegaan. De boodschap luidt: «Energie besparen is goed voor het klimaat en scheelt geld». Met deze informatiecampagne neem ik Nederland mee in waarom energie besparen nodig blijft, als onderdeel van een grotere opgave van de verduurzaming van Nederland, voor de leveringszekerheid en het tegengaan van klimaatverandering. De campagne in het voorjaar bouwt voort op eerder gegeven handelingsperspectieven voor gas- en elektriciteitsbesparing. De campagne is te horen en te zien via radio, televisie, online, sociale media en zetookdeknopom.nl.

Op het gebied van normeren ben ik bezig met de afronding van de aanscherping van de energiebesparingsplicht. Deze treedt op 1 juli in werking en verplicht bedrijven en instellingen met een energiegebruik van tenminste 50.000 kWh elektriciteit of 25.000 m³ aardgasequivalent alle mogelijke energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder te treffen¹¹. Met de aanscherping worden ook maatregelen waarmee overgestapt wordt van energiedrager (bijvoorbeeld door elektrificatie) en eigen opwekmaatregelen verplicht, mits deze zich binnen vijf jaar terug verdienen en tot CO₂-reductie leiden. Veel van deze maatregelen hebben te maken met isoleren, overstappen van energiedrager of het efficiënter maken van processen. Ook is de doelgroep verbreed. EU ETS bedrijven, de glastuinbouw en vergunningplichten bedrijven vallen straks ook onder de plicht ter verduurzaming van het energiegebruik. Eens per vier jaar, uiterlijk 1 december 2023, zullen bedrijven moeten rapporteren over hun genomen maatregelen.

Om het mkb dat niet onder de energiebesparingsplicht valt te helpen, zet ik in op ondersteunen. Ik heb per 1 april de subsidieregeling verduurzaming MKB (SVM) opnieuw opengesteld¹². Het kleine mkb kan subsidie aanvragen voor de inhuur van een energiebesparingsadviseur om de verduurzamingsmogelijkheden binnen een bedrijf vast te stellen. Bij het opnieuw openstellen van de subsidie zijn de eisen aan het energieadvies

¹¹ Besluit van 3 april 2023 tot wijziging van het Activiteitenbesluit milieubeheer en het Besluit omgevingsrecht in verband met de actualisatie van de energiebesparingsplicht (Stb. 2023, nr. 111).

¹² Regeling van de Minister voor Klimaat en Energie van 17 maart 2023, nr. WJZ/26649582, tot wijziging van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies in verband met de wijziging van de subsidiemodule Advies en ondersteuning verduurzamingsmaatregelen mkb (Stcrt. 2023, nr. 8991).

en de energieadviseur aangescherpt. Zo moet onder andere de energieadviseur over meerdere jaren ervaring beschikken of minimaal 10 energieadviesrapporten overleggen. Naast de SVM lopen er meerdere subsidie trajecten voor het verduurzamen van bedrijven en de industrie, zoals de Versnelde Klimaatinvesteringen Industrie (VEKI)¹³ en de Energie-investeringsaftrek (EIA)¹⁴.

Maatregelen aanbodkant

Gaswinning kleine velden

In de vorige Kamerbrief over de stand van zaken Gasleveringszekerheid van 14 april jl.¹⁵ ben ik reeds ingegaan op de Nederlandse gaswinning uit de kleine velden en de belangrijke bijdrage die dit levert aan de gasleveringszekerheid en beperking van de importafhankelijkheid. Recentelijk heeft de Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat uw Kamer een brief gestuurd over de uitvoering van de motie van de leden Kröger en Thijssen om te komen tot een wetenschappelijk onderbouwd afbouwpad voor fossiele winning in Nederland¹⁶.

Importcapaciteit

Het volledig wegvallen van Russische pijpleidinggas zorgt ervoor dat de markt de komende jaren onder druk staat. Uit de verschillende adviezen van GTS blijkt dat zowel extra LNG-importcapaciteit als LNG-volume noodzakelijk blijft.¹⁷

In mijn brief van 14 april ben ik ingegaan op alle ontwikkelingen ten behoeve van de uitbreiding van de LNG-importcapaciteit en de vermindering van de importafhankelijkheid. Hieronder informeer ik uw Kamer over de stappen die sindsdien zijn gezet.

Gate Terminal B.V. (hierna: Gate) werkt aan een verdere uitbreiding van haar importcapaciteit van 16 naar 20 bcm per jaar vanaf 2026, door de nieuwbouw van een extra opslagtank. Gate heeft verzocht om een ontheffing van enkele bepalingen uit de Gaswet die zien op de (jaarlijkse) regulering van de gehanteerde tarieven. Deze ontheffing is een noodzakelijke voorwaarde voor de realisatie van de uitbreiding die Gate in staat stelt om vooraf voor een periode van twintig jaar tarieven af te spreken met gebruikers van de terminal. Dit geeft alle betrokkenen de voor het project benodigde zekerheid om contracten te kunnen sluiten. Ik heb de Autoriteit Consument en Markt (ACM) verzocht om over het ontheffingsverzoek advies uit te brengen. De ACM heeft een positief advies gegeven¹⁸. Vervolgens heb ik op 17 mei jl. positief op het ontheffingsverzoek beslist¹⁹. Conform de Gaswet en de toepasselijke EU regelgeving is direct daarna de Europese Commissie in kennis gesteld van het ontheffingsbesluit, samen met alle relevante gegevens. Binnen twee maanden na ontvangst van het ontheffingsbesluit kan de Europese Commissie een besluit nemen waarbij zij verzoekt het ontheffingsbesluit te wijzigen of in te trekken. Indien die termijn van twee maanden verstrijkt

¹³ Titel 4.6 van de Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies.

¹⁴ Uitvoeringsregeling energie-investeringsaftrek 2001.

¹⁵ Kamerstuk 29 023, nr. 417.

¹⁶ Kamerstuk 33 529, nr. 1150.

¹⁷ Wat betreft LNG-volume wordt verwezen naar het advies van GTS van 20 februari 2022, bijlage bij Kamerstuk 29 023, nr. 417. Wat betreft LNG-importcapaciteit wordt verwezen naar aangehechte scenarioanalyse van GTS van 26 mei jl.

¹⁸ ACM Advies ontheffing gereguleerde derdentoegang uitbreiding Gate, 2023.

¹⁹ Stcrt. 2023, nr. 1590.

zonder dat de Europese Commissie zo'n besluit neemt, treedt het ontheffingsbesluit in werking.

Eemshaven Energy Terminal (EET) treft momenteel voorbereidingen om haar importcapaciteit medio 2024 te verhogen van 8 naar 9 bcm per jaar. EET streeft ernaar om daarna verder te optimaliseren en zodoende te kunnen uitbreiden naar 10 bcm.

Een aantal partijen is de mogelijkheden voor het realiseren van een nieuwe LNG-terminal aan het bestuderen. Voor alle nieuwe initiatieven wordt met de betrokken partijen besproken dat het wenselijk is dat deze *waterstof ready* dienen te zijn. Onder *waterstof ready* wordt daarbij mede verstaan het geschikt zijn voor andere groene energiedragers als waterstof en ammoniak.

De in de Kamerbrief van 14 april jl. reeds genoemde haalbaarheidsstudie voor realisatie van een LNG-import terminal in Zeeland is verder voortgezet, met onder andere diverse overleggen met regionale bestuurders en verdere projectvoorbereidingen. Het initiatief is van een private partij (VTTI). Het verzoek tot het opstarten van een Rijkscoördinatierегeling voor het project is door deze partij ingediend. Momenteel wordt gewerkt aan een officiële kennisgeving en aanvang van de terinzagelegging van het Voornemen en Participatieplan.

Een ander initiatief waaraan wordt gewerkt is van Global Energy Storage (GES) en Stena. Deze partijen voeren een haalbaarheidsonderzoek uit naar mogelijke realisatie van LNG-importcapaciteit in Rotterdam en/of offshore.

Zoals ook opgemerkt in de Kamerbrief van 14 april jl., voor alle LNG-ontwikkelingen geldt dat de ruimtelijke inpassing en de vergunningtrajecten (o.a. stikstof, Wet natuurbeheer, externe en nautische veiligheid) belangrijke uitdagingen vormen.

Europese/Internationale inzet

Nederland blijft zich in EU-verband inzetten om de afhankelijkheid van Russisch gas zo snel mogelijk af te bouwen. Om ervoor te kunnen zorgen dat het aanbod van volumes voldoende is, wordt door de Europese Commissie verder gewerkt aan het EU platform *AggregateEU*, waar het gezamenlijk inkoopplatform een onderdeel van is.

Momenteel wordt de eerste tender onder de noemer van dit platform afgewikkeld. In het matchingsproces tussen partijen met een gasvraag en aanbieders van gas is er naar aanleiding van deze tender in totaal 10,9 bcm gekoppeld.

Op deze eerste tender hebben er vanuit Nederland geen inschrijvingen plaatsgevonden. De Commissie heeft het voornemen om dit jaar nog vier tenders uit te zetten. Energie Beheer Nederland (EBN) bereidt momenteel haar inbreng in het platform voor in de volgende tender. Verder zet ik de gesprekken voort met andere potentieel deelnemende partijen over de mogelijkheden tot deelname voor de volgende tenders.

Overige maatregelen

Bescherm- en Herstelplan Gas

Als toegezegd tijdens het Commissiedebat gasmarkt en leveringszekerheid op 1 juni is er een overzicht uitgewerkt waarin de werking van het BH-G is verduidelijkt. Dit overzicht is bijgevoegd als bijlage bij deze brief.

Gasopslagen

De gasopslagen in Nederland en in de EU worden nu goed gevuld, maar de situatie op de gasmarkt blijft onzeker. Daarom houdt het kabinet de vulgraad doorlopend in de gaten. De stand van zaken is nog steeds te volgen via de wekelijkse update gasleveringszekerheid²⁰. De vulgraad van alle gasopslagen in Europa is op dagelijkse basis te volgen op www.agsi.gie.eu. De Nederlandse gasopslagen zijn nu gemiddeld voor zo'n 75% gevuld. De ambitie van het kabinet is dat de gasopslagen op 1 november 2023 gemiddeld voor minimaal 90% gevuld zijn.

Om te stimuleren dat de gasopslagen op 1 november 2023 gemiddeld voor minimaal 90% gevuld zijn, heeft het kabinet een aantal ondersteunende maatregelen genomen.²¹ Zo heeft EBN de taak gekregen om in totaal maximaal 20 TWh aan gas in gasopslag Bergermeer op te slaan, voor zover marktpartijen dit niet doen. EBN heeft deze taak voortvarend opgepakt: op dit moment heeft EBN ruim 11 TWh gas in Bergermeer opgeslagen. Daarnaast kondigde het kabinet op 24 februari aan wederom een subsidieregeling voor het vullen van Bergermeer open te stellen waarmee aan capaciteithouders een vangnet wordt geboden voor het geval de marktomstandigheden voor gasopslag negatief worden.²² Ik wacht nog op goedkeuring van de Europese Commissie; dit duurt helaas langer dan verwacht, waardoor de regeling op dit moment niet open is.

In de Kamerbrief «gasleveringszekerheid en gasopslagen» van december 2022 gaf het kabinet aan nog maatregelen te verkennen voor het vullen van gasopslag Norg.²³ Op basis van het Norg Akkoord in samenhang met de huidige marktomstandigheden (met een ruime zomer-winterspread) verwacht het kabinet dat Norg voldoende wordt gevuld om de Europese vulverplichting te halen.

Uw Kamer ontvangt een afzonderlijke brief met een visie op de inzet van gasopslagen (2024–2030).²⁴

EU-ontwikkelingen noodverordeningen en groothandel gas

Gasnoodverordeningen

Vorig jaar zijn er, ten gevolge van de oorlog in Oekraïne, meerdere Europese noodverordeningen aangenomen. Deze voorzagen in het nemen van tijdelijke maatregelen om de energiecrisis te adresseren. Gezien de beperkte looptijd van de verschillende noodverordeningen zal, in aanloop naar het aflopen daarvan, moeten worden bepaald of de maatregelen verlengd moeten worden. Bij het debat omtrent verlenging van de noodverordeningen acht het kabinet het van belang dat elke noodverordening op de eigen merites te worden beoordeeld, waarbij wordt bezien of verlenging van de maatregel wenselijk is en zo ja of de juiste bevoegdheidsgrondslag is gebruikt.

Marktcorrectiemechanisme

Het marktcorrectiemechanisme (MCM)), één van de maatregelen die op grond van artikel 122 VWEU is getroffen, kan sinds 15 februari op de Nederlandse gasbeurs *Title Transfer Facility* (TTF) worden geactiveerd en

²⁰ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/gas/updates-gaslevering>.

²¹ Kamerstuk 29 023, nr. 384.

²² Kamerstuk 29 023, nr. 394.

²³ Kamerstuk 29 023 nr. 384.

²⁴ Conform motie van de leden Erkens en Kröger, Kamerstuk 36 200 XIII, nr. 38.

kan tevens sinds 1 mei, onder dezelfde activatievoorwaarden, op andere Europese *virtual trading platforms* (VTP's) worden geactiveerd.

Daadwerkelijke activatie van het mechanisme heeft tot op heden niet plaatsgevonden. Momenteel staat de gasprijs ver onder de MCM-activatieprijs van 180 euro per megawattuur. Zowel de inwerking-treding van de MCM-verordening als de uitvoeringshandeling, die de uitbreiding van het MCM naar andere Europese VTP's regelt, hebben geen invloed gehad op het huidige marktbeeld. Zo is er sinds de inwerking-treding van het MCM zelfs een stijging in de liquiditeit en handelsvolumes op de gasmarkten waargenomen. Ik blijf de gasmarkten verder nauwgezet monitoren.

De Minister voor Klimaat en Energie,
R.A.A. Jetten

De Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat,
J.A. Vijlbrief

Bijlage toelichting op het BH-G

In het commissiedebat gasleveringszekerheid op 1 juni jl. heb ik toegezegd nader in te gaan op de werking van het Bescherm- en herstelplan Gas (hierna: BH-G)²⁵. Met deze brief doe ik deze toezegging af.

In het debat is de vraag gesteld welke indicatoren worden gehanteerd om te bepalen of er sprake is van een gastekort. Daarnaast is de vraag gesteld of de gasprijs die huishoudens betalen één van die indicatoren is voor het bepalen van het crisisniveau en de in te zetten maatregelen. Dat laatste is niet het geval. Hieronder ga ik eerst in op de werking van het BH-G en de crisisniveaus. Daarna ga ik in op de criteria op basis waarvan wordt besloten om de verschillende niveaus van een gascrisis af te kondigen.

Achtergrond en doel van het BH-G

Het BH-G is een noodplan dat door Nederland is vastgesteld ter uitvoering van de verordening gasleveringszekerheid²⁶. Het doel van het BH-G is om een handvat te bieden om (dreigende) gastekorten op te vangen zodat het gassysteem technisch gezien blijft functioneren en er voldoende gas beschikbaar blijft voor beschermde afnemers.

Crisisniveau	Criteria voor afkondigen crisisniveau
I Vroegtijdige waarschuwing	1) Uit concrete, ernstige en betrouwbare informatie; 2) blijkt dat er zich een gebeurtenis <i>kan voordoen</i> ; 3) die de gasleveringssituatie aanzienlijk <i>kan doen</i> verslechteren; en 4) die <i>kan leiden</i> tot het ontstaan van een alarm- of een noodsituatieniveau.
II Alarmsituatie	1) Er <i>doet</i> zich: a) een verstoring van de gaslevering voor, of b) een uitzonderlijk hoge gasvraag voor; 2) die de gasleveringssituatie <i>aanzienlijk doet verslechteren</i> ; 3) maar de markt nog in staat is deze verstoring of vraag op te vangen zonder gebruik te moeten maken van <i>niet-marktgebaseerde maatregelen</i> .
III Noodsituatie	1) Er <i>doet</i> zich: a) <i>alleen</i> uitzonderlijk hoge gasvraag voor, b) een aanzienlijke verstoring van de gaslevering voor, of c) een andere aanzienlijke verslechtering van de gasleveringssituatie voor; 2) alle relevante marktgebaseerde maatregelen zijn <i>toegepast</i> ; 3) maar de <i>gaslevering volstaat niet</i> om aan de resterende gasvraag te voldoen, en 4) er moeten dus bijkomend ook niet-marktgebaseerde maatregelen worden genomen <i>met name om gasleveringen aan beschermde afnemers veilig te stellen</i> .

Het BH-G bevat:

- een beschrijving van het proces dat wordt doorlopen bij een (dreigende) gascrisis;

²⁵ Kamerstuk 29 023, nr. 252.

²⁶ Artikel 8, tweede lid, onderdeel b, van Verordening (EU) 2017/1938 van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2017 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid en houdende intrekking van Verordening (EU) nr. 994/2010 (Pb EU 2017, L 280) (hierna: verordening gasleveringszekerheid).

- een omschrijving van de rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende partijen die betrokken zijn in dit proces waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende niveaus van gascrisis; en
- een beschrijving van de maatregelen die kunnen worden getroffen ter voorkoming en bestrijding van elk van de niveaus van gascrisis.

BH-G maatregelen: ieder crisisniveau een eigen set maatregelen

De in het BH-G beschreven maatregelen kunnen (in het kader van het BH-G) alleen worden ingezet als er – kort samengevat – sprake is van een (dreigend) fysiek gastekort. De betreffende instrumenten kunnen ook buiten de context van het BH-G worden toegepast, maar dat vereist voldoende eigen rechtvaardiging en een rechtsgrondslag. Medio 2022 heb ik het noodzakelijk geacht extra maatregelen te nemen buiten het BH-G om (zoals het strenger handhaven van energiebesparingsplicht en het opheffen van de productiebeperking voor kolencentrales). Ook werd de campagne «zet ook de knop om» geïntensiveerd. Deze maatregelen zijn genomen uit voorzorg, zodat ik niet genoodzaakt werd om een (hoger) crisisniveau af te kondigen. Gelet op de definitie van de verschillende niveaus van een gascrisis waarvoor de in het BH-G opgenomen maatregelen volgens de verordening kunnen worden ingezet, kan het BH-G niet worden ingezet voor het beïnvloeden van de markt met als doel de gasprijs voor huishoudens (beschermde afnemers) te verlagen.

Het BH-G bevat voor ieder niveau van crisis een afzonderlijke set maatregelen. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt wordt tussen markt-gebaseerde en niet-marktgebaseerde maatregelen. Daarnaast wordt onderscheid gemaakt tussen maatregelen op vrijwillige basis en verplichtende maatregelen. Het BH-G biedt hiermee inzicht en voorspelbaarheid in de manier waarop een de verschillende niveaus van gascrisis kunnen worden bestreden en welke maatschappelijke groepen wanneer effect ondervinden van de maatregelen.

Huidig crisisniveau in Nederland en andere lidstaten

Op 20 juni 2022 is het eerste niveau van de gascrisis (vroegtijdige waarschuwing) afgekondigd. Hiermee is het BH-G in werking getreden. Sindsdien wordt de gasmarkt intensiever gemonitord en wordt informatie uitgewisseld over gasstromen, de dagelijkse gasvraag en het aantal dagen waarvoor gaslevering aan beschermde afnemers kan worden gewaarborgd. Dit zijn markt-gebaseerde verplichtende maatregelen die van toepassing zijn vanaf het eerste niveau van gascrisis. Op dit moment zit Nederland, en een groot aantal andere EU lidstaten, nog altijd op het niveau «vroegtijdige waarschuwing». Alleen Duitsland hanteert momenteel het tweede crisisniveau «alarm». De marktsituatie in Nederland rechtvaardigt op dit moment geen afkondiging van een hoger crisisniveau.

Beoordeling situatie op de gasmarkt en besluitvorming omtrent afkondiging crisisniveaus

De uiteindelijke verantwoordelijkheid om een beslissing te nemen over het afkondigen van een niveau van gascrisis ligt bij de Minister voor Klimaat en Energie, als verantwoordelijke voor de gasleveringszekerheid in Nederland²⁷. Om snel op de juiste schaal te kunnen handelen is in het

²⁷ Artikel 52ab, eerste lid, van de Gaswet.

BH-G uitgewerkt hoe het proces van besluitvorming verloopt en wie daar op welke wijze bij betrokken wordt²⁸.

Voor de beoordeling van de omstandigheden op de gasmarkt wordt in de eerste plaats gebruik gemaakt van de informatie die de landelijk netbeheerder (GTS) verstrekt over de (verwachte) ontwikkeling van vraag en aanbod op de gasmarkt. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de informatie die wordt verstrekt door andere partijen die over relevante informatie beschikken. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan TenneT voor wat betreft de relevante ontwikkelingen op de elektriciteitsmarkt.

Op het moment dat een crisissituatie dreigt wordt de daartoe bestemde crisisstructuur in werking gesteld en wordt (afhankelijk van de ernst van de situatie) door GTS periodiek, wekelijks of dagelijks een beoordeling van de gasleveringssituatie gedeeld met de Crisismanager Gas en Elektriciteit (DG Klimaat & Energie). De Crisismanager Gas en Elektriciteit zit een crisisteam voor waarin alle informatie en adviezen worden verzameld, integraal beoordeeld en waarin besluitvorming wordt voorbereid ten aanzien van het crisisniveau en de te nemen maatregelen. Het gaat daarbij om informatie en adviezen over de (verwachte) ontwikkeling van vraag en aanbod op de gasmarkt. Deze kan door verschillende factoren en ontwikkelingen worden beïnvloed. Hierbij wordt o.a. rekening gehouden met historische ontwikkeling van vraag en aanbod, invloed van temperatuurontwikkeling en de invloed van lokale, regionale en mondiale ontwikkelingen (vb. storing opslag installatie, flow via pijpleidingen). Door het crisisteam wordt op basis van deze informatie beoordeeld of er sprake is van een situatie die het afkondigen van een niveau van gascrisis noodzakelijk maakt.

Of er sprake is van een (dreigende) aanzienlijke verslechtering in de gasleveringssituatie wordt in de eerste plaats beoordeeld aan de hand van de vraag of er sprake is van een (dreigend) fysiek tekort aan gas. De indicator die daarvoor wordt gebruikt is het Systeem Balans Signaal (SBS). Deze geeft op uurbasis aan of het verwacht aanbod en vraag in balans zijn. GTS publiceert het SBS op haar website²⁹. Een fysiek tekort kan het gevolg zijn van een verstoring in de gaslevering (aanbodzijde). Hierbij kan worden gedacht aan uitval van gasinfrastructuur, zoals een gasopslag, pijpleiding of LNG-terminal, of een andere oorzaak voor onderbreking van het aanbod, zoals de keuze van Rusland om geen gas te leveren of hogere prijzen voor LNG op andere markten, resulterend in een lager aanbod op de West-Europese markt. Een tekort kan ook het gevolg zijn van een uitzonderlijk hoge gasvraag, bijvoorbeeld tijdens een periode van extreme koude of als het gevolg van uitval van niet-gasgestookte elektriciteitscentrales. Dit wordt beoordeeld aan de hand van de voornoemde door GTS en andere partijen verstrekte informatie over de gasleveringssituatie.

Als is vastgesteld dat er sprake is van een dreigend fysiek tekort aan gas wordt vervolgens beoordeeld of dit dreigende tekort dermate aanzienlijk is dat dit kan leiden tot het ontstaan van een alarm- of een noodsituatieniveau. Hiertoe wordt onder meer gekeken naar de volgende indicatoren:

- de oorzaak van het dreigende tekort;
- de verwachte omvang van het tekort; en
- de verwachte duur van het tekort.

²⁸ Paragraaf 4, 5 en 6 van het BH-G.

²⁹ Systeem Balans Signaal (SBS) op de website van GTS.

a. Vroegtijdige waarschuwing

Als het crisisteam oordeelt dat er sprake is van een aanzienlijk dreigend gastekort dat kan leiden tot een alarm of noodsituatie dan adviseert het crisisteam tot afkondiging van een vroegtijdige waarschuwing. De maatregel waarin het BH-G voor dit crisisniveau voorziet betreft een informatieverplichting voor aardgasbedrijven. Zij moeten EZK dagelijks informatie ter beschikking te stellen over:

- de prognoses van de dagelijkse gasvraag en gaslevering voor de volgende drie dagen;
- de dagelijkse gasstroom op alle grensoverschrijdende entry- en exitpunten en alle punten die een productiefaciliteit, een opslaginstallatie of een LNG-terminal met het net verbinden; en
- het aantal dagen waarvoor gaslevering aan beschermde afnemers naar verwachting kan worden gewaarborgd.

Op basis van deze informatie kan de gasleveringssituatie intensief gemonitord worden en kan, als de gasleveringssituatie daar aanleiding toe geeft, verdergaande besluitvorming worden voorbereid.

b. Alarm

Als uit de beoordeling van de gasleveringssituatie blijkt dat er daadwerkelijk sprake is van een fysiek tekort (onvoldoende aanbod om aan de vraag van de markt te voldoen) dan dient vervolgens te worden beoordeeld of de markt nog voldoende in staat is om dit tekort met behulp van de maatregelen die zijn opgenomen in paragraaf 8.4 van het BH-G op te lossen. In dat geval adviseert het crisisteam de Minister voor Klimaat en Energie het crisisniveau alarm af te kondigen.

De maatregelen van paragraaf 8.4 zijn hoofdzakelijk bedoeld om de balans op het gastransportnet bij een relatief kortdurende (enkele uren/dagen) verstoring van het aanbod of aanzienlijke toename van de vraag te herstellen. Om het gastransportnet «in balans» te houden moet het transportnet op de juiste druk blijven. Dit betekent dat er per saldo niet meer gas aan het net mag worden onttrokken dan er wordt ingevoerd of vice versa. Hierbij geldt in de eerste plaats dat iedere marktpartij zelf verantwoordelijk is voor de hoeveelheid gas die hij onttrekt of invoedt. Daarmee zijn de marktpartijen ook medeverantwoordelijk voor het handhaven van de balans van het transportnet. Als het totale transportnet uit balans raakt, kunnen marktpartijen zelf ingrijpen door gas in te voeren of aan het transportnet te onttrekken. Indien dit onvoldoende gebeurt en de onbalans te ver oploopt, treedt een marktgericht correctiemechanisme in werking. GTS grijpt dan in met zogenaamde marktgebaseerde maatregelen. De marktpartijen die de onbalans veroorzaken, betalen voor de kosten van het gas dat nodig is om de onbalans op te heffen. Enkele voorbeelden van maatregelen ter bestrijding van een alarm niveau crisis uit het BH-G:

- Inzet van eigen of contracteerde middelen van GTS.
- Een vrijblijvend verzoek aan Neighbouring Network Operators (NNO's) om vrijwillig extra gas te leveren of minder gas uit Nederland af te nemen.
- Een vrijblijvend verzoek aan programmaverantwoordelijken³⁰ om vrijwillig meer gas in te voeren.
- GTS kan een aanwijzing geven tot het stoppen met vullen van dan wel leveren vanuit de voorraden in gasopslagen.

³⁰ Degene (shipper) die gas het gastransportnet invoedt of aan het gastransportnet onttrekt.

De verantwoordelijkheid voor het treffen van deze marktgebaseerde maatregelen ligt bij marktpartijen, waaronder GTS. Zij kunnen zelf beslissen om deze maatregelen te nemen en kunnen deze maatregelen ook zelf uitvoeren. Deze maatregelen zijn naar hun aard slechts geschikt voor tekorten van een beperkte omvang en kortdurende toepassing (enkele uren/dagen) en zijn niet geschikt voor het bestrijden van grote of langdurige tekorten. De snelheid waarin de onbalans toeneemt is een belangrijke indicator om te bepalen of deze maatregelen voldoende zijn.

De marktpartijen die bovenstaande maatregelen overwegen en treffen doen dit niet met het doel de gasprijs te drukken, maar met het doel aan hun verplichting te voldoen door de vraag en het aanbod weer in balans te brengen.

c. Noodsituatie

Als uit de door GTS en andere partijen verstrekte informatie blijkt dat het fysiek tekort zodanig groot is of zodanig langdurig is dat dit niet opgelost kan worden met behulp van de maatregelen uit paragraaf 8.4 van het BH-G dan zal het crisisteam de Minister adviseren een noodsituatie af te kondigen. Pas dan kan de overheid ingrijpen in de markt en de vraag naar gas kunstmatig verlagen om zo de vraag weer in overeenstemming te brengen met het resterende aanbod.

Kan de overheid met maatregelen uit het BH-G de gasprijs verlagen voor huishoudens?

Nee, dat kan niet. Het met behulp van overheidsmaatregelen verlagen van de Nederlandse gasvraag in de fase noodsituatie heeft als doel er voor te zorgen dat het resterende aanbod voldoende is om zo lang mogelijk in de gasvraag van beschermde afnemers te blijven voorzien. Een randvoorwaarde hiervoor is het handhaven van de balans op het landelijk gastransportnet zodat het net kan blijven functioneren.

Daar komt bij dat verlaging van de gasvraag ook geen invloed zal hebben op de gasprijs, omdat de Noordwest-Europese gasmarkt veel groter is en bovendien onderdeel uitmaakt van de mondiale gasmarkt. Daarnaast zijn er ook andere drivers die de gasprijs bepalen, waaronder de prijs van kolen, olie en CO₂ certificaten.

Door in te grijpen in de markt wordt dus een fysiek tekort voorkomen of de gevolgen daarvan bestreden. Voor het dempen van de negatieve gevolgen van een volatiele gasmarkt en hoge gasprijzen zijn andere overheidsmaatregelen beschikbaar. Zo is het prijsplafond ingesteld en worden in het kader van armoedebestrijding maatregelen getroffen. Dit zijn maatregelen buiten het BH-G om.

Voor het bestrijden van een noodsituatie mag een lidstaat gebruik maken van niet-markt gebaseerde maatregelen. Wat niet-markt gebaseerde maatregelen zijn wordt door de verordening niet gedefinieerd, wel is een indicatieve opsomming opgenomen in de bijlage bij de verordening³¹. Daarbij kan steeds een onderscheid worden gemaakt tussen vrijwillige en verplichte maatregelen.

Nederland heeft de niet-marktgebaseerde maatregelen ter bestrijding van de noodsituatie beschreven in een maatregelenladder opgenomen in paragraaf 8.5 van het BH-G, een verkorte weergave van deze ladder is

³¹ Bijlage VIII van de verordening gasleveringszekerheid.

opgenomen in de bijlage bij deze brief. De volgorde waarin de maatregelen ter bestrijding van een noodsituatie zijn opgenomen in de maatregelenladder bepaalt de volgorde waarin de maatregelen overwogen moeten worden. De maatregelen zijn geordend van de lichtste tot de zwaarste maatregel in termen van de maatschappelijke impact van de maatregel zelf en rekening houdend met de praktische uitvoerbaarheid van de maatregelen en randvoorwaarden vanuit de Europese verordening.

In het BH-G zijn acht scenariodriviers opgenomen aan de hand waarvan de aard en ernst van een (dreigend) tekort kan worden getypeerd³². Vier drivers zijn met name bepalend voor het beoordelen of het noodzakelijk is om een crisisniveau af te kondigen (en zo ja welk niveau) en, als het hoogste niveau van gascrisis wordt afgekondigd, de beoordeling welke maatregelen effectief zijn bij de bestrijding daarvan:

- Volume (resterende schaarste);
- Urgentie (responstijd maatregelen);
- Type verstoring (productie, transport, conversie); en
- Type aardgas (hoog- of laagcalorisch).

De andere vier scenariodriviers zijn relevant voor het typeren van de impact van het gastekort:

- Duur van de gascrisis;
- Locatie van de bron (binnen- of buitenland);
- Seizoen; en
- Timing (ochtend/middag/avond/nacht).

Als een lidstaat een noodsituatie afkondigt en maatregelen treft ter bestrijding daarvan beoordeelt de Europese Commissie of het afkondigen van de noodsituatie gerechtvaardigd is op grond van de verordening en of de genomen maatregelen zo nauw mogelijk aansluiten bij de in het noodplan vermelde maatregelen³³. Als de afkondiging van een noodsituatie niet gerechtvaardigd is of de maatregelen niet aansluiten bij het noodplan verzoekt de Commissie de lidstaat het crisisniveau of de maatregelen te wijzigen. Geeft een lidstaat hier geen gehoor aan, dan kan dit leiden tot een inbreukprocedure.

³² BH-G, bijlage 2.

³³ Artikel 11, achtste lid, van de verordening gasleveringszekerheid.

Maatregelenladder		Soort maatregel	Gericht op type afnemer
1	Oproepen tot vermindering aardgasverbruik	Maatschappelijk	Alle afnemers
2	a. Vrijwillig verzoek minder gasafname aan buurlanden (overheid tot overheid). b. Europese Commissie verzoeken om regionale noodsituatie uit te roepen	Internationaal	Niet-beschermde afnemers
3	Inroepen van een besparingstender «minder afname»	Economisch	Niet-beschermde afnemers
4	Opleggen van een extra heffing voor aardgas	Economisch	Niet-beschermde afnemers
5	Gedwongen brandstofomschakeling van industrieën	Juridisch	Niet-beschermde afnemers
6	Gedwongen brandstofomschakeling bij de productie van elektriciteit	Juridisch	Niet-beschermde afnemers
7	Niet-beschermde afnemers afschakelen (administratief en/of technisch)	Juridisch / technisch	Niet-beschermde afnemers
8	Niet door solidariteit beschermde afnemers afschakelen (administratief en/of technisch)	Juridisch / technisch	Niet door solidariteit beschermde afnemers
9	Inroepen onderlinge solidariteit tussen EU-lidstaten	Internationaal	Niet door solidariteit beschermde buitenlandse afnemers
10	Door solidariteit beschermde afnemers administratief afschakelen	Juridisch	Door solidariteit beschermde afnemers
11	Regio's inclusief export technisch afsluiten	Technisch	Door solidariteit beschermde afnemers

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**

Directie Energiemarkt

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/kgg

Datum 30 september 2024
Betreft Update gasleveringszekerheid Q3 2024

Ons kenmerk

DGKE-DE / 87242664

Bijlage(n)

2

Geachte Voorzitter,

Op 1 oktober 2024 start het nieuwe gasjaar 2024-2025. Daarom is dit een logisch moment om te bezien hoe Nederland ervoor staat wat betreft de gasleveringszekerheid. Met deze reguliere update gasleveringszekerheid informeer ik de Kamer daarover.¹

In deze brief ga ik in op de volgende onderwerpen:

1. Actueel beeld gasleveringssituatie: hier schets ik het actuele beeld van de situatie op de gasmarkt met vooruitblik op aankomende winter 2024-2025.
2. Het bijgevoegde overzicht leveringszekerheid gas van Gasunie Transport Services (hierna: GTS) met een vooruitblik op de winter van 2025-2026.
3. Update over lopende (nationale) maatregelen om de gasleveringszekerheid te borgen.
4. Overige relevante EU-ontwikkelingen.

Actueel beeld gasleveringszekerheid en vooruitblik winter 2024-2025

Het actuele beeld van de gasleveringszekerheid en de gasmarkt in aanloop naar de winter is positief en betrekkelijk stabiel. Dat betekent dat de kans zeer klein is dat tekorten zich voordoen in de komende winter.

Gasopslagen

De Nederlandse opslagen waren op 1 september gemiddeld al voor ruim 90% van hun capaciteit gevuld. Deze vulgraad ligt ruim boven de Europese tussentijdse vulverplichting (68%).² Nederland ligt hiermee niet alleen op koers om aan de voor Nederland geldende EU-vulverplichting (een gemiddelde vulgraad van minimaal 74% per 1 november 2024) te voldoen, maar ook om de door het vorige kabinet gestelde ambitie (90%) op 1 november 2024 te halen.³ Ook in de rest van

¹ Vorige update is aan uw Kamer gezonden op 27 maart 2024 (Kamerstuk 29023, nr. 494).

² Zie uitvoeringsverordening 2023/2633 van 20 november 2023.

³ Zie voor toelichting Kamerstuk 29 023, nr. 494.

de EU zijn de gasopslagen goed gevuld. Op 1 september was de gemiddelde vulgraad in de EU ruim 92%.

Groothandelsmarkt en gasprijzen

Het beeld op de gasgroothandelsmarkt is sinds de laatste update aan de Kamer op 27 maart 2024 (Kamerstuk 29023, nr. 494) ongewijzigd: betrekkelijk stabiel, maar met sterke prijsreacties bij onzekerheden over gasleveringen en -transport, dit vaak als gevolg van geopolitieke ontwikkelingen in combinatie met onderhoud (zoals afgelopen maand plaatsvond aan productie-installaties in Noorwegen). Op de hiervoor meest representatieve gashandelsplaats *Title Transfer Facility* (hierna: TTF) stond de maand-vooruit prijs van gas op de groothandelsmarkt in februari met 22 euro per MWh op het laagste punt sinds april 2021. Sindsdien is de prijs gestegen naar een niveau schommelend rond de 40 euro per MWh in augustus. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door de gestegen gasprijzen op de wereldwijde markt door een combinatie van stijgende vraag in Azië en een daling van de LNG-aanvoer naar Europa, met name door tijdelijke productiebeperkingen in de VS. Verder zijn de spanning in het Midden-Oosten, in het bijzonder het conflict tussen Israël en Hamas, en de oorlog tussen Rusland en Oekraïne van invloed op de gasprijs. Bij dit laatste speelt de recente inval van Oekraïne in Rusland een rol omdat deze plaats vindt in het gebied van waaruit thans nog Russisch gas via Oekraïne naar de EU wordt getransporteerd, met name ten behoeve van landen in Midden- en Oost-Europa. Hierbij geldt overigens dat al eerder bekend was dat deze doorvoer via Oekraïne waarschijnlijk stopt per 1 januari 2025, vanwege het aflopende transitcontract. De Europese Commissie heeft tijdens de formele Energieraad op 30 mei 2024⁴ de verwachting uitgesproken dat het wegvallen van deze stroom opgevangen zou moeten kunnen worden en dat het hierbij helpt als in de EU de gasopslagen goed gevuld worden, zoals nu ook het geval is. In september zijn de gasprijzen, vanwege goed gevulde opslagen en voldoende aanbod, weer iets gedaald naar een niveau rond de 35 euro per MWh.

Relevante EU-ontwikkelingen op gebied afschalen crisismaatregelen

Niet alleen in Nederland, maar ook in Europa ziet de gasleveringssituatie er op dit moment positief uit. Gelet op de aanhoudend dalende EU-gasvraag⁵, de hoge vulgraden en het feit dat nieuwe LNG-importcapaciteit in de EU dit jaar beschikbaar zal komen, is het risico dat komende winter maatregelen moeten worden getroffen die ingrijpen op de vraagkant zeer beperkt.⁶

Gelet op dit beeld hebben verschillende lidstaten inmiddels hun in 2022 afgekondigde gascrisisniveau afgeschaald. Op 3 juni 2024 hebben Denemarken en Zweden het crisisniveau van de vroegtijdige waarschuwing beëindigd. Estland deed hetzelfde op 18 juni 2024. Tegelijkertijd handhaven Italië, Letland, Kroatië, Oostenrijk, Finland en Slovenië voorlopig het niveau van vroegtijdige

⁴ Zie het verslag van de formele Energieraad, Kamerstuk 21501-33, nr. 1075.

⁵ De EU gasvraag in april 2024 was ca. 8% lager dan in april 2023. Bron: [European natural gas demand tracker \(bruegel.org\)](https://bruegel.org).

⁶ ENTSOG Summer Supply Outlook 2024 with Winter 2024/25 Overview. <https://www.entsog.eu/2024-25Overview.pdf>

waarschuwing en handhaaft Duitsland voorlopig het tweede crisisniveau (alarmfase). De overwegingen hierbij verschillen per lidstaat. De niet genoemde lidstaten hebben nooit een niveau van gascrisis afgekondigd (waaronder Frankrijk, België en Polen). Verderop ga ik in op het gascrisisniveau in Nederland.

Waakzaamheid gedurende de winter

Hoewel de situatie op de gasmarkt sinds de energiecrisis van 2022 sterk is verbeterd, blijft volgens experts de komende winter waakzaamheid geboden. Volgens het International Energy Agency (IEA) blijft Europa in de komende periode kwetsbaar voor schommelingen in gasprijzen en LNG-aanvoer.⁷ Ook de Europese Commissie ziet voor 2024 een aantal risico's, zoals een sterke opleving van de Aziatische energievraag, extreme weersomstandigheden, verdere vermindering van de gasinvoer uit Rusland en gewapende conflicten in het Midden-Oosten en elders.⁸ ACER (European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators) vraagt aandacht voor onzekerheden over gasverbruik en de wereldwijde prijsverschillen.⁹ In deze gespannen markt benadrukken experts daarom het belang van het vullen van opslagen, het diversifiëren van importbronnen en het versterken van de marktintegratie, waardoor energie gemakkelijker over grenzen kan bewegen.

Gelet op het algemeen sterk verbeterde beeld in Nederland en de EU analyseert Nederland of ook hier op termijn, bijvoorbeeld na deze winter van 2024-2025, het nu nog sinds 20 juni 2022 geldende eerste niveau van gascrisis kan worden afgeschaald. Conform de hiervoor genoemde adviezen, acht het kabinet het echter verstandig om op korte termijn waakzaam te blijven, met name vanwege de eerdergenoemde onrust rondom geopolitieke ontwikkelingen, en het huidige crisisniveau van vroegtijdige waarschuwing in ieder geval nog gedurende de winter te handhaven. Dit betekent met name dat er extra informatie tussen relevante betrokkenen wordt uitgewisseld zodat er een extra vinger aan de pols is.

GTS gasleveringszekerheidsverzicht met vooruitblik op 2025-2026

Op 19 september heeft GTS het eerste gasleveringszekerheidsverzicht met mij gedeeld. Hierin kijkt GTS vooruit naar de winter 2025-2026. GTS gaat daarbij onder andere in op de internationale ontwikkelingen in de gasvraag, de benodigde LNG-importcapaciteit (ook op de langere termijn) en het benodigde volume gas in de opslagen op 1 november 2025. De brief en bijbehorende bijlagen zijn bijgevoegd bij deze Kamerbrief.

Het beeld dat GTS in dit overzicht schetst, komt overeen met de bevindingen van GTS uit januari 2024. Dat betekent dat er in het gasjaar 2025-2026 een zeer kleine kans is op een beperkt capaciteitstekort (minder dan 1 GW) bij een etmaaltemperatuur die eens in de twintig jaar voorkomt (-14 graden of kouder) gecombineerd met uitval van een hoeveelheid capaciteit gelijk aan die van de grootste individuele bron van capaciteit (gasopslag Norg). In de brief van 23 mei

⁷ IEA Gas Market Report, Q3-2024

⁸ Europese Commissie, Verslag over energieprijzen en kosten in Europa, 22 maart 2024.

⁹ ACER Key developments in European gas wholesale markets 2024 Market Monitoring Report, 18 juli 2024.

2024 (Kamerstuk 33529, nr. 1238) is de uitwerking van mitigerende maatregelen om een dergelijk tekort in de komende winter (en winter 2025-2026) te voorkomen nader toegelicht (zie ook verderop in deze brief).

Wat betreft het volume constateert GTS dat bij een normaal aanbod van gas, er op jaarbasis geen tekorten ontstaan de komende gasjaren. Alleen de combinatie van een koud jaar en een verminderd aanbod vergelijkbaar met 30% van het LNG-aanbod in de basisvariant, kan leiden tot een volumetekort. Dit tekort wordt kleiner als de huidige LNG-importinfrastructuur wordt uitgebreid, zoals nu voorzien is. GTS constateert daarom dat het belangrijk is om de bestaande importinfrastructuur te handhaven.

Wat betreft gasopslag constateert GTS dat er aan het begin van de winter 2025-2026 minimaal 110 TWh gas verspreid over de seizoensopslagen en de PGI Alkmaar moet zijn opgeslagen. Het kabinet neemt deze vulambitie over. Hier ga ik verderop in de brief nader op in.

Bij dit alles is het goed om in het oog te houden dat GTS in haar analyse er rekening mee houdt dat Nederland een spilfunctie vervult op de Noordwest-Europese gasmarkt. Bij het bepalen of er voldoende gas is om aan de behoefte van eindafnemers te voldoen, worden daarom ook (verwachte) gasstromen van en naar het buitenland meegenomen. Het beperken van gasstromen naar het buitenland is op basis van Europese regelgeving niet geoorloofd.

Nationale maatregelen om de gasleveringszekerheid te borgen

Gaswinning in Groningen

Op 19 april 2024 is het verbod op gaswinning uit het Groningenveld in werking getreden.¹⁰ Dit is mogelijk gemaakt door een breed scala aan maatregelen.¹¹ In de Kamerbrief van 23 mei 2024 (Kamerstuk 33529, nr. 1238) zijn aanvullende mitigerende maatregelen aangekondigd om de beperkte resterende risico's op te vangen (zie hieronder bij uitwerking mitigerende maatregelen).¹²

Gaswinning uit kleine velden op land

Doordat de gaswinning uit Groningen is afgebouwd, vervullen de kleine velden op land een steeds belangrijkere rol in het kader van gasleveringszekerheid. In 2023 was ongeveer 28% van de totale gasproductie in Nederland afkomstig uit kleine velden op land. Hoewel gaswinning uit kleine velden op land en de mogelijke gevolgen daarvan van een totaal andere omvang zijn dan bij het Groningenveld, leven hierover ook zorgen bij inwoners. Ik wil deze zorgen over gaswinning in de samenleving zoveel mogelijk adresseren, maar tegelijkertijd wil ik ook rekening houden met de belangrijke functie van aardgaswinning bij het waarborgen van de leveringszekerheid en de rol ervan in de energietransitie. Ik zal uw Kamer dit najaar een brief sturen waarin ik nader in ga op deze balans en hoe het kabinet om wil gaan met gaswinning uit de kleine velden op land.

¹⁰ Stb. 2024, nr. 95.

¹¹ Kamerstuk 33529, nr. 1238.

¹² Kamerstuk 33529, nr. 1238

Versnellingsplan gaswinning Noordzee

Het kabinet wil de gaswinning op de Noordzee opschalen. Door een impuls te geven aan investeringen in de gasproductie op de Noordzee, door gebiedsgericht samen te werken vanuit de sector en door risico's meer tussen operators te delen, wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de energieleveringszekerheid in de transitie naar een volledig duurzame energievoorziening.

Het onlangs gepubliceerde jaarverslag Delfstoffen en Aardwarmte¹³ laat zien dat de reeds ingezette maatregelen uit het versnellingsplan gaswinning Noordzee, die met name zien op verbeteringen in de vergunningverlening, tot op heden nog niet hebben geresulteerd in een afvlakking van de dalende trend van de gasproductie op de Noordzee. Met name exploratieprojecten kennen een looptijd van zo'n drie tot vijf jaar van het opstarten van het project tot aan de eerste gasproductie. Dit betekent dan ook dat het effect van de genomen maatregelen op de gasproductievolumes pas na een dergelijke termijn zichtbaar wordt. Toch baren de signalen die ik via EBN ontvang ten aanzien van de investeringsbereidheid in nieuwe gaswinningsprojecten mij dusdanig zorgen, dat de afgelopen periode is ingezet op verdere intensivering van de samenwerking tussen de sector, EBN en het ministerie met als doel te komen tot aanvullende maatregelen die bijdragen aan de investeringszekerheid en voorspelbaarheid waar dergelijke kapitaalintensieve projecten om vragen. Ik informeer u later dit najaar over de vervolgstappen om samen met de sector te komen tot een sectorakkoord waarin de inzet vanuit zowel het Rijk als de sector wordt beschreven.

LNG-importcapaciteit

Conform adviezen van GTS, acht het kabinet het van belang dat er in Nederland voldoende LNG-importcapaciteit is (zie bijlagen bij deze brief en Kamerstuk 29023, nr. 494 en Kamerstuk 33529, nr. 1238).

Zoals in eerdere brieven is gemeld, wordt de grootste LNG-importterminal van Nederland, de Gate terminal B.V. (hierna: Gate), vanaf oktober 2026 uitgebreid van 16 naar 20 bcm per jaar. De bouw voor deze uitbreiding is in volle gang en loopt volgens planning. De uitbreiding van de tijdelijke EemsEnergyTerminal (hierna: EET) is inmiddels gerealiseerd en daarmee heeft de terminal aan het eind van dit jaar haar doorvoercapaciteit vergroot van 8 naar 9,3 bcm per jaar.

EET heeft een tijdelijke duur van 5 jaar en is in principe operationeel tot september 2027. In samenwerking met Gasunie en Vopak onderzoek ik de mogelijkheden voor een verlenging van de exploitatie van EET in de Eemshaven. Dit onderzoek richt zich naast LNG ook op een verkenning van de mogelijkheden voor een toekomstige, snelle overgang naar een groen energiesysteem, waarbij waterstof en CO₂-afvang en -opslag een centrale rol spelen. Gasunie en Vopak hebben deze zomer een marktconsultatie uitgevoerd om de marktvraag voor de import van LNG en andere energiedragers te verkennen.¹⁴ Op dit moment worden

¹³ Jaarverslag Delfstoffen en Aardwarmte 2023: <https://www.nlog.nl/media/3273>

¹⁴ www.eemsenergyterminal.nl/marktconsultatie.

de uitkomsten van de marktconsultatie geanalyseerd. In een volgende Kamerbrief zal de Kamer hierover nader worden geïnformeerd.

Naast bovengenoemde uitbreidingen zijn er twee marktinitiatieven die een haalbaarheidsstudie uitvoeren voor nieuwe LNG-terminals. De haalbaarheidsstudie van het initiatief van Global Energy Storage (GES) en Stena heeft meer tijd nodig dan gepland en loopt nog. Eerder was de verwachting dat in afgelopen kwartaal meer over deze studie bekend zou worden. De studie van VTTI en Höegh naar een mogelijke terminal in Zeeland wordt voortgezet.

Energiediplomatie

Het huidige kabinet ziet, net als het vorige kabinet, het belang in van het faciliteren van samenwerking tussen inkopende Europese energiebedrijven en betrouwbare partners uit derde landen en neemt daarop actie. Met de Kamerbrief van 8 mei 2024 (kamerstuk 29023, nr. 512) heeft de toenmalige Minister voor Klimaat en Energie uw Kamer geïnformeerd over de activiteiten op dit gebied van energiediplomatie. Wat betreft gas is er regelmatig contact met Noorwegen, de VS en andere betrouwbare partners.

Gasopslag

De afgelopen jaren (sinds 2022) heeft het kabinet steeds jaarlijks de ambitie uitgesproken om de gasopslagen op 1 november gemiddeld voor minimaal 90% gevuld te hebben. Deze ambitie was gebaseerd op onder andere adviezen van GTS. Conform de toezegging aan de Eerste Kamer¹⁵, komt het kabinet ook met een vulambitie voor 1 november 2025. GTS constateert in het overzicht leveringszekerheid dat er aan het begin van het winterseizoen 2025/2026 minimaal 110 TWh in de seizoensopslagen (Grijpskerk, Norg en Bergermeer) en de PGI Alkmaar moet zijn opgeslagen. Dit komt overeen met 80% van het opslagvolume van deze vier gasopslagen. Daarom heeft het kabinet de ambitie dat deze vier gasopslagen op 1 november 2025 gemiddeld ten minste voor 80% gevuld zijn.

Deze ambitie is lager dan de ambitie voor 1 november 2024. Dit komt doordat de vraag naar gas in zowel Nederland als de buurlanden daalt. Met name de export van L-gas daalt snel door de ombouw in het buitenland.¹⁶ In de eerste plaats worden de gasopslagen gevuld door marktpartijen, zoals GasTerra in Norg en Grijpskerk en verschillende capaciteitshouders in Bergermeer. Aanvullend krijgt EBN – net als in de drie voorgaande jaren – een vultaak om maximaal 20 TWh op te slaan, voor het geval marktpartijen dat onvoldoende doen.

Naast de vulambitie van het kabinet, geldt er voor Nederland ook een vulverplichting voor 1 november 2025 op basis van de EU-gasleveringszekerheidsverordening¹⁷. Sinds 2022 wordt door de Europese Commissie jaarlijks voor iedere lidstaat vastgesteld wat de hoogte is van deze vulverplichting en wat de tussentijdse vuldoelen zijn. De Commissie doet dit op

¹⁵ Toezegging garantie vuldoelstelling aankomend twee jaren (T03871), gedaan op 16 april 2024.

¹⁶ Kamerstuk 22 329, nr. 1238.

¹⁷ Deze bepalingen gelden tot 1 januari 2026.

basis van een notificatie van de lidstaten zelf zoals bepaald in de verordening gasleveringszekerheid. Deze notificaties zijn uiterlijk 15 september bij de Commissie ingeleverd. Voor Nederland ziet het vultraject er volgens deze notificatie - die overigens nog door de Commissie moet worden vastgesteld - als volgt uit:

	Vultraject (% van het totale opslagvolume)
1 februari 2025	39%
1 mei 2025	32%
1 juli 2025	47%
1 september 2025	59%
1 november 2025	74%

De hoogte van de EU-vulverplichting en de vulambitie van het kabinet kunnen van elkaar verschillen. De vulambitie van het kabinet zal zo lang de EU aan lidstaten vulverplichtingen oplegt altijd minimaal gelijk of hoger zijn dan de EU-vulverplichting.

Uitwerking mitigerende maatregelen

In de brief van 23 mei 2024 (Kamerstuk 33529, nr. 1238) over de sluiting van het Groningenveld, het restrisico en de mitigerende maatregelen¹⁸ is aangegeven dat er een zeer kleine kans is dat er in 2024-2025 een beperkt capaciteitstekort kan optreden.¹⁹ Het vorige kabinet heeft daarom voorbereidende maatregelen aangekondigd om – mocht zo'n tekort dreigen – adequaat te kunnen handelen. Daarom heeft het ministerie samen met GTS onderzoek gedaan naar de situatie/scenario's waarin zo'n tekort zich zou kunnen voordoen. Daaruit blijkt dat dit tekort zich na aankomende winter waarschijnlijk niet meer zal kunnen voordoen en dat het voor komende winter alleen zou gaan om een relatief beperkt tekort.²⁰ In het uiterst zeldzame geval (zeer koud en gelijktijdige uitval ter grootte van de volledige gasopslag Norg) dat sprake zou zijn van een tekort, dan kan zich dat voordoen in de ochtend (tussen 7:00 uur en 11:00 uur) en in mindere mate in de avond (tussen 18:00 uur en 20:00 uur), tijdstippen waarop de vraag over het algemeen hoog is. Door de Nederlandse gasvraag op deze momenten te spreiden over een ruimere tijdsperiode, of door deze te verlagen, kan een daadwerkelijk capaciteitstekort in (delen van) Nederland worden voorkomen. Daarom heb ik inmiddels, in samenspraak met GTS, een draaiboek inclusief mogelijke communicatiemiddelen voorbereid voor het extreme geval dat het genoemde capaciteitstekort zich dreigt te materialiseren.

¹⁸ Kamerstuk 33529, nr. 1238.

¹⁹ Dit in het geval een hoeveelheid capaciteit die gelijk staat aan de omvang van de uitzendcapaciteit van de gasopslag Norg uitvalt bij een gemiddelde effectieve etmaaltemperatuur van -11°C of lager. Kansberekening laat zien dat een dergelijke situatie grofweg eens in de tweeduizend jaar zou voorkomen.

²⁰ Voor 2024-2025 raamt GTS het tekort bij een gemiddelde effectieve etmaaltemperatuur van -14°C op ongeveer 980.000 Nm³/uur, oftewel ca. 10 GW. De totale door GTS geraamde gasvraag bij -14°C is op het hoogste punt van de piekvraag 200 GW, waarmee het tekort een omvang heeft van ca 5% van deze vraag. Voor de gasjaren daarna raamt GTS geen (noemenswaardig) capaciteitstekort meer.

Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis

In de Kamerbrief van 27 maart 2024²¹ bent u geïnformeerd over de voorbereiding van het wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis (toen nog: 'wetsvoorstel gasleveringszekerheid'). Het kabinet brengt dit wetsvoorstel op korte termijn in internetconsultatie. Op dit moment en na afloop van de internetconsultatie vinden nog verschillende toetsen van het voorstel plaats. Na afloop van de internetconsultatie en de afronding van de noodzakelijk toetsen wordt de ontvangen input verwerkt en wordt het wetsvoorstel voor advies aan de Raad van State voorgelegd.

Overige EU ontwikkelingen

RePowerEU

In de Kamerbrief van 23 september jl. (kenmerk 21501-33-1085)²² heb ik uw Kamer geïnformeerd over het de zorgelijke en onwenselijke ontwikkeling dat de import van Russisch LNG in Nederland via de GATE Terminal in Rotterdam on het derde kwartaal van 2024 is toegenomen, waarschijnlijk als gevolg van het 14^e sanctiepakket. Een vergelijkbare ontwikkeling speelt waarschijnlijk ook elders in de EU. In dezelfde brief heb ik toegelicht dat ik mij in EU verband hard maak voor de afbouw van Russisch gas conform het RePowerEU doel om uiterlijk in 2027 Russische fossiele energie volledig uit te faseren. Concreet zal ik tijdens de formele Energieraad op 15 oktober a.s. aandacht vragen voor de stijgende import uit Rusland en de noodzaak benadrukken voor een gezamenlijke aanpak op basis van de routekaart waar de Europese Commissie, mede op verzoek van Nederland, aan werkt.

Europees inkoopplatform

In het kader van de Europese vraagbundeling, die plaats vindt binnen het EU-platform AggregateEU, is in het jaar 2024 voor het eerst een tender gehouden waarin middellange termijnproducten met een interval van zes maanden werden aangeboden over een periode van vijf jaar (namelijk april 2024-oktober 2029). Aan deze tender werd deelgenomen door 19 geïnteresseerde kopers met een totale vraag van ca. 34 miljard m³ (bcm). Daarop werd gereageerd met een aanbod van een volume van ca. 97,4 bcm. Uiteindelijk is een volume van 33,65 bcm aan elkaar gekoppeld. Dat is een aanzienlijk volume en komt overeen met ongeveer 80% van de gekoppelde volumes in de vier tenders voor korte termijnproducten in het jaar 2023. Daarbij geldt de kanttekening dat uiteindelijke onderhandelingen tussen kopers en verkopers plaatsvinden buiten het platform omdat deze bedrijfsvertrouwelijk zijn. Het is dus niet bekend welke volumes daadwerkelijk gecontracteerd zijn.

In 2024 is ook nog een tender gehouden voor korte termijnproducten. Aan deze tender werd deelgenomen door 12 geïnteresseerde kopers met een totale vraag

²¹ Kamerstukken 29023, nr. 494

²² [Raad voor Vervoer, Telecommunicatie en Energie | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

van ca. 1,6 bcm. Daarop werd gereageerd met een aanbod van ca. 2 bcm. Uiteindelijk is een volume van 1,12 bcm aan elkaar gekoppeld.

Decarbonisatiepakket

Eind 2023 is politieke overeenstemming bereikt tussen de Raad en het Europees Parlement over het zogenaamde decarbonisatiepakket. Het decarbonisatiepakket herzielt de Europese regels die gelden op de interne markt voor aardgas en verbreedt deze naar andere gassen en waterstof. Ook wordt met dit pakket het Europese inkoopplatform een permanent instrument. Het decarbonisatiepakket omvat Richtlijn (EU) 2024/1788²³ en Verordening (EU) 2024/1789.²⁴ Het decarbonisatiepakket is op 15 juli 2024 gepubliceerd en in werking getreden. Verordening (EU) 2024/1789 is met ingang van 5 februari 2025 van toepassing. Ik werk nu aan het analyseren en implementeren van het decarbonisatiepakket, inclusief bepalingen die voor de leveringszekerheid van aardgas van belang zijn.²⁵ Ik heb het voornemen begin volgend jaar het wetsvoorstel waarmee deze implementatie geregeld wordt te consulteren via internet. Voor een overzicht van de bepalingen van het decarbonisatiepakket die van belang zijn voor de leveringszekerheid van aardgas, verwijs ik u naar de update gasleveringszekerheid van 27 maart 2024.²⁶

Herziening EU raamwerk gasleveringszekerheid²⁷

Tijdens de onderhandelingen over het decarbonisatiepakket hebben lidstaten, de Europese Commissie en het Europees Parlement afgesproken dat de Commissie op 28 februari 2025 met een verslag komt, waarin de verordening gasleveringszekerheid, aanvullend op het verslag uit 2023, wordt geëvalueerd en indien passend vergezeld gaat van een wetgevingsvoorstel tot wijziging van de Verordening. In maart 2024 heeft de Europese Raad de Commissie uitgenodigd om maatregelen voor te stellen om de paraatheid en crisisrespons op EU-niveau te versterken.²⁸ Voormalig Italiaans premier Enrico Letta heeft in zijn rapport 'Much More Than a Market' (April 2024)²⁹, dat in opdracht van de Europese Raad is opgesteld, opgeroepen tot een systematische evaluatie van het gasleveringszekerheidsraamwerk.

Ook heeft de Raad van de Europese Unie in de Raadsconclusies van 30 mei 2024 over bevordering van duurzame elektriciteitsnetinfrastructuur de Commissie

²³ Richtlijn (EU) 2024/1788 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 betreffende gemeenschappelijke regels voor de interne markten voor hernieuwbaar gas, aardgas en waterstof, tot wijziging van Richtlijn (EU) 2023/1791 en tot intrekking van Richtlijn 2009/73/EG (herschikking).

²⁴ Verordening (EU) 2024/1788 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 inzake de interne markten voor hernieuwbaar gas, aardgas en waterstof, tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1227/2011, (EU) 2017/1938, (EU) 2019/942 en (EU) 2022/869 en Besluit (EU) 2017/684, en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 715/2009 (herschikking).

²⁵ Kamerstuk 29 023, nr. 494, pp. 12-13.

²⁶ Kamerstuk 29 023, nr. 494, pp. 12-13.

²⁷ Verordening (EU) 2017/1938 van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2017 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid en houdende intrekking van Verordening (EU) nr. 994/2010 (Pub EU 2017, L 280).

²⁸ Conclusies van de Europese Raad van 22 maart 2024, EUCO 7/24.

²⁹ Letta, Enrico. Much more than a market – Speed, Security, Solidarity Empowering the Single Market to deliver a sustainable future and prosperity for all EU Citizens, p.65:

<https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>

opgeroepen om een gerichte evaluatie uit te voeren van de architectuur voor voorzieningszekerheid op langere termijn van de EU³⁰. Voorts heeft de Europese Rekenkamer in zijn rapport over de gasleveringszekerheid opgeroepen tot verbeteringen aan het gasleveringszekerheidsraamwerk.³¹ De aanbevelingen van de Europese Rekenkamer strekken tot het zeker stellen van de betaalbaarheid van gas in het EU-kader; het optimaliseren van de rapportagevereisten van lidstaten, het herzien van de structuur van regionale samenwerking en het verbeteren van de transparantie van de uitvoering van projecten van gemeenschappelijk belang.

Op 9 september jl. is door speciaal adviseur van de Europese Commissie Mario Draghi een rapport met aanbevelingen gepubliceerd over het Europees concurrentievermogen, waaronder over de gasmarkt. Draghi's aanbevelingen over gas zien onder andere op de groothandelsmarkt, langetermijncontracten en gasopslag. Naar verwachting zal Draghi zijn rapport presenteren tijdens de Europese Raad op 17-18 oktober. Zodra een of meerdere aanbevelingen leiden tot een Commissievoorstel zal de kabinetsinzet worden bepaald. Hierover zal ik de Tweede Kamer te zijner tijd op de gebruikelijke wijze informeren.

Gezien deze ontwikkelingen bereidt de Europese Commissie momenteel ambtelijk de herziening van het leveringszekerheidsraamwerk van de EU voor elektriciteit en gas voor. Hieronder valt de herziening van de verordening gasleveringszekerheid, dit inclusief de gasopslagbepalingen die later zijn toegevoegd aan deze verordening, en de herziening van Verordening (EU) 2019/941 betreffende risicoparaatheid in de elektriciteitssector. Momenteel vindt een publieke consultatie plaats over deze herziening van het leveringszekerheidsraamwerk.³² Naar verwachting zal vervolgens de nieuw geïnstalleerde Europese Commissie aan het einde van het jaar een besluit nemen over de vraag of het leveringszekerheidsraamwerk wordt herzien. Mijn voorganger heeft zich uitgesproken voor herziening van de Verordening gasleveringszekerheid en ik zal hier ook op inzetten in de EU.³³

Sophie Hermans
Minister van Klimaat en Groene Groei

³⁰ Conclusies van de Raad (30 mei 2024) Bevordering van duurzame elektriciteitsinfrastructuur, overweging 24.

³¹ Speciaal verslag 09/2024: Gasleveringszekerheid in de EU – EU-kader hielp lidstaten op de crisis te reageren, maar niet van alle responsmaatregelen kan impact worden aangetoond.

³² [Consultation: Fitness check evaluating EU energy security architecture – European Commission \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/en/press-operations/infographic-117000.pdf).

³³ Kamerstukken II 2023/24, 21501-33, nr. 1075.

Bijlage

Ons kenmerk
DGKE-DE / 87242664

Overzicht belangrijkste EU wetgeving op het gebied van aardgas		
Europese interne markt voor aardgas	<p>Richtlijn (EU) nr. 2024/1787 (<u>Waterstof- en gasrichtlijn</u>):</p> <ul style="list-style-type: none"> • consumentenbescherming en retailmarkt • derden toegang tot infrastructuur • vereisten voor systeembeheerders • geïntegreerde netwerkplanning en • verantwoordelijkheden regulerende instantie 	<p>Verordening (EU) nr. 2024/1789 (<u>Waterstof- en gasverordening</u>):</p> <ul style="list-style-type: none"> • algemene regels van toepassing op aardgassystemen, waaronder certificering systeembeheerders, tarifiering en transparantievereisten • gezamenlijk inkoopplatform voor aardgas • netcodes en richtsnoeren • ontheffing nieuwe aardgasinfrastructuur
Leveringszekerheid voor aardgas	<p>Verordening (EU) nr. 2017/1938 (<u>gasleveringszekerheidsverordening</u>):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Preventieve maatregelen ter zekerstelling van de leveringszekerheid: het uitvoeren van een risico evaluatie; het opstellen van een preventief actieplan; de infrastructuurnorm; de gasleveringsnorm en; verplichte vuldoelen. • Bestrijding van een gascrisis: het opstellen van een noodplan; toezicht noodsituatie; uitroepen EU noodsituatie; solidariteitsmechanisme en gegevensuitwisseling. 	
Noodverordeningen (tijdelijk)	<p>Verordening (EU) nr. 2022/2576 (<u>Verordening inzake de bevordering van solidariteit</u>):</p> <ul style="list-style-type: none"> • standaard solidariteitsbepalingen • gezamenlijk inkoopplatform • mechanisme voor de beheersing van dagelijks volatiliteit • LNG prijsbenchmarking 	<p>Verordening (EU) nr. 2022/2578 (<u>Verordening marktcorrectiemechanisme om de burgers van de Unie en de economie te beschermen tegen buitensporig hoge prijzen - MCM</u>):</p> <ul style="list-style-type: none"> • dynamisch biedlimiet voor aardgasderivaten bij een (a) maandvooruitprijs op de TTF gedurende 3 werkdagen van meer dan € 180 /MWh en (b) de maandvooruitprijs op TTF € 35 hoger is dan de referentieprijs voor LNG op de wereldmarkt.
Methaan	<p>Verordening (EU) nr. 2024/1787 (<u>Methaanverordening</u>)³⁴:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het monitoren en verminderen van methaanemissies die ontstaan bij de winning van fossiele grondstoffen (ruwe olie, aardgas en steenkolen), en de distributie, transport en behandeling van aardgas, zowel binnen als buiten de EU. 	

³⁴ Verordening (EU) 2024/1787 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juni 2024 inzake de vermindering van methaanemissies in de energiesector en tot wijziging van Verordening (EU) 2019/942 (Pub EU 2024, L 1787).

**Toezicht op de
groothandelsmarkt**

Verordening (EU) nr. 1227/2011 (REMIT)³⁵, recent gewijzigd door
Verordening (EU) nr. 2024/1106³⁶:

- toezicht op de energiegroothandelsmarkt (gas, elektriciteit, waterstof) door Europese toezichthouder (ACER) en nationale regulerende instantie (ACM). REMIT regelt onder meer de handhaving van het verbod marktmisbruik en handelen met voorwetenschap.

³⁵ Verordening (EU) nr. 1227/2011 van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende de integriteit en transparantie van de groothandelsmarkt voor energie Voor de EER relevante tekst (Pub EU 2011, L 326).

³⁶ Verordening (EU) 2024/1106 van het Europees Parlement en de Raad van 11 april 2024 tot wijziging van de Verordeningen (EU) nr. 1227/2011 en (EU) 2019/942 wat de verbetering van de bescherming van de Unie tegen marktmanipulatie op de groothandelsmarkt voor energie betreft (Voor de EER relevante tekst) (Pub EU 2024, L 1106).

Vergaderjaar 2023–2024

29 023

Voorzienings- en leveringszekerheid energie

32 852

Grondstoffenvoorzieningszekerheid

32 813

Kabinetsaanpak Klimaatbeleid

Nr. 512

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR KLIMAAT EN ENERGIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 8 mei 2024

Zoals vorig jaar in de Kamerbrief «Energiediplomatie en import van waterstof»¹ al is vermeld, zijn de energiemarkten sterk in beweging. Het geopolitieke speelveld verandert en het kabinet werkt aan het opzetten van nieuwe duurzame importketens voor energie. In deze brief informeer ik uw Kamer graag, in navolging op de voornoemde Kamerbrief en de motie-Erkens² over de acties en het beleid van de Nederlandse overheid met betrekking tot de bevordering van leveringszekerheid en import van energie (specifiek: waterstof, gas/LNG) en grondstoffen ten behoeve van de energietransitie. Deze brief stuur ik mede namens de Minister van Economische Zaken en Klimaat, de Minister van Buitenlandse Zaken en de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Deze brief gaat achtereenvolgens in op 1) de huidige stand van zaken en ontwikkelingen in de (mondiale) waterstofmarkt; 2) de rol van de overheid bij de bestending van leveringszekerheid door import van energie-(dragers) voor waterstof en gas/LNG. In de bijlage vindt u onder andere een overzicht van energiediplomatieke activiteiten ter bevordering van de import in 2023–2025.

Hoewel energiediplomatie een bredere beleidsagenda betreft, die ook gericht is op het bevorderen van de energietransitie in andere landen, gaat deze brief specifiek over de acties die genomen worden op het gebied van import en leveringszekerheid. Het kabinet zet zich in het kader van energiediplomatie namelijk ook nadrukkelijk in voor de Sustainable Development Goals en de mondiale doelen voor energietransitie van COP28: het verdrievoudigen van de hernieuwbare energiecapaciteit in 2030, het verdubbelen van energiebesparing in 2030 en het weg bewegen van fossiele brandstoffen. Zo heeft het kabinet in de BHOS beleidsnota van 2022 aangegeven dat het in de periode 2025–2030 100 miljoen mensen wil helpen aan toegang tot hernieuwbare energie.³ Ook steunt het kabinet het Internationale Energy Agency (IEA) en International

¹ Kamerstuk 29 023, nr. 431

² Kamerstuk 32 813, nr. 1344

³ Kamerstuk 36 180, nr. 1

Renewable Energy Agency (IRENA) om overheden te helpen bij het implementeren en waarmaken van de COP-uitkomsten. Zo heeft het IEA aangekondigd om innovatieve financiële mechanismen te gaan onderzoeken om de kapitaalkosten van energieprojecten in ontwikkelingslanden omlaag te brengen met steun vanuit Nederland. Daarnaast heeft Nederland het initiatief genomen om tijdens de tweejaarlijkse ministeriële vergadering van het IEA afgelopen februari een high-level dialoog te organiseren over het bevorderen van hernieuwbare energie als kans voor duurzame economische ontwikkeling in Afrikaanse landen. In een aantal toekomstige waterstof-producerende landen wordt door middel van energiediplomatie door de Nederlandse ambassade samen met partners zoals de RVO en staatsdeelnemingen zoals Invest International ingezet op het ondersteunen van lokale ontwikkeling en toekomstige import van waterstof voor Nederland. Zo werkt Invest International middels het programma DRIVE – dat namens de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking wordt uitgevoerd door Invest international – aan de ontwikkeling van groene waterstofprojecten in een aantal Afrikaanse landen met inzet van ODA-middelen (officieel erkende financiering ontwikkelingssamenwerking). Naast deze bredere ontwikkelingen richt ik mij in het vervolg van deze brief specifiek op de leveringszekerheid en import van eerst waterstof en vervolgens LNG.

Stand van zaken mondiale waterstofmarkt

Internationale waterstofmarkt

De ontwikkeling van de ketens voor hernieuwbare en koolstofarme waterstof bevindt zich wereldwijd in een vroeg stadium. Mede hierdoor is het totale aanbod van waterstof nog onzeker. Het kabinet acht het noodzakelijk en verstandig om door middel van energiediplomatie Nederland te positioneren als energiehub en als betrouwbare handelspartner.

In steeds meer landen zijn plannen en projecten aangekondigd door overheden en bedrijven om waterstof te produceren voor export en eigen gebruik.⁴ De spreiding van deze initiatieven over alle continenten geeft aan dat inzet op waterstof nu echt een mondiale trend wordt. Ondanks de honderden aankondigingen zijn er echter tot nu toe weinig investeringsbeslissingen genomen om met de bouw van elektrolysecapaciteit of andere waterstof productie-installaties te beginnen. Als belangrijkste reden hiervoor wordt doorgaans het achterblijven van de vraag en het gebrek aan lange termijn afnamecontracten (uitblijven van zekerheid bij investeringsbeslissingen) genoemd. Ook zijn de kosten van materialen, technologieën en kapitaal de afgelopen tijd sterk gestegen. Naast kostenstijgingen noemen potentiële producenten en afnemers ook onzekerheid over regelgeving en subsidieschema's, zoals de uitwerking van het Europese gas- en waterstofpakket in nationale wetgeving. Het zijn dergelijke randvoorwaarden die het succes bepalen van de opschaling van de waterstofmarkt.

Uit de tweede editie van de IEA Noordwest Europese Waterstof monitor die recent gepubliceerd is blijkt dat 95% van de waterstofprojecten in Noordwest-Europa zich nog in een onzekere fase vinden. Vraagstimulering wordt cruciaal om projecten over de streep te kunnen halen. Vraagstimulering kan geschieden op verschillende manieren zoals matchmaking tussen bedrijven en overheden, maar ook middels initiatieven zoals H2Global. Op bestaande Nederlandse en Europese initiatieven kom ik verder in de brief op terug. Er wordt ook een oproep

⁴ Zie o.a. IEA Global Hydrogen Review, september 2023 en de IEA Hydrogen Projects Database

gedaan om nog intensiever en collectief te gaan werken aan de ontwikkeling van de transport- en opslaginfrastructuur. De lange doorlooptijden van grote infrastructurele projecten maakt het noodzakelijk om deze tijdig te ontwikkelen voordat de markt volwassen is. Dit vergt een grotere rol van de overheid om aanlooprisico's weg te nemen door investeringszekerheid te bieden.⁵

De verwachting is dat 2024 en 2025 doorbraak jaren kunnen zijn voor de mondiale waterstofmarkt, mits er voldoende duidelijkheid en ondersteuning vanuit de overheden komt. Veel projecten zijn dichtbij definitieve investeringsbeslissingen, maar wachten nog op subsidies en duidelijke kaders over verplichtingen/regels. De implementatie van de EU verplichtingen voor hernieuwbaar waterstofgebruik in de industrie en transportsector zal bijdragen aan het creëren van structurele vraag. De resultaten van de eerste tenders van H2Global, de European Hydrogen Bank en tenders in andere delen van de wereld zullen zorgen voor de eerste prijssignalen voor en vanuit de markt.

Onderzoek noodzaak en rol overheid bij opschaling importketens voor waterstof

In het (bijgevoegde) rapport «Onderzoek noodzaak en rol overheid bij opschaling importketens voor waterstof» heeft onderzoeksbureau Guidehouse door middel van stakeholder-interviews met betrokken marktpartijen geïnventariseerd welke barrières de opschaling van de importketen vertragen en welke beleidsinstrumenten deze kunnen verhelpen. In het rapport worden verschillende barrières gepresenteerd, zoals onzekerheid over prijsontwikkeling en afname, onduidelijkheid over keuzes van de industrie. Daarnaast is er afstemming met buurlanden over uitvoering van plannen voor met name infrastructuur, onzekerheid over uitwerking van wetgeving en instrumenten die in deze marktphase nog niet goed aansluiten op projecten.

Het rapport beschrijft de randvoorwaarden in Nederland die grotendeels ook van invloed zijn op de binnenlandse marktontwikkeling. Het rapport geeft daarnaast een positieve beoordeling van de overheidsinzet op energiediplomatie en de deelname aan H2Global. Stakeholders zien graag dat deze inzet wordt gecontinueerd. Daarnaast zijn er de volgende aanbevelingen voor overheidsinterventie:

- 1) Focus additionele financiële ondersteuning voor waterstofimport op de vraagzijde – een sterke waterstofvraag kan de gevraagde zekerheid aan investeerders voor productie geven.
- 2) Houd beleidsinstrumenten pragmatisch, simpel en flexibel.
- 3) Stimuleer waar mogelijk het directe gebruik van specifieke waterstofdragers, zodat conversieverliezen kunnen worden beperkt.
- 4) Stem waterstofimportbeleid af op ander binnenlands beleid en met importbeleid van buurlanden, met name met oog op infrastructurele keuzes voor doorvoer.

Als mogelijke beleidsinstrumenten wordt gewezen op een versterkte inzet op H2Global, het introduceren van Carbon Contracts for Difference, het opnemen van import in visies voor energie en industrie, het implementeren van internationale standaarden voor certificering en het verder uitwerken van de interactie tussen binnenlandse productie en import.

Appreciatie

Het kabinet ziet in het rapport een bevestiging van het uitgangspunt dat de overheid een duidelijk aanjagende rol moet spelen in deze fase van marktontwikkeling. De genoemde barrières zijn bekend en ook onlosma-

⁵ IEA (2024), Northwest European Hydrogen Monitor 2024, IEA, Paris <https://www.iea.org/reports/northwest-european-hydrogen-monitor-2024>

kelijk verbonden met het creëren van een grotendeels nieuwe keten in een dynamische internationale omgeving (c.q. het gevolg van marktfalen). De uitdaging blijft om een balans te vinden in enerzijds het bieden van zekerheid over de randvoorwaarden en anderzijds flexibiliteit te behouden voor nieuwe ontwikkelingen. Het kabinet is tevreden met de beoordeling van Guidehouse over de inzet op energiediplomatie en zal deze inzet ook continueren maar kijkt ook, met haar buurlanden, naar een breder instrumentarium om de markt te ontwikkelen.

Het rapport van Guidehouse gaat ook nader in op waterstofdragers en de rol van de industrie. De aanbevelingen van Guidehouse over waterstofdragers worden meegenomen in de aangekondigde visie op waterstofdragers.⁶ Die visie gaat in op de invoer, op- en overslag, conversie en doorvoer van vloeibare waterstof en waterstofdragers in Nederland, punten die relevant zullen zijn voor de energiediplomatie. In die visie zullen – aanvullend op leveringszekerheid en energie-efficiëntie – ook de andere publieke belangen, waaronder de omgevingsveiligheid, uit het Nationaal Plan Energiesysteem worden meegewogen. Op basis daarvan zal het kabinet aangeven in welke mate, op welke wijze en onder welke voorwaarden het kabinet (specifieke) fysieke stromen van waterstofdragers in Nederland wil faciliteren en eventueel stimuleren. Voorafgaand daaraan kan uw Kamer binnenkort een brief van de Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat en mij tegemoet zien waarin, naar aanleiding van de daarbij mee te zenden studie «Maatschappelijke Kosten en Baten Vergelijking Waterstofdragers», separaat wordt ingegaan op de route naar een kabinetsvisie waterstofdragers. In de Routekaart Verduurzaming Industrie (NPVI), onderdeel van het nationale programma verduurzaming industrie (NPVI), wordt nader uitgewerkt welke rol import kan spelen.⁷ Op de aanbeveling met betrekking tot het financieel instrumentarium ga ik hieronder in.

Nederland werkt met een brede groep strategische partners in bilateraal en multilateraal verband om diversificatie van import te realiseren. Dit doet de overheid samen met de staatsdeelnemingen (Havenbedrijf Rotterdam, Gasunie en Invest International) die de economische en technische expertise hebben om de import-export ketens te kunnen ontwikkelen. De genoemde staatsdeelnemingen doen mee aan veel van de waterstofmissies om kennis uit te wisselen en een contactennetwerk op te bouwen.

Financieel instrumentarium voor import van waterstof

Naast de opschaling van het nationale aanbod van betaalbare hernieuwbare waterstof, zijn diverse instrumenten in ontwikkeling om de import van waterstof(dragers) op gang te brengen.

Uit het Klimaatfonds zet ik € 300 miljoen in om via het H2-Global mechanisme het aanbod van hernieuwbare waterstof geproduceerd in andere EU-landen en landen buiten de EU voor Nederlandse eindafnemers te vergroten en Nederland te positioneren als importhub voor waterstofgebruik in Noordwest-Europa. Samen met Duitsland heeft het kabinet in de afgelopen periode de opzet van een gezamenlijke tender onder H2 Global uitgewerkt. Die opzet wordt momenteel getoetst aan het Europese staatssteunkader.

Om voldoende impact op de ontwikkeling van productiecapaciteit in het buitenland te hebben, heeft het kabinet met Duitsland afgesproken om de Nederlandse en Duitse middelen (in totaal € 600 miljoen, waarbij elk land de helft inlegt) samen te brengen om één of meer aankoopcontracten voor de import van hernieuwbare waterstof te veilen. Door dit volume van middelen te combineren kan een competitief biedingsproces ingericht

⁶ Kamerstuk 32 813, nr. 1192

⁷ Kamerstuk 29 826, nr. 196

worden. Met deze gecombineerde tender maken Nederland en Duitsland bovendien hun positie als Noordwest-Europese waterstofhub sterker en kunnen krachten gebundeld worden om tijdige infrastructuur aanleg en waterstoftransport mogelijk te maken. Het voornemen is de tender in 2024 te lanceren en de eerste volumes in 2027 aan te laten landen.

Een belangrijk Europees initiatief om de interne Europese waterstofmarkt te ontwikkelen zijn subsidie veilingen die onder de Europese waterstofbank plaatsvinden. Dit jaar worden subsidies voor een totaalbedrag van € 800 mln. uit het innovatiefonds geveild waarvan de uitkomsten eind 2024 worden verwacht. De Europese Commissie heeft reeds bekendgemaakt dat er 132 biedingen uit 17 lidstaten zijn ontvangen, waaruit nu een selectie van te subsidiëren projecten gemaakt moet worden⁸. De Europese Commissie zal eind dit jaar nog eens € 2,2 mld. euro aan subsidies voor waterstofprojecten gaan veilen.

Tot slot wordt op transactiebasis onderzocht hoe de Nederlandse exportkredietverzekeringfaciliteiten meer kunnen worden ingezet bij het faciliteren van mondiale waterstofproductie en de import daarvan naar Nederland.

Leveringszekerheid LNG

Door de geopolitieke ontwikkelingen van de afgelopen jaren is de import van LNG uit de VS en andere landen een belangrijke substitutie geworden van Russische gasvolumes. In deze veranderde situatie is het belangrijk om goed te begrijpen wat de langetermijnbehoefte aan LNG is en hoe leveringszekerheid van gas in de toekomst kan worden geborgd. Daarom heeft het kabinet, zoals toegezegd aan uw Kamer, aan Strategy& opdracht gegeven dit te onderzoeken en ook specifiek te kijken naar in hoeverre de markt wordt bediend door langetermijncontracten, of het wenselijk is dat het aandeel langetermijncontracten wordt vergroot en wat de rol van de overheid hierin moet zijn.⁹

Appreciatie

In het onderzoek wordt geconcludeerd dat structurele import van LNG in Nederland zeker nog 10 tot 20 jaar nodig blijft. Op korte termijn is er krapte op de wereldmarkt, maar vanaf 2026 ontspant deze markt door toename van het aanbod (met name uit de VS en Qatar). Overheidsingrijpen is hierbij volgens de onderzoekers niet nodig: er wordt op commerciële basis voldoende geïnvesteerd in nieuwe faciliteiten voor productie, transport en import van LNG.

Desondanks kunnen er situaties optreden van schaarste als gevolg van onvoorziene of niet vaak voorkomende omstandigheden (bijvoorbeeld twee strenge winters achter elkaar of geopolitieke conflicten waarbij de LNG-toevoer verstoord wordt). In dergelijke situaties zijn leveringszekerheid en betaalbaarheid aan elkaar gekoppeld (bij schaarste gaat de prijs immers omhoog). Aanvullend beleid gericht op het voorkomen van prijsschommelingen heeft de financiële kenmerken van een verzekering: het kan de prijsstabiliteit en de leveringszekerheid vergroten, maar dat kost geld en beïnvloedt daarmee ook de betaalbaarheid. Strategy& beschrijft waarom het afsluiten van langetermijncontracten door de overheid of een staatsdeelneming daarbij geen optimaal instrument voor het borgen van de leveringszekerheid en de betaalbaarheid is. Kern is dat het aanbod hierdoor niet wordt vergroot en er in de praktijk niet per se sprake is van de beoogde prijsstabiliteit of versterking van de leveringsze-

⁸ European Hydrogen Bank pilot auction: 132 bids received from 17 European countries - European Commission (europa.eu)

⁹ Zie Kamerstuk 29 023, nr. 446 en nr. 496.

kerheid. Beleid gericht op (het vergroten van het aandeel van) langetermijncontracten is daarom niet doelmatig en werkt mogelijk zelfs verstorend.

In plaats daarvan zijn geschiktere instrumenten om betaalbaarheid en leveringszekerheid te borgen volgens de onderzoekers het inbouwen van reservecapaciteit (reserve aanlandings- en/of opslagcapaciteit) in het systeem om hoge prijzen te voorkomen en het steunen van huishoudens bij hoge prijzen.

Deze instrumenten maken reeds onderdeel uit van het huidige beleid van het kabinet of zijn in het recente verleden incidenteel ingezet (bijvoorbeeld prijsplafond). Vooral goed gevulde gasopslagen zijn een belangrijk instrument voor het opvangen van verstoringen en het borgen van de leveringszekerheid. Beleid gericht hierop is daarom voor het kabinet een belangrijke prioriteit. De gasopslagen zijn de afgelopen twee jaren goed gevuld door marktpartijen, met een aanvullende vultaak voor EBN. Deze maatregelen hebben niet geleid tot kosten voor de overheid. Via het wetsvoorstel gasleveringszekerheid, dat later dit voorjaar in internetconsultatie zal gaan, worden aanvullende maatregelen voorgesteld om het functioneren van de gasopslagmarkt te ondersteunen, waaronder een structurele rol voor EBN om te vullen voor zover de markt dat niet doet gecombineerd met het opbouwen en aanhouden van een gasreserve, zodat de overheid tijdig kan ingrijpen als de markt in de toekomst niet goed zou werken (Kamerstuk 29 023, nrs. 494 en 497).

Het rapport concludeert hierom dat er op dit moment geen noodzaak is om aanvullende maatregelen te nemen. Bij eventuele nieuwe maatregelen zal een afweging moeten worden gemaakt, zoals geadviseerd door Strategy& in het onderzoek, of de kosten voor het nemen van de maatregel opwegen tegen de schade die daarmee kan worden voorkomen.

Dit alles neemt niet weg dat het kabinet het belang inziet van het faciliteren van samenwerking tussen inkopende Europese energiebedrijven en betrouwbare partners uit derde landen en daarop ook actie onderneemt (zie de bijlage bij deze brief). Ik wijs er hierbij op dat de onderzoekers van Strategy& constateren dat het aandeel langetermijncontracten dat wordt afgesloten door marktpartijen toeneemt, ook door marktpartijen met afnemers in Nederland die daarvan profiteren. In Europees verband nemen Nederlandse partijen ook actief deel aan het Europese inkoopplatform voor gas (Aggregate EU). Via dit platform kunnen sinds dit jaar ook middellangetermijnproducten worden aangeboden over een periode van vijf jaar. De Europese Commissie doet daarnaast onderzoek of er bij marktpartijen ook behoefte aan bestaat dat via het platform ook producten voor nog langere termijn worden aangeboden (Kamerstuk 29 023, nr. 494).

De Minister voor Klimaat en Energie,
R.A.A. Jetten

Vergaderjaar 2021–2022

31 239

Stimulering duurzame energieproductie

Nr. 342

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR KLIMAAT EN ENERGIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 18 maart 2022

Met deze brief informeer ik uw Kamer over de aankomende openstellingsronde van de SDE++ in 2022. Conform het Coalitieakkoord (Kamerstuk 35 788, nr. 77) richt het kabinet zich bij de uitwerking van beleidsmaatregelen op een emissiereductie van 60% in 2030. De SDE++ levert een belangrijke bijdrage aan het kosteneffectief realiseren hiervan. Ook de ontwikkeling van de productie van hernieuwbare elektriciteit en ontwikkeling van deze markt is extra belangrijk in het licht van het onafhankelijker worden van gas uit Rusland. De vormgeving van categorieën in de SDE++ in 2022 is in belangrijke mate gebaseerd op het advies van het Planbureau voor de Leefomgeving (hierna: het PBL), dat onlangs op hun website is gepubliceerd. Op basis van dit advies heb ik besloten om voor het eerst categorieën open te stellen voor hybride glasovens en waterstofinstallaties met een directe lijn met een wind- of zonnepark. Hierbij zijn er mogelijkheden voor elektrificatie conform motie Boucke c.s. (Kamerstuk 32 813, nr. 951). Er zijn nog meer aanpassingen aan de SDE++ gedaan; deze worden toegelicht in bijlage 1 bij deze brief. Ik sta in deze brief achtereenvolgens stil bij het openstellingsbudget voor de komende openstellingsronde, enkele beleidsontwikkelingen rond CO₂-afvang en opslag (hierna: CCS), hernieuwbare elektriciteit, warmte en biogrondstoffen, de SDE++ in 2023, de resultaten van de SDE++ in 2021 en de uitgevoerde second opinion van de ETS-prijsraming en de bredere herziening van de prijsramingen voor de SDE++.

Openstellingsbudget

Het openstellingsbudget voor de komende openstellingsronde is 13 miljard euro. Dit bedrag ligt flink hoger dan in de laatste jaren het geval was. 11 miljard euro hiervan betreft het uitgangsbudget van 5 miljard euro voor de SDE++, aangevuld met het extra geld dat in de Miljoenennota voor klimaatmaatregelen is gereserveerd (Kamerstuk 35 925, nr. 1). Bij de vaststelling van het budget is ook rekening gehouden met een second opinion die naar aanleiding van de motie Grinwis c.s. is uitgevoerd op de prijs van het Europese Emissiehandelsstelsel (hierna:

ETS) (Kamerstuk 32 813, nr. 946). Het kabinet gaat bij deze openstellingsronde eenmalig niet uit van de ETS-cijfers van het PBL, zoals gebruikelijk, maar van de ETS-prijsprognose uit deze second opinion. De inschatting dat Europese CO₂-prijs langdurig hoger uitvalt, biedt daardoor eenmalig 2 miljard euro extra ruimte. De verhoging van het budget biedt ruimte om met meerdere technologieën bij te dragen aan de verduurzaming van onder andere de gebouwde omgeving, mobiliteit, glastuinbouw en industrie. Hiermee wordt ook uitvoering gegeven aan de motie van der Lee en Thijssen (Kamerstuk 32 813, nr. 846).

De openstellingronde van de SDE++ vindt plaats van 28 juni t/m 6 oktober 2022. Er wordt naar gestreefd om in 2023 de gehele openstelling van de SDE++ voor de zomer te laten plaatsvinden.

Tabel 1: openstellingsdata en fasegrenzen

Fase	Subsidie-intensiteit	Openstelling
Fase 1	65 €/ton CO ₂	28 juni 09:00 uur – 11 juli 17:00 uur
Fase 2	75 €/ton CO ₂	11 juli 17:00 uur – 29 augustus 17:00 uur
Fase 3	105 €/ton CO ₂	29 augustus 17:00 uur – 12 september 17:00
Fase 4	165 €/ton CO ₂	12 september 17:00 uur – 26 september 17:00 uur
Fase 5	300 €/ton CO ₂	26 september 17:00 uur – 6 oktober 17:00 uur

Hernieuwbare elektriciteit

In het Klimaatakkoord (Kamerstuk 32 813, nr. 342) is een ambitie van 35 TWh hernieuwbare elektriciteit op land afgesproken, welke de decentrale overheden via het proces van regionale energiestrategieën (hierna: RES) ruimtelijk inpassen. Daarbij is rekening gehouden met de destijds verwachte toename van de elektriciteitsvraag door elektrificatie.

Op dit moment wordt er, in lijn met de afspraken uit het Klimaatakkoord, gestuurd op de realisatie van 35 TWh aan subsidiabele productie uit wind op land en zon-PV (> 15 kW) en is de SDE++ op dit moment ook voor dat doel ingericht. De verwachting is dat dit plafond van 35 TWh bij reguliere openstelling van de aankomende SDE++-rondes eerder zou worden bereikt dan in 2025. Ik stel het plafond daarom vast op 33,5 TWh om voldoende ruimte te laten voor aanvragen in 2022, maar ook daarna. Op die manier is de continuïteit van projecten voor hernieuwbare elektriciteit beter geborgd. In de toelichting bij de openstellingsregeling wordt de berekening van het plafond nader toegelicht.

Hoeveel TWh er reeds wordt verwacht wordt periodiek geüpdatet op de website van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (hierna: RVO). Dat er nu een plafond wordt ingesteld, gebeurt op basis van de afspraken in het Klimaatakkoord en staat los van de ambities in de RES'en of de hogere klimaatdoelstellingen die onlangs in het Coalitieakkoord zijn afgesproken. De gevolgen hiervan voor de 35 TWh-doelstelling worden nog nader bezien en momenteel wordt extern onderzoek uitgevoerd naar de manier waarop na realisatie van de 35 TWh-doelstelling moet worden omgegaan met hernieuwbare elektriciteit, waartoe de motie van der Lee mij ook oproept (Kamerstuk 32 813, nr. 845). De resultaten verwacht ik in het voorjaar. Daarna zal ik uw Kamer daarover informeren.

Bij zon-PV-projecten is de realisatie van projecten reeds een aantal jaar een aandachtspunt. Een van de zorgen is het gebrek aan beschikbare netcapaciteit, waardoor projecten soms wel een beschikking krijgen, terwijl op het elektriciteitsnet uiteindelijk geen ruimte meer blijkt te zijn. Ik heb daarom aan het PBL aanvullend advies gevraagd over het openstellen

van deze categorieën met een maximale teruglevercapaciteit ten opzichte van het (piek)vermogen.

Op basis daarvan stel ik in 2022 als eis voor de categorieën zon-PV groter dan 1 MWp dat zij een additionele teruglevercapaciteit van maximaal 50% van het piekvermogen hebben. Dit betekent dat de teruglevercapaciteit op een nieuwe aansluiting op het elektriciteitsnet of de additionele teruglevercapaciteit op een bestaande aansluiting voor een project maximaal de helft van het piekvermogen van de zonnepanelen mag bedragen. Door deze wijziging kunnen er bij dezelfde netcapaciteit meer hernieuwbare energieprojecten gerealiseerd worden. Netto leidt deze maatregel tot een stijging van de potentieel te realiseren hernieuwbare elektriciteit uit zonnepanelen. Ik hanteer hierbij de grens van 1 MWp, omdat grotere projecten relatief meer beslag op het net leggen, en doorgaans minder eigen verbruik kennen. Ik vind het wenselijk om te verkennen of deze eis ook voor projecten onder de grens van 1 MWp kan gelden, maar vanwege de uitvoerbaarheid voer ik in 2022 de eis niet in voor deze kleinere systemen. De eis wordt nog nader uitgewerkt in de onderliggende regelgeving. De eis geldt niet voor de categorieën voor zonnepanelen, omdat deze beter gebruik maken van de beschikbare netcapaciteit. Doordat een deel van de elektriciteit door de eis niet op het net kan worden geleverd, leidt dit tot (lichte) stijging van de basisbedragen.

In navolging van het Coalitieakkoord zal ik voor zonnepanelen inzetten op multifunctioneel ruimtegebruik, voortbouwend op de uitgangspunten van de voorkeursvolgorde voor zon-PV. Ik werk op dit moment een aanpak uit om deze doelen te bereiken. In de SDE++ wordt gestuurd op de meest kostenefficiënte reductie van CO₂. In de SDE++ van 2022 stel ik dan ook zon-op-land onveranderd open. Hierbij geldt wel dat zon-op-dak in de SDE++ een goedkopere techniek is en daardoor eerder aan bod komt dan zon-op-land. In het voorjaar 2022 zal ik uw Kamer informeren over de meerjarenaanpak zon, waaronder verdere stimulering van zon-op-dak en de verdere uitwerking van de afspraken uit het Coalitieakkoord over zon-op-land.

Ik heb het PBL ook opnieuw om advies gevraagd over het opnemen van uitgestelde levering van hernieuwbare elektriciteit door middel van opslag, zoals een batterij. Het PBL geeft in het advies aan dat het opnemen in de SDE++ geen goede optie is, omdat er aan de berekening van een subsidiebedrag en de uitvoering enkele fundamentele bezwaren kleven. Daarnaast blijkt uit het advies dat de geschatte kosten per ton vermeden CO₂-emissie veel hoger zijn dan de SDE++-bovengrens van 300 euro per ton CO₂. Ik zal uitgestelde levering daarom niet in de SDE++ opnemen. Wel zal ik, zoals toegezegd aan uw Kamer, onderzoek doen naar hoe de inzet van flexibiliteit (waaronder opslag) in den breedte kan worden bevorderd. Ik zal uw Kamer daarover nader informeren bij de salderingsregeling (in het tweede kwartaal) en na ontvangst van een advies over flexibiliteit dat ik dit najaar verwacht.

Warmte

In het debat van 17 februari jl. over geothermie (Handelingen II 2021/22, nr. 52, debat over de aanspanning van het vergunningsstelsel voor opsporen en winnen van aardwarmte) werd door verschillende Kamerleden de zorg uitgesproken dat duurzame warmte in 2022 in de SDE++ niet aan bod zal komen. Hierover is ook motie Grinwis c.s. ingediend, die in afwachting van deze brief is aangehouden (Kamerstuk 35 531, nr. 29).

Op 3 december jl. heeft mijn voorganger uw Kamer geïnformeerd over het voornemen om in de SDE++ van 2023 een hekje te plaatsen voor

verschillende domeinen, waaronder lagetemperatuurwarmte. Hiermee wordt geborgd dat duurdere technieken, zoals geothermie, voldoende aan bod komen in de SDE++ (Kamerstuk 31 239, nr. 340). De aanleiding was onder andere de motie Bontenbal/Grinwis (Kamerstuk 32 813, nr. 791).

De invoering van de hekjes in 2022 is echter niet meer mogelijk. Het is een complexe aanpassing die ook impact heeft op de uitvoerbaarheid en juridische vormgeving van de regeling. Bovendien heb ik hiervoor de goedkeuring van de Europese Commissie in het kader van staatssteun nodig. In het milieusteunkader is kosteneffectiviteit een belangrijk uitgangspunt. Vandaar ook dat de SDE++ aanvragen rangschikt op basis van de kosten in euro's per vermeden ton CO₂. Ik ben er echter van overtuigd dat het de kosteneffectiviteit op de langere termijn ten goede komt als duurdere technieken die wel nodig zijn om op de langere termijn de klimaatdoelstellingen te halen, nu al voor SDE++-subsidie in aanmerking komen. Dit helpt de ontwikkeling van de sector en is op de lange termijn waarschijnlijk juist meer kostenefficiënt. Tenslotte ben ik nog in overleg met partijen in diverse sectoren om deze aanpassing op goede wijze vorm te geven.

Door het hogere openstellingsbudget in 2022 en de plafonds voor CCS, hernieuwbare elektriciteit en geavanceerde hernieuwbare brandstoffen maken, ook zonder hekjes, projecten voor duurzame warmte in 2022 een goede kans op subsidie. Een extra openstellingsronde in 2022, zoals in de motie Grinwis c.s. wordt genoemd, ligt niet voor de hand. De openstellingsronde sluit namelijk pas in oktober en de aanvragen moeten vervolgens nog door RVO worden beoordeeld. Ik wil de openstellingsronde van de SDE++ 2023 echter voor de zomer laten plaatsvinden, waardoor projecten relatief snel opnieuw kunnen indienen als zij in 2022 (toch) geen subsidiebeschikking krijgen.

De komende tijd zal een nadere uitwerking plaatsvinden met betrekking tot de hoogte van de hekjes, de gewenste hoeveelheid hekjes en de afbakening van de domeinen. De komende maanden zal ik hierover in contact treden met belanghebbenden en de Europese Commissie en vindt de ambtelijke besluitvorming plaats. In juni zal naar verwachting de politieke besluitvorming plaatsvinden en na de zomer zal de voorgenomen aanpassing in de SDE++ aan de Europese Commissie worden voorgelegd. In het najaar zullen de benodigde wijzigingen in de regeling worden uitgewerkt; tijdig voor de openstelling van de SDE++ voor de zomer van 2023. Hiermee wordt ook uitvoering gegeven aan motie van der Lee en de motie van der Lee en Thijssen (Kamerstuk 32 813, nrs. 538 en 846).

Realisatietermijn geothermie

Onlangs informeerde ik uw Kamer over een advies van TNO over de realisatietermijn van verschillende technieken als specifieke aanvulling op de algemene evaluatie van de SDE+ (Kamerstuk 31 239, nr. 343). Op basis daarvan verleng ik de realisatietermijn voor alle nieuwe geothermieprojecten. De diverse categorieën geothermie specifiek voor de gebouwde omgeving zijn complexer en hiervoor verleng ik de realisatietermijn van vier naar zes jaar. De overige categorieën zijn minder complex en hiervoor verleng ik de realisatietermijn van vier naar vijf jaar omdat ik zie dat de realisatiegraad van dit soort projecten duidelijk hoger is. Hiermee geef ik uitvoering aan de motie Grinwis/Erkens (Kamerstuk 35 531, nr. 30). De motie vraagt om een oplossing van reeds beschikte geothermieprojecten die in de knel komen met de realisatietermijn. Ik ben niet voornemens om met terugwerkende kracht de spelregels voor eerdere openstellingen en reeds afgegeven subsidies aan te passen. In de SDE++ zit echter nu al een

mogelijkheid voor één jaar uitstel op de realisatietermijn. Een belangrijke voorwaarde voor dit jaar uitstel is dat projecten wel naar verwachting binnen dat extra jaar kunnen worden gerealiseerd. De bestaande regeling biedt dus al ruimte voor projecten met uitzicht op realisatie. Mochten projecten toch hun beschikking kwijtraken, dan is het mogelijk om opnieuw SDE++-subsidie aan te vragen.

Biograndstoffen

Op 9 juni jl. heeft mijn ambtsvoorganger u geïnformeerd (Kamerstuk 32 813, nr. 723) over de uitvoering van de motie Van Esch c.s. (Kamerstuk 30 175, nr. 372). Met deze motie is de regering verzocht om geen subsidies voor lagetemperatuurwarmte uit houtige biograndstoffen af te geven zolang het afbouwpad voor subsidies op lagetemperatuurwarmte uit houtige biograndstoffen, dat in de motie Sienot c.s. (Kamerstuk 32 813, nr. 537) is gevraagd, nog niet met de Kamer is gedeeld. In de SDE++ van najaar 2021 is uitvoering gegeven aan de motie Van Esch c.s. door voor de betreffende categorieën¹ een temperatuureis op te nemen van 100 °C. Op deze manier kwamen projecten met houtige biograndstoffen die leiden tot een laagwaardigere warmteproductie niet in aanmerking voor de SDE++. De grens van 100 °C volgt uit het onderscheid dat de sociaaleconomische Raad (SER) maakt tussen laag- en hoogwaardige toepassingen van houtige biograndstoffen in haar advies ten bate van het duurzaamheidskader biograndstoffen. Het kabinet heeft dit advies overgenomen (Kamerstuk 32 813, nr. 617).

In lijn met het Coalitieakkoord werkt het kabinet aan de afbouw van het gebruik van houtige biograndstoffen voor laagwaardige energiedoel-einden, rekening houdend met de kosteneffectiviteit. Het kabinet streeft ernaar een afbouwpad voor de subsidieafgifte aan lagetemperatuurwarmteprojecten met houtige biograndstoffen te presenteren vóór openstelling van de SDE++ 2022. Met dit afbouwpad wil het kabinet recht doen aan de maatschappelijke en politieke zorgen rondom de inzet van biograndstoffen voor laagwaardige energiedoel-einden, de noodzaak om biograndstoffen zo hoogwaardig mogelijk in te zetten, alsmede het belang om de verduurzaming in de gebouwde omgeving en glastuinbouw snel en tegen redelijke kosten van de grond te krijgen. Zolang het afbouwpad nog niet is vastgesteld, blijft de 100 °C temperatuureis voorlopig ook voor de SDE++ 2022 van kracht.

Voorts informeer ik u, mede namens de Minister van LNV, over de uitvoering van twee moties op het onderwerp mestvergisting, zoals verzocht door de vaste Kamercommissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op 24 februari 2022.

Motie Ouwehand en Simons

Met de motie van de leden Ouwehand en Simons is de regering verzocht om mestvergisters uit te sluiten van het extra budget dat beschikbaar gesteld wordt voor de SDE++ van 2022 (kamerstuk 35 925, nr. 31). Het is echter niet mogelijk om binnen de SDE++ onderscheid te maken tussen de regulier beschikbare middelen en de additionele middelen. Er is één tender met één budget. Het is dus niet mogelijk om mestvergisting louter

¹ Het betreft hier de SDE++-categorieën:

- Kleine ketel op vaste of vloeibare biomassa ($\geq 0,5$ MWth tot 5 MWth);
- Grote ketel op vaste of vloeibare biomassa ≥ 5 MWth;
- Grote ketel op B-hout ≥ 5 MWth;
- Ketel op houtpellets voor stadsverwarming ≥ 10 MWth;
- Verlengde levensduur voor ketel vaste of vloeibare biomassa ≥ 5 MWth.

uit te sluiten van het extra budget. In dit licht kan het kabinet de motie van de leden Ouwehand en Simons niet uitvoeren.

Het kabinet acht het daarnaast momenteel niet wenselijk om mestvergisting volledig uit te sluiten van de SDE++. Mestvergisting is een techniek om biogas te produceren uit mest en kan bijdragen aan het verminderen van CO₂, methaan en stikstof. Het gewonnen biogas kan opgewaardeerd worden tot groen gas of direct ter plekke ingezet worden voor de productie van warmte of stroom en warmte (WKK). Een andere toepassing van biogas is het produceren van bio-LNG, een hoogwaardige brandstof voor trucks en schepen. Al deze routes worden momenteel gestimuleerd via de SDE++. De productie van groen gas en bio-LNG uit mestvergisting is essentieel voor het beleid zoals uiteengezet in het Coalitieakkoord. Dit geldt in het bijzonder voor de bijmengverplichting voor groen gas in de gebouwde omgeving. Het kabinet ziet op dit moment nog een noodzaak om mestvergisting te stimuleren via de SDE++ om zo de groengasproductie te verhogen ter voorbereiding op de komende bijmengverplichting. Wanneer deze verplichting concreet is uitgewerkt, en de markt zich stabiel en van voldoende omvang heeft kunnen vormen, vermindert de noodzaak om de productie van groen gas uit mestvergisting nog te subsidiëren via de SDE++ en zal het kabinet de mate van subsidiëring opnieuw bezien. Ontwikkeling van deze markt is mede belangrijk in het licht van het onafhankelijker worden van gas uit Rusland. Over de verdere uitwerking van de bijmengverplichting en het Coalitieakkoord zal ik uw Kamer in het tweede kwartaal een brief sturen.

Motie Vestering

Met bovenstaande is ook antwoord gegeven op de motie van het lid Vestering (Kamerstuk 35 925 XIV, nr. 13) die de regering verzoekt om haar kringloopvisie voor de landbouw in het licht van de motie Ouwehand en Simons aan te passen aan een nieuwe realiteit zonder subsidies voor nieuwe mestvergistingsinstallaties. De visie op kringlooplandbouw streeft techniekneutraal naar het verminderen van emissies die schadelijk zijn voor het milieu en het vervangen van kunstmest van fossiele bron. Vergisting wordt als techniek dan ook niet benoemd in de kringloopvisie. De techniek van mestvergisting past wel in de kringloopvisie aangezien het kan bijdragen aan zowel het verminderen van emissies als het vervangen van kunstmest en is ook essentieel om de beoogde doelstellingen voor de productie van groen gas en bio-LNG zoals uiteengezet in het Coalitieakkoord te behalen. Daarnaast acht het kabinet het ook niet nodig om de kringloopvisie aan te passen aangezien het SDE++-beleid op het punt van mestvergisting, zoals hierboven toegelicht, voorlopig onveranderd blijft totdat de bijmengverplichting van groen gas is geïmplementeerd en de markt van voldoende omvang is.

Motie van Esch

Naar aanleiding van de aangehouden motie in het tweeminutendebat Vaststelling Regeling groenprojecten 2022 op 15 maart jl. (Handelingen II 2021/22, nr. 60, tweeminutendebat vaststelling Regeling groenprojecten), waarin het lid Van Esch de regering verzoekt stimulering van monomestvergisting uit te sluiten van de Regeling groenprojecten 2022, ziet het kabinet in lijn met het voorgaande geen aanleiding om deze regeling op dit punt te wijzigen (Kamerstuk 30 196, nr. 783).

Technische wijziging conformiteitsbeoordeling vaste biomassa

De Regeling conformiteitsbeoordeling vaste biomassa voor energietoepassingen stelt de duurzaamheidscriteria voor vaste biomassa voor

energietoepassingen vast. Met deze brief stel ik uw Kamer ook op de hoogte dat de Adviescommissie Duurzaamheid Biomassa voor Energie-toepassingen (ADBE) heeft geconstateerd dat de bosbeheerderseenheid een te kleine eenheid is voor de beoordeling van het voldoen aan de duurzaamheidseisen onder principes P3 over koolstofreservoirs, P4 over koolstofschuld en P5 over indirecte verandering van landgebruik. Voor deze eisen lijkt beoordeling op regionaal niveau een logischer keuze dan op het niveau van de bosbeheerder. Het kabinet onderzoekt momenteel hoe de betreffende regelgeving kan worden aangepast zodat deze beter uitvoerbaar wordt.

CCS

Specifiek zijn er in 2022 voor de industrie mogelijkheden om op relatief korte termijn extra stappen te kunnen zetten. Dit geldt voor een groot aantal technieken, maar in het bijzonder voor CCS. Net zoals voor de openstelling van de SDE++ 2020 en 2021 is ook voor deze openstelling een onafhankelijk onderzoek gedaan naar kosteneffectieve technische alternatieven voor CCS (de «zeef» uit het Klimaatakkoord).² Het onderzoek geeft geen aanleiding tot subsidiebeperkingen in de SDE++ van 2022. Vanwege de omvang van het CO₂-reductiepotentieel van deze techniek en om op relatief korte termijn en kosteneffectieve wijze CO₂ te reduceren, wordt het plafond voor CCS in de industrie voor de SDE++-regeling, met ingang van de SDE++ 2022 ronde met 1,5 Mton verhoogd naar in totaal 8,7 Mton. Eerder afgegeven CCS-subsidies, bijvoorbeeld voor 2,5 Mton opslag van CO₂ via het Porthos-project, worden daarop in mindering gebracht. Daarnaast wordt de realisatietermijn van CCS verlengd van vijf naar zes jaar. Dit is gebaseerd op een realistische aanname van het CCS-project Aramis in de Noordzee, wat naar verwachting voor de opslag van koolstofdioxide zal worden gebruikt door het merendeel van de aanvragers van subsidie voor CCS.

Verdere verdieping van technieken in de SDE++ 2023

Zoals in de Kamerbrief van 22 februari 2021 reeds is aangekondigd, wordt in de komende openstellingsronde de aandacht verlegd van de «verbreding» naar de «verdieping» van de verschillende categorieën die al zijn uitgezocht in het kader van de SDE++ (Kamerstuk 31 239, nr. 329). In de SDE++ zijn reeds veel nieuwe technieken toegevoegd. De SDE++ is daardoor complexer geworden, maar hierdoor is het gelukt om binnen de grenzen van de uitvoerbaarheid te blijven. Voor de SDE++ 2023 is de «verdieping» van de verschillende categorieën opnieuw het uitgangspunt. Op die manier wordt de regeling steeds meer volledig, zonder in te boeten op de stabiliteit van instrument.

Op basis van de ervaringen in de huidige openstelling kunnen de toegevoegde categorieën komend jaar verder verfijnd worden, zodat een goede bijdrage kan worden geleverd aan het realiseren van de doelstellingen uit het Klimaatakkoord. Dit sluit ook aan op wensen van de markt, waar wordt aangegeven dat differentiatie binnen de bestaande technieken uit de SDE++ 2020 en/of 2021 en 2022 extra potentieel kan ontsluiten.

Nieuwe technieken worden nog wel overwogen voor inpassing indien ze een dusdanig groot potentieel hebben dat de doelen uit het Klimaatakkoord niet worden bereikt zonder ontsluiting van dit potentieel. Voor zulke technieken worden dezelfde inpassingscriteria toegepast als in eerdere jaren. Dat betekent dat de CO₂-reductie te bepalen en te meten is, de

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/03/08/inventarisatie-kosteneffectiviteit-ccs-alternatieven>.

techniek marktrijp en kosteneffectief is, er voldoende en betrouwbare marktinformatie beschikbaar is, er voldoende interesse in de markt is (incl. concrete projecten) en er een generiek basisbedrag en correctiebedrag kunnen worden vastgesteld (zie ook Kamerstuk 31 329, nr. 300). Hierbij maak ik gebruik van de informatie die marktpartijen en het PBL hebben aangeleverd.

Ik vind het van belang dat de SDE++-regeling aansluit bij projecten die daadwerkelijk in de markt worden ontwikkeld. Als dit niet langer het geval is, overweeg ik om bepaalde categorieën niet langer op te nemen in de SDE++. Dit betekent concreet dat dit geldt voor categorieën die 1) al minimaal drie jaar in de regeling zijn opgenomen, 2) waarin de afgelopen drie jaren geen aanvragen zijn ingediend en 3) de komende jaren ook niet te verwachten zijn. Dit is onderdeel van mijn adviesvraag aan het PBL en de marktconsultatie voor de SDE++ 2023.

Resultaten SDE++ 2021

In de Kamerbrief van 3 december jl. is uw Kamer geïnformeerd over het verloop van de openstellingsronde van de SDE++ 2021 (Kamerstuk 31 239, nr. 340). Onbedoeld zijn hierbij een aantal aanvragen wegvallen. Dit heeft ervoor gezorgd dat vier windprojecten en 16 groengasprojecten in deze cijfers niet zijn opgenomen. Het in totaal aangevraagde budget is nu 12,1 miljard euro in plaats van 12,0 miljard euro. RVO beoordeelt de aanvraag op dit moment nog op volledigheid en op technische en financiële haalbaarheid. Hiermee wordt onder andere gewaarborgd dat alleen projecten die ver genoeg zijn in hun ontwikkeling een positieve subsidiebeschikking kunnen krijgen. De ervaring leert dat hierdoor een deel van de projecten nog afvalt.

Second opinion ETS-prijstraming en bredere herziening prijstramingen

Sinds de publicatie van de Klimaat- en Energieverkenning 2021 (hierna: KEV 2021) is de ETS-prijs fors gestegen. Fundamentele wijzigingen in de situatie, zoals het fit-for-55-pakket en strengere normen, waren nog niet (of niet volledig) meegenomen in de KEV 2021, omdat ze ten tijde van het vaststellen van de prijzen voor de KEV, in maart 2021, nog niet bekend waren. De ETS-prijs is daarnaast ook gestegen door de sterk veranderde omstandigheden op de energiemarkten in de tweede helft van 2021. Daarbij geldt de kanttekening dat de ETS-prijs zeer volatiel is, en de laatste weken ook weer sterk is gedaald (mede) door de geopolitieke situatie.

Het rekenen met te lage ETS-prijzen in de SDE-kasuitgavenramingen leidt tot te hoge budgetreserveringen, met name voor CCS-projecten, en daarmee tot een lager SDE-openstellingsbudget. Ik heb daarom een second opinion op de ETS-prijstraming laten uitvoeren door Trinomics³. Het PBL onderschrijft de door bovenstaande omstandigheden ontstane logica om de ETS-prijzen te herzien. Het PBL is het inhoudelijk eens met de conclusie van de second opinion dat de actuele ETS-prijzen hoger liggen dan waar in de KEV 2021 van uitgegaan werd en onderschrijft dat dit door Trinomics op aanvaardbare wijze verwerkt is in een ETS-prijzreeks. Hiermee heb ik ook uitvoering gegeven aan de motie van het lid Grinwis c.s. tijdens het tweeminutendebat Klimaat en Energie van 9 december 2021 (Handelingen II 2021/22, nr. 33, item 5) (Kamerstuk 32 813, nr. 946). In deze second opinion is de ETS-prijstraming van het PBL beoordeeld en vergeleken met andere prijsvoorspellingen. De uitkomst is dat de ETS-prijstraming van Trinomics voor 2030 meer dan het dubbele is

³ Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl.

van de raming in de KEV 2021. Door de hogere verwachte ETS-prijzen worden er minder SDE-uitgaven verwacht en kan ook het openstellingsbudget verhoogd worden van 11 miljard euro naar 13 miljard euro, zoals eerder in deze brief is opgenomen. Ik heb vertrouwen in de werkwijze van het PBL en de KEV en deze second opinion is dan ook een eenmalige afwijking van de reguliere systematiek van de kasuitgavenraming behorende bij het openstellingsbudget, vanwege de vele ontwikkelingen sinds de publicatie van de KEV 2021.

In samenspraak met het PBL wordt onderzocht hoe bij toekomstige openstellingen van de SDE++ actuele en adequate ramingen van de energie- en ETS-prijzen kunnen worden gehanteerd die aansluiten op de behoefte van toekomstige SDE++ openstellingsrondes en de begrotingsreserve. Op basis van de uitkomsten van dit traject zal een eventuele nieuwe methode consistent worden toegepast in de SDE-berekeningen en budgetbepalingen. Dit biedt op de lange termijn een stabiele basis voor prudent beleid. Het streven is dit voor de openstelling van 2023 gereed te hebben. Ik zal dit tegen die tijd nader toelichten.

Verwachte kasuitgaven

In haar verantwoordingsonderzoek heeft de Algemene Rekenkamer aanbevolen om uw Kamer over de verwachte uitgaven bij nieuwe SDE++-openstellingsrondes te informeren. Deze zijn hieronder opgenomen in tabel 1.

Tabel 1: totale kasuitgaven SDE++ 2022 in miljarden euro

Cumulatief 2022–2043	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043
3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0

De Minister voor Klimaat en Energie,
R.A.A. Jetten

Nieuwe categorieën

Nieuwe categorieën stel ik alleen open als uit de berekeningen van het PBL volgt dat deze subsidie nodig hebben. Dit uitgangspunt is belangrijk om de transitie zo kosteneffectief mogelijk te realiseren. Ook geldt voor technieken die helemaal nieuw in de SDE++ zijn dat toestemming van de Europese Commissie nodig is in het kader van staatssteun. Het openstellen van deze nieuwe technieken is daarmee onder voorbehoud van deze goedkeuring. Voor de technieken geavanceerde hernieuwbare biobrandstoffen en de afvang en het gebruik van CO₂ in de glastuinbouw, die in 2021 voor het eerst zijn opengesteld, is de definitieve goedkeuring van de Europese Commissie inmiddels ontvangen.

Elektrificatie: hybride glasovens

Nederland telt ongeveer 10–15 ovens waar gesmolten glas wordt geproduceerd, dat verder wordt verwerkt tot voornamelijk verpakkingsglas voor voedsel en dranken. Voor de productie van de benodigde warmte wordt hoofdzakelijk aardgas gebruikt. Een alternatief voor de conventionele ovens zijn hybride glasovens, waarbij de verhitting voornamelijk elektrisch plaatsvindt, in combinatie met de verbranding van een gas. Dit levert reductie van CO₂ op en deze techniek wordt daarom in 2022 voor het eerst opengesteld.

Elektrificatie: industriële warmtepomp met 3.000 vollasturen

Tot nu toe kende de SDE++ alleen een categorie voor een industriële warmtepomp met 8.000 vollasturen. Met de nieuwe categorie voor 3.000 vollasturen worden installaties die minder uren draaien, en dus niet uitkunnen bij 8.000 vollasturen, gefaciliteerd.

Waterstof: directe lijn

In de SDE++ bestaat reeds een categorie voor waterstof. Deze categorie wordt uitgebreid met een tweede categorie voor elektrolyzers die hun elektriciteit via een directe lijn van een wind- of zonnepark betrekken. Dit onderscheid met netgekoppelde systemen is gemaakt omdat het aantal CO₂-vrije vollasturen, de aansluitkosten op het elektriciteitsnet en de elektriciteitsprijzen in beide gevallen verschillend zijn. Voor de nieuwe categorie geldt dat voor de gebruikte elektriciteit geen SDE++-subsidie mag zijn verstrekt.

Overige nieuwe categorieën

Uit het advies van het PBL blijkt soms dat een andere opzet van categorieën beter past bij de projecten die in de markt worden ontwikkeld, maar er kan ook een nieuwe variant binnen een bestaande techniek worden geadviseerd. Op basis van het advies van het PBL worden de volgende kleinere aanpassingen en aanvullingen in de categorieën voor 2022 gedaan:

- Zon-PV
 - o De categorie met een vermogen groter dan 15 kWp en kleiner dan 1 MWp wordt gesplitst voor projecten op grond en op het water.
 - o De categorie voor grondgebonden systemen groter dan 1 MWp is opgesplitst in een categorie tussen de 1 en 15 MWp en een categorie groter dan 15 MWp, voor zowel de standaard vaste systemen als de zonvolgende systemen.
 - o Uit het advies van PBL blijkt dat zon-op-water-systemen < 1 MWp een hoger basisbedrag hebben dan zon-op-dak-systemen < 1 MWp. Vanwege de voorkeursvolgorde van zon-PV (waarin zon-op-dak-

- systemen boven zon-op-water-systemen staan), maximeer ik het basisbedrag voor zon-op-water < 1 MWp op hetzelfde niveau als zon-op-daksystemen < 1 MWp.
- o Er wordt nu een verklaring bij aanvragen voor zon-op-dak over de draagkracht van het dak vereist. Nu blijkt bij beschikte projecten soms op een later moment dat het dak qua constructie niet geschikt is voor de beoogde zonnepanelen. Door de verklaring wordt dit aan de voorkant gecontroleerd.
 - Verlengde levensduur voor ketel vaste of vloeibare biomassa voor warmte en gecombineerde opwekking kleiner dan 5 MWth.
 - Geothermie
 - o Splitsing diepe geothermie in drie categorieën (< 12 MW, 12 MW – 20 MW en > 20 MW)
 - o Twee nieuwe categorieën voor diepe geothermie in de gebouwde omgeving (middenlast en basislast voor een hogetemperatuur-warmtenet inclusief warmtepomp)
 - Zonthermie: warmte uit zonvolgende concentrerende collectoren kan nu in de bestaande categorie voor zonthermie indienen
 - Warmte uit compostering: naast champost kunnen nu ook andere biogroundstoffenstromen (met uitzondering van mest) worden ingezet
 - Thermische energie uit oppervlaktewater zonder seizoensopslag
 - Restwarmte: uitbreiding categorieën met collectieve warmtepomp op basis van lengte leidingen en vermogen
 - Geavanceerde hernieuwbare brandstoffen voor vervoer
 - o Biomethanol uit vaste lignocellulosehoudende biomassa
 - o Productie van diesel- en benzinevervangers uit lignocellulose houdende biomassa
 - CCS
 - o Nieuwe categorie: productie van waterstof uit restgassen (het afvangen van CO₂, die bij productie van waterstof uit industriële restgassen overblijft)
 - o Ik zal met behulp van een onafhankelijk extern onderzoek een passend tarief voor het transport en de opslag vaststellen en de basisbedragen van CCS daarop, indien nodig, aanpassen.

Categorieën die in 2022 niet worden opengesteld

Het PBL heeft in haar advies ook over een aantal technieken geadviseerd die ik niet openstel. Voor waterstof uit huishoudelijk afval en elektrificatie op offshore-productieplatformen geldt dat ik deze voor 2023 opnieuw laat doorrekenen. Bij waterstof uit huishoudelijk afval blijkt de uitwerking en uitvoerbaarheid van de categorie erg complex, onder andere in verband met de herkomst en samenstelling van het afval en de controle hierop. Voor elektrificatie op offshore-productieplatformen geldt dat hiervoor een wetswijziging nodig is, die nog niet is gerealiseerd. Voor de elektrificatie van compressorstations bleek er onvoldoende informatie in de markt te zijn.

Uitkoppeling restwarmte op een onafhankelijk collectief warmtetransportnet

Het PBL heeft in het advies een nieuwe categorie opgenomen voor restwarmte met aansluiting op gemeenschappelijke infrastructuur. De opzet van de categorie is consistent met de bestaande categorieën voor restwarmte met of zonder een warmtepompsysteem. In deze bestaande categorieën zijn kosten opgenomen voor de uitkoppeling van warmte en het afleveren op een warmtenet maar bijvoorbeeld geen kosten voor de aanleg van een warmtedistributienet. Het verschil met de bestaande categorieën is dat er in deze nieuwe categorie rekening wordt gehouden met een transporttarief dat aan een externe transporteur wordt betaald.

Dit maakt de categorie interessant voor gemeenschappelijke infrastructuur waar (door de tijd heen) meerdere bronnen en afnemers aan verbonden zijn.

Uit het advies van het PBL blijkt echter dat het niet mogelijk is om een generiek transporttarief te bepalen voor verschillende restwarmteprojecten met aansluiting op een collectief warmtetransportnet. Het tarief zal per onafhankelijk collectief warmtetransportnet verschillen doordat achterliggende investerings- en exploitatiekosten per project sterk kunnen verschillen. Hierdoor zal voor ieder project dat een aanvraag doet binnen deze categorie het transporttarief afzonderlijk moeten worden berekend. Dit is niet mogelijk binnen een generieke regeling als de SDE++. Het gevolg hiervan is ook dat de basisbedragen daarmee niet representatief zijn voor specifieke projecten zoals het Warmtetransportnet Zuid-Holland.

Daarnaast zullen onafhankelijke collectieve warmtenetten krachtens de beoogde Wet Collectieve Warmtevoorziening gereguleerd worden door de ACM. De tariefregulering zoals opgenomen in het wetsvoorstel moet waarborgen dat een onafhankelijke warmtetransportbeheerder niet méér in rekening brengt dan de efficiënte kosten, inclusief een redelijk rendement. Het gevolg hiervan zal zijn dat de transporttarieven zullen dalen bij toenemende volloop van het warmtenet. De SDE++ kan daar echter niet in meebewegen. Hierdoor ontstaat er bij gereguleerde warmtenetten een risico op onder- of overstimulering. Om bovenliggende redenen zal ik de categorie niet openstellen.

Dit neemt niet weg dat ik de ontwikkeling van warmtetransportnetten als cruciaal onderdeel van de warmtetransitie zie en ik het belangrijk acht dat warmte-infrastructuur, en de ontsluiting van duurzame warmtebronnen als restwarmte, effectief worden gestimuleerd. Daarom onderzoek ik momenteel hoe de ontwikkeling van warmte-infrastructuur middels passend instrumentarium kan worden gestimuleerd. Het is mijn voornemen om de ontwikkeling van toekomstige collectieve warmtenetten, zowel voor transport als distributie, te stimuleren met een nieuwe nationale subsidieregeling. Ik streef ernaar om deze regeling in 2023 te publiceren. Dit sluit aan bij de plannen uit het Coalitieakkoord waarin is aangegeven dat middelen zullen worden gereserveerd voor onder andere subsidie voor investeringen in warmte-infrastructuur. Voor de ontwikkeling van duurzame bronnen, waaronder het uitkoppelen van restwarmte, zal de SDE++ beschikbaar blijven zodat op deze manier zowel de infrastructuur als duurzame warmtebronnen worden gestimuleerd. Voor het Warmtetransportnet Zuid-Holland is op Prinsjesdag 2021 een reservering opgenomen ter hoogte van 427 miljoen euro. Over de uitwerking van dit instrument voor dit specifieke project zal uw Kamer voor de zomer 2022 worden geïnformeerd door middel van een brief.

Bij- en meestook kolencentrales

In lijn met de motie Grinwis c.s. is het daarnaast net als in de afgelopen jaren niet mogelijk om subsidie aan te vragen voor de bij- en meestook van biograndstoffen in kolencentrales (Kamerstuk 35 668, nr. 34). Ik beschouw deze motie daarmee als uitgevoerd.

Economische levensduur

In het advies van het PBL is voor het bepalen van de subsidie-intensiteit voor het eerst rekening gehouden met een eventuele langere economische levensduur dan de subsidie looptijd van sommige soorten productie-installaties conform de motie van het lid Dik-Faber hierover (Kamerstuk 32 813, nr. 541). Het PBL heeft alleen voor de technieken

zonne-energie, windenergie en geothermie aangegeven dat ze een extra levensduur hebben na afloop van hun subsidieperiode. Voor zonne-energie en windenergie is de extra levensduur door het PBL vastgesteld op vijf jaar, voor geothermie op maar liefst 15 jaar. Bij het vormgeven van de regeling ga ik, in afwijking van het PBL-advies, voor geothermie ook uit van een extra levensduur van vijf jaar. Ik vind het niet wenselijk om bij de rangschikking uit te gaan van onzekere productie en afname die zo ver in de toekomst ligt.

ETS-correctie

De SDE++ past een correctie toe op projecten die voordelen halen uit het ETS. Of een project voordelen haalt uit het ETS is niet altijd op voorhand te bepalen. Marktpartijen hebben aangegeven behoefte te hebben aan meer duidelijkheid over de toepassing van de ETS-correctie bij complexe warmteprojecten, zodat er geïnformeerde investeringsbeslissingen kunnen worden genomen. Er wordt bekeken hoe deze duidelijkheid kan worden gegeven. In de toelichting op de SDE++-regeling staat beschreven wat de generieke regels zijn. Via RVO zal meer informatie met de markt worden gedeeld.

Vergaderjaar 2024–2025

29 544

Arbeidsmarktbeleid

Nr. 1283

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN ECONOMISCHE ZAKEN, VAN KLIMAAT EN GROENE GROEI, VAN SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID EN VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP EN DE STAATSSECRETARIS VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 1 juli 2025

Het huidige kabinet zet in op het versterken van een concurrerende en weerbare economie. Ons concurrentievermogen valt of staat met voldoende mensen met de juiste vaardigheden die willen en kunnen werken. Voor bedrijven is toegang tot het juiste talent cruciaal om te kunnen ondernemen.

Talent is schaars, waardoor niet alles altijd kan.¹ Het kabinet zet stevig in op de aanpak van de krapte op de arbeidsmarkt.² Daarbij ziet dit kabinet dat de toekomst technologisch is: in alle sectoren is innovatie en technologische ontwikkeling cruciaal voor ons verdienvermogen en om de grote maatschappelijke opgaven waar we voor staan te kunnen realiseren. De digitale transitie en de klimaat- en energietransitie zijn de grote trends die richting geven aan deze technologische ontwikkeling.

Daarom is het van cruciaal belang om te investeren in kennis, kunde en innovatie voor groene³ en digitale⁴ banen. Want de opgave is groot. Voor de digitale transitie is het doel om meer dan 1 miljoen digitaal geschoolden in 2030 te realiseren.⁵ Voor de groene transitie houden we vast aan de afgesproken klimaat- en energiedoelen, waaronder die voor

¹ Kamerstukken 36 471, nr. 96.

² Kamerstukken 29 544, nr. 1260.

³ Onder «groene» worden alle technische banen verstaan die nodig zijn voor de klimaat- en energie transitie.

⁴ In digitale banen werken professionals die werken met hard- en software en de implementatie in processen en organisaties daarvan, het schrijven van logica voor datasets, het aanleggen en onderhouden van digitale infrastructuur.

⁵ Kamerstukken 26 643, nr. 1263.

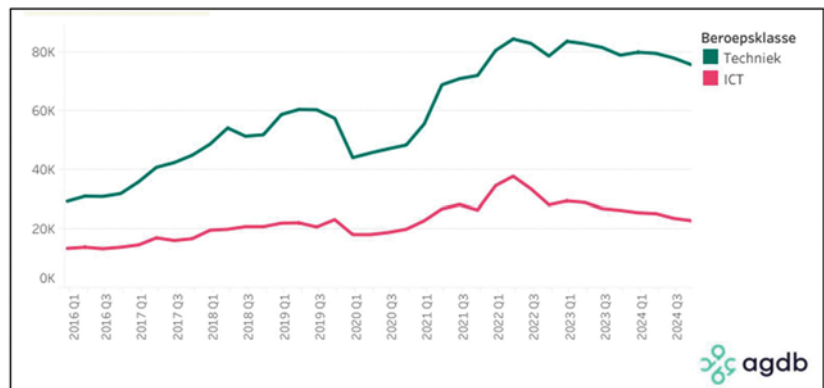
2030.⁶ Uit onderzoek van PBL en ROA blijkt dat de klimaattransitie in de toekomst een forse extra vraag naar personeel met zich meebrengt.⁷ Het Actieplan Groene en Digitale Banen (hierna: Actieplan) is de overkoepelende paraplu waarbinnen werkgevers, werknemers, onderwijsinstellingen en de overheid (hierna: stakeholders) met elkaar samenwerken. Gezamenlijk zetten zij zich in om de technische- en digitale arbeidsmarkt te versterken. Het Actieplan is opgezet langs 4 pijlers:

1. Verhogen instroom bètatechnisch onderwijs
2. Behoud en vergroten van de instroom vanuit de arbeidsmarkt
3. Arbeidsproductiviteitsgroei
4. Versterken governance en tegengaan versnippering

Begin 2023 is door het vorige kabinet het Actieplan aan uw Kamer aangeboden⁸ en de Kamer heeft eind 2023 een brief ontvangen over de uitvoering van het Actieplan.⁹ Het huidige kabinet zet het Actieplan voort en geeft met deze brief invulling aan de toezegging om de Kamer periodiek te informeren over de voortgang van het Actieplan. In Bijlage 2 vindt u een overzicht van de verschillende acties binnen de pijlers van het Actieplan.

Stand van zaken

Met het Actieplan wil het kabinet bedrijven helpen bij hun inzet op vergroening en digitalisering. De uitdaging blijft groot om hier voldoende mensen met de juiste kwaliteiten voor te vinden. Er stonden in het vierde kwartaal van 2024 75.600 vacatures open in de techniek en 22.700 in de digitale banen, een lichte daling ten opzichte van de piek in 2022.¹⁰ Ten opzichte van begin 2016 betekent dit een forse toename. Toen lag het aantal openstaande vacatures namelijk op respectievelijk 29.200 en 13.300, zie ook grafiek 1 hieronder.

Grafiek 1 – Aantal openstaande technologische vacatures (bron: Monitor AGDB)

Om inzicht te krijgen in ontwikkelingen in de groene en digitale sectoren, is in april 2025 de Monitor Actieplan Groene en Digitale Banen (hierna: Monitor) gelanceerd. In deze Monitor wordt relevante data opgenomen waarmee iedereen inzicht kan krijgen in de (kern)indicatoren van het Actieplan en de voortgang van de doelstellingen kan volgen.

⁶ Kamerstukken 32 813, nr. 1416.

⁷ PBL, Inzicht in arbeidsmarktknelpunten voor de uitvoering van het klimaatbeleid, 2022.

⁸ Kamerstukken 29 544, nr. 1173.

⁹ Kamerstukken 29 544, nr. 1229.

¹⁰ Instroom En Behoud Arbeidsmarkt Technologie – AGDB.

Inzet technische sectoren

Een van de samenwerkingen die via het Actieplan zijn geïntensiveerd is die met het Aanvalsplan Techniek, Bouw en Energie. Om het structurele tekort aan technisch personeel terug te dringen, werken in het Aanvalsplan zes technische branches (Bouwend Nederland, BOVAG, FME, Koninklijke Metaalunie, Techniek Nederland en WENB) samen met de werknemersorganisaties (FNV, CNV, De Unie en VHP2). In november 2023 zijn de hoofdlijnen voor samenwerking in inhoud en organisatie met elkaar vastgesteld. In 2024 zijn de eerste projecten opgestart, zoals de Techniekroute (voorheen Gouden Poort) waar mensen terecht kunnen om in de sector te gaan werken en zich verder te ontwikkelen. Dit is ook van belang voor het behoud van werknemers. Een essentiële opbrengst van het Aanvalsplan zijn opgestelde actielijnen voor de inhoud en uitvoering van programma's, waarin sociale partners en sectorfondsen gelijkwaardig samenwerken. Actielijnen richten zich bijvoorbeeld op het bevorderen van diversiteit, duurzaam behoud van technisch personeel en het bevorderen van arbeidsproductiviteit. Daarnaast is gewerkt aan de positionering en inbreng van de sectorfondsen. Uitvoering en het bereiken van resultaten voor werknemers en werkgevers staan centraal in 2025. Zo wordt er gewerkt aan een portal waar de Techniekroute onderdeel van zal zijn, waarbij aanstaande werknemers garanties krijgen voor werk en ontwikkeling.

Pijler 1: Verhogen instroom in bètatechnisch onderwijs

Met het oog op de maatschappelijke uitdagingen als de groene- en digitale transitie is het belangrijk om meer jongeren te enthousiasmeren voor een opleiding en baan in de techniek of het digitale domein. De Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen concludeert dat door de demografische transitie de krapte, bij ongewijzigd beleid, hardnekkig zal zijn en langdurig een uitdaging zal vormen. Daarom is er focus nodig.

Pijler 1 van het Actieplan focust op het verhogen van de instroom in bètatechnisch onderwijs. Via het Actieplan zet het kabinet zich ervoor in om zoveel mogelijk jongeren in aanraking te brengen met techniek en digitale vaardigheden en hen voor een toekomst in de techniek of digitale domein te enthousiasmeren. Onlangs is het impulsprogramma Techkwadraat gestart met als doel om dekkend, effectief en kwalitatief technologieonderwijs voor elke leerling in het funderend onderwijs te realiseren. Dit programma loopt tot 2031 met een totale investering van € 352 miljoen. De eerste aanmeldronde voor projecten was met 57 aanvragen populairder dan verwacht. De beoordeling van de aanvragen is bijna afgerond. De te organiseren activiteiten variëren van het ontwikkelen van lespakketten op het gebied van technologie, tot technologiecursussen voor docenten en practica bij bedrijven.

Voor het spoedig opleiden van extra technisch talent voor de microchip-industrie heeft het kabinet daarnaast het Nationaal Versterkingsplan van Microchip-talent opgezet waar incidenteel € 450 miljoen in wordt geïnvesteerd en vanaf 2031 structureel € 80 miljoen per jaar. Concrete initiatieven omvatten bijvoorbeeld het verbeteren van technische opleidingen door o.a. het ontwikkelen van nieuwe leertrajecten op het gebied van microchiptechnologie, maar ook het creëren van herkenbare, regionale knooppunten zoals Brainport Academy Eindhoven waar bedrijven, onderzoeksinstituten en overheden samenkomen om talent op te leiden en de sector te versterken.

In al deze acties is bijzondere aandacht voor ondervertegenwoordigde groepen leerlingen op het gebied van technische profiel- en studiekeuze, en op de uiteindelijke keuzes die gemaakt wordt richting de arbeidsmarkt. Denk hierbij aan de inzet op meer gendergelijkheid en diversiteit. Daarnaast is er gewerkt aan een toename van het aantal techniek- en informaticadocenten en het structureel maken van samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven.

In de afgelopen periode heeft het kabinet zich via het Actieplan sterk gemaakt voor een integrale aanpak in het onderwijs, gericht op techniek, klimaat en digitalisering, en voor investeringen in de kwaliteit en toekomstbestendigheid van dat onderwijs. Dit is opgedeeld via de lijn van de belangrijkste beleidssectoren:

- het funderend onderwijs;
- het vervolgonderwijs en;
- overkoepelend voor de gehele onderwijsketen.

Met het resultaat van acties is de verwachting dat op de middellange termijn de procentuele instroom in het bètatechnisch onderwijs zal worden verhoogd. De cijfers laten de laatste jaren een voorzichtige procentuele stijging zien in de instroom binnen het bètatechnisch onderwijs, maar dit zal zich in de komende jaren moeten blijken.

Pijler 2: Het behoud en vergroten van de instroom vanuit de arbeidsmarkt

Waar pijler 1 focust op de instroom in bètatechnisch onderwijs, focust pijler 2 op de positie van technische en digitale professionals op de arbeidsmarkt. Dit gaat om duurzaam behoud van werkenden en het vergroten van de instroom. Er is sprake van «weglek» gedurende de loopbaan: een aanzienlijk deel van de technisch afgestudeerden werkt niet in de techniek.¹¹ Ook vertaalt de grote vraag naar werkenden in technische en digitale beroepen zich nog maar beperkt naar een toename van het aantal werkenden.¹² Daarbij is het ook aan werkgevers om de waarde van technische en digitale kennis en kunde uit te drukken in aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden, met oog voor de behoeften van werkenden.

Redenen voor weglek variëren van de fysieke belasting van het technische werk tot beperkingen in de mogelijkheid om werk en zorg te combineren, bijvoorbeeld via deeltijdwerk. Dit laatste vraagt om modern werkgeverschap. Inzet daarop maakt onderdeel uit van het Aanvalsplan Techniek en Aanvalsplan chronisch tekort ICT'ers.

Het kabinet werkt aan een beter functionerende arbeidsmarkt, onder meer om instroom te bevorderen in sectoren met grote arbeidsmarkttekorten. Voor betere afspraken over het organiseren van arbeidsdienstverlening gaan publieke en private partijen actiever samenwerken. Daartoe wordt in iedere regio een netwerkoverleg opgericht: het Regionaal Beraad. Op basis van een regionale arbeidsmarktanalyse werken partijen aan een betere benutting van het arbeidspotentieel en de juiste matching. Hierover maken partijen, waaronder technische en digitale werkgevers, afspraken in de Regionale Meerjarenagenda.

Sectorale Ontwikkelpaden zijn een belangrijk instrument om goede matching te ondersteunen. Ontwikkelpaden maken inzichtelijk via welke functies en bijbehorende opleidingen werkzoekenden en werkenden

¹¹ Kamerstukken 29 544, nr. 1155.

¹² <https://www.ptvt.nl/dashboard/pagina/kenmerken-van-de-arbeidsmarkt-technologie>

kunnen in- en doorstromen in sectoren of kunnen overstappen tussen sectoren. Op 3 maart 2025 zijn de eerste 7 door de Minister van SZW erkende Ontwikkelpaden voor de techniek, bouw en energie gepubliceerd. De technische sectoren hebben eind maart tevens de digitale Tool Ontwikkelpaden¹³ gelanceerd en zijn gestart met informeren van werkgevers, werkenden, werkzoekenden en arbeidsmarktprofessionals. De verwachting is dat in de loop van dit jaar nieuwe Ontwikkelpaden volgen voor meer technische branches en digitale banen.

Via de SLIM scholingssubsidie investeert het kabinet tussen 2025 en 2027 ruim 73 miljoen euro in deelname aan opleidingen die bijdragen aan de in- en doorstroom en het overstappen naar werk in maatschappelijk cruciale sectoren, waaronder de techniek, bouw en energie. De subsidie is een tegemoetkoming in de kosten voor het volgen van specifieke opleidingen die in de ontwikkelpaden voor deze sectoren zijn opgenomen.

Ook is in 2023 het Nationaal Groeifonds-programma «Opschaling publiek-private samenwerking (pps) in het beroepsonderwijs» van start gegaan. Dit programma maakt het mogelijk om 15 publiek-private samenwerkingen op te schalen. Zij zorgen ervoor dat de snel veranderende vraag vanuit het bedrijfsleven en de transities worden geïntegreerd in het onderwijs. Het doel is om de kloof tussen het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt te verkleinen door een impuls te geven op leven lang ontwikkelen, vernieuwing van onderwijscurricula en de toepassing van innovaties in de praktijk. Een voorbeeld hiervan is een samenwerkingsverband waarin studenten van Saxion met netbeheerder Alliander een robot (genaamd LASS-E) hebben ontwikkeld, die gasleidingen kan inspecteren en gaslekken kan opsporen.

Pijler 3: Arbeidsproductiviteitsgroei

Door demografische ontwikkelingen moet er meer werk worden verricht door minder mensen. In technische sectoren speelt daarnaast vroegtijdige uitstroom een grote rol, mede door fysieke belasting en het negatieve imago van zwaar, vies en onveilig werk. In plaats van het aanbod te vergroten, richt pijler 3 zich daarom op het verlagen van het tekort aan technisch personeel. De pijler sluit aan bij de ambitie van het kabinet, zoals beschreven in het Regeerprogramma, om de productiviteit te verhogen door innovatie en arbeidsbesparende technologieën te prioriteren.

Het belang van innovatie wordt ook benadrukt in het Jaarbericht «Staat van het MKB 2024» van het Comité voor Ondernemerschap. Vooral in sectoren met fysiek werk biedt een betere samenwerking tussen mens en technologie grote kansen om de werkkwaliteit en efficiëntie te verbeteren. Ondanks deze mogelijkheden blijft de arbeidsproductiviteitsgroei echter achter, vooral in het mkb – de grootste werkgever van Nederland, goed voor 70% van de werkgelegenheid en 62% van het bbp. Sinds 2014 steeg de productiviteit in het mkb slechts met 3%. Omdat het mkb een cruciale rol speelt in de Nederlandse economie, zijn gerichte maatregelen nodig om innovatie te versnellen en de productiviteit te verhogen.

Een belangrijke oorzaak van de stagnerende productiviteitsgroei is dat te weinig mkb-bedrijven arbeidsbesparende en productiviteitsverhogende technologieën implementeren. Digitale technologieën zoals robotica en AI kunnen mensen op de werkvloer ondersteunen en werk aantrekkelijker maken, maar het potentieel blijft voor veel bedrijven onbenut.

¹³ <https://ontwikkelpadentechniek.nl/>

Mkb-bedrijven stuiten vaak op structurele barrières bij het ontwikkelen, testen en adopteren van innovaties. Om dit te doorbreken, is het beleidsexperiment «Shaping the Future of Work» gestart. Dit experiment richt zich op de bouw- en metaalsector en heeft als doel innovaties beter aan te laten sluiten bij het mkb, zodat (op termijn) arbeidsbesparende procesinnovaties op grotere schaal worden ingezet. Het experiment is in december gestart en loopt tot februari 2026.

Pijler 4: Versterken governance en tegengaan versnippering

Het kabinet ziet – gezien de sociale, economische en maatschappelijke gevolgen – een rol voor de overheid om de arbeidsmarktkrapte aan te pakken samen met de arbeidsmarktsectoren. Om aan de arbeidsmarktkrapte in de technische en digitale sector te werken is er behoefte aan meer coördinatie en overzicht. De ambitie van pijler 4 van het Actieplan is dan ook om overzicht te bieden, samenwerking te versterken en stakeholders te verbinden die zich inzetten voor dit vraagstuk.

Zo zijn samen met de provincies en de HCA ICT Regionale Actieplannen ontwikkeld waarin elke provincie of samenwerkende provinciën haar tekorten en toekomstige vraag naar digitale professionals hebben geanalyseerd en haar plannen hebben gepresenteerd om deze regionaal aan te pakken. Het kabinet werkt daarnaast aan de inrichting van een structuur die gericht is op netwerkregie. Daarbij is gebruik gemaakt van het advies van Wise up Consultancy.¹⁴ Er wordt in 2025 gestart met een landelijk koersoverleg, waar vertegenwoordigers van de onderwijssector, het Aanvalsplan Techniek, het Aanvalsplan Chronisch tekort ICT'ers en de overheid zitting nemen. In dit overleg kunnen partijen met elkaar de doelstellingen uit het Actieplan bespreken en wat er nodig is om deze te bereiken. Daarnaast zal er ook per pijler een kerngroep worden opgezet met de belangrijkste stakeholders om binnen iedere pijler sterkere verbindingen te leggen en is in Q2 2025 de eerder genoemde Monitor gepubliceerd worden om trends inzichtelijk te maken.

Doorrekening Actieplan en landelijke wervingscampagne

Hieronder gaan wij in op de toezeggingen betreffende de doorrekening van het Actieplan en de motie Kröger-Boutkan over een landelijke wervingscampagne.¹⁵

Doorrekening Actieplan

In het Commissiedebat over het Actieplan¹⁶ van 25 mei 2023 is de Kamer toegezegd om het Actieplan te laten doorrekenen. In Bijlage 1 vindt u de volledige aanpak van deze toezegging. Het kabinet geeft daarin de toezegging op twee manieren gestalte. Als eerste zal er naar bestaande onderzoeken worden gekeken om, samen met stakeholders, te bepalen wat het benodigde aantal technici is om de klimaatambities in 2030 te realiseren, of wat er voor nodig is om dat aantal vast te stellen. Vervolgens zal het kabinet per actie in de verschillende pijlers bezien welke aanvullende informatie er nodig is om de effecten in te schatten

¹⁴ Kamerstukken 29 544, nr. 1229.

¹⁵ T03783 het kabinet ziet de toezegging over de mogelijkheden om het Actieplan te versnellen met de voorliggende voortgangsbrief en de brief over de Uitvoering Actieplan van 22 december 2023 als afgedaan.

¹⁶ Kamerstukken 29 544, nr. 1207.

Landelijke wervingscampagne

De motie Kröger-Boutkan¹⁷ verzoekt de regering verschillende opties uit te werken voor het opzetten van een landelijke wervingscampagne voor de groene en digitale sector en daarbij de benodigde middelen, financieringsmogelijkheden en verwachte effecten in kaart te brengen. De volledige uitwerking van deze motie is beschreven in Bijlage 1. Daarin zijn drie doelgroepen onderzocht om een landelijke wervingscampagne op te focussen: 1) zij-instromers, 2) leerlingen/studenten en 3) ouders. Waarbij moet worden opgemerkt dat de verwachte effecten van dergelijke wervingscampagnes lastig te meten en evalueren zijn. De kosten van een landelijke wervingscampagne worden geschat op € 1 miljoen per jaar voor een periode van 3 jaar. Voor de financiering hiervan zou elders budget vrijgemaakt moeten worden, omdat het Actieplan in de huidige structuur geen financiële middelen met zich meebrengt.

Conclusies

Kijkend naar de voortgang van het Actieplan en de brede aanpalende ontwikkelingen valt te concluderen dat er veel in gang is gezet en gebeurd. Het urgentiegevoel is sterk aanwezig bij alle stakeholders. Het potentieel van het Actieplan is daarmee groot. Dit is ook noodzakelijk aangezien de uitdagingen voor het versterken van een concurrerende en weerbare economie groot zijn met een historisch krappe arbeidsmarkt. Het kabinet heeft de ambitie om deze uitdagingen, samen met onze maatschappelijke partners, aan te pakken. Dit vraagt wel een lange adem.

Het Actieplan heeft een horizon tot 2030 en kijkt daarmee naar de middellange tot lange termijn. Veel acties die onder de paraplu van het Actieplan worden uitgevoerd genereren pas op de langere termijn resultaat in het aanbod van digitale en technische professionals op de arbeidsmarkt.

Het doorrekenen van het Actieplan en de oplevering van de Monitor zullen gaan bijdragen om deze resultaten inzichtelijk te maken. Voor nu zet het kabinet de ingeslagen weg met het Actieplan graag voort en informeert u over twee jaar weer via een volgende voortgangsbrief.

De Minister van Economische Zaken,
V.P.G. Karremans

De Minister van Klimaat en Groene Groei,
S.Th.M. Hermans

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Y.J. van Hijum

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
E.E.W. Bruins

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
M.L.J. Paul

¹⁷ Kamerstukken 29 544, nr. 1201.

Ministerie van Klimaat en
Groene Groei

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2595 BD DEN HAAG

Datum 15 april 2025
Betreft Update gasleveringszekerheid Q2 2025

Geachte Voorzitter,

Het kabinet monitort voortdurend de ontwikkelingen op de gasmarkt en de gasleveringszekerheid en houdt de Kamer hiervan op de hoogte.¹ Nu de winter ten einde is, informeert het kabinet u met deze reguliere update hoe Nederland ervoor staat wat betreft de gasleveringszekerheid.²

In deze brief gaat het kabinet achtereenvolgens in op de volgende onderwerpen:

1. Actueel beeld van de gasleveringszekerheid en situatie op de gasmarkt;
2. Update over lopende maatregelen om de gasleveringszekerheid te borgen;
3. Gasopslag, waarbij tevens invulling wordt gegeven aan de toezeggingen die zijn gedaan tijdens het Commissiedebat gasmarkt en leveringszekerheid van 12 maart jl. aan het lid Postma (NSC)³ en het lid Rooderkerk (D66)⁴ op gebied van gasopslag.

Met deze brief geeft het kabinet ook invulling aan de toezeggingen aan het lid Vermeer (BBB)⁵ over de werking van gasopslag en de rol van marktpartijen en aan het lid Kröger (GL-PvdA)⁶ om het prijsplafond dat is toegepast in 2023 te vergelijken met andere instrumenten en stil te staan bij voor- en nadelen. Deze informatie is opgenomen in bijlagen.

Ten slotte biedt het kabinet u hierbij het rapport aan van TNO inzake 'Hergebruik van LNG-infrastructuur in Nederland' dat het kabinet heeft laten uitvoeren naar aanleiding van de motie van het lid Kröger (GL-PvdA) die de regering verzoekt erop toe te zien dat nieuwe LNG-terminals ook gereed zijn voor waterstof.⁷ Een

¹ Zowel met de reguliere periodieke updates gasleveringszekerheid (Kamerstukken II, 2024/25, 29023, nr. 519), als met de extra updates over de gasmarkt en vulgraden van de gasopslagen in de afgelopen maanden (Kamerstukken II, 2024/25, nrs. 531, 532 en 554).

² Hierbij wordt tevens invulling gegeven aan de toezegging tijdens het Commissiedebat gasmarkt en leveringszekerheid op 12 maart jl. dat deze brief in april aan de Kamer wordt gezonden, TZ202503-067.

³ TZ202503-067.

⁴ TZ202503-069.

⁵ TZ202503-068.

⁶ TZ202503-070.

⁷ Kamerstukken II 2023/2024, 29 023, nr. 502.

Directoraat-generaal Klimaat en Ener

Directie Energiemarkt

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

0000000100321436 00

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/kgg

Ons kenmerk

DGKE-DE / 97510977

Bijlage(n)

1

samenvatting en appreciatie van dit rapport is opgenomen in de bijlage bij deze brief.

Actueel beeld gasleveringszekerheid en gasmarkt

De gasleveringszekerheid is in de winter van 2024-2025 geborgd gebleven. De toevoer van gas bleef stabiel. Er was extra gasvraag, in vergelijking met de voorafgaande twee jaren, omdat deze winter een aantal koude periodes kende en omdat er meer gas nodig was voor elektriciteitsproductie in periodes met weinig wind en zon (zogenoemde dunkelflautes). Deze extra vraag kon worden opgevangen met geproduceerd en geïmporteerd gas, en met gas uit de gasopslagen dat bedoeld is om in de wintervraag te voorzien.⁸

Gegeven dat er voldoende aanbod was, zijn de prijzen, die door de hoge vraag in de winter waren gestegen, niet verder opgelopen en gedaald sinds de piek medio februari van meer dan € 55,00 per MWh.⁹ Inmiddels is de maand-vooruit prijs op 14 april gedaald tot net onder de € 35,00 per MWh. Voor de komende (zomer) periode lijkt de prijs zich rond dit niveau te stabiliseren. De markt verwacht op dit moment een verdere prijsdaling begin 2026, dit vanwege de verwachting dat de LNG-productiecapaciteit mondiaal zeer significant wordt uitgebreid, en daarmee ook het aanbod voor Europa toeneemt.

De omstandigheden in de winter hebben ertoe geleid dat de gasopslagen in Nederland aan het eind van de winter gemiddeld nog voor ongeveer 20% waren gevuld. Dit is niet een ongebruikelijk niveau aan het einde van een winter als wordt gekeken naar de vulgraden sinds 2016.¹⁰ Inmiddels is het vulseizoen weer begonnen. We zien daarbij dat er, zowel in Nederland als in andere lidstaten, op sommige dagen meer gas wordt opgeslagen dan dat er wordt onttrokken uit de gasopslagen. Een belangrijke prikkel voor het vullen van de gasopslagen is de prijs; bij het vullen wegen marktpartijen mee dat vullen aantrekkelijk is als de prijs voor gas die nu moet worden betaald laag is ten opzichte van de prijs voor volgende winter (wanneer het gas wordt benut) en het positieve verschil (de zogenoemde spread) voldoende groot is om kosten te dekken en gasopslag commercieel aantrekkelijk te maken. Op dit moment liggen de zomerprijs en de winterprijs zeer dicht bij elkaar en op sommige dagen is de prijs in de volgende winter nog (beperkt) lager dan in de zomer. Het negatieve verschil tussen de zomer- en winterprijs, dat we de afgelopen winter hebben gezien, is veel kleiner geworden. Op sommige momenten is er ook een (beperkte) positieve spread. Het kabinet houdt deze ontwikkeling scherp in de gaten. Verderop in deze brief wordt het onderwerp gasopslag nader toegelicht.

Maatregelen om de gasleveringszekerheid te borgen

Hierna wordt ingegaan op het aardgasverbruik in Nederland en de verschillende maatregelen die eraan bijdragen dat in deze vraag kan worden voorzien.

Aardgasverbruik

Uit de meest recente cijfers van het CBS blijkt dat het totale aardgasverbruik in 2024 iets meer was dan 30 miljard m³. Daarmee is het aardgasverbruik vrijwel

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

⁸ Deze rol van de gasopslagen wordt ook bevestigd door het recente rapport van ACER van 16 maart 2025 'Key developments in European electricity and gas markets - 2025 Monitoring Report', via www.acer.europa.eu.

⁹⁹ Bedoeld wordt de prijs voor een maand-vooruit contract op de Title Transfer Facility (TTF).

¹⁰ Een overzicht van de vulgraden aan het einde van de winter (1 april) en einde vulseizoen (1 november) in de afgelopen tien jaar was opgenomen in Kamerstukken II 2024/2025, 29 023, nr. 532 en nr. 554.

gelijk gebleven aan dat van 2023.¹¹ Dit ten opzichte van een dalende trend in voorgaande jaren, die onder meer het gevolg was van de zeer hoge prijzen in 2022 en de overstap naar (duurzame) alternatieven. Het aardgasverbruik van de industrie is met 877 miljoen m³ gestegen ten opzichte van het jaar daarvoor (+9%). Dit komt vooral door toenemend aardgasverbruik in raffinaderijen en de chemische industrie. Voor het opwekken van elektriciteit werd over heel 2024 595 miljoen m³ 8% minder aardgas verbruikt. Dit was te danken aan de grotere inzet van hernieuwbare bronnen zoals zon en wind. Wel was er een tijdelijke stijging in de laatste twee maanden van 2024 ten opzichte van het jaar daarvoor. Dit kwam door weinig opwek vanuit zon en wind in Noordwest-Europa (de hiervoor genoemde dunkelflautes).

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

Gaswinning uit kleine velden algemeen (Noordzee en land)

Door de definitieve sluiting van het Groningenveld in 2024 vervullen de kleine velden een steeds belangrijkere rol in de gasvoorziening van ons land. In 2023 bedroeg de gasproductie afkomstig uit deze kleine velden 8,8 miljard m³¹² en uit de voorlopige cijfers van 2024 valt op te maken dat de productie uit de kleine velden in dat jaar naar verwachting weer een lichte daling zal laten zien van ca. 3%. We hebben in Nederland nu nog gas nodig in de overgang naar duurzame energie. Zo lang dat het geval is en het veilig kan, heeft gaswinning in eigen land de voorkeur onder meer omdat het Nederland minder afhankelijk maakt van de geopolitieke situatie en dit minder schadelijk is voor het klimaat.

Gaswinning op de Noordzee

In de Kamerbrief stand van zaken gaswinning Noordzee van 5 maart jl. bent u geïnformeerd over de voortgang van het sectorakkoord gaswinning en de afspraken die daarin worden gemaakt met de exploratie- en productiesector in Nederland.¹³ Deze afspraken zijn gericht op een optimale benutting van het resterende potentieel dat nog in de ondergrond aanwezig is. Inmiddels zijn deze gesprekken met de sector in een afrondende fase en is de verwachting binnen enkele weken dit sectorakkoord te kunnen delen met de Kamer. Als er geen maatregelen worden genomen, zal de gasproductie op de Noordzee naar verwachting in 2035 eindigen. Afgelopen jaar is er geen exploratieactiviteit op de Noordzee geweest, zoals de analyse van TNO-AGE¹⁴ laat zien. Dit benadrukt, samen met de door TNO-AGE geïdentificeerde andere parameters voor de investeringsbereidheid, het belang van het sectorakkoord en maatregelen die bijdragen aan nieuwe investeringen in exploratie en productie van aardgas op de Noordzee.

Gaswinning op land

Op 6 december 2024 bent u via de Kamerbrief over verantwoorde afbouw gaswinning op land geïnformeerd hoe het kabinet invulling wil geven aan die verantwoorde afbouw.¹⁵ Daarbij wordt gezocht naar het vinden van een balans tussen enerzijds de zorgen van inwoners en regionale bestuurders en anderzijds de belangrijke functie van gaswinning in eigen land. Om op korte termijn meer duidelijkheid te kunnen bieden over verantwoorde afbouw van gaswinning op land

¹¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2025/07/gasverbruik-niet-veranderd-in-2024>.

¹² TNO-AGE Jaarverslag 2023 Delfstoffen en aardwarmte in Nederland (Kamerstukken 2024/25, 36 410 XIII, nr. 99).

¹³ Kamerstukken 2024/25, 33 529, nr. 1276, met als bijlage het TNO-rapport "Exploratieboringen als parameter om de investeringsbereidheid in gaswinning op de Noordzee te beoordelen".

¹⁴ Bijlage bij Kamerstukken II 2024/2025, 33 529, nr. 1279.

¹⁵ Kamerstukken II 2024/2025, 33 529, nr. 1264.

is het kabinet bezig met het maken van afspraken hierover met de sector. U wordt dit voorjaar geïnformeerd over de totstandkoming van deze afspraken die zullen worden opgenomen in het sectorakkoord.

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Import, LNG en energiediplomatie

Nederland is netto-importeur van gas. Omdat Nederland een belangrijke gashub in Europa is, met veruit de meest liquide handelsplaats (TTF), is Nederland een belangrijke en aantrekkelijke bestemming voor aanlanding en doorvoer van gas. Gas wordt in Nederland geïmporteerd via pijpleidingen (uit Noorwegen, het VK en België) en in de vorm van LNG via de Gate terminal in Rotterdam en de Eems Energy Terminal in Groningen. Deze verschillende importroutes maken import uit diverse bronnen mogelijk. De aanvoer van LNG is stabiel gebleven en de afgelopen weken in Nederland licht toegenomen.

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

In recente Kamerbrieven heeft het kabinet toegelicht dat het zich inzet voor voldoende LNG-importcapaciteit die import uit diverse bronnen faciliteert.¹⁶ Daarnaast zet het kabinet zich door middel van energiediplomatie in voor het faciliteren van contracten tussen marktpartijen en partners uit betrouwbare landen. Er wordt gewerkt aan een brede Kamerbrief energiediplomatie die het kabinet verwacht uiterlijk in het derde kwartaal van 2025 aan de Kamer te sturen. Het kabinet zal in die brief nader ingaan op ontwikkelingen en inzet van de Nederlandse overheid op Europees en internationaal niveau op gebied van energiediplomatie.

BH-G en Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis

Het kabinet vindt het belangrijk dat Nederland weerbaar is, mocht de gastoevoer om welke reden dan ook verminderen. Indien er, ondanks de hiervoor genoemde maatregelen, een gastekort dreigt te ontstaan, dan ligt er het noodplan met maatregelen, het zogenoemde Bescherm- en Herstelplan Gas (het BH-G). Het BH-G is sinds de energiecrisis van 2022 geactualiseerd: deze geactualiseerde versie van het BH-G is in 2024 met de Kamer gedeeld.¹⁷

Tijdens de crisis en de actualisatie van het BH-G zijn enkele tekortkomingen in het wettelijk kader geconstateerd. Die worden met het Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis geadresseerd. Daarnaast bevat dit wetsvoorstel maatregelen om het gassysteem nog robuuster te maken. Het wetsvoorstel lag tot 26 maart jl. in internetconsultatie¹⁸ en het kabinet verwerkt nu de ontvangen reacties. Het kabinet streeft ernaar het wetsvoorstel uiterlijk in het vierde kwartaal van 2025 voor advies toe te sturen aan de Afdeling advisering van de Raad van State en om vervolgens begin 2026 het wetsvoorstel aan te bieden voor parlementaire behandeling.

Handhaven huidig crisisniveau

Sinds juni 2022 geldt in Nederland het eerste niveau van gascrisis: het niveau van vroegtijdige waarschuwing.¹⁹ Het kabinet heeft in september 2024 toegelicht dat diverse andere EU-landen hun crisisniveau hebben afgeschaald en dat het kabinet daarom na de winter van 2024-2025 zal bezien of ook in Nederland het op dit moment nog geldende niveau van gascrisis kan worden afgeschaald.²⁰ De winter

¹⁶ Kamerstukken II 2024/2025, 29 023, nr. 532 & nr. 554.

¹⁷ Bijlage bij Kamerstukken II 2023/2024, 29 023, nr. 494.

¹⁸ www.internetconsultatie.nl/wbe/b1.

¹⁹ Zoals vastgelegd in Verordening (EU) 2017/1938 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid.

²⁰ Kamerstukken II 2024/2025, 29 023, nr. 519.

is nu voorbij. Omdat er geopolitieke spanningen zijn, handhaaft het kabinet voorlopig het huidige crisisniveau van vroegtijdige waarschuwing. Dit betekent dat het kabinet de gasmarkt nauwlettend in de gaten blijft houden, zoals ook de afgelopen periode gedaan is. Ook blijft Gasunie Transport Services (GTS) het kabinet doorlopend over de gasleveringszekerheid situatie in Nederland informeren, zoals sinds juni 2022 het geval is.

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

EU

Op EU-niveau spelen meerdere dossiers die relevant zijn voor de gasmarkt en gasleveringszekerheid. Op 26 februari 2025 heeft de Europese Commissie het Actieplan voor betaalbare energieprijzen (hierna: Actieplan) gezamenlijk met de Clean Industrial Deal (hierna: CID) gepubliceerd. De CID werkt een overkoepelende strategie uit voor een duurzaam concurrentievermogen van de industrie en het Actieplan is specifiek gericht op het verlagen van de energieprijzen voor alle afnemers van energie in de EU.

Beide stukken benoemen nadere acties en maatregelen op gebied van gas.

Zoals benoemd in de CID, heeft de Europese Commissie op 5 maart een voorstel gepubliceerd om de Europese gasopslagbepalingen met twee jaar te verlengen. Op 14 maart jl. heeft het kabinet de appreciatie van dit voorstel aan de Kamer gezonden.²¹ Momenteel vinden in de Raad op ambtelijk niveau discussies over dit voorstel plaats.

In het Actieplan worden maatregelen benoemd om de goede werking van de groothandelsmarkt voor aardgas verder te versterken, waaronder een *Gas Market Task Force* die onder meer zal onderzoeken of aanpassing van toezicht op de groothandelsmarkt wenselijk is. Verder zal de Commissie, om de inkoopkracht van de EU voor aardgas beter te benutten, de samenwerking met betrouwbare LNG-leveranciers intensiveren en nieuwe vormen van gezamenlijk inkoop van gas onderzoeken. Ten slotte kondigt het Actieplan de herziening aan van het Europese kader voor energiezekerheid. Het kabinet heeft de Kamer eerder geïnformeerd over de inzet van dit kabinet ten aanzien van de aangekondigde herziening van de verordening gasleveringszekerheid.²²

Op 4 april jl. zijn BNC-fiches met appreciaties van het Actieplan en het CID aan de Kamer gezonden.²³

Gasopslag

In het Commissiedebat over de gasmarkt en leveringszekerheid van 12 maart jl. is uitgebreid gesproken over gasopslag. Gasopslagen spelen in de huidige gasmarkt een onmisbare rol en het kabinet vindt het dan ook belangrijk dat de gasopslagen goed gevuld worden. Het kabinet volgt de ontwikkelingen daarom op de voet. Over het vullen van de gasopslagen vindt ook overleg plaats in EU-verband. Aanvullend heeft het kabinet EBN, net als in eerdere jaren, de taak gegeven om gas op te slaan voor het geval marktpartijen dat onvoldoende doen.

²¹ Kamerstukken II 2023/2024, 29 023, nr. 557.

²² Kamerstukken II 2023/2024, 21 501-33, nr. 1075.

Kamerstukken II 2024/2025, 29 023, nr. 519.

²³ Kamerstukken II 2024/2025, 22112, nrs. 4020 en 4021.

Vuldoelstelling

De Kamer vroeg of de voorgenomen vulmaatregelen voldoende zijn en of het kabinet bijvoorbeeld de vulambitie naar boven bij moet stellen of zelf (via EBN) extra gas voor uitzonderlijke gevallen moet opslaan. Ten aanzien van de tweede vraag, heeft het kabinet toegezegd GTS te vragen om opnieuw te kijken naar het overzicht gasleveringszekerheid van september 2024 op basis waarvan het kabinet tot de vulambitie is gekomen.²⁴ In een bericht op haar website van 4 april 2025 herbevestigt GTS de analyse van september 2024.²⁵ Dit betekent dat met een vulgraad van 80%, gecombineerd met de overige gasinfrastructuur waaronder eigen productie en import via pijpleidingen en in de vorm van LNG, Nederland goed is voorbereid in de verschillende scenario's die GTS heeft doorgerekend. Daar hoort ook bij het scenario van een koud jaar met extreem lage wintertemperaturen (een winter zo koud als de koudste winter van de afgelopen dertig jaar). Bij deze scenarioanalyse is impliciet ook rekening gehouden met periodes van minder aanbod uit wind en zon (zogenoemde dunkelflautes). Ook heeft GTS bij deze analyse meegenomen dat beperkte uitval van toevoer kan worden opgevangen (de toevoer via de GATE LNG-terminal in Rotterdam gedurende dertig dagen) en in de hoogste vraag worden voorzien bij uitval van de grootste bron van capaciteit (in Nederland is dat gasopslag Norg).²⁶

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

Strategische voorraad/noodvoorraad

De hiervoor bedoelde analyse, die resulteert in een vulambitie van 80%, gaat over hoeveel gasopslag er nodig is voor 'normale' marktgebaseerde inzet van gasopslagen in de winter om te voorzien in de vraag. Dit ziet dus op de vrij inzetbare seizoensflexibiliteit waarbij de gasopslagen in de winter naar eigen inschatting van marktpartijen kunnen worden ingezet. Daaronder valt ook een situatie zoals afgelopen winter waarbij er omstandigheden waren die voor marktpartijen aanleiding vormden om de gasopslagen aan te spreken.

Aanvullend geeft GTS aan dat het nodig kan zijn om voorbereid te zijn op andere situaties, zoals een nog langduriger uitval van toevoer, bijvoorbeeld voor uitval van een bron gedurende zes maanden, die kan leiden tot een noodsituatie. GTS geeft aan dat het daarom verstandig kan zijn om te voorzien in aanvullende gasopslag om dit soort situaties te kunnen ondervangen. Daarbij gaat het dan om een specifieke voorraad die *niet* vrij inzetbaar is en in beginsel buiten de markt wordt gehouden en waarvoor separate regels nodig zijn in Noordwest-Europees verband.²⁷

Dit roept de vraag op of Nederland bijvoorbeeld een strategische voorraad moet aanhouden. Nederland heeft op dit moment geen strategische voorraad. Het kabinet ziet ook dat het wenselijk kan zijn om – meer dan in het verleden nodig was – gas op te slaan om in de winter minder gevoelig te zijn voor onderbrekingen of verstoringen in de toevoer van gas. Dit gezien de groeiende afhankelijkheid van import, en daarmee de kwetsbaarheid voor geopolitieke risico's. De vraag is of het aanhouden van een strategische voorraad daarvoor het meest doelmatige en effectieve mechanisme is.

²⁴ TZ202503-069.

²⁵ www.gasunie.nl/nieuws/hoge-onttrekking-uit-gasopslagen.

²⁶ Zie ook de uitgebreide toelichting bij de analyse van GTS in de Kamerbrief van 14 februari 2025, Kamerstukken II 2024/2025, 29 023, nr. 532.

²⁷ www.gasunie.nl/nieuws/hoge-onttrekking-uit-gasopslagen.

Het kabinet heeft toegezegd uiteen te zetten wat een strategische voorraad is en hoe dit zich verhoudt tot een noodvoorraad, zoals nu opgenomen in de consultatie-versie van het Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis.²⁸ De twee begrippen – strategische voorraad en noodvoorraad – worden vaak inwisselbaar gebruikt. De noodvoorraad, zoals voorgesteld in de consultatie-versie van het Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis, is een specifieke toepassing van een strategische voorraad. Het kabinet heeft echter gekozen voor de term noodvoorraad, omdat dit beter aansluit bij het doel waarvoor een dergelijke voorraad kan worden ingezet: een voorraad van gas die alleen in noodsituaties (het derde en hoogste niveau van een gascrisis²⁹) kan worden ingezet.

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

De noodvoorraad die in het Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis wordt voorgesteld, kan door de minister worden ingezet in een noodsituatie en zorgt ervoor dat er meer tijd is voor het zorgvuldig voorbereiden van de verplichtende maatregelen uit het BH-G horend bij een noodsituatie, namelijk het afschakelen van niet-beschermde afnemers.

De term strategische voorraad suggereert dat een dergelijke voorraad ook kan worden ingezet voor meer strategische doeleinden, bijvoorbeeld om de gasprijs te dempen. Hier biedt de EU-verordening gasleveringszekerheid³⁰ echter geen ruimte voor. Deze verordening bepaalt dat strategische voorraden alleen kunnen worden ingezet in het hoogste niveau van een gascrisis (een noodsituatie), omdat het aanhouden en inzetten van een dergelijke voorraad een zogenaamde niet-marktgebaseerde maatregel is. Ter illustratie: ook tijdens de gascrisis van 2022 heeft geen EU-lidstaat dit crisisniveau bereikt en lidstaten die over een strategische voorraad beschikken hebben die toen niet ingezet. Een strategische voorraad (of noodvoorraad) kan dus alleen in zeer uitzonderlijke gevallen worden ingezet, waarvan onduidelijk is of ze zich ooit voor gaan doen.

Los hiervan is een belangrijke notie dat het opbouwen en aanhouden van een strategische voorraad inhoudt dat er extra gas moet worden opgeslagen en gereserveerd voor specifieke doeleinden en de hiervoor benodigde opslagcapaciteit en injectie- en onttrekkingscapaciteit moet worden vrijgemaakt en vrijgehouden. Dit betekent dat het opbouwen en aanhouden van een dergelijke specifieke voorraad ten eerste gepaard gaat met kosten en ten tweede ten koste gaat van de capaciteit die beschikbaar is voor 'gewone' (marktgebaseerde) inzet van de gasopslag om te voorzien in de wintervraag en daarmee een grote impact heeft op het functioneren van de gasopslagmarkt.

Wat betreft het eerste punt – de kosten – heeft Kyos in het advies over vulmaatregelen een inschatting gegeven van deze kosten. Dit komt neer op een eenmalige investering van zo'n € 200 miljoen per 5 TWh en jaarlijkse kosten van zo'n € 36,5 miljoen per 5 TWh. Ter illustratie: voor het aanhouden van een strategische voorraad van met een omvang van 90 dagen gemiddeld gasverbruik is zo'n 72 TWh nodig.³¹ Dit zou betekenen dat een investering van zo'n € 2,9 miljard nodig is om het benodigde gas aan te kopen en daarnaast jaarlijks zo'n € 525 miljoen aan kosten om de voorraad aan te houden. Deze kosten komen

²⁸ TZ202503-067.

²⁹ Zoals vastgelegd in Verordening (EU) 2017/1938 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid.

³⁰ Verordening (EU) 2017/1938 betreffende maatregelen tot veiligstelling van de gasleveringszekerheid en houdende intrekking van Verordening (EU) nr. 994/2010.

³¹ Uitgaand van 2024: het totale aardgasverbruik over 2024 was 293 TWh. Dit komt neer op een daggemiddelde van 0,8 TWh.

indirect ook bij de gasverbruiker terecht en verhogen daarmee de energierekening.

Wat betreft de impact op de markt: GTS gaf ook aan dat op dit moment nog een groot deel van de opslagcapaciteit (in ieder geval zo'n 80%) nodig is om te kunnen voorzien in de seizoensflexibiliteit, ook in extremere omstandigheden, en het normale functioneren van het gassysteem. Anders gezegd: de huidige gasopslagen zijn nodig voor 'normale' inzet in de winter, en moeten beschikbaar zijn om in de vraag te voorzien, zoals ook afgelopen winter is gebeurd. Als de opslagen in de winter niet of minder kunnen worden aangesproken, betekent dat minder aanbod en dus ook hogere gasprijzen. Daarnaast, ook met een vulambitie van 80% kunnen de gasopslagen nog steeds ook tot een hoger niveau worden gevuld als daar aanleiding voor is. Zo hebben marktpartijen voorgaande jaren tot meer dan 90% van de opslagcapaciteit gevuld, mede omdat dit commercieel gunstig was en om aan hun leveringsverplichtingen te kunnen voldoen. Het reserveren van opslagcapaciteit voor een strategische voorraad ontnemt marktpartijen de mogelijkheid om extra gas op te slaan en bijvoorbeeld te kiezen voor extra gasopslag in plaats van LNG-import om te voorzien in hun leveringsverplichtingen. Ook dit kan kostenverhogend werken.

In het advies over vulmaatregelen, adviseert Kyos daarom om – mocht het kabinet kiezen voor een strategische (of nood-) voorraad – de omvang daarvan te beperken tot maximaal zo'n 10% van de opslagcapaciteit in Nederland (13 TWh).

Tot slot is het belangrijk om te borgen dat het opgeslagen gas ten behoeve van de strategische voorraad daadwerkelijk op het juiste moment uit de gasopslag kan worden gehaald. Als het gas is opgeslagen in een gasopslag waarin ook andere partijen gas hebben opgeslagen, kan het zo zijn dat deze partijen op hetzelfde moment het door hen opgeslagen gas uit de opslag willen onttrekken. De vraag is of op zo'n moment de onttrekkingscapaciteit voldoende is dat alle partijen tegelijkertijd de door hun gewenste hoeveelheid gas uit de opslag kunnen onttrekken. En als dit niet zo is, wie dan voorrang krijgt.

Het kabinet heeft een afweging gemaakt tussen de kosten voor het opbouwen van een strategische (of nood-) voorraad en de beperkingen die gelden voor het inzetten van een dergelijke voorraad, de waarborgen die marktwerking biedt, de betaalbaarheid van gas voor de gebruikers ervan en de huidige (geopolitieke) onzekerheden. Op basis hiervan is het kabinet tot een voorstel gekomen in de internetconsultatieversie van het Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis voor een in omvang beperkte noodvoorraad.

In het Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis worden ook breder maatregelen voorgesteld om het gassysteem robuuster te maken, waaronder een structurele vultaak voor EBN.

Indien in aanvulling hierop nog meer maatregelen nodig zouden zijn, zou het – zoals hiervoor toegelicht – moeten gaan om maatregelen die doelmatiger en effectiever zijn dan het aanleggen van een omvangrijke strategische voorraad of noodvoorraad. Dit vanwege het risico dat een dergelijke voorraad mogelijk nooit zal worden ingezet, met het oog op de betaalbaarheid van gas en ook om te voorkomen dat Nederland een kostbare extra voorziening treft, waarbij het gas uiteindelijk ook in andere lidstaten terecht kan komen. Het kabinet zal in het kader van de verdere uitwerking van het Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis afwegen of er slimmere alternatieven zijn voor een strategische voorraad die voorzien in de zorgen die de Kamer heeft geuit (zoals

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

langdurige uitval van toevoer, hoge prijsspieken waardoor huishoudens hun rekening niet kunnen betalen). Nederland vraagt ook aandacht voor deze onderwerpen in Europees verband. Op dit moment verwerkt het kabinet de resultaten van de internetconsultatie.

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

Sophie Hermans
Minister van Klimaat en Groene Groei

Bijlage 1: Werking van gasopslag en rol marktpartijen – toezegging aan het lid Vermeer (BBB)

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Het lid Vermeer vroeg tijdens het Commissiedebat op 12 maart jl. hoe gasopslag werkt en wat de rol van marktpartijen hierin is.³²

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

Om te beginnen is het belangrijk te benoemen dat gasopslagen verschillende functies in het gassysteem vervullen en er verschillende typen gasopslagen nodig zijn om daarin te voorzien en zo bij te dragen aan gasleveringszekerheid. Deze functies zijn:

- Seizoensopslag om te voorzien in de hogere wintervraag (zowel bij milde als bij koude winters). Dit betekent dat er voldoende gasvolume moet worden aangehouden in gasopslagen. Dit vergt opslagcapaciteit.
- Pieklevering om snel te kunnen leveren bij kortstondige extra vraag. Dit betekent dat er voldoende volume moet worden aangehouden in gasopslagen waaruit snel geproduceerd kan worden. Dit vergt opslagcapaciteit en onttrekkingscapaciteit.
- Multi-cycle of fast-cycle opslag om de (dagelijkse) balanspositie van netgebruikers te kunnen managen. Dit betekent dat er voldoende gasvolume moet worden aangehouden in gasopslagen waaruit snel geproduceerd kan worden en die snel weer gevuld kunnen worden. Dit vergt opslagcapaciteit, onttrekkingscapaciteit en injectiecapaciteit. Met name gasopslag in cavernes, zoals in Nederland gebeurt in Zuidwending, is hiervoor geschikt.
- Strategische voorraad/noodvoorraad, een voorraad van gas die alleen in noodsituaties (het derde en hoogste niveau van een gascrisis) kan worden ingezet. Dit betekent dat er extra gasvolumes moeten worden aangehouden in gasopslagen die aanvullend geproduceerd kunnen worden. Dit vergt opslagcapaciteit en onttrekkingscapaciteit.

Momenteel zijn er vijf gasopslagen in Nederland: Alkmaar, Bergermeer, Grijpskerk, Norg en Zuidwending. Een zesde gasopslag in Duitsland, UGS Nüttermoor, bedient exclusief de Nederlandse markt, en daarnaast kan en wordt er ook vanuit andere opslagen in Duitsland gas geleverd aan Nederland. Deze gasopslagen hebben ieder eigen specifieke eigenschappen en daardoor een eigen rol in het gassysteem.³³ Deze zes gasopslagen samen hebben voldoende opslag- en onttrekkingscapaciteit om op dit moment te voorzien in de belangrijkste functies, namelijk seizoensopslag, pieklevering en het balanceren van het net door marktpartijen. De gasopslagen in Nederland spelen ook een rol in de gasleveringszekerheid van onze buurlanden: het gas dat in deze gasopslagen is opgeslagen kan – net als al het andere gas dat op het Nederlandse net wordt gebracht – ook geëxporteerd worden naar buurlanden. Dit is de reden dat GTS in het overzicht gasleveringszekerheid ook rekening houdt met de export van gas naar Duitsland en België.

Marktpartijen spelen een onmisbare rol in het eigendom, beheer, inzetten en vullen van deze gasopslagen. Deze gasopslagen zijn voor 60% in eigendom van private partijen (zoals TAQA en de NAM) en voor 40% in eigendom van EBN, met uitzondering van Zuidwending. Deze gasopslag is eigendom van EnergyStock, een dochteronderneming van Gasunie. De gasopslagen worden beheerd door marktpartijen: deze beheerders zorgen er bijvoorbeeld voor dat de installaties

³² TZ202503-068.

³³ Kamerstukken II 2022/2023, 29 023, nr. 442.

werken, dat marktpartijen toegang hebben tot de opslagen en dat het gas op het gevraagde moment in de opslag geïnjecteerd of uit de opslag geproduceerd wordt. Tot slot, worden de gasopslagen gevuld door marktpartijen, onder andere door energieleveranciers. Zij kunnen gasopslag gebruiken om bijvoorbeeld hun leveringsverplichtingen in de winter af te dekken.

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Dat marktpartijen zo'n grote rol spelen in de gasmarkt, betekent niet dat de overheid geen rol heeft. Ten eerste is er wet- en regelgeving van toepassing. Zo stelt de Gaswet regels over de toegang tot gasopslag voor marktpartijen en moet op basis van een EU-verordening³⁴ de ACM beoordelen of de gasleveringszekerheid op nationaal of Unie-niveau niet vermindert als de gasopslagfunctie van een gasopslag wordt stopgezet. Ook gelden er regels voor energieleveranciers en de levering aan kleinverbruikers. Sinds 2004 is gekozen voor een systeem dat berust op twee pijlers:

- Leveranciers aan kleinverbruikers zijn verantwoordelijk voor basislevering (voor temperaturen tot -9°C); en
- GTS treft voorzieningen voor pieklevering bij extreme kou (-9 tot -17°C) voor alle kleinverbruikers in Nederland.³⁵

In dit kader is ook voorzien in een vergunningsplicht voor leveranciers aan kleinverbruikers.³⁶

Ten tweede, heeft de overheid via EBN 40% eigendom in de meeste gasopslagen in Nederland. Daarnaast neemt de overheid sinds de gascrisis van 2022 een proactievere rol bij het vullen van gasopslagen via de vultaak voor EBN. Hiermee heeft de overheid een instrument om snel in te kunnen grijpen mocht de vulgraad van de gasopslagen in de zomer achterblijven. Belangrijk is om te benoemen dat deze vultaak geld kost, zeker als de gasprijs in de zomer hoger ligt dan in de winter erna. Om deze kosten te dekken, werkt het kabinet in het Wetsvoorstel bestrijden energieleveringscrisis een heffing uit voor gebruikers van het gastransportnet. Hiermee komen de kosten voor de vultaak ook (indirect) bij de gasverbruikers en dus uiteindelijk ook bij de consument terecht.

³⁴ Verordening (EG) nr. 715/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende de voorwaarden voor de toegang tot aardgastransmissienetten en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1775/2005.

³⁵ Kamerstukken II 2002/2003, 28 174, nr. 52 (Gewijzigd amendement over het waarborgen van leveringszekerheid door de beheerder van het landelijke hogedrukgastransportnet) en Nota van Toelichting bij het Besluit leveringszekerheid Gaswet, Staatsblad 2004, 170, § 2.

³⁶ Artikel 2.17, eerste lid, van de Energiewet, voorheen artikel 43, eerste lid, van de Gaswet.

Bijlage 2: Prijsinstrumenten - toezegging aan het lid Kröger (GL-PvdA)

We zien dat de energiemarkt continu verandert. Ontwikkelingen op de groothandelsmarkt worden met vertraging en in verschillende mate doorberekend aan consumenten. Dit is mede afhankelijk van het type contract van de consument en de inkoopstrategie van de leverancier. En geldt voor zowel een stijging als daling van de groothandelsprijs. Op dit moment is het niet zo dat de leveringstarieven voor consumenten boven de tarieven uitkomen die in 2023 golden onder het prijsplafond. Consumenten kunnen op dit moment kiezen uit een ruim aanbod van vaste, variabele en dynamische contracten met prijzen veelal onder het niveau van het prijsplafond.³⁷ De combinatie van het ontbreken van een dergelijk aanbod en de veel hogere groothandelsprijzen waren in 2022 reden voor het kabinet om een prijsplafond in te stellen.

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

Volgens de toezegging gedaan aan het lid Kröger tijdens het commissiedebat Gasmarkt en Leveringszekerheid van 12 maart jl. wordt in deze brief ingegaan op het prijsplafond, waarbij dit prijsplafond wordt vergeleken met andere instrumenten om kwetsbare huishoudens tegemoet te komen en waarbij wordt stilgestaan bij de voor- en nadelen.³⁸ In 2023 zijn verschillende maatregelen verkend in het kader van de augustusbesluitvorming. Een inventarisatie van deze maatregelen is in het voorjaar van 2023 gedeeld met uw Kamer in een Kamerbrief naar aanleiding van de motie Van der Lee.³⁹ Deze verkende maatregelen zijn verder uitgewerkt voor de augustusbesluitvorming en met de Kamer gedeeld in de Kamerbrief 'Reactie motie Van Baarle c.s.'.⁴⁰

Ingrijpen op de energierekening is complex, waarbij verschillende randvoorwaarden van maatregelen moeten worden meegenomen. Een crisismaatregel moet snel te implementeren zijn, uitvoerbaar zijn, passen in de juridische kaders, de juiste doelgroep gericht bereiken en doelmatig zijn. Op het moment dat een prijscrisis zich voor zou doen, moet bekeken worden welk instrument het meest passend is om de aard van die specifieke crisis te adresseren. In generieke zin lopen hogere energieprijzen mee in de koopkrachtbesluitvorming. Mocht de situatie zodanig zijn dat er extra noodmaatregelen nodig zijn, dan zijn binnen de huidige wetgeving verschillende maatregelen mogelijk.

Een prijsplafond is een krachtig instrument dat huishoudens prijszekerheid biedt voor een deel van hun verbruik. Tegelijkertijd is een prijsplafond in elke vorm een ongerichte maatregel, die ook marktverstoring werkt. Het prijsplafond was in 2023 niet mogelijk geweest zonder de medewerking en inzet van de energieleveranciers. Energieleveranciers zouden opnieuw bereid gevonden moeten worden de uitvoering op zich te nemen, terwijl het een grote impact zou hebben op hun bedrijfsvoering. De doelmatigheid van een prijsplafond is sterk afhankelijk van het aantal vaste contracten in het geval een nieuwe prijsspiek zich voordoet. Het heeft daarom niet de voorkeur deze maatregel nogmaals in te zetten. Het is wel een uitvoerbare maatregel waarvan duidelijk is hoe hij moet worden geïmplementeerd. Een nadeel van het prijsplafond is ook dat deze niet gedurende het jaar ingezet kan worden. Een mogelijk prijs dempend effect laat in ieder geval enkele maanden op zich wachten, waardoor het in een crisis niet evident een effectieve maatregel is. Een zogenaamd 'slappend' prijsplafond is in de praktijk niet

³⁷ [Workbook: Monitor Consumentenmarkt Energie.](#)

³⁸ TZ202503-070.

³⁹ Kamerstukken II 2022/2023, 36 200, nr. 182.

⁴⁰ Kamerstukken II 2023/2024, 36 410, nr. 80.

uitvoerbaar, omdat het technisch en administratief alleen mogelijk is om een prijsplafond over een kalenderjaar te laten lopen. Voor beide varianten geldt dat de Europese Commissie een uitzondering moet bieden op de Europese wetgeving. In 2023 zijn ook maatregelen verkend die op relatief korte termijn te implementeren zijn. Zo is er gekeken naar een regeling met een vast bedrag, de zogenaamde lumpsum regeling. Deze maatregel zou vergelijkbaar kunnen zijn met de tweemaal 190 euro in november en december van 2022. Deze regeling is relatief snel te implementeren. Het is ook mogelijk om via de energiebelasting huishoudens tegemoet te komen in hun energiekosten.

Bovenstaande maatregelen zijn generiek. Een energiefonds kan meer specifiek hulp bieden voor kwetsbare huishoudens. Zoals 14 februari jl. is gedeeld met de Kamer, is er na diverse gesprekken met de sector voldoende basis om over te gaan tot een positief besluit om in 2025 het Energiefonds op te gaan starten.⁴¹ Met het energiefonds worden huishoudens in energiearmoede ondersteund in het betalen van de energierekening. Er wordt met de hoogste urgentie gewerkt aan de uitwerking van het fonds.

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

⁴¹ Kamerstukken II 2024/2025, 29 032, nr. 533.

Bijlage 3: TNO rapport inzake 'Hergebruik van LNG-infrastructuur in Nederland'

Hierbij biedt het kabinet u het rapport aan van TNO inzake 'Hergebruik van LNG-infrastructuur in Nederland'.

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**
Directie Energiemarkt

Aanleiding en achtergrond: Waterstofreadiness van LNG-terminals

Mijn voorganger heeft de Kamer in 2023 geïnformeerd dat er bij *nieuwe* initiatieven voor LNG-terminals wordt ingezet op het zo spoedig mogelijk hergebruik van de infrastructuur voor duurzame toepassingen, waarbij er rekening mee wordt gehouden hoe de vraag naar deze duurzame dragers zich ontwikkelt.¹⁶ In april 2024 heeft het lid Kröger (GL-PvdA) een motie ingediend die de regering verzoekt erop toe te zien dat nieuwe LNG-terminals ook gereed zijn voor waterstof.⁴²

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

Voor de uitvoering van deze motie is relevant dat, ondanks dat een aantal waterstofterminal-projecten naar de realisatiefase aan het verschuiven is, de markt voor duurzame energiedragers langzamer op gang komt dan verwacht, zoals het kabinet ook eerder aan de Kamer heeft gecommuniceerd.¹⁷ Wat betreft het ombouwen van LNG-terminals voor waterstof(dragers) is nog onduidelijk wat de kosten en technische en juridische vereisten zijn.

Tegen deze achtergrond heeft het kabinet TNO gevraagd om een studie uit te voeren naar de technische en juridische voorwaarden en mogelijkheden voor hergebruik van bestaande en nieuwe LNG-terminals. TNO heeft daarbij ook de relevante wetgeving voor LNG-terminals in andere EU LNG importlanden (SP, IT, DE) onderzocht om te analyseren of er voorwaarden zijn voor de herbestemming naar waterstofdragere.

Samenvatting en conclusie

Het TNO-rapport biedt een uitgebreid en waardevol inzicht in de (on)mogelijkheden van de onderscheiden onderdelen van LNG-terminals voor hergebruik per verschillende duurzame energiedragers. TNO concludeert dat hergebruik van (delen van) een LNG-terminals in het algemeen beperkt mogelijk is. Daarbij speelt mee of het gaat om een bestaande dan wel nieuwe terminal en of het gaat om een terminal op land versus een offshore of drijvende terminal. Het lijkt mogelijk om voorwaarden te stellen aan 'waterstofgereedheid' van LNG-terminals om de bouw van terminals voor duurzame dragers op dezelfde locatie in de toekomst te vergemakkelijken, zoals voorwaarden ten aanzien van de draagkracht van de gebruikte constructie. In feite gaat het dan niet om hergebruik van de terminalcomponenten, maar om hergebruik van de locatie en enkele onderdelen van de constructie. Alleen voor een aantal specifieke energiedragers die directe alternatieven vormen voor LNG, zoals bio-LNG en synthetisch methaan, is direct hergebruik van de terminal zonder veel aanpassingen mogelijk. TNO schetst echter dat er bij deze dragers aandachtspunten bij de kosten en toeleveringsketen zijn, waardoor de toekomstige omvang van deze dragers zeer onzeker is.

Technische mogelijkheden hergebruik LNG-terminals

- **Hergebruik van bestaande terminals (GATE en EemsEnergyTerminal) met vloeibare waterstof of ammoniak is te complex.** De meest CAPEX-intensieve componenten, zoals de bestaande

⁴² Kamerstukken II 2023/2024, 29 023, nr. 502.

LNG-opslag tanks of drijvende onderdelen (de zogenoemde *Floating Storage and Regasification Units* of FSRUs), zijn niet geschikt voor vloeibare waterstof en ammoniak. (Her)gebruik van de locatie zou feitelijk dus neerkomen op de bouw van nieuwe terminals. Voor de EemsEnergyTerminal betekent dit het vervangen van de FSRUs, na afloop van de duur van de huidige functie als LNG-terminal, voor FSRUs die geschikt zijn voor ammoniak of vloeibare waterstof. Deze technologie bestaat nog niet op de schaal die benodigd is. Zolang aardgas nog nodig blijft in ons energiesysteem, is het logischer om de terminals te blijven inzetten voor (duurzamere alternatieven van) aardgas zoals synthetisch methaan¹⁸ en bio-LNG.

- **Nieuwe LNG-terminals kunnen voor een beperkt deel toekomstbestendig worden gebouwd door vooruit te plannen met *no-regret* maatregelen.** Gegeven de verschillende eigenschappen van de duurzame energiedragers, is het – indien wordt gestuurd op hergebruik – belangrijk om vooraf een duidelijke keuze te maken voor welke duurzame drager in de toekomst in een nieuwe LNG-terminal zal worden ingezet. Daarbij moet rekening worden gehouden met wat proportioneel is in termen van extra investeringskosten. Het onderzoek laat zien dat er op dit moment geen opslag tanks of FSRUs bestaan die zowel voor vloeibare waterstof of ammoniak als voor LNG op de benodigde schaal commercieel beschikbaar zijn.

Juridische sturingsmogelijkheden

De juridische analyse laat zien dat er geen formele sturingsmogelijkheid vanuit de overheid bestaat om bij bestaande terminals een specifiek transitiepad af te dwingen. De nieuwe Gasverordening (Verordening 2024/1789), als onderdeel van het EU-decarbonisatiepakket, introduceert wel een nieuwe extra voorwaarde – indien nieuwe terminals verzoeken om ontheffing van het toepasselijke regime voor derden toegang – dat bij de investering rekening wordt gehouden met decarbonisatie en energie- en klimaatdoelen. Dit biedt enige ruimte voor sturing op hergebruik. Ten slotte is denkbaar dat er in het kader van omgevingstrajecten ook de mogelijkheid bestaat tot sturing op ruimtegebruik en de (vereisten voor) vergunningverlening.

Uit de analyse van de situatie in andere EU-landen, blijkt dat vooralsnog alleen Duitsland specifieke wet- en regelgeving heeft voor de herbestemming van LNG-terminals. De Duitse *Gesetz zur Beschleunigung des Einsatzes verflüssigten Erdgases* (LNGG), ofwel de Duitse 'LNG versnellingswet' stelt voorwaarden aan herbestemming van LNG-terminals bij nieuwbouw. Om een terminal in Duitsland operationeel te houden na 31 december 2043 moet uiterlijk op 1 januari 2035 goedkeuring zijn aangevraagd. Deze goedkeuring wordt alleen gegeven als de beheerder kan bewijzen dat de terminal per 1 januari 2044 kan worden omgebouwd tot een terminal die inzetbaar is voor de import, ontlading, opslag en hervergassing van ammoniak. Daarbij moet gedemonstreerd worden dat de modificatiekosten niet meer dan 15% van de originele bouwkosten bedragen. Deze in Duitsland gestelde voorwaarde lijkt in Nederland niet haalbaar op basis van de veiligheidseisen voor ammoniak in de zogenoemde PGS-12 richtlijn.

Vervolg

Uiteindelijk vereist de keuze voor hergebruik van nieuwe en bestaande LNG-terminals per individuele terminal een zorgvuldige afweging van gasleveringszekerheid, klimaatdoelstellingen, economische haalbaarheid en technische uitvoerbaarheid. Het is hierbij belangrijk om een 'lock in' (ten aanzien van een specifieke duurzame energiedrager) te voorkomen waarbij een

Directoraat-generaal Klimaat en Energie
Directie Energiemarkt

Ons kenmerk
DGKE-DE / 97510977

gecoördineerde afbouw van fossiele infrastructuur in de weg staat aan de opbouw van infrastructuur voor duurzame alternatieven.

Op basis van de hierboven geschetste conclusies, zal het kabinet inventariseren welke instrumenten het kan inzetten om terminaloperators, van zowel bestaande als nieuwe initiatieven, meer te kunnen sturen richting een duurzaam transitiepad. Hierbij zal het kabinet o.a. kijken welke voorwaarden meegenomen kunnen worden bij de implementatie van het decarbonisatiepakket om deze afweging te kunnen maken. Deze voorwaarden zullen in lijn moeten zijn met de voorkeuren en aandachtspunten over de toeleveringsketens geschetst in de kabinetsvisie waterstofdragers⁴³ en met de gestelde voorwaarden in andere EU-landen, zoals Duitsland, om een *level-playing field* te waarborgen.

Parallel zal het kabinet, bij nieuwe initiatieven, de samenwerking met de overige bevoegde gezagen opzoeken om te bezien of de door TNO geadviseerde voorwaarden alvast kunnen worden meegenomen bij de beoordeling van aanvragen.

Ten slotte vindt het kabinet het belangrijk om in gesprek te blijven met de terminaloperators en betrokken stakeholders, zodat hun toekomstplannen in lijn worden ontwikkeld met het afbouwpad voor aardgas en dat de terminals bijdragen aan zowel leveringszekerheid als de overgang naar een klimaatneutraal energiesysteem in Nederland richting 2050. Dit geldt in het bijzonder bij het lopende initiatief voor de tijdelijke verlenging van de EemsEnergyTerminal, waarbij aandeelhouders Gasunie en Vopak naast het onderzoeken van verlenging ook gezamenlijk de mogelijkheden onderzoeken voor het realiseren van een nieuwe importterminal voor ammoniak.⁴⁴ Op dit moment is de GATE-terminal al gecertificeerd voor de import van bioLNG en worden de eerste volumes geïmporteerd. Ook is het kabinet aan het verkennen in het kader van het groeifondsprogramma 'GroenvermogenNL' of de innovatiekloof voor toekomstbestendige materialen en (toekomstbestendig LNG) ontwerpsystemen voor de import van vloeibare waterstof en ammoniak kan worden ingevuld. Voor de fase van pilots en demonstraties zou GroenvermogenNL kunnen bijdragen via de zogenoemde DEI-regeling, waarbinnen voor waterstof(-gerelateerde) projecten ook ruimte bestaat.

Directoraat-generaal Klimaat en Energie

Directie Energiemarkt

Ons kenmerk

DGKE-DE / 97510977

⁴³ Kamerstukken II 2024/2025, 32 813, nr. 1424.

⁴⁴ <https://www.eemsenergyterminal.nl/laatste-nieuws/belangrijke-volgende-fase-voor-de-toekomst-van-eemsenergyterminal-in-eemshaven>

Vergaderjaar 2025–2026

33 576

Natuurbeleid

Nr. 467

**BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN LANDBOUW, VISSERIJ,
VOEDSELZEKERHEID EN NATUUR**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 2 oktober 2025

Graag informeer ik de Tweede Kamer over een aantal onderwerpen in mijn portefeuilles natuur en grote wateren, waaronder over de stand van zaken van door de Kamer aangenomen moties en aan de Kamer gedane toezeggingen.

Eerder is uw Kamer geïnformeerd over de middelen die het demissionaire kabinet heeft gereserveerd voor een vervolgpakket gericht op emissiereductie en natuurherstel. Voor natuurherstel wordt met vervolgpakket tezamen met het startpakket in totaal € 500 miljoen voorzien. Dit pakket is een extra financiële impuls, die een boost moet geven aan de gebieden waar natuurherstel het meest urgent is. Vanuit dit pakket wordt er € 12,5 miljoen per jaar extra voorzien op de LVVN-begroting om de natuur te monitoren, bovenop de reeds toegevoegde € 12,5 miljoen uit het startpakket. Monitoring is belangrijk, omdat we willen werken aan betere, meer uniforme en gebiedsgerichte data binnen en buiten natuurgebieden, met meer inzicht in systeemherstel en effectiviteit van maatregelen. Hier blijf ik mij ook de komende tijd voor inzetten.

De volgende onderwerpen komen in deze brief aan bod:

- Soorten:
 - Ontwikkelingen op het Wolvendossier en de Landelijke Aanpak Wolven,
 - Zwarte wiek bij windturbines op land,
 - Appreciatie RDA-zienswijze «Een hazenpad voor dieren in de natuur»
 - Uitheemse rivierkreeften,
 - Stand van zaken motie Grinwis/Van der Plas over gebruik van lijm bij plaagdierbestrijding,
 - De herziening van het stelsel jacht- en faunabeheer, specifiek m.b.t. de gans.
- Gebiedsbescherming:
 - Uitspraak Raad van State Bruine Bank,

- Waddenzee – Unesco,
- Waddenzee – brief commentaar Waddenvereniging,
- Natuurcompensatie Voordelta.
- Internationaal:
 - Allemansrecht,
 - Appreciatie roadmap Nature Credits,
 - Inbreukprocedure Vogelrichtlijn over de grutto.
- Overige onderwerpen:
 - Gesprek met experts van o.a. Leiden/Naturalis maatregelen biodiversiteit en voedselzekerheid,
 - Natuurlijk kapitaal en vergroenen financiële sector.

Soorten

Landelijke Aanpak Wolven

Samen met de provincies wordt er hard gewerkt aan de implementatie van de Landelijke Aanpak Wolven (LAW). Onderdeel daarvan is het ontwerpbesluit houdende wijziging van het Besluit activiteiten leefomgeving en van het Besluit kwaliteit leefomgeving in verband met de bescherming van de wolf en goudjakhals. Op 10 september jl. heeft de Afdeling Advisering van de Raad van State een advies gepubliceerd inzake voornoemd ontwerpbesluit. Dit advies heb ik uw Kamer per brief aangeboden (Kamerstuk 33 118, nr. 303) met de melding dat ik het advies zal bestuderen en dat u mijn appreciatie van het advies nog ontvangt. Tegelijkertijd met die appreciatie stuur ik u ook de nota van antwoord waarin ik mijn reactie geef op de zienswijzen die ik heb ontvangen naar aanleiding van deze ontwerp AMvB (toezegging TZ202506–076). Op 19 september heb ik uw Kamer geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek naar de Staat van Instandhouding van wolven in Nederland (Kamerstuk 33 576, nr. 466). Ik heb in die brief beschreven in welke mate de uitkomsten van dit onderzoek voor mij bruikbaar zijn en dat ik een aanvullend onderzoek laat uitvoeren waarin de maatschappelijke en economische mogelijkheden en onmogelijkheden in Nederland worden meegenomen.

Met deze brief informeer ik de Kamer graag over een aantal andere onderdelen van de LAW, waarop goede stappen voorwaarts worden gezet. Ik ben blij om te kunnen melden dat de samenwerking met provincies op de uitvoering van het Landelijk Informatiepunt Wolven, dat door BIJ12 wordt beheerd, voortvarend loopt. Het Landelijke Informatiepunt Wolven biedt één centrale plek voor actuele, feitelijke en betrouwbare informatie over wolven. De website en het telefoonnummer van dit informatiepunt zullen half oktober worden geopend. Daarnaast worden er onder de LAW ook goede stappen gezet op het gebied van veebescherming. De provincies ontvangen vanaf september de eerste financiële middelen vanuit de Landelijke Aanpak Wolven voor het uitvoeren van initiatieven die bijdragen aan het verkleinen van de risico's van aanvallen op gehouden dieren door wolven. Het eerste initiatief is in augustus ingediend door de provincie Drenthe en positief ontvangen. De aanbesteding is inmiddels in gang gezet om in oktober te starten met een praktijkproef waarbij kennis wordt opgedaan en dierhouders worden ondersteund in het (ver)plaatsen van mobiele wolfwerende rasters.

Niet aanwijzen Veluwe als Natura 2000-gebied voor wolven

Op 31 juli 2025 heeft de Rechtbank Den Haag uitspraak gedaan in het beroep dat Stichting De Faunabescherming had ingesteld tegen de afwijzing van het verzoek om het Habitatrictlijngebied Veluwe aan te wijzen voor de wolf. De rechtbank heeft dit besluit vernietigd, omdat zij oordeelt dat LVVN het besluit onvoldoende heeft onderbouwd. Daarbij

stelt zij dat de beoordeling over het aanwijzen van gebieden voor nieuwe of teruggekeerde inheemse soorten waarnaar in het besluit wordt verwezen, niet is vastgelegd in beleid. Ik ben tegen deze uitspraak in hoger beroep gegaan en ga parallel hieraan een nieuw onderbouwd besluit opstellen. Het nieuwe besluit kan dan in de procedure van het hoger beroep worden betrokken.

Zwarte wiek bij windturbines op land

Op 29 november 2022 is de motie van de leden Wassenberg en Van Raan aangenomen over één gekleurd rotorblad (zwarte wiek) voor windturbines op land (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1373). Die motie verzoekt om ook op land één rotorblad te kleuren en refereert aan de eerdere motie die in de Eerste Kamer was aangenomen van het lid Berkhout c.s. die verzoekt om een zwart rotorblad op te nemen als vereiste bij toekomstige tenders voor windenergie op zee (Kamerstuk 35 092, G).

Op 4 april 2023 is uw Kamer geïnformeerd over hoe gehoor wordt gegeven aan de motie Wassenberg en Van Raan. In deze brief (Kamerstuk 36 200 XIV, nr. 120) is aangegeven dat in de Eemshaven in de Provincie Groningen een onderzoek naar het toepassen van de zwarte wiek loopt. In de brief wordt de opzet en voortgang van het onderzoek beschreven. Het onderzoek betreft 14 windturbines in het Eemshavengebied. Van 7 turbines is een rotorblad zwart geschilderd, de overige 7 turbines bleven onveranderd en dienen als controlegroep. Daarnaast is onderzoek gedaan naar de luchtvaartveiligheid. In de brief van 29 november 2022 heeft mijn voorganger toegezegd uw Kamer na afloop van het onderzoek te informeren over de resultaten. Met deze brief kom ik tegemoet aan deze toezegging en beschouw deze als afgedaan.

Het onderzoek in de Eemshaven is inmiddels afgerond en de eindresultaten zijn gepubliceerd ¹. Op de locatie in de Eemshaven vallen niet minder slachtoffers onder vogels door het zwart verven van één rotorblad. Op basis van eerdere onderzoeksresultaten uit Noorwegen waar deze maatregel tot een vermindering in vogelslachtoffers van 70% zou hebben geleid, was dit wel de verwachting. Mogelijk is het uitblijven van een effect locatie specifiek. De onderzoekers opperen verschillende mogelijkheden waarom op deze specifieke locatie een significant effect achterwege bleef, zoals dat de enkele zwarte wiek mogelijk niet genoeg contrasteert met de (drukke) achtergrond in het Eemshavengebied. De resultaten van het onderzoek geven geen aanleiding om in Nederland op meer plekken over te gaan tot het kleuren van één rotorblad bij windturbines op land. Partijen van het samenwerkingsverband van private partijen in de windindustrie, verschillende ministeries, provincies en de natuursector beraden zich over een eventueel vervolgonderzoek.

Appreciatie RDA-zienswijze «Een hazenpad voor dieren in de natuur»

De Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) heeft, als onafhankelijke adviesraad, op eigen initiatief in haar zienswijze «Een hazenpad voor dieren in de natuur»² verkend wat de verwachte impact is van het veranderende klimaat op het welzijn, inclusief de gezondheid, van dieren in de natuur in Nederland. Er wordt stilgestaan bij hoe het klimaat in Nederland verandert en wat dieren in de natuur daarvan zouden kunnen gaan merken. De RDA beschrijft de afwegingen die spelen tussen het welzijn van individuele dieren in de natuur en de ecologische effecten voor populaties. De zienswijze geeft een indruk van de effecten van

¹ Zwarte wiek op windturbines maakt in Eemshaven geen verschil - Provincie Groningen

² Verkenning «Een hazenpad voor dieren in de natuur» | Raad voor Dierenaangelegenheden

verschillende soorten extreem weer op dieren in de natuur en mogelijke oplossingsrichtingen om deze dierenwelzijnseffecten te beperken en schetst de al bestaande maatregelen en oplossingsrichtingen. In haar reflectie geeft de RDA aan dat dieren in de natuur het steeds moeilijker krijgen door de klimaatverandering: weersextremen komen steeds vaker voor en bedreigen hun welzijn. Door de inrichting van het Nederlandse landschap is het voor deze dieren, volgens de RDA, bovendien vaak lastig om te vluchten voor extreme weersomstandigheden. Er zijn daarom meer gerichte maatregelen nodig, zodat wilde dieren zich ook in dit soort situaties kunnen redden. Op basis van de verkenning denkt de RDA aan maatregelen voor zowel de korte termijn, waaronder de aanleg van waterputten en vluchtheuvels, als voor de lange termijn, onder andere aanpassingen in het landschap zoals een verhoging van de grondwaterstand en de aanleg van verbindingzones.

Deze zienswijze geeft inzicht in de mogelijke gevolgen van klimaatverandering voor dieren in de natuur. De RDA concentreert zich in deze verkenning op het welzijn van individuele dieren en niet op de ecologische veranderingen als gevolg van een veranderend klimaat. Voor mij zijn zowel het welzijn van dieren als de ecologie van belang. Ik zet me in voor een robuuste natuur met aandacht voor soorten en biodiversiteit. De zienswijze zie ik als een goed signaal aan de partijen die werken aan de uitvoering van het natuurbesluit om dit mee te nemen in hun planvorming. Ik waardeer daarom het initiatief van de RDA om met terreinbeheerders en andere partijen over de zienswijze in gesprek te gaan om zo in beeld te brengen wat er in de praktijk mogelijk is. Voor het Ministerie van LNV zie ik hierin geen verdere rol.

Uitheimse rivierkreeften

Tijdens het Commissiedebat Natuur van 27 juni (Kamerstuk 33 576, 462) is mij verzocht te onderzoeken of de regelgeving kan worden aangepast om sportvissers toe te staan om op uitheimse rivierkreeften te vissen en hierover met belanghebbenden in gesprek te gaan (toezegging TZ202506-079).

Sportvissers mogen met een hengel op uitheimse rivierkreeften vissen, dit is echter geen vistuig wat geschikt is om de rivierkreeftpopulatie grootschalig terug te dringen. De beroepsvistuigen die momenteel gebruikt worden om ook grootschalig uitheimse rivierkreeften te bevissen, zoals fuiken, zijn gemaakt om grootschalig vis mee te kunnen vangen. Om de rivierkreeftpopulatie in een gebied effectief te verminderen zou in alle watergangen iedere 30 tot 50 meter aan beide oevers fuiken of andere vistuigen geplaatst moeten worden. Echter, omdat deze vistuigen ook vissen en andere dieren vangen kan het zeer nadelige gevolgen hebben voor de natuur en biodiversiteit als deze ongestructureerd en grootschalig worden toegepast. Het is daarom niet wenselijk dat iedere burger of sportvisser deze beroepsvistuigen kan inzetten om op uitheimse rivierkreeften te gaan vissen. Daarbij moet het wegvangen van uitheimse rivierkreeften plaatsvinden in combinatie met andere maatregelen om effectief te zijn. Om deze redenen blijft het mijn inzet de mogelijkheden van het bevissen van uitheimse rivierkreeften te verbreden door selectieve rivierkreeftvistuigen in de regelgeving op te nemen, en het gebruik daarvan door waterschappen en beroepsvissers toe te staan. Hiermee geef ik tevens invulling aan de motie van de leden Van Campen, Valstar en Grinwis (Kamerstuk 36 410 XIV, nr. 12). Deze regelgeving zal volgend jaar in werking treden. Deze lijn is eerder door mijn ambtsvoorganger per brief met uw Kamer gedeeld (Kamerstuk 36 410 XIV, nr. 79).

Uit overleg met Sportvisserij Nederland is gebleken dat ze zelf ook moeilijkheden zien bij het inzetten van sportvissers bij het beheersen van uitheemse rivierkreeften en geen voorstander zijn van dat sportvissers grootschalig aan de slag gaan met beroepsvistuigen. Wel heeft Sportvisserij Nederland aangegeven graag te willen samenwerken met waterbeheerders. Bijvoorbeeld in de communicatie met lokale sportvisserijverenigingen wanneer waterschappen in een gebied met actieve sportvisserij de uitheemse rivierkreeften willen gaan bevissen. Ik zal het gebruik van beroepsvistuigen voor het bevissen van uitheemse rivierkreeften nu dan ook niet toestaan voor sportvissers. Op basis van bovenstaande beschouw ik de genoemde toezegging als afgedaan.

Zoals ik heb aangegeven in de verzamelbrief van 16 juni jl. (Kamerstuk 33 576, nr. 451) werken de betrokken overheden en stakeholders, onder wie Sportvisserij Nederland, binnen het programma Ontwikkeling Beheersingsaanpak Uitheemse Rivierkreeften (OBUR) aan het ontwikkelen van een oplossing om de uitheemse rivierkreeften zo goed mogelijk onder controle te krijgen. Hiervoor laat ik, in samenwerking met de partijen uit het programma, een afwegingskader ontwikkelen, om sturing te geven aan welke maatregelen in verschillende omstandigheden het meest geschikt zijn tegen uitheemse rivierkreeften. Om invulling te geven aan dit afwegingskader laten we onderzoeken doen naar de kosteneffectiviteit van maatregelen. Daarbij maken we gebruik van naast de kennis en ervaring die de afgelopen jaren binnen het onderzoeksprogramma van het programma OBUR al is opgedaan. Hiervoor zijn middelen vrijgemaakt vanuit de Voorjaarsbegroting. Dit afwegingskader zal telkens worden geactualiseerd als nieuwe relevante kennis ter beschikking is gekomen. Ook heb ik de Wageningen University & Research gevraagd om onderzoek op te starten naar het verhogen van de weerbaarheid van watersystemen tegen uitheemse rivierkreeften. Daarnaast ben ik in overleg met de Minister van IenW en de Unie van Waterschappen om snel te komen tot een volgend pilotproject rivierkreeften. Dat moet helpen om nog beter in beeld te krijgen wat de meest (kosten) effectieve beheersingsaanpak is.

Stand van zaken motie Grinwis en Van der Plas over gebruik van lijm bij plaagdierbestrijding

De motie Grinwis en Van der Plas (Kamerstuk 35 756, nr. 13) verzoekt de regering de mogelijkheid voor een provinciale ontheffing voor gebruik van lijm als actieve stof in te trekken. Een van de overwegingen in de motie is dat het gebruik van lijmstrips tegen de eikenprocessierups ineffectief is en grote risico's op schadelijke neveneffecten, onder meer op dierenwelzijn, met zich meebrengt. Dierenwelzijn vind ik belangrijk en ik begrijp dan ook de zorgen van de Tweede Kamer. Vang- en dodingsmiddelen moeten op zo'n manier ingezet worden, dat deze het beoogde doel behalen en het onnodig lijden van dieren daarbij wordt voorkomen. Daarom heb ik het kennisplatform processierups gevraagd om informatie over de beheersing, bestrijding en regels omtrent lijm en de eikenprocessierups actief te verspreiden. Het kennisplatform heeft daar inmiddels gehoor aan gegeven³.

Ik heb met de provincies gesproken over het al dan niet wegnemen van de mogelijkheid tot het afgeven van een omgevingsvergunning voor het gebruik van lijm in de buitenlucht. Provincies hebben daarbij aangegeven zich bewust te zijn van de gevolgen voor dierenwelzijn bij het gebruik van lijm en daarom in de praktijk geen omgevingsvergunningen af te geven voor de beheersing van plaagdieren. Het eventueel weghalen van de bevoegdheid van de provincies om deze omgevingsvergunning af te

³ <https://processierups.nu/gebruik-geen-lijmbanden/>

kunnen geven is echter onwenselijk. Het gebruik van lijm is in bepaalde gevallen namelijk wel nodig voor onderzoek en monitoring.

Wat betreft het voorkómen van onnodig lijden bij het gebruik van lijm in binnenruimtes ben ik, zoals toegezegd in mijn antwoord op Kamervragen van lid Kostic (Aanhangsel Handelingen II 2024/25, nr. 2299), met de Nationale Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), dierenwelzijn experts en de brancheverenigingen voor plaagdierbeheersers in gesprek. De brancheorganisaties onderkennen dat het in de praktijk voorkómen van onnodig lijden bij het gebruik van lijm als vangstmiddel weerbarstig is gebleken. Echter, vergelijkbaar met de Integrated Pest Management (IPM) werkwijze rondom rodenticiden, is de branche van mening dat onnodig lijden voorkomen kan worden wanneer het gebruik omkleed wordt met randvoorwaarden tezamen met een verkoop- en gebruiksverbod voor niet gecertificeerde plaagdierbeheersers. Vervolggesprekken moeten hierover uitsluitel geven. Ik verwacht in het tweede kwartaal van 2026 uw Kamer te kunnen informeren over de uitkomsten en het beoogde vervolgtraject.

De herziening van het stelsel jacht- en faunabeheer, specifiek m.b.t. de gans.

Op 3 juli jl. heb ik uw Kamer per brief geïnformeerd over de voortgang met de stelselwijziging jacht en faunabeheer. Uw Kamer heeft daarop een motie aangenomen (Kamerstuk 33 576, nr. 455) die oproept om het huidige stelsel door een onafhankelijke, externe partij te laten evalueren, en om lopende deze evaluatie geen onomkeerbare stappen te zetten ten aanzien van het stelsel voor jacht en faunabeheer.

Ik voer uw motie uit. Een evaluatie is in voorbereiding. Ik verwacht dat de evaluatie medio 2026 kan worden afgerond.

Rond jacht en faunabeheer spelen echter problemen die ook op de kortere termijn aandacht nodig hebben. Hierbij doel ik hoofdzakelijk op de omvang van schade aan landbouw door ganzen die in 2024 verder is gestegen tot in totaal ruim 53 miljoen euro. Ik doe hierbij een beroep op de provincies zoveel mogelijk gebruik te maken van de bestaande wettelijke mogelijkheden om schade te voorkomen, door meer in te zetten op een gecoördineerde aanpak van de uitvoering, en de samenwerking met de verschillende betrokken partijen te bevorderen.

Tegelijkertijd zie ik binnen het stelsel ruimte om ook landelijk meer beheermogelijkheden te bieden. Ik zal daarom onderzoeken of de grauwe gans landelijk als vergunningvrij geval aan kan worden gewezen, en zal de Kamer over de uitkomsten van dit onderzoek informeren.

Gebiedsbescherming

Gevolgen van de uitspraak van de Raad van State over aanwijzingsbesluit Bruine Bank

Op 16 juli heeft de Raad van State in hoger beroep geoordeeld dat in het aanwijzingsbesluit voor het Noordzeegebied Bruine Bank te weinig vogelsoorten beschermd zijn. Alle vogelsoorten die in significante (meer dan verwaarloosbare) aantallen in het gebied voorkomen, moeten worden beschermd. Dat betekent dat ze in het besluit moeten worden genoemd en dat er voor deze soorten een instandhoudingsdoelstelling moet komen. Deze uitspraak past hiermee voor het eerst een recent arrest van het Europese Hof van Justitie toe, waarin het Hof in antwoord op prejudiciële vragen van de Griekse Raad van State, de Vogelrichtlijn op dit punt nader heeft uitgelegd. Het Nederlandse beleid om alleen vogels in een gebied te

beschermen als er een bepaald percentage van de (inter)nationale populatie aanwezig is, blijkt in strijd met de Vogelrichtlijn en dat beleid moet dus worden aangepast. Er moet volgens de uitspraak een lage drempel komen die vergelijkbaar is met die van de Habitatrichtlijnbesluiten, in plaats van de tot nu toe gehanteerde relatieve drempels. In de uitspraak is twee jaar de tijd gegeven om het besluit aan te passen. Daarvoor moet het beleidskader worden aangepast, waarna ook de andere VR-gebieden (Natura 2000-gebieden waarin vogels worden beschermd) kunnen worden aangepast. De komende tijd zal de aanpassing van het beleidskader voorbereid worden; het is aan mijn opvolger om hierover te besluiten. Daarbij zal worden verkend in hoeverre de daadwerkelijke behoefte die vogelsoorten hebben aan bescherming in VR-gebieden een rol kan spelen bij de aanwijzingsbesluiten. In ieder geval blijkt uit de uitspraak dat bij het nemen van maatregelen prioriteiten kunnen worden gesteld, al naar gelang de beschermingsbehoefte van de soorten.

Het hoger beroep was niet gericht tegen de begrenzing van de Bruine Bank. Die grens blijft dus hetzelfde en de uitspraak geeft dus geen aanleiding om de landelijke criteria daarvoor aan te passen.

Waddenzee – Unesco

Op 28 januari jl. heb ik u geïnformeerd over de concept State of Conservation (Kamerstuk 32 725, nr. 6). De State of Conservation (SoC) is vervolgens door Denemarken bij Unesco ingediend. Op 9 juli 2025 heeft Unesco de SoC voor de trilaterale Waddenzee vastgesteld⁴. Dit is een vervolg op eerdere besluiten uit 2023 en 2024. Unesco geeft aan dat ze positief is over het voorlopige besluit geen nieuwe gaswinning toe te staan onder de Waddenzee. Het uitblijven van een definitief besluit om niet te boren bij Ternaard en de vertraging bij het uitvoeren van de trilaterale strategische MER, een *strategic environmental assessment* (SEA) zijn volgens Unesco wel reden tot zorg. De vertraging van de SEA is ontstaan door enerzijds de complexe inhoud en anderzijds door de afstemming van trilaterale en nationale procedures die veel tijd kosten. Nieuw in deze SoC is het verzoek om een bufferzone aan te wijzen rondom de Waddenzee. Ik onderzoek momenteel wat dit betekent voor het Nederlandse Waddengebied.

Unesco vraagt Duitsland, Denemarken en Nederland om per 1 februari 2026 een nieuwe SoC in te dienen. Ik bereid dit voor samen met Duitsland en Denemarken en stem dit af binnen de Nederlandse Wadden governance net als in 2024. Uw Kamer zal geïnformeerd worden voordat de SoC aan Unesco wordt verstuurd.

Waddenzee – brief commentaar Waddenvereniging

De vaste commissie van Infrastructuur en Waterstaat heeft de Minister van IenW op 20 februari jl. (Kenmerk 2025Z01972/2025D07348) gevraagd om een reactie op de brief van de Waddenvereniging mede namens de Coalitie Wadden Natuurlijk (CWN), ten behoeve van het commissiedebat Wadden van 6 februari jl. (Kamerstuk 29 684, nr. 292). De Waddenvereniging geeft aan dat het niet goed gaat met de natuur in de Waddenzee en vraagt specifiek aandacht voor het in ontwikkeling zijnde Beleidskader Natuur Waddenzee en Klimaatverandering en groene Energietransitie. De brief was bedoeld om input te leveren voor het commissiedebat en betreffende onderwerpen zijn ook aanbod geweest tijdens het debat. In overleg met de Coalitie Wadden Natuurlijk is afgesproken dat er daarom

⁴ <https://whc.unesco.org/document/221433>

geen reactiebrief behoeft te komen en er gewerkt wordt aan de genoemde thema's in relatie tot de natuur van de Waddenzee.

Natuurcompensatie Voordelta

Op 11 juli jl. informeerde ik uw Kamer over mijn voorgenomen besluit over maatregelen ter compensatie van de Tweede Maasvlakte (Kamerstuk 29 664, nr. 214). Helaas bleek daarin een onvolkomenheid te zitten; een sinds jaren in gebruik zijnde locatie voor mosselzaadinvasieinstallaties ligt binnen de begrenzing van de no take-zone in de Voordelta. Ik werk aan een oplossing om deze onvolkomenheid te corrigeren en zal u hierover zo snel mogelijk informeren.

Internationaal

Allemansrecht

Tijdens het Commissiedebat Natuur van 19 juni 2025 (Kamerstuk 33 576, nr. 462) heb ik toegezegd om de Kamer te informeren over het Noors model inzake het «*allemandsrecht*» (TZ202506–083), bij deze geef ik invulling aan deze toezegging en beschouw ik deze als afgedaan. In Noorwegen kent men het zogenoemde *allemandsretten* – het *allemandsrecht* –, een traditioneel gebruik dat iedere burger toegang biedt tot de natuur. Het geeft mensen het recht onder bepaalde voorwaarden vrij de natuur in te gaan, en (wild) te kamperen in bossen en bergen en langs meren en kusten, ook op privéterrein buiten de bebouwde kom, mits dit gebeurt met respect voor de natuur en anderen. Sinds 1957 is dit traditionele gebruik ook daadwerkelijk verankerd in de Noorse wet. Vanwege de specifieke omstandigheden in Nederland, waaronder de hoge bevolkingsdichtheid, de beperktere omvang van natuurgebieden en de reeds bestaande drukfactoren, zie ik onvoldoende mogelijkheden om dit concept in Nederland op verantwoorde wijze te implementeren. Wel zie ik het Noorse model van *allemandsrecht* als een sympathiek en inspirerend voorbeeld om de natuur toegankelijk te maken voor iedereen.

Roadmap Nature Credits

Op 7 juli jl. heeft de Europese Commissie de mededeling «*Roadmap towards Nature Credits*» gepubliceerd. Daarin worden natuurkredieten gepresenteerd als een kansrijk middel om aanvullende financiering te mobiliseren voor natuurherstel. Het idee is dat natuurkredieten een beloning vormen voor aantoonbare additionele acties die de natuur ten goede komen. Daarmee wil de Commissie bijdragen aan het verkleinen van het financieringstekort voor de wereldwijde biodiversiteitsdoelen.

De Commissie ziet natuurkredieten als eenheden gebaseerd op meetbare verbeteringen van de biodiversiteit die ontstaan na succesvolle uitvoering en verificatie van natuurpositieve acties. De Commissie voorziet een gefaseerde aanpak tot en met 2027, met inzet op methodologieontwikkeling, governance-kaders, marktverkenning en internationale samenwerking.

Het kabinet waardeert de inzet van de Commissie om deze innovatieve financieringsmethode verder te onderzoeken en stimuleren. Nederland zal actief de samenwerking met de Commissie over dit onderwerp opzoeken, om een zo effectief mogelijk systeem te creëren. Dit moet een betrouwbaar systeem zijn dat ecologische kwaliteit, transparantie en echte meerwaarde waarborgt. Dit zijn belangrijke randvoorwaarden voor stakeholders om rekening mee te houden, zodat natuurkredieten een

waardevolle toevoeging aan het instrumentarium voor natuurherstel kunnen worden.

Inbreukprocedure Vogelrichtlijn over de grutto

In de Kamerbrief van 17 juli 2025 (Kamerstuk 33 576, nr. 463) heb ik u gemeld dat Nederland een met redenen omkleed advies (hierna: MROA) heeft ontvangen van de Europese Commissie in de inbreukprocedure over de Vogelrichtlijn gericht op de bescherming van de grutto. De Commissie verzoekt Nederland de benodigde maatregelen te nemen om aan de verplichtingen te voldoen. Nederland heeft tot 17 december 2025 de tijd om te reageren op het MROA. Als de Commissie de reactie niet voldoende vindt, kan zij een procedure bij het Hof van Justitie van de Europese Unie inleiden.

Ik ben met de reactie aan de slag. Ik informeer de Kamer wanneer de Nederlandse reactie naar de Europese Commissie is verzonden. Dan is het ook mogelijk, ter beantwoording van het verzoek van de vaste commissie voor Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur inzage te geven in de Nederlandse reactie op het MROA (brief d.d. 11 september 2025, kenmerk 2025Z16760/2025D38687), de reactie vertrouwelijk ter inzage te leggen voor de leden bij het Centraal Informatiepunt (CIP) van de Tweede Kamer. De inbreukprocedure is vertrouwelijk en de stukken die in dat kader worden gewisseld zijn niet openbaar tijdens een lopende procedure.

Ondertussen werk ik door aan de uitvoering van de maatregelen genoemd in de Kamerbrief van 25 maart 2025 (Kamerstuk 33 576, nr. 441) voor een betere bescherming van de grutto. Voor aanvullende bescherming van de grutto in 25 bestaande Vogelrichtlijngebieden heb ik afgelopen zomer ontwerpbesluiten gepubliceerd⁵. De zienswijzen die zijn ingediend op de ontwerpbesluiten zijn in behandeling en betrek ik bij de overwegingen voor de definitieve besluiten.

Overige onderwerpen

Gesprek met experts van o.a. Leiden/Naturalis maatregelen biodiversiteit en voedselzekerheid

Middels deze brief informeer ik de Kamer tevens over de toezegging gedaan aan het lid Kostic om met experts in gesprek te gaan over maatregelen ter bevordering van biodiversiteit en voedselzekerheid (TZ202504–021) van 2 april 2025 (Kamerstuk 35 334, nr. 365). Deze zomer is hierover gesproken met experts van Naturalis, Wageningen Environmental Research, EIS Kenniscentrum Insecten en de Vlinderstichting. Met onderstaande terugkoppeling van dit gesprek beschouw ik genoemde toezegging als afgedaan.

Doel van het gesprek was om input te verzamelen over de opgave en mogelijke herstelmaatregelen in het kader van artikel 10 van de Natuurherstelverordening (NHV), gericht op het keren van de negatieve trend bij bestuivers voor 2030. Daarbij is tevens gebruikgemaakt van de reeds beschikbare kennis vanuit de Nationale Bijenstrategie.

De input van de experts wordt gebruikt in het proces naar het natuurplan toe, die 1 september 2026 ingediend moet worden. Bij de uitwerking van artikel 10 van de NHV wordt nadrukkelijk rekening gehouden met de vele mogelijkheden om de verbinding te leggen met andere artikelen van de NHV. De uitwerking van de NHV en het proces om te komen tot het

⁵ Besluiten ter inzage en/of nog niet definitief | natura 2000

Natuurplan wordt verder toegelicht in het Programmaplan, deze is op 15 september met uw Kamer gedeeld (kamerstuk 33 576, nr. 465).

Natuurlijk kapitaal en vergroenen financiële sector

Hierbij bied ik uw Kamer het rapport *Beleidsvaluatie Natuurlijk Kapitaal en Vergroenen Financiële Sector – periode: 2017–2023* aan. Conform de Strategische Evaluatieagenda heb ik SEO Economisch Onderzoek en NewForesight opdracht gegeven het betreffende begrotingsinstrument te evalueren. Ik zet het begrotingsinstrument in om de impact, afhankelijkheden en risico's rondom biodiversiteitsverlies en ecosysteemdiensten zichtbaar te maken en een plek te geven in de besluitvorming en verantwoording van bedrijven, financiële instellingen en overheden. Dit draagt bij aan een economie en financiële sector waarin natuur duurzaam wordt benut en versterkt. Hieronder ga ik in op de evaluatie en de gebruikte methoden, conclusie en aanbevelingen, en de wijze waarop we invulling geven aan deze aanbevelingen.

De evaluatie heeft betrekking op de periode 2017–2023 en beoogt inzicht te geven in de doeltreffendheid en doelmatigheid van dit instrument. Voor het terugkijkende deel zijn per doelgroep de bestede middelen, resultaten en impact in relatie tot beleidsdoelen geanalyseerd. Daarnaast zijn de resultaten geïnterpreteerd via het TransMissie-model, dat transitiefasen en bijbehorende sleutelprocessen in kaart brengt. Het begrotingsinstrument is hierbij beoordeeld als overwegend doeltreffend en doelmatig. Het heeft bijgedragen aan het vergroten van kennis over natuurlijk kapitaal en het bewustzijn van financieel-economische risico's rondom biodiversiteitsverlies, het stimuleren van het gebruik van meetinstrumenten, het opzetten van internationale private samenwerkingsverbanden, het ontwikkelen van de eerste biodiversiteit positieve fondsen en het aanzetten tot toepassing in besluitvorming. Structurele verankering van natuur in besluitvorming en bedrijfsvoering vindt nog beperkt plaats en om dit verder te brengen zijn onder andere beleidskaders, standaardisering en economische prikkels nodig. Aanbevelingen richten zich dan ook op het opzetten van een integraal programma met monitoring, versterkte inzet en samenwerking met andere ministeries.

Het kabinet gaat verkennen hoe de aanbevelingen van deze beleidsevaluatie effectief kunnen doorwerken in de lopende en geplande activiteiten.

De Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur,
J.F. Rummenie

Vergaderjaar 2024–2025

29 023

Voorzienings- en leveringszekerheid energie

Nr. 567

BRIEF VAN DE MINISTER VAN KLIMAAT EN GROENE GROEI

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 25 april 2025

De geopolitieke situatie brengt nog scherper in beeld hoe belangrijk het is om meer in eigen energieproductie te voorzien, en risicovolle afhankelijkheden ten aanzien van de import van fossiele energie te verminderen. Elektriciteit is voor het grootste deel van onze energiebehoefte op termijn de meest duurzame en doelmatige oplossing; daarmee is het de ruggengraat van ons toekomstige energiesysteem. Voor een welvarende, weerbare en schone samenleving, met een krachtige en concurrerende economie, zijn grote investeringen in elektriciteitsinfrastructuur nodig. Om in de energievraag te voorzien van industrie, woningen en mobiliteit moet het elektriciteitsnet fors worden uitgebreid. De energietransitie bevindt zich hiermee in een cruciale fase.

Tegelijkertijd is er ook nu al veel aan de hand: bedrijven, medeoverheden en netbeheerders ondervinden momenteel grote problemen door netcongestie. Nieuwe woonwijken kunnen pas veel later worden aangesloten, mkb'ers moeten wachten voor ze kunnen uitbreiden, internationaal concurrerende bedrijven zien dat hun elektriciteitsrekening in Nederland hoger is – en minder voorspelbaar – dan in omliggende landen, en heroverwegen investeringen. Tegen deze achtergrond is een interdepartementaal beleidsonderzoek (hierna: IBO) uitgevoerd naar de bekostiging van de elektriciteitsinfrastructuur. Hierin wordt het kabinet geadviseerd hoe meer inzicht in en grip te krijgen op de omvang van de investeringen in de elektriciteitsinfrastructuur tussen nu en 2040, en de bekostiging en financiering ervan, zowel vanuit nationaal als Europees perspectief. Met deze brief reageert het kabinet op de aanbevelingen uit dit onderzoek.

De netbeheerders becijferen de noodzakelijke investeringen in de elektriciteitsinfrastructuur tot en met 2040 cumulatief op € 195 miljard. Hier staan grote economische en maatschappelijke baten tegenover. Daarom moeten we goed kijken hoe we deze investeringen effectief en doelmatig kunnen realiseren, en hoe we de kosten hiervan rechtvaardig kunnen verdelen. Het kabinet deelt de urgentie om het elektriciteitsnet zo

snel mogelijk uit te breiden in heel Nederland; van noord tot zuid, oost tot west, voor bedrijventerreinen, steden, dorpen, en het landelijk gebied. Daarnaast hecht het kabinet sterk aan betaalbaarheid voor huishoudens en bedrijven. Naast de inzet van het kabinet vraagt dit ook iets van de gehele samenleving. Zo zullen huishoudens of bedrijven hun energiegebruik iets meer moeten richten op momenten dat er veel energie beschikbaar is, of een hogere stroomprijs betalen. Ook zullen de netkosten hoe dan ook stijgen met gevolgen voor de nettarieven. Het kabinet wil tegelijkertijd de pijn verzachten, bijvoorbeeld door flexibel energiegebruik makkelijker te maken en gerichte ondersteuning te bieden. Dit levert voor iedereen voordelen op. Zo blijven de hiermee gepaard gaande kosten beheersbaar, en de energierekening voor huishoudens, maatschappelijke instellingen, en bedrijven betaalbaar.

In deze brief gaat het kabinet achtereenvolgens in op de volgende zaken, waarmee eveneens opvolging wordt gegeven aan een motie en toezeggingen:

1. Een samenvatting van de analyse en aanbevelingen uit het IBO;
2. De hoofdlijn van de beleidsagenda die het kabinet neerlegt in reactie op het onderzoek:
 - A. Betere benutting van het net en dempen van de kostenstijging;
 - B. Opties voor het anders verdelen van de netkosten;
 - C. Het stroomlijnen van de besluitvorming;
3. Opvolging moties en toezeggingen waaronder ook de door de Kamer gevraagde uiteenzetting op de rol van de Autoriteit Consument en Markt (ACM).

1. Samenvatting: beschrijving analyse en aanbevelingen IBO rapport

De investeringsopgave bij netbeheerders tot en met 2040 wordt geschat op cumulatief € 195 miljard, gemiddeld ruim € 11 miljard per jaar. Hiervan is € 108 miljard bestemd voor het net op land en € 88 miljard voor de ontwikkeling van het net op zee; de op dit net aangesloten windparken gaan voorzien in ongeveer de helft van het sterk toegenomen Nederlandse elektriciteitsverbruik in 2040. Voor deze berekeningen geldt dat de ontwikkeling van warmtenetten, evenals de geraamde groei van vraag en aanbod van groen gas en waterstof tot stand wordt gebracht, zodat de energietransitie tegen de laagste nationale kosten wordt gerealiseerd.

Er staan grote maatschappelijke baten tegenover deze noodzakelijke investeringen: uit meerdere onderzoeken blijkt dat de netcongestie waar we nu mee te maken hebben ons miljarden per jaar kost. Bijvoorbeeld omdat bedrijven willen uitbreiden of verduurzamen en dit niet kunnen doordat ze geen (grotere) aansluiting kunnen krijgen. Indicatief gaat dit om € 10–35 miljard per jaar voor het laag- en middenspanningsnet; de kosten van de wachtrij van TenneT, inclusief de aanvragen van regionale netbeheerders, belopen € 8–30 miljard per jaar.^{1, 2}

Vanwege de grootschalige investeringen – randvoorwaardelijk voor de elektrificatie van ons energiegebruik – stijgen de netbeheerkosten van € 7 miljard in 2024 naar € 20 miljard in 2040. Dit leidt tot een verdubbeling tot verdrievoudiging van de netkosten voor alle gebruikers, waardoor de nettarieven van huishoudens en bedrijven zullen stijgen. Uitgaande van de huidige kostenverdeling over gebruikers zouden de netkosten voor een gemiddeld huishouden kunnen stijgen van ongeveer

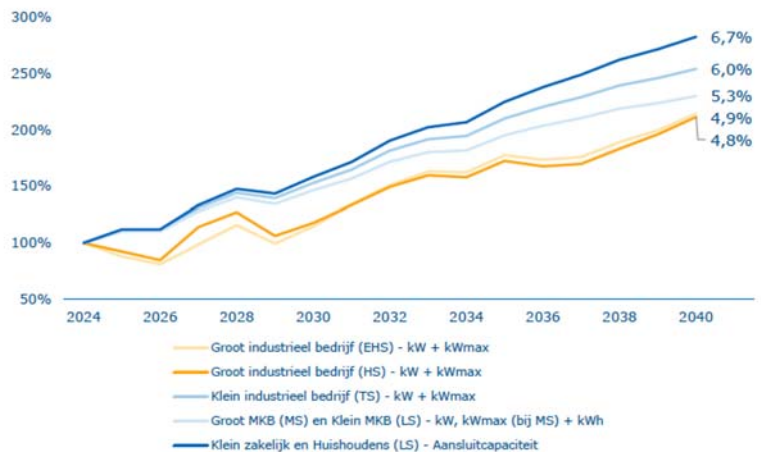
¹ BCG (2024) – Haal de kink uit de kabel.

² Ecorys (2024) – Maatschappelijke kostprijs netcongestie.

€ 400 per jaar in 2024 naar circa € 1.100 per jaar in 2040, bij gelijkblijvend verbruik.

Figuur 1. Ontwikkeling nettarieven tot 2040 voor verschillende groepen eindgebruikers

Figuur: Prognose nettariefontwikkeling elektriciteit 2024-2040 (2024 = 100, reëel) per gebruikersgroep
Bron: PwC, 2024

In het IBO worden maatregelen onderverdeeld in drie categorieën:

- Beter benutten en dempen van de kosten;
- Kosten anders verdelen;
- Besluitvorming stroomlijnen.

A. Beter benutten en dempen van de kosten

Het elektriciteitsnetwerk is volgens het ontwerpbeginsel voor elektriciteitsnetten gedimensioneerd op basis van de absolute vraag op piekmomenten: het moet dus volledig kunnen voorzien in de maximale vraag. Dit betekent dat er op veel momenten gedurende de dag sprake is van onbenutte capaciteit. Energiebesparing en het beter benutten van het elektriciteitsnet zijn essentieel voor het matigen van de investeringsopgave en hebben maatschappelijke baten op de korte en lange termijn.

- **Energiebesparing** is daarbij een logische eerste en cruciale stap. De elektriciteit die niet gebruikt wordt, hoeft ook niet opgewekt en getransporteerd te worden; daarmee wordt ook netcongestie bestreden.
- **Betere benutting** kan op korte termijn netcongestie beperken en maatschappelijke baten van nieuwe aansluitingen eerder realiseren door de ontstane ruimte op het net. Op de middellange termijn dempt betere benutting de investeringsopgave, wat leidt tot lagere nettarieven. Het IBO concludeert dat nadere keuzes om het net op land beter te benutten de cumulatieve investeringsopgave kunnen dempen met € 3,5 – € 22,5 miljard (op een totaal van € 107 miljard voor het net op land). In deze mogelijke besparing is niet meegewogen wat de (financiële en maatschappelijke) kosten van de interventies zelf zijn, als het bijvoorbeeld gaat om het verkleinen van de piekbelasting van huishoudens en bedrijven.

B. Kosten anders verdelen

Het IBO bevat ook opties om kosten anders te verdelen. Deze richten zich zowel op de energierekening voor huishoudens, de bedrijven en maatschappelijke instellingen, de invoeders van elektriciteit, andere

verdeling in de tijd, en verdeling van netkosten met andere omliggende landen. Daarbij wordt aangetekend dat de rekening, ongeacht de verdeling van de kosten, linksom of rechtsom betaald moet worden.

C. Besluitvorming stroomlijnen

Het IBO concludeert ten slotte dat ten behoeve van de politieke besluitvorming meer inzicht nodig is in de langetermijnontwikkeling van het toekomstige energiesysteem richting 2050, de kosten die daaruit volgen en de verdeling ervan over burgers, maatschappelijke instellingen, en bedrijven.

2. Beleidsagenda voortbouwend op het IBO

Het kabinet heeft met interesse kennis genomen van de vele opties die in het rapport worden uitgewerkt en steunt de aanbevelingen van het IBO in algemene zin. De beleidsagenda van het kabinet bouwt voort op de maatregelen die in het rapport zijn opgenomen langs de drie categorieën:

- A. het net beter benutten en de kostenstijging dempen;
- B. de kosten anders verdelen;
- C. de besluitvorming rond uitbreiding van elektriciteitsinfrastructuur inzichtelijker maken.

Het kabinet ziet – puttend uit het rapport – aangrijpingspunten voor voortzetting, intensivering en aanpassing van bestaand beleid, en introductie van nieuw beleid. Het voortzetten en intensiveren van bestaand beleid wordt ingepast binnen de bestaande begroting van verantwoordelijke beleidsdepartementen. Het nieuw aangekondigde beleid is onderdeel van de gesprekken die binnen het kabinet zijn gevoerd over een pakket met energie- en klimaatmaatregelen, om de doelen voor energie en klimaat binnen bereik te brengen. Deze besluitvorming is budgettair nog niet in deze Voorjaarsnota verwerkt, met uitzondering van de verlaging energiebelasting. Budgettaire verwerking en autorisatie door de Kamer zal op een later moment plaatsvinden. Pas na die autorisatie zullen de uitgaven daadwerkelijk plaats kunnen vinden.

Voor beleidsmaatregelen met nieuwe uitgaven hoger dan € 20 miljoen per jaar zal het kabinet bij uitwerking daarvan een onderbouwing conform Beleidskeuzes Uitgelegd (artikel 3.1 Comptabiliteitswet 2016) opleveren.

A. Betere benutting van het net en dempen van de kostenstijging

Betere benutting van het net is essentieel om de komende jaren meer woningen en bedrijven aan te kunnen sluiten. Het lukt simpelweg niet om het net sneller op korte termijn te verzwaren om te voldoen aan de vraag, vanwege bijvoorbeeld arbeidsmarkttekorten. Naast het realiseren van meer aansluitingen kan betere benutting op termijn de nettarieven dempen, waardoor huishoudens meer overhouden in de portemonnee en bedrijven beter kunnen concurreren met het buitenland. Dat wil niet zeggen dat beter benutten van het elektriciteitsnet louter voordelen heeft; het vergt ook een inspanning van de hele samenleving. Huishoudens en bedrijven zullen hun elektriciteitsverbruik meer moeten spreiden over de dag en netbeheerders zullen meer mogelijkheden moeten krijgen om deze gewenste spreiding van het verbruik over de dag te sturen. De overheid zal huishoudens en bedrijven hierin moeten ondersteunen, maar kan niet al het ongemak wegnemen dat hiermee gepaard gaat. Ook voor netbeheerders en de ACM vergen acties op dit vlak een nieuwe, forse en complexe inspanning. Daarmee zal het ook een langjarig leerproces zijn. Intensieve samenwerking tussen netbeheerders, de ACM, en de overheid is hiervoor nodig en zal de komende tijd moeten worden geconcretiseerd. Het kabinet is van mening dat de baten van het beter benutten van het net

ver opwegen tegen de kosten. Het kabinet wil deze handschoen samen met de ACM en netbeheerders de komende tijd oppakken; hierbij wordt rekening gehouden met een potentiële besparing op de netkosten van € 10 tot € 20 miljard in de periode 2025–2040. Niets doen is feitelijk geen optie, aangezien in dat geval de economische ontwikkeling zal stagneren door gebrek aan aansluitcapaciteit voor de woningbouw, het midden- en kleinbedrijf, en de industrie.

Hieronder gaat het kabinet in op concrete maatregelen. Deze maatregelen – die in veel gevallen nog nadere uitwerking behoeven vormen met elkaar één beleidsagenda en zullen alleen in gezamenlijkheid bijdragen aan een efficiënter energiesysteem en betere benutting van het net. Voortvarende implementatie en verdere uitwerking is nodig. Tabel 1 geeft een overzicht van beleidsmaatregelen die zien op het dempen van de kostenstijging en betere benutting van het net. Dit najaar zal het kabinet met een actualisatie komen van de verschillende maatregelen. Aan de hand hiervan wordt het besparingspotentieel verder geconcretiseerd. Dit zal ook inzicht geven in de mogelijkheden om een kostenbesparingsdoel te formuleren op basis van de optimalisatiescenario's die in het IBO in kaart zijn gebracht om de totale investeringsopgave te dempen.

Het kabinet wil actief inzetten op maatregelen die het net beter benutten en de kostenstijging dempen langs de vier interventie categorieën die het IBO identificeert: 1) flexibiliseringsopties en besparen van elektriciteit, 2) locatiesturing, 3) het zwaarder belasten van het net en 4) keuzes toekomstig energiesysteem. Vanuit het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN) zijn reeds verschillende acties in gang gezet rondom het flexibiliseren van het elektriciteitsgebruik en het zwaarder belasten van het net. De Kamer is hierover op 24 maart geïnformeerd via de Kamerbrief «Voortgang aanpak netcongestie».³ Het kabinet zal in de Voortgangsrapportages LAN betere benutting monitoren, bijvoorbeeld ten aanzien van het aantal contracten dat is afgesloten en hoeveel megawatt aan flexibiliteit hiermee is ontsloten. Met de netbeheerders is er overleg op welke wijze deze monitoring kan worden uitgebreid. Netbeheerders zullen op grond van de nieuwe Energiewet worden verplicht om in de investeringsplannen ook de inkoop van flexibiliteitsdiensten op te nemen die uitbreiding van het net voorkomen of uitstellen. Inkoop van deze diensten zorgt voor een betere benutting van het net.

Gegeven de toenemende vraag naar elektriciteit in de toekomst en de uitbreiding van het net die daarvoor nodig is, is het onder andere van belang dat gebruikers van elektriciteit flexibeler omgaan met hun vraag naar elektriciteit. Deze vorm van beter benutten leidt ertoe dat zogenoemde «outsiders» – partijen die op de wachtlijst staan voor een aansluiting – sneller toegang krijgen. Dit zijn bijvoorbeeld nieuwe bedrijven maar ook geplande woonwijken. Door gebruik te maken van flexibiliteitsopties kunnen op verschillende netvlakken (hoog-, midden- of laagspanning) kostenbesparingen optreden en in sommige gevallen leiden tot maatschappelijk vermeden kosten als netuitbreidingen hiermee niet op korte termijn tot stand gebracht hoeven te worden. In congestiegebieden is flexibel gebruik van het net bovendien noodzakelijk als maatregel om binnen de grenzen van het net te blijven en ruimte te maken voor nieuwe aansluitingen.

³ Kamerstuk 29 023, nr. 559.

Tabel 1 Beleidsmaatregelen Beter benutten en dempen kostenstijging

Pijler beleidsagenda	Voortzetten en intensiveren bestaand beleid	Nieuw beleid	Proces voor uitwerking
A. Dempen kostenstijging en beter benutten			
A1. Flexibiliseren kleinverbruik, grootverbruik en energie-besparing	<ul style="list-style-type: none"> – LAN: slimme apparaten en financiële prikkels om piek te vermijden – Steun voor volume- en tijdsafhankelijk nettatarief kleinverbruikers – Actieagenda Digitalisering Energiesysteem – Verkennen extra netbescherming ter voorkoming stroomuitval: veiligheidsmechanisme om overbelasting van het net te vermijden. – Actieplan bi-directioneel laden – Contracten gericht op congestie-management en restcapaciteit – Subsidie voor meer flexibel elektriciteitsverbruik (Flex-e) – Sectorale aanpak congestie-management – Verbeteren isolatie-niveau gebouwen – Uitsfaseren EFG-labels corporatie- en huurwoningen – Subsidie verduurzaming particuliere verhuur – Versoepelen subsidievoorwaarden woningeigenaren – Nationaal Isolatieprogramma – Nationaal warmtefonds – Energieprestatienormen utiliteitsbouw per 2030 	<ul style="list-style-type: none"> – Conform nieuwe Energiewet, verplichting voor netbeheerders om flexdiensten op te nemen in investeringsplannen – Ontwikkelen van voorstellen voor alternatieve contactvormen, tariefmodellen en de inzet van slimme net-intensieve apparaten – Nationaal Isolatieprogramma, aanvullend budget ISDE – Versnellen uitrol contractvormen na 2025 – Rol netbeheerders rond herverdeling van infrastructuur over grootverbruikers – Borging slimme warmtepompen via NEN-traject 	Voortgangsrapportage LAN, 1 ^e kwartaal 2026 Kamerbrief pakket voor groene groei
A2. Sturen op locatie	<ul style="list-style-type: none"> – Stimuleringsprogramma Energiehubs 	<ul style="list-style-type: none"> – Versnellen ruimtelijke inpassing expertpool – Verkenning ruimtelijke reserveringen bij locatiekeuze en locatiesturing – Verkennen inzet subsidievoorwaarden voor realisatie elektrolyse op gewenste locaties 	Kamerbrief pakket voor groene groei Nota Ruimte Aanvullende analyse stimuleringsprogramma Energiehubs (Q4 2025) Verkenning intensivering ruimtelijke sturing nationaal energiesysteem (2026) Voortgangsrapportage LAN, 1 ^e kwartaal 2026
A3. Zwaarder belasten van het net	<ul style="list-style-type: none"> – Net zwaarder belasten – Onderzoeken maximale benutting capaciteit 		
A4. Keuzes toekomstig energie-systeem		<ul style="list-style-type: none"> – Uitrol van wind op zee in evenwicht brengen met de verwachte vraagontwikkeling en het uitroltempo indien nodig bijsturen 	WIN (zomer 2025) Klimaat- en energienota (2025)
Algemeen	Alle hierboven genoemde maatregelen		Kamerbrief actualisatie maatregelen betere benutting (Q3–Q4 2025)

A1 Flexibiliseringsopties en besparing

Het kabinet werkt aan een overkoepelend inzicht in de benodigde flexibiliteit en flexibiliteitsopties die nodig zijn in een CO₂-vrij elektriciteits-systeem, mede in aanloop naar de Europese verplichting om een *Flexibility Needs Assessment* op te leveren.

De kabinetsinzet op energiebesparing draagt bij aan een lagere vraag en daarmee het verminderen van de benodigde transportcapaciteit, het structureel dempen van piekmomenten op het net, en de betaalbaarheid van de energierekening. Het verbeteren van het isolatieniveau van gebouwen en het efficiënter inrichten van procestechnieken en gebouwgebonden installaties in de industrie zijn hiervoor cruciaal.

Flexibel elektriciteitsverbruik kleinverbruikers

Voortzetten en intensiveren bestaand beleid

- Netbeheerders werken aan een voorstel voor een volume- en tijdsafhankelijk nettatarief voor kleinverbruikers dat zij indienen bij de ACM. Hierdoor loont het voor kleinverbruikers om elektriciteit te verbruiken op momenten dat er ruimte is op het elektriciteitsnet. Het kabinet kijkt hoe zij de invoering van een tijdsafhankelijk nettatarief kan ondersteunen.
- Samen met netbeheerders en de ACM zijn in het Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN) al verschillende acties in gang gezet, gericht op het gebruik van slimme apparaten om piekmomenten te vermijden. In opdracht van het kabinet wordt gewerkt aan een norm voor slimme warmtepompen. De samenhang tussen deze en andere acties op het gebied van digitalisering wordt geborgd in de Actieagenda Digitalisering van het Energiesysteem. De Kamer wordt hierover na de zomer geïnformeerd.
- Ook worden eisen voor andere slimme apparaten verkend.
- Dit jaar wordt een «Actieplan voor bi-directioneel laden» door de Minister van I&W bij de Kamer aangeboden om het zogenoemde slim laden van elektrische auto's te bevorderen.
- Tot slot verkent het kabinet een extra netbescherming, als uiterst redmiddel om stroomuitval te voorkomen om acute problemen op het lokale net bij zowel productie als gebruik van elektriciteit het hoofd te bieden. Dit is een veiligheidsmechanisme waarmee vlak voordat overbelasting van het net zich voordoet, of in real time, de productie of het verbruik van slimme net-intensieve apparaten automatisch beperkt wordt.

Nieuw beleid

- De Stichting Koninklijk Nederlands Normalisatie Instituut (NEN) werkt in opdracht van het kabinet aan een Nederlands Technische Afspraak (NTA) die eisen stelt aan een slimme warmtepomp. Na gereedkomen daarvan kan worden bezien op welke wijze deze NTA kan worden benut om te borgen dat warmtepompen die worden aangeschaft ook slim gebruikt worden.

Flexibel elektriciteitsverbruik grootverbruikers

Voortzetten en intensiveren bestaand beleid

- Er worden binnen het LAN nieuwe contractvormen ontwikkeld waardoor grootverbruikers via congestiemanagement en alternatieve transportrechten flexibiliteit beschikbaar kunnen stellen aan de netbeheerder. Deze contractvormen zijn het afgelopen jaar ontwikkeld binnen het LAN in samenwerking met het Ministerie van Klimaat en Groene Groei, de netbeheerders en de ACM, en worden in 2025 geïmplementeerd en uitgerold door de netbeheerders.
- Daarnaast steunt het kabinet de nieuw geïntroduceerde mogelijkheid voor netbeheerders om de gecontracteerde transportcapaciteit te verlagen bij grootverbruikers die deze ruimte niet benutten. Dit biedt ruimte aan bedrijven die nu een (zwaardere) aansluiting aanvragen. Het kabinet komt hier in de halfjaarlijkse voortgangsrapportage LAN op terug.
- Het kabinet heeft per 1 april 2025 voor de jaren 2025 en 2026 een subsidie beschikbaar gesteld voor het vergroten van flexibel elektriciteitsverbruik (Flex-e), zoals aangekondigd in de Kamerbrief «Beleidskeuzes uitgelegd, subsidieregeling flexibel elektriciteitsverbruik» van

17 februari jl.⁴ Hiermee ondersteunt het kabinet grootverbruikers om hun elektriciteitsverbruik te flexibiliseren.

- Daarnaast is het kabinet bezig met een sectorale aanpak. Het doel van deze aanpak is de bereidheid en mogelijkheid om flexibiliteit beschikbaar te stellen voor het vergroten van congestiemanagement en te stimuleren dat bedrijven hun eigen activiteiten kunnen opvangen binnen hun bestaande aansluiting. Verkennende gesprekken worden gevoerd met onder andere de sector glastuinbouw. Deze sector kent reeds veel mogelijkheden voor flexibiliteit, bijvoorbeeld door de inzet van warmtekrachtkoppeling (WKK) en het dimmen van LED-lampen.

Nieuw beleid

- Samen met de netbeheerders kijkt het kabinet of contractvormen voor grootverbruikers na 2025 versneld kunnen worden aangeboden.

Energiebesparing klein- en grootverbruikers

Voortzetten en intensiveren bestaand beleid

- Veel beleid is reeds in gang gezet, waaronder afspraken met woningcorporaties over de uitfasering van EFG-labels uiterlijk in 2028.
- Aanvullend zijn afspraken gemaakt voor de periode tot 2034 m.b.t. reductie van de gemiddelde warmtevraag van de corporatievoorraad.
- Het kabinet heeft de subsidie voor verduurzaming en onderhoud van particuliere verhuur verlengd (tot en met 2029) en de budgetten per huurwoning verhoogd.
- Ook voor woningeigenaren en verenigingen van eigenaars zijn de subsidievoorwaarden versoepeld waardoor subsidies voor meer woningen beschikbaar komen.
- Verder is er boven op de landelijke subsidies, in alle gemeenten een lokale aanpak van het Nationaal Isolatieprogramma met extra subsidies, begeleiding en ontzorging voor woningeigenaren en VvE's die dat het hardst nodig hebben.
- Ook kunnen woningeigenaren met een verzamelinkomen tot € 60.000 renteloos lenen bij het Nationaal Warmtefonds.
- Daarnaast worden, als onderdeel van de implementatie de EPBD IV, vanaf 2030 energieprestatienormen gesteld voor bestaande utiliteitsbouw.⁵ Op grond van deze normering moet de 16% van de gebouwen met de slechtste energieprestatie per 2030 zijn verbeterd. Daarnaast moet per 2033 de 26% van de gebouwen met de slechtste energieprestatie zijn verbeterd. Deze energieprestatieverbetering kan bereikt worden met energiebesparende maatregelen als isoleren, efficiëntere installaties en opwek van hernieuwbare energie. Voor gebouwweigenaren is ondersteuning beschikbaar onder andere in de vorm van ontzorging, financiering en subsidies.
- Het kabinet werkt ook aan een wetsvoorstel voor het uitfaseren van EFG-labels voor huurwoningen per 1 januari 2029.⁶

Nieuw beleid

- Het Nationaal Warmtefonds ondersteunt met name huiseigenaren met lagere inkomens en Verenigingen van Eigenaars en wordt tot en met 2028 gecontinueerd.⁷ In het kader van het Nationaal Isolatiepro-

⁴ Kamerstuk 29 023, nr. 535.

⁵ Kamerstuk 32 847, nr. 1288.

⁶ Kamerstuk 32 847, nr. 1288

⁷ Ondersteuning betreft onder andere een renteloze lening voor woningeigenaren met een verzamelinkomen tot € 60.000 en een rentekorting voor Verenigingen van Eigenaars.

gramma, gericht op woningeigenaren, wordt in de Kamerbrief pakket voor groene groei voorgesteld om in het Klimaatfonds een budget van € 793 miljoen te reserveren, ten behoeve van de ISDE-regeling. Op deze manier worden huiseigenaren op een doelmatige manier ondersteund bij het treffen van verduurzamingsmaatregelen.

A2. Sturen op locatie

De locaties van vraag en aanbod zijn zeer bepalend waar en hoeveel netinfrastructuur uitgebreid moet worden. Overheden kunnen met behulp van het huidige omgevingswetinstrumentarium ruimtelijke reserveringen inzetten om hierop te sturen. Voor nationale belangen gebeurt dit bijvoorbeeld al voor het Deltaprogramma. Met ruimtelijke reserveringen door Rijksoverheid, provincies, en gemeenten wordt de beschikbaarheid van ruimte voor energie op maatschappelijk gewenste en net-efficiënte locaties in de toekomst verzekerd en worden tegenstrijdige ontwikkelingen voorkomen.

Voor een toekomstbestendig energiesysteem zijn zowel elektrolysecapaciteit als batterijtechnologieën essentieel voor energieopslag en netstabiliteit. Het kabinet deelt de conclusie dat ook hier gerichte locatiesturing extra investeringen in het elektriciteitsnetwerk kan helpen beperken. Het is van belang dat energievraag, -aanbod, transport, flexibiliteit en conversie in samenhang worden ontwikkeld, ook in de ruimte. Regie op grond en in gevallen ook het eigendom van grond kan hierbij helpen.

Energiehubs

Voortzetten en intensiveren bestaand beleid

- Het kabinet ziet energiehubs als een belangrijke ontwikkeling op lokaal niveau en onderschrijft dat het van nut kan zijn om het organiseren van collectieve flexibiliteit bij een professionele partij te beleggen. Het kan gaan om publieke partijen, zoals netwerkbedrijven of marktpartijen als service-verlener. Voor de keuze voor een specifieke partij zal nadere afweging nodig zijn. In het Stimuleringsprogramma Energiehubs wordt dit nader uitgewerkt. De Kamer wordt eind dit jaar geïnformeerd.

Locatiesturing via ruimtelijke instrumenten

Nieuw beleid

- In de Kamerbrief Pakket voor groene groei wordt voorgesteld € 22,5 miljoen te reserveren om ruimtelijke inpassing te versnellen via een zogenoemde expertpool die bij decentrale overheden procedures versnelt.
- Het Programma Energiehoofdstructuur (PEH) legt een goede basis voor het ontwikkelen van net-efficiënte locaties. Het kabinet zal nader bezien of ruimtelijke reserveringen specifiek een rol kunnen vervullen ten aanzien van locatiekeuzes en locatiesturing op het vlak van elektriciteitsinfrastructuur, kerncentrales en andere grootschalige elektriciteitscentrales, aanlandingen Wind op zee, grootschalige elektrolyse, en batterijen.
- Ook wordt nader verkend of grondverwerving op bovenstaande een aanvulling kan zijn, omdat dit de overheid in staat stelt om ook op specifieke momenten in de tijd op specifieke locaties de ontwikkeling van energiefuncties te programmeren. In 2026 wordt de Kamer over de uitkomsten van de verkenning naar de intensivering van ruimtelijke sturing geïnformeerd.

- Het kabinet werkt in dit kader aan de Nota Ruimte waarin de verschillende ruimtelijke opgaven (waaronder energie) in samenhang worden gezien en ook keuzes daarover worden gemaakt.
- Het kabinet brengt tevens samen met TenneT en de regionale netbeheerders geschikte opslaglocaties zo nauwkeurig mogelijk in kaart. Hierover zal de Kamer eind dit jaar over worden geïnformeerd.

Stimuleren van elektrolysecapaciteit en batterijen op de gewenste locaties

Nieuw beleid

- Als de tariefsystematiek en ruimtelijke instrumenten hier onvoldoende prikkels voor bieden, zal het kabinet bezien of het met subsidievoorwaarden kan sturen op realisatie van elektrolysecapaciteit en batterijen op locaties met lage maatschappelijke kosten.

A3. Zwaarder belasten van het elektriciteitsnet

Het Nederlandse elektriciteitsnet kent internationaal gezien een zeer hoge betrouwbaarheid. Dat betekent dat het aantal onderbrekingen in de elektriciteitsvoorziening beperkt is en de gemiddelde duur van onderbrekingen kort. Het kabinet zet in op een intensievere benutting van de netcapaciteit die de investeringsopgave kan verminderen onder de voorwaarde dat de betrouwbaarheid van het elektriciteitsnet op een voldoende hoog niveau kan blijven.

Voortzetten en intensiveren bestaand beleid

- Zoals aan de Kamer gemeld, worden binnen het LAN de mogelijkheden om het elektriciteitsnet zwaarder te belasten onderzocht. Op veel plekken in het land wordt het elektriciteitsnet al zwaarder belast. De levensduur van de infrastructuur neemt daardoor soms af en zwaarder belasten kan tot meer risico's leiden.
- Het Ministerie van Klimaat en Groene Groei en de ACM voeren samen met de netbeheerders een analyse uit naar de mogelijkheden om op een verantwoorde manier de capaciteit maximaal te benutten, en welke beleidsmatige of andere interventies hiervoor nodig en wenselijk zijn. De resultaten van dit onderzoek worden gefaseerd na de zomer verwacht.

A4. Keuzes voor het toekomstige energiesysteem die de investeringsopgave beïnvloeden.

De uitrol van wind op zee draagt bij aan de leveringszekerheid en opschaling van hernieuwbare energie van Nederland en Noordwest-Europa. Door de bouw van windparken op zee kan worden voorzien in de hogere toekomstige elektriciteitsvraag van huishoudens, mkb-bedrijven, maatschappelijke instellingen, en industrie. Tot dusverre was de capaciteit van wind op zee nog gering ten opzichte van de elektriciteitsvraag, maar inmiddels betreft dit een steeds signifikanter aandeel van de elektriciteitsmix. De langere termijn inzet van windenergie op zee (38 GW), waar in het IBO van is uitgegaan, is afgestemd op de verwachte elektrische aanlanding benodigd om de streefdoelstelling van 50GW in 2040 (inclusief waterstof) te kunnen realiseren.

Tegelijkertijd komt de verwachte vraagontwikkeling langzamer tot stand dan verwacht. Hierdoor ontstaat een sterkere noodzaak om de uitrol van windenergie op zee in evenwicht met de verwachte vraagontwikkeling te beschouwen en het uitroltempo bij te sturen indien nodig, zodat onnodig

sterke toename van nettarieven wordt voorkomen. In het Windenergie Infrastructuurplan Noordzee (WIN), dat deze zomer aan uw Kamer wordt verstuurd, en de klimaat- en energienota, die uw Kamer met Prinsjesdag ontvangt, zal nader worden stilgestaan bij de ontwikkeling van de vraag ten opzichte van het aanbod.

B. Opties voor het anders verdelen van de netkosten

In het rapport worden verschillende mogelijkheden besproken om de netwerkcosten te herverdelen of de lasten voor bepaalde groepen/sectoren te verminderen. Hierna worden de opties besproken voor herverdeling tussen Nederland en het buitenland, verdeling tussen generaties, verdeling tussen huishoudens en bedrijven en verdeling tussen inkomensgroepen. In algemene zin geldt dat een hogere energierekening doorwerkt in de inflatie en zo wordt meegewogen in de koopkrachtbesluitvorming. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat generiek koopkrachtbeleid onvoldoende gericht is om huishoudens die financieel kwetsbaar zijn voor een hoge energierekening te compenseren. Tabel 2 geeft inzicht in de beleidsmaatregelen die samenhangen met het anders verdelen van de netkosten.

Tabel 2 Beleidsmaatregelen ten aanzien van anders verdelen van de netkosten

Pijler beleidsagenda	Voortzetten en intensiveren bestaand beleid	Nieuw beleid	Proces voor uitwerking
B. Anders verdelen			
Anders verdelen	<ul style="list-style-type: none"> – Verdeling tussen landen door samenwerking North Seas Energy Corporaton – Financiering TenneT – Energiefonds 2025 	<ul style="list-style-type: none"> – ACM-ontwerpbesluit invoedingstarief – Inzetten op voldoende middelen Connecting Europe Facility (CEF) – Verkennen afwenteling transportkosten op andere landen bij export wind op zee – Uitwerken randvoorwaarden amortisatie – Verlengen IKC-ETS – Verlagen energiebelasting 	<ul style="list-style-type: none"> Advies aan ACM Nederlandse positiebepaling voor Europese Clean Industrial Deal, Staal- en Metaal Actieplan en Actieplan voor Betaalbare Energie via gebruikelijke BNC-procedure Kamerbrief pakket voor groene groei

ACM-ontwerpbesluit invoedingstarief

Op dit moment worden de transportkosten voor het elektriciteitsnet in rekening gebracht bij afnemers. De wijze waarop bekostiging is georganiseerd betekent nu dat de individuele business case geen inzicht geeft in de totale maatschappelijke kosten. Invoeders van elektriciteit betalen niet mee aan transportkosten. Deze worden alleen opgebracht door de afnemers.

Met een invoedingstarief verschuift een deel van de netkosten van de elektriciteitsinfrastructuur van afnemers naar invoeders van elektriciteit. Dit is vanuit economisch perspectief gerechtvaardigd: het netgebruik van individuele invoeders is ook bepalend voor de kosten van de benodigde infrastructuur. Een invoedingstarief zou dan ook bijdragen aan het principe van het kostenveroorzakingsbeginsel en afhankelijk van het ontwerp ook efficiënter netgebruik kunnen stimuleren. De mate waarin een invoedingstarief leidt tot een lagere totale energierekening voor afnemers hangt af van de mate waarin invoeders hogere kosten kunnen doorberekenen aan gebruikers op de Europese markt. Als zij dit kunnen doorberekenen, staat tegenover een bijdrage door invoeders aan de netkosten een hogere leveringsprijs van elektriciteit. Als deze kosten tot uiting komen in de leveringsprijs worden deze kosten – in tegenstelling tot de bijdrage aan het net – echter verrekend met alle eindgebruikers van elektriciteit, ook buiten Nederland.

De ACM streeft ernaar om in 2025 een ontwerpbesluit voor een invoedingstarief te publiceren. Conform de motie van de leden Grinwis en Bontenbal van 6 maart jl.⁸ zal de ACM worden gevraagd ook de rol van opslag bij een invoedingstarief mee te nemen in het ontwerpbesluit. De ACM heeft aangegeven hier welwillend tegenover te staan.

Als aanbieders de kosten niet kunnen doorberekenen zal een invoedingstarief de businesscase van bestaande projecten, zoals zon en wind, verslechteren, terwijl compensatie daarvan niet mogelijk is binnen de bestaande subsidieregelingen. Ook is van belang dat een invoedingstarief bij nieuwe projecten zal leiden tot een hogere onrendabele top waardoor meer subsidiebudget nodig zal zijn om deze onrendabele top te compenseren. Dit subsidiebudget, voor nieuwe en bestaande projecten, is op dit moment niet beschikbaar. Gegeven de grote investeringen die TenneT reeds heeft gedaan voor de Routekaart Windenergie op zee gericht op 21 GW en de verslechterde businesscase voor windparken op zee, lijkt daarenboven een invoedingstarief voor windparken op zee de komende jaren bijzonder risicovol. Wanneer de businesscase hierdoor onder water komt te staan en biedingen uitblijven, zal dit resulteren in dure infrastructuur die onbenut blijft. Dergelijke gevolgen zetten het nationale energie- en klimaatbeleid onder druk. Het kabinet adviseert de ACM om bovenstaande risico's mee te wegen.

B1. Mogelijkheden op Europees niveau

Voortzetten en intensiveren bestaand beleid

Nederland zet zich op Europees niveau in om netkosten tussen landen te verdelen voor de aanleg van het net op zee. Het kabinet zet hierbij in op samenwerking met andere EU-landen binnen de *North Seas Energy Cooperation* (NSEC) met als doel een gezamenlijke en gebalanceerde verdeling van kosten en baten te verkennen en met een gezamenlijk voorstel te komen richting de Europese Commissie. De Europese Commissie heeft aangekondigd om in het kader van een *Grids Package* met wetgevingsvoorstellen te komen ter bevordering van een sterker grensoverschrijdende geïntegreerde planning en uitvoering van projecten, vooral met betrekking tot interconnecties, en de ontwikkeling van een effectief kostenverdelingsmechanisme voor (onder andere grensoverschrijdende) projecten.

Tevens wordt ingezet op alternatieve oplossingen om op projectbasis afspraken te maken met andere landen (bilateraal en multilateraal).

Nieuw beleid

- Het kabinet zal zich daarnaast in het kader van de onderhandelingen over het Meerjarig Financieel Kader (MFK) post-2027 in Europees verband inzetten voor versterking van het concurrentievermogen, waar ook de fysieke energie-infrastructuur deel van uitmaakt.
- In het IBO wordt gesteld dat het belangrijk is om extra productie van wind op zee, die in de toekomst niet primair in Nederland zal worden geconsumeerd gekoppeld dient te worden aan de vraag of andere landen kunnen meedelen in de kosten van het Nederlandse (offshore) net. Denemarken heeft onlangs al aangegeven dat het alleen tot uitbreiding van het net op zee overgaat als Duitsland gaat bijdragen aan de kosten. Op dit moment is Nederland op veel uren in het jaar netto-exporteur van elektriciteit. Dat impliceert overigens niet dat Nederland alle 8.760 uren van het jaar alleen maar elektriciteit exporteert. Gedurende een jaar importeert Nederland ook een

⁸ Kamerstuk 29 023, nr. 539.

aanzienlijke hoeveelheid elektriciteit. Door de toekomstige gestage groei van wind op zee productie zal Nederland op termijn netto-exporteur blijven van elektriciteit, met name als de binnenlandse vraagontwikkeling achterblijft bij de prognoses. Voor de toekomstige windparken en (hybride) interconnectoren zet het kabinet in op een verdeling van de kosten tussen landen die een afspiegeling is van de baten die ermee samenhangen. In het WIN zal hier verder op worden ingegaan.

B2. Generieke mogelijkheden op nationaal niveau

Voortzetten en intensiveren bestaand beleid

- In september 2024 heeft het kabinet de Kamer geïnformeerd dat het voornemens is om zelf zorg te blijven dragen voor de financiering van TenneT Nederland. Vervolgens is in het IBO bekeken of er naast kapitaalstortingen ook andere manieren mogelijk zijn om netbeheerders te financieren, zoals garanties of leningen. Deze informatie is gebruikt in de besluitvorming over de structurele oplossing voor de financiering van TenneT Nederland. Over de uitkomst hiervan bent u op 17 april jl. in de Kamerbrief «Structurele oplossing TenneT Nederland en TenneT Duitsland door het kabinet geïnformeerd.⁹

Nieuw beleid – uitwerken randvoorwaarden amortisatie

Een oplossing is nodig om de nettarieven gedurende de energietransitie voorspelbaar te maken en op een redelijk niveau te houden ten opzichte van omliggende landen. Het kabinet wil de concurrentiepositie van de industrie versterken, ruimte creëren voor ondernemers om weer te investeren in activiteiten die in het toekomstige Nederlandse energiesysteem passen en ook elektrificatie bij huishoudens verder stimuleren. Het kabinet heeft daarom met interesse kennisgenomen van de IBO-beleids optie voor een amortisatierekening. Door een deel van de netkosten via leningen op een amortisatierekening te bekostigen en deze kosten langer in de tijd te spreiden, kunnen gemaakte netkosten over een groter elektriciteitsverbruik worden verdeeld.

Met een positieve grondhouding kijkt het kabinet of aan vier randvoorwaarden kan worden voldaan, uiterlijk bij Prinsjesdag dit jaar:

1. Er is duidelijkheid nodig over de juridische mogelijkheden om deze variant uit te voeren.
2. Het is nog onduidelijk wat de effecten zijn van een amortisatierekening op het EMU-saldo en de EMU-schuld. Het kabinet wil namelijk deze aanpak alleen toepassen op een manier die niet saldo-relevant is.
3. Het kabinet vindt het van belang om de intergenerationele effecten van een amortisatierekening zo goed mogelijk in kaart te brengen. Het kabinet wil er namelijk oog voor houden, dat de rekening niet onevenredig wordt doorgeschoven naar toekomstige generaties. Hierover zal het kabinet in gesprek gaan met de ACM.
4. Ook wil het kabinet de effecten van de amortisatierekening op de financiële positie van TenneT en de credit-rating in kaart brengen.

In de vormgeving van deze optie zal het kabinet rekening houden met overige maatregelen om de kosten te dempen, zoals het beter benutten van het net, de al bestaande subsidie voor de netten op zee, en eventuele specifieke compensatie voor bepaalde doelgroepen. Het kabinet acht stevige Europese afspraken hiervoor van belang en zal hier de komende

⁹ Kamerstuk 28 165, nr. 447.

maanden op inzetten. In het Europese Actieplan voor betaalbare energie wordt de mogelijkheid van een amortisatierekening voor elektriciteitsinfrastructuur expliciet genoemd. Het kabinet zal de EU vragen om in de richtsnoeren die de Europese Commissie in het tweede kwartaal van dit jaar publiceert heldere guidance te geven rond de saldo- en schuldrelevantie, criteria voor een rechtvaardige intergenerationele verdeling en staatssteun voor behoud van een gelijk speelveld. Het kabinet zal de Kamer met Prinsjesdag 2025 informeren over de randvoorwaarden aangaande de amortisatieoptie en het besluit daarover.

B3. Specifieke opties industrie

In brede zin liggen de energieprijzen voor internationaal opererende bedrijven binnen de EU op een hoger niveau dan daarbuiten, waardoor het Europese bedrijfsleven kampt met een ongelijk speelveld ten opzichte van internationale concurrenten buiten de EU. De Clean Industrial Deal (CID), het Staal- en Metaal Actieplan, en het Europese Actieplan voor betaalbare energie vragen hier aandacht voor. Over de Nederlandse positiebepaling ten aanzien van deze voorstellen wordt uw Kamer via de gebruikelijke BNC-procedure geïnformeerd. De elektriciteitsrekening voor de sector industrie in Nederland is hoger dan in EU-buurlanden, onder andere vanwege verschillen in verleende kortingen en vrijstellingen ten opzichte van ons omringende landen. Voor elektriciteits-intensieve bedrijven bestaat er tot 2030 een concurrentienadeel doordat er in Nederland geen meerjarige middelen beschikbaar zijn voor de Indirecte Kosten Compensatie voor ETS-bedrijven (IKC-ETS) in tegenstelling tot EU-buurlanden. Naarmate de energiemix steeds verder verschuift van grijze naar groene elektriciteit, wordt dit concurrentienadeel na 2030 naar verwachting kleiner.

De Commissie heeft aangekondigd om in het tweede kwartaal van 2025 met aanbevelingen over nettarieven te komen, gericht op verdere harmonisatie van de methodologie van nettarieven en flexibeler energieverbruik. In het Staal- en Metaal Actieplan heeft de Commissie aangekondigd dat in deze richtsnoeren mogelijke oplossingen worden aangedragen om systeemkosten voor alle gebruikers te verlagen, ook voor de energie-intensieve industrie. Ook zal de Europese Commissie tegen de achtergrond van de herziening van ETS en CBAM werken aan maatregelen voor indirecte ETS kostencompensatie na 2030. Het kabinet zet zich in voor een geharmoniseerde aanpak gericht op een gelijk speelveld binnen Europa en op het verbeteren van het Europese speelveld ten opzichte van de rest van de wereld.

Nieuw beleid

Het kabinet stelt in de Kamerbrief pakket voor groene groei voor om, in lijn met de oproep in het Staal- en Metaal Actieplan, de IKC-ETS regeling met drie jaar te verlengen. Hierdoor valt een groot deel van het kostennadeel ten aanzien van de elektriciteitsprijs weg en kan het gelijke speelveld voor deze bedrijven ten opzichte van hun Europese concurrenten ten dele worden hersteld.

B4. Specifieke opties huishoudens

Het IBO signaleert dat huishoudens met een substantiële stijging van de nettarieven worden geconfronteerd. Deze stijgende nettarieven vormen een groeiende zorg voor de betaalbaarheid van energie, en vooral door huishoudens met lage inkomens. Verwacht wordt dat in 2025 tussen de 550.000 en 640.000 huishoudens in energiearmoede verkeren. Zoals hiervoor is aangegeven, wordt de ontwikkeling van nettarieven jaarlijks

impliciet meegewogen in de koopkrachtbesluitvorming. Op dat moment kan integraal bekeken worden of maatregelen nodig zijn om de koopkracht van (midden)groepen te ondersteunen. Ondanks het beperken van de vraag, een andere verdeling van de netwerkkosten, en de integrale blik op de koopkrachtontwikkeling kan gerichte ondersteuning voor huishoudens in een kwetsbare positie nog steeds noodzakelijk zijn. Het kabinet heeft hier oog voor.

Het IBO heeft verschillende opties onderzocht in de breedte van de energierekening. De beste manier om de laagste energierekening voor iedereen te garanderen, is via marktwerking op de energiemarkt. Aanvullende maatregelen kunnen overwogen worden om huishoudens die financieel kwetsbaar zijn voor een hoge energierekening te ondersteunen. Daarbij moet een weging worden gemaakt tussen de impact van de koopkrachtmaatregelen, gerichtheid op de doelgroep van huishoudens met een laag inkomen en een relatief hoge energierekening, budgettaire kosten voor de overheid, complexiteit van de uitvoering en doenvermogen van huishoudens, en bijkomende effecten van een instrument zoals de competitieve werking van de energiemarkt als geheel. Onderzochte opties omvatten verlaging van de energierekening (door verlaging van de energiebelastingtarieven of verhoging van de belastingvermindering in de energiebelasting), oprichting van een publiek energiefonds of het sociaal tarief.

Ondersteuning van huishoudens voor de stijgende energierekening op basis van een laag inkomen of energiequote (zoals een energiefonds of sociaal tarief) heeft als voordeel dat huishoudens gericht ondersteund kunnen worden. Keerzijde is dat de marginale prikkel om energie te besparen juist wordt verlaagd. Voor het sociaal tarief geldt dat het nadelen kent in de vorm van marktverstoring. Ook is er op dit moment geen oplossing voorhanden voor de complexe en kostbare uitvoeringsproblematiek. Het kabinet overweegt deze optie daarom vooralsnog niet. Ook een energiefonds kent op zichzelf uitdagingen in de uitvoering, maar er is wel enige ervaring opgedaan met het Tijdelijk Noodfonds Energie in 2023 en 2024.

Voortzetten en intensiveren bestaand beleid

- Het kabinet heeft op 14 februari jl. een positief besluit genomen over een publiek-privaat energiefonds voor 2025 in de Kamerbrief van de Minister en Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van ondergetekende.¹⁰ Hiermee worden huishoudens financieel kwetsbaar zijn voor een hoge energierekening ondersteund met het betalen ervan. Het energiefonds 2025 opent in de week van 21 april voor huishoudens met een (laag)middeninkomen en een hoge energierekening. De laatste stand van zaken omtrent de opening van het energiefonds 2025 treft u in de Kamerbrief van 4 april 2025.¹¹ In 2025 kunnen voor het eerst ook huishoudens met een blokaansluiting een aanvraag voor het energiefonds indienen. Deze publiek-private constructie zal er in 2025 voor het laatst zijn.

Nieuw beleid

- Het kabinet heeft besloten om een voorstel ter goedkeuring bij de Commissie in te dienen voor de besteding van middelen uit het Social Climate Fund, waaronder een meerjarig publiek energiefonds.

¹⁰ Kamerstuk 29 023, nr. 533.

¹¹ Kamerstuk 29 023, nr. 562.

- Het kabinet stelt daarnaast voor om de energiebelasting voor huishoudens te verlagen door verhoging van de belastingvermindering. Dit is een vast bedrag per elektriciteitsaansluiting dat ongeacht de hoeveelheid verbruikte energie in mindering wordt gebracht op de energierekening. Met deze maatregel wordt de belastingvermindering in 2026, 2027 en 2028 met € 200 miljoen verhoogd.

C. Stroomlijnen besluitvorming

Het IBO concludeert dat ten behoeve van de politieke besluitvorming meer inzicht nodig is in de langetermijntontwikkeling van de infrastructuur, de kosten die daaruit volgen en de verdeling ervan over burgers en bedrijven. Aanbevelingen zien enerzijds op systeem- en infrastructuurplanning en anderzijds op het verstrekken van informatie over investeringen en kosten. De opgave vraagt om meer samenwerking en nieuwe samenwerkingsvormen. Het betekent ook dat informatie, inzicht en kennis meer gedeeld moeten worden tussen partijen.

De aanbevelingen die in het rapport zijn geformuleerd over besluitvorming en beter inzicht in de cijfers, worden door het kabinet omarmd. Bij de uitwerking van de aanbevelingen zal worden aangesloten bij de wettelijke rol- en taakverdeling en zal nadrukkelijk worden gekeken naar behoud van een efficiënt proces met aandacht voor de benodigde uitvoeringscapaciteit die een aantal van de aanbevelingen mogelijk met zich meebrengt. Daarnaast zal bij het publiceren van financiële cijfers uiteraard ook rekening worden gehouden met eventuele vertrouwelijkheid van bedrijfsgevoelige informatie. Hiervoor zal moeten worden gezocht naar het juiste aggregatieniveau.

Ten eerste maakt het kabinet werk van het advies om het proces voor het gezamenlijk opstellen van langetermijnscenario's verder te verbeteren. Deels sluit dit al aan bij bestaande praktijk. Netbeheerders stellen iedere twee jaar scenario's op ten behoeve van het investeringsplan. Hierbij worden de ACM en andere stakeholders nauw betrokken. In de Energiewet zal dit proces al verder worden geïnstitutionaliseerd. Hierbij wordt ook de minimale zichtstermijn voor de scenario's van 25 jaar vastgelegd. Verbeterpunt is het in gezamenlijkheid tot transparante uitgangspunten komen waarop de scenario's worden gebaseerd. Netbeheerders betrekken planbureaus, de ACM en mijzelf hier al bij, maar intensivering en institutionalisering ziet het kabinet als nuttig om aannames, bijvoorbeeld over prijsontwikkelingen, ruimtelijke aannames of economische ontwikkelingen, te toetsen en scenario's beter aan te laten sluiten bij beleid. In het bijzonder bij het scenario dat direct gekoppeld is aan het beleid, is consistentie van uitgangspunten van belang. Het kabinet zal hiertoe in gesprek treden met de netbeheerders, planbureaus en de ACM. Hierbij dient echter opgemerkt te worden dat dit niet moet leiden tot vertraging van het scenario- en IP-proces.

Ten tweede acht het kabinet de aanbeveling om de scenario's door te vertalen naar een integrale infrastructuurplanning ook logisch; het kabinet ziet dit echter niet zozeer als een zogenoemde tussenstap in het IP-proces, maar als uitbreiding op I3050 en in samenhang met PEH en NPE. Een integrale planning van de netbeheerders gezamenlijk draagt bij aan inzicht in de effecten van beleidskeuzes op systeemniveau en hoe energieinfrastructuur zo efficiënt mogelijk ingericht en benut kan worden. Onderdeel hiervan is ook de zogeheten «netwerktोets» bij beleid. Het kabinet zal hierover afspraken maken met de netbeheerders. Netbeheerders moeten meer betrokken raken bij beleidsvoorstellen die naar verwachting grote impact hebben op het elektriciteitsnet en op de benodigde investeringen en mogelijke doorwerking daarvan op de kosten-

en tariefontwikkeling, en zouden daartoe een netwerktoets kunnen opstellen. Met netbeheerders zal overlegd worden op welke termijn er ruimte is om een dergelijke toets structureel te implementeren en hoe dit eruit komt te zien. Het kabinet vindt het verstandig om hierbij een ondergrens te hanteren, bijvoorbeeld benodigde investeringen die worden geschat op 200 miljoen euro of meer, zoals in het IBO wordt geadviseerd. Het kabinet komt hierop terug in de Klimaat- en Energienota 2025.

Daarbij is het ook nodig om energieplanologie – de wisselwerking tussen ruimtelijke ontwikkelingen en aanpassingen van het energiesysteem – vroegtijdig mee te nemen in het beleid. Het is daarbij belangrijk dat de ruimtelijke inpassing eerder wordt meegewogen bij besluiten over energie. Door in de eerdergenoemde integrale infrastructuurplanning ook de ruimtelijk dimensie te betrekken, kan er (mede) vanuit het energiesysteem ruimtelijk gestuurd worden op de locaties van vraag, aanbod en opslagcapaciteit.

Ten derde zal het kabinet vanaf dit jaar de investeringsprognoses, de verwachte nettarieven en financieringsbehoefte van de netbeheerders opnemen als bijlage bij de Voorjaarsnota en nader geactualiseerd in de Miljoenennota. Het kabinet zal met de netbeheerders en ACM afspraken maken over een beter inzicht in en sturing op investeringsprognoses en -plannen en komt hier bij de Klimaat- en Energienota 2025 nader op terug. Via het LAN brengt het kabinet keuzes in beeld voor efficiëntere benutting van het elektriciteitsnet. Keuzes op systeemniveau worden daarbij meegenomen in het PEH en het NPE.

Het is van belang dat de Tweede Kamer kennis kan nemen van de hierboven genoemde consequenties voor bijvoorbeeld gewenste uitbreidingen van het net op zee. De aanbevelingen die in het IBO-rapport zijn opgenomen, zal het kabinet gaan navolgen. Hierdoor kan na de voorjaarsbesluitvorming en na goedkeuring van de Voorjaarsnota door de Kamer, de Minister van KGG het ontwikkelkader aanpassen en de gewenste uitbreidingen van het net op zee in opdracht aan TenneT kan geven. Hiermee wordt het budgetrecht van de Kamer op dit vlak geborgd op zowel de financiering van TenneT voor het net op zee als op de inpassingskosten. Vanaf dit jaar zal het kabinet bovenstaande besluitvormingsproces voor wind op zee volgen, daarbij rekening houdend met trajecten die al in gang zijn gezet en daardoor niet in zijn geheel dit proces kunnen volgen.

Tot slot wil het kabinet de publieke kennis, data en methoden verder ontwikkelen om kosten, baten en verdelingsaspecten en het effect van beleidskeuzes daarop, gedurende de energietransitie integraal en structureel in beeld brengen. Het kabinet heeft de samenwerking gezocht met de publieke kennisinstellingen (PBL, CPB, TNO, CBS en RVO, verenigd in de Kenniscoalitie voor de Energietransitie) om met hen een daarop gericht werkprogramma op te stellen, zodat er een stevigere publieke kennisbasis komt over kosten en baten. Inhoudelijke details, prioritering en bijbehorende omvang worden nog vastgesteld. Met de publieke kennisinstellingen zal bekeken worden op welke wijze een dergelijk inzicht op termijn kan worden gedeeld met de Tweede Kamer, bijvoorbeeld in de Voorjaarsnota of de jaarlijkse Klimaat- en Energienota.

3. Opvolging moties en toezeggingen

Het kabinet maakt van de gelegenheid gebruik om in deze brief ook aan twee toezeggingen aan de Kamer tegemoet te komen die direct een relatie hebben met het IBO rapport. Ook reageert het kabinet op de moties van

respectievelijk het lid Rooderkerk c.s. van 11 maart jl. en de motie van de leden Erkens en Postma van 7 november 2024, de motie van het lid Ballekom en de motie van het lid Holterhues c.s.^{12, 13, 14}

Bevoegdheidsverdeling nettarieven

Op verzoek van de Kamer zet het kabinet uiteen hoe de bevoegdheidsverdeling met betrekking tot de nettarieven is vormgegeven en welke wettelijke sturingsmogelijkheden daarvoor bestaan. Voor de volledigheid wordt ook verwezen naar de eerdere brief van 19 november jongstleden.¹⁵ De ACM heeft op basis van Europese regelgeving de exclusieve taak om onafhankelijk de tariefstructuren en de hoogte van de nettarieven vast te stellen. Dat houdt in dat ACM ook vaststelt hoe de netkosten worden verdeeld over verschillende categorieën van gebruikers. Een uitspraak van het Europees Hof van Justitie van 2 september 2021 heeft de onafhankelijke positie van toezichhouders in de EU nogmaals benadrukt. Het kabinet heeft op dit vlak dus geen bevoegdheden. Het kabinet mag de ACM ook geen instructies geven om bepaalde wijzigingen van de tarievenstructuur door te voeren of te onderzoeken. Dit geldt eveneens voor uw Kamer. Dit laat onverlet dat lidstaten wel bevoegd zijn om hun nationaal energiebeleid vast te stellen zolang dat geen afbreuk doet aan de onafhankelijkheid van de nationale regulerende instanties bij de uitvoering van de aan hen toegekende exclusieve bevoegdheden.

Niettemin is het kabinet regelmatig in gesprek met ACM over de nettarievenstructuur en de wijze waarop deze de Nederlandse energiemarkt beïnvloedt en impact heeft op de energie- en klimaatdoelstellingen of specifieke categorieën van afnemers raakt, die een rol hebben bij het behalen van de energie- en klimaatdoelstellingen, zoals de industrie, batterijen, elektrolyzers en huishoudens. In dat verband – en in opvolging de motie-Erkens – zal het kabinet ACM ook vragen of zij binnen Europese kaders nog ruimte ziet om de nettarieven voor elektrolyse en batterijopslag te verlagen.¹⁶ Dit kan bijvoorbeeld in het licht zijn van de integratie van hernieuwbare energie en de voorzieningszekerheid, het faciliteren van energieopslag en de verwezenlijking van de doelstellingen van de geïntegreerde nationale energie- en klimaatplannen. Het is echter aan ACM om te beoordelen of en in hoeverre zij bijzondere behandeling van batterijen en elektrolyzers wenselijk en verdedigbaar vindt binnen de Europese regels, waarbij ook de principes van kostenreflectiviteit, transparantie en non-discriminatie in acht moeten worden genomen. De ACM moet deze uitgangspunten respecteren bij het vaststellen van de nettarievenstructuur. De Europese Commissie heeft aangekondigd om met richtsnoeren over nettarieven te komen, gericht op het flexibeler energieverbruik en het waarborgen van een gelijk speelveld. Het is aan de ACM om dit te betrekken in de afweging over tariefstructuren en netwerktarieven.

Voor de volledigheid merkt het kabinet ook op dat zowel de nettarievenstructuur voor elektriciteit als de aansluit- en transportvoorwaarden van netbeheerders voor elektriciteit in beweging zijn. Netbeheerders en ACM hebben de afgelopen jaren veel onderzoek gedaan naar aanpassingen die netgebruikers kunnen belonen voor efficiënter netgedrag, bijvoorbeeld door de beprijzing van netgebruik (verder) te differentiëren op basis van tijd en locatie. Veel van deze aanpassingen zijn door ACM vastgelegd in

¹² Kamerstuk 32 813, nr. 1476.

¹³ Kamerstuk 36 600 XXIII, nr. 29.

¹⁴ Kamerstuk 36 378, I.

¹⁵ Kamerstuk 29 023, nr. 525, p. 4.

¹⁶ Kamerstuk 29 023, nr. 479.

de methoden en voorwaarden en worden al toegepast, zoals in non-firm aansluit- en transportovereenkomsten of meer tijds- en plaatsgerelateerde tariefdifferentiatie. Het IBO-rapport bevat hier een overzicht van.¹⁷

Het voorgaande laat onverlet dat het kabinet wel *indirect* invloed kan uitoefenen op de (hoogte van de) netkosten en daarmee uiteindelijk ook op de nettarieven. Bijvoorbeeld via een subsidie aan netbeheerders, inzet op zwaardere benutting van het elektriciteitsnet, meer ruimtelijke sturing, of andere beleidsopties die het IBO in kaart heeft gebracht.

Rol niet-gerealiseerde investeringen in nettarieven

Tijdens het debat «Netcongestie en energie-infrastructuur» van 19 februari jl. is door het lid Postma de vraag gesteld of de kosten behorend bij de investeringen die netbeheerders niet tijdig kunnen realiseren en die onderdeel zijn van de 25% onderbesteding door netbeheerders in de tarieven worden opgenomen. Dit is niet het geval. Als grondslag voor de tarieven worden alleen de (effectieve) kosten meegenomen die direct samenhangen met daadwerkelijk gerealiseerde infrastructuur.

Informerend EK over onderzoek elektriciteitskosten in Nederland

Tijdens de behandeling van de Energiewet in de Eerste Kamer op 3 december jl. is door het lid Van Ballekom het verzoek gedaan om onderzoeken die zijn gedaan rondom de elektriciteitskosten in Nederland te delen met de Eerste Kamer. Het kabinet stuurt daarom het onderzoek dat afgelopen jaar door E-Bridge is uitgevoerd mee met deze kabinetsappreciatie.¹⁸

Motie-Rooderkerk c.s. inzake kapitaalstorting t.b.v. Wind op Zee

In de motie van het lid Rooderkerk c.s. wordt de regering verzocht voorafgaand aan de Voorjaarsnota een kapitaalstorting in TenneT voor de investeringen voor Wind op Zee verder uit te werken. Het kabinet merkt hierover het volgende op. Kapitaalstortingen hebben als doel om de financiële positie van TenneT te versterken, zodat TenneT eigenstandig voldoende vreemd vermogen kan aantrekken om zijn investeringen te kunnen financieren. Zoals hiervoor uiteengezet is in het IBO bekeken of er naast kapitaalstortingen ook andere manieren mogelijk zijn om netbeheerders te financieren, zoals garanties of leningen. Over de voorgenomen structurele oplossing voor de financiering van TenneT Nederland bent u op 17 april jl. in de Kamerbrief «Structurele oplossing TenneT Nederland en TenneT Duitsland» door het kabinet geïnformeerd. De besluitvorming over dit financieringsvraagstuk heeft geen invloed op de nettarieven. Kapitaalstortingen zullen de nettarieven dus niet verlagen. De motie verzoekt de regering op korte termijn maatregelen te nemen om de stijging van de nettarieven te voorkomen. Het kabinet gaat er daarom van uit dat de indieners van de motie doelden op maatregelen rondom het verlagen van de nettarieven, zoals het verstrekken van een subsidie of het opzetten van een amortisatierekening. Ten aanzien van laatstgenoemde optie verwijst het kabinet naar de appreciatie hieromtrent in deze brief.

¹⁷ Bijlage 7, Bijlage Tarieven, nieuwe nettariestructuren en aansluit- en transportvoorwaarden, «Schakelen naar de toekomst», IBO Bekostiging Elektriciteitsinfrastructuur.

¹⁸ Kamerstuk 32 813, nr. 1372.

Motie-Erkens/Postma inzake gelijk speelveld voor elektrificatie industrie

In bovengenoemde motie van de leden Erkens en Postma wordt de regering verzocht om te kiezen voor maatregelen die ervoor zorgen dat het gelijke speelveld van de Nederlandse industrie op het gebied van elektriciteit zo veel mogelijk wordt hersteld en om zich binnen de Europese Unie in te spannen voor beleid dat het gelijke speelveld met de rest van de wereld op het gebied van elektrificatie herstelt. Het kabinet heeft in het kader van de Voorjaarsnota verlenging van de IKC-ETS regeling mogelijk gemaakt, werkt de randvoorwaarden voor amortisatie uit, en zet in op een geharmoniseerde aanpak binnen de Europese Unie gericht op een gelijk speelveld binnen Europa en op het verbeteren van het Europese speelveld ten opzichte van de rest van de wereld.

Motie-Holterhues c.s. inzake overwegingen sociaal tarief energiekosten

In de motie van het lid Holterhues c.s., ingediend in de Eerste Kamer bij de behandeling van de Energiewet 3 december jl., wordt de regering verzocht het sociaal tarief te onderzoeken en de resultaten te delen. In het voorliggende IBO zijn de voor- en nadelen van het sociaal tarief nader onderzocht, zoals in deze brief uiteengezet.

De Minister van Klimaat en Groene Groei,
S.Th.M. Hermans

Vergaderjaar 2024–2025

32 813

Kabinetsaanpak Klimaatbeleid

Nr. 1414

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN FINANCIËN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 7 oktober 2024

Ik bied u, mede namens de Minister van Klimaat en Groene Groei (MKGG), middels deze brief een aantal evaluaties en onderzoeken aan die recent op het gebied van fiscale vergroeningsmaatregelen zijn uitgevoerd. Per onderzoek zal ik eerst de belangrijkste conclusies beschrijven en vervolgens een reactie van de zijde van het kabinet geven. De conclusies en aanbevelingen van de onderzoeken zal het kabinet meenemen in de voorjaarsbesluitvorming van 2025. Het gaat om de volgende onderzoeken:

1. Evaluatie van de afvalstoffenbelasting;
2. Onderzoek naar flexibiliteitsopties in de CO₂-heffing industrie;
3. Impactanalyse naar de fiscale klimaatmaatregelen voor de metallurgische en mineralogische industrie;
4. Impactanalyse naar het beperken van de inputvrijstelling in de energiebelasting voor gebruik van aardgas bij elektriciteitsopwekking.

1. Evaluatie afvalstoffenbelasting (zie bijlage 1)

Het samenwerkingsverband Ecorys en CE Delft is in het voorjaar 2024 gestart met de evaluatie van de afvalstoffenbelasting en heeft het rapport in augustus jl. opgeleverd. De evaluatie vloeit voort uit de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek (RPE), die voorschrijft dat de doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid periodiek moeten worden geëvalueerd en dat de vragen uit het toetsingskader fiscale regelingen worden beantwoord.

De onderzoekers zijn tot de conclusie gekomen dat de afvalstoffenbelasting zeer doeltreffend is in haar budgettaire doelstelling en een financieel doelmatig beleidsinstrument is. Volgende de onderzoekers kan de doelmatigheid van de afvalstoffenbelasting worden vergroot door aanvullend niet-fiscaalbeleid en vermindering van de verbrandingscapaciteit en betere handhaving van de afvalhiërarchie. De onderzoekers merken namelijk op dat het onduidelijk is of het huidige toezichts- en handhavningsniveau toereikend is, waarbij vanuit de sector een sterke vraag naar meer en beter toezicht is.

De afvalstoffenbelasting heeft in enige mate bijgedragen aan de preventie van afvalproductie door bedrijven en huishoudens. Er zijn indicaties dat afvalverbrandingsinstallaties (AVI's) de kosten van de afvalstoffenbelasting absorberen, waardoor de prikkel slechts in enige mate wordt doorgegeven aan de keten. De onderzoekers geven als aanbeveling om de afvalstoffenbelasting te continueren en dat een tariefverhoging vanuit milieuperspectief een meer regulerende werking kan hebben. Op basis van de uitgevoerde analyse verwachten de onderzoekers dat een hoger tarief van de afvalstoffenbelasting een grotere prikkel geeft voor investeringen in sorteer/scheidingsinstallaties en andere innovaties. De effecten daarvan zullen naar verwachting wel pas op langere termijn zichtbaar worden, omdat met name op korte termijn er sprake kan zijn van absorptie van de afvalstoffenbelasting door AVI's. De onderzoekers adviseren daarnaast om een eventuele tariefverhoging van de afvalstoffenbelasting vanuit de milieudoelstelling, in combinatie te zien met aanpassingen in normerend beleid elders in de keten.

Bij het toetsen van de drie vrijstellingen in de afvalstoffenbelasting (zuiveringsslib, asbest en baggerspecie) aan het toetsingskader fiscale regelingen komen de onderzoekers tot het oordeel dat de vrijstelling voor zuiveringsslib niet doeltreffend is, omdat deze niet bijdraagt aan de gestelde milieudoelstelling. Ze bevelen aan deze vrijstelling af te schaffen. Voor het storten van baggerspecie en asbest doen de onderzoekers de aanbeveling om in de wet een horizonbepaling op te nemen. De vrijstellingen voor asbest en baggerspecie zijn positief beoordeeld.

Ook hebben de onderzoekers gekeken naar de effecten van de introductie van de CO₂-heffing industrie in 2021 voor afvalverbrandingsinstallaties als aanvulling op de afvalstoffenbelasting. De onderzoekers stellen dat de combinatie van deze instrumenten de overheid de mogelijkheid geeft om beter te sturen op de verschillende beleidsdoelen, reductie van afval en reductie van CO₂-uitstoot.

De onderzoekers adviseren tot slot om de verbrandingscapaciteit in balans met de vraag te houden. Verlaging van verbrandingscapaciteit kan bij vermindering van afvalstromen bijdragen aan een doeltreffende prikkel van de afvalstoffenbelasting en betere werking van de markt.

Het kabinet vindt het belangrijk om resultaten van deze evaluatie, inclusief de negatief beoordeelde vrijstelling, en de aanbevelingen zorgvuldig te bestuderen en mee te nemen in de besluitvorming bij de Voorjaarsnota 2025.

2. Onderzoek flexibiliteitsopties CO₂-heffing industrie (zie bijlage 2)

Met de motie Erkens c.s. verzoekt uw Kamer het kabinet om een hardheidsclausule in de CO₂-heffing industrie gericht op vermijdbare uitstoot uit te werken en te implementeren per 1 januari 2025. In de voorjaarsnota is uw Kamer geïnformeerd dat een aparte hardheidsclausule, in aanvulling op de al bestaande algemene hardheidsclausule, juridisch en uitvoeringstechnisch onwenselijk en onuitvoerbaar is. Naar aanleiding daarvan heeft het kabinet extern onderzoek laten uitvoeren naar mogelijke alternatieven voor een aparte hardheidsclausule. Dit is geconcretiseerd als een verkenning naar nieuwe flexibiliteitsopties binnen de CO₂-heffing industrie, in aanvulling op de bestaande flexibiliteitsopties van handel en verrekening.

Het onderzoeksbureau Trinomics heeft vier aanvullende flexibiliteitsopties uitgewerkt. Hierbij hebben de onderzoekers zich gericht op opties die het handelingsperspectief van bedrijven vergroten zonder dat het doelbereik van de CO₂-heffing industrie in 2030 wordt aangetast. Twee opties zijn gericht op het nader faciliteren van handel via publicatie van tekorten en overschotten in dispensatierechten (optie 1) of via een handelsplatform (optie 2). Optie 3 ziet toe op het erkennen van negatieve emissies, en optie

4 stelt een bedrijf in staat om eigen dispensatierechten te lenen uit de toekomst.

Het kabinet gaat de optie van het opstellen van een handelsplatform nader uitwerken en onderzoeken hoe deze in de praktijk kan werken. De kosten hiervan zijn beperkt, en de bevordering van handel kan de kosten van de CO₂-heffing voor marktpartijen beperken door vraag en aanbod beter op elkaar aan te laten sluiten. Het kabinet verkiest deze optie boven de publicatie van een lijst van tekorten en overschotten van dispensatierechten, omdat marktpartijen zorgen hebben uitgesproken richting de onderzoekers over eventuele marktverstoring door publicatie van concurrentiegevoelige informatie.

Wat betreft negatieve emissies zet het kabinet zich in Europees verband in om negatieve emissies erkend te krijgen in het EU ETS. Hierop vooruitlopen in de CO₂-heffing industrie kan leiden tot onwenselijke koerswijzigingen nadat helder is geworden hoe EU ETS met negatieve emissies omgaat.

Het kabinet werkt de optie van lenen van toekomstige dispensatierechten verder uit en onderzoekt of dit in de praktijk kan werken, omdat deze optie van de geïnventariseerde opties de grootste impact op het handelingsperspectief voor bedrijven heeft. Hierbij hoort de kanttekening dat deze optie uitvoeringstechnisch en juridisch uitdagend lijkt en de complexiteit van het instrument verder vergroot. De Nederlandse Emissieautoriteit zal, zoals gebruikelijk, door het kabinet worden verzocht een oordeel te geven over de uitvoerbaarheid, handhaafbaarheid en fraudebestendigheid (de HUF-toets) van de maatregel. Een positief oordeel is voor het kabinet randvoorwaardelijk. Om nadelige impact op het doelbereik te voorkomen, kan deze beleidsoptie daarnaast alleen beschikbaar zijn voor bedrijven met voldoende concrete en realistische verduurzamingsplannen. In de voorjaarsbesluitvorming 2025 besluit het kabinet of verder wordt gegaan met de verder uitgewerkte en onderzochte flexibiliteitsopties in de CO₂-heffing industrie.

3. Impactanalyse fiscale maatregelen voor de metallurgische en mineralogische industrie (zie bijlage 3)

De energiebelasting kent sinds 2004 een vrijstelling voor elektriciteit die wordt gebruikt voor zogenoemde chemische reductie, elektrolytische en metallurgische procedés. Sinds 2017 kent de energiebelasting ook vrijstellingen op aardgas dat wordt gebruikt in metallurgische (o.a. staal) en mineralogische (glas, baksteen, etc.) procedés. Ze zijn geïntroduceerd om de concurrentiepositie van de Nederlandse industrie te versterken ten opzichte van buitenlandse concurrenten die vergelijkbare vrijstellingen kennen.

In overeenstemming met de motie van het lid Erkens c.s.¹ van uw Kamer en de motie van de Eerste Kamer (Heijnen c.s.²) heeft het kabinet een nieuwe impactanalyse laten uitvoeren naar het afschaffen van de vrijstelling in de energiebelasting voor metallurgische en mineralogische procedés. Hierbij heeft het kabinet tevens de stapeling van de verschillende fiscale klimaatmaatregelen voor deze industriële bedrijven onderzocht. De gebruikte gegevens zijn gevalideerd bij de betrokken bedrijven, waarbij als uitgangspunt gold dat alle gebruikte data openbaar en verifieerbaar moeten zijn. Bij de totstandkoming van deze impactanalyse is, net als bij een reeks eerdere impactanalyses die gemaakt zijn rond voorgenomen aanpassingen in de energiebelasting, samengewerkt tussen het Ministerie van Financiën en het Ministerie van Klimaat en Groene Groei (voorheen het Ministerie van Economische Zaken en

¹ Kamerstukken II 2023–2024, 36 418, nr. 114

² Kamerstukken I 2023–2024, 36 418, M

Klimaat)³. In het onderzoek is alleen gekeken naar het effect op bestaande bedrijven en producten. Er is niet gekeken naar de kansen die een afbouwpad voor de vrijstelling kan bieden voor nieuwe duurzame technologieën, zoals circulaire bouwmaterialen, die mogelijk makkelijker kunnen opkomen doordat het kostenverschil wordt verkleind.

De nieuwe impactanalyse van CE Delft laat vergelijkbare resultaten zien als het onderzoek dat Trinomics vorig jaar in opdracht van het Ministerie van Financiën heeft uitgevoerd⁴. De belangrijkste verduurzamingsopties voor de metallurgische en mineralogische industrie zijn volgens de onderzoekers de overstap op waterstof of groen gas, elektrificatie en het nemen van efficiencymaatregelen. Diverse knelpunten leiden tot onzekerheid over verduurzamingsplannen. Dit zijn met name de beschikbaarheid van elektriciteit via het bestaande elektriciteitsnet, groengas en waterstof.

De lasteneffecten van het afschaffen van specifiek de vrijstelling voor mineralogische en metallurgische procedés zijn gemiddeld gezien op sectorniveau relatief beperkt en het grootst voor de bouwmaterialenindustrie en ijzer- en staalindustrie. Op korte termijn gaat dit om ca. 3% van de bedrijfskosten in die sector, maar op bedrijfsniveau kunnen effecten een factor 3 hoger liggen, zoals bij de bakstenenindustrie. De onderzoekers geven aan dat de mate waarin de lastenstijging kan worden doorberekend verschilt per deelsector. In de bouwmaterialen- en metaalproductenindustrie is er enige ruimte tot doorberekening, terwijl de ruimte in de ijzer- en staal en non-ferro industrie relatief beperkt is.

De onderzoekers bevelen aan om een gefaseerde en zorgvuldige aanpak voor de afschaffing van de vrijstelling voor mineralogische en metallurgische processen. De onderzoekers bevelen daarnaast aan om voor bedrijven die onder de CO₂-heffing vallen te monitoren, in hoeverre verduurzamingsmaatregelen haalbaar zijn en hierop te anticiperen binnen de heffing en met aanvullend beleid.

Het kabinet neemt de aanbevelingen van de nieuwe impactanalyse mee in de voorjaarsbesluitvorming 2025. Overwegingen die hierbij een rol spelen is dat het voorstel van het vorige kabinet voor het afschaffen van de vrijstellingen voor mineralogische en metallurgische procedés in de Eerste Kamer is verworpen. Dit met name doordat de mogelijkheden tot verduurzaming op korte termijn beperkt zijn en vanwege zorgen over de nadelige impact op de concurrentiepositie.

De nieuwe impactanalyse laat daarnaast zien dat het voor de verduurzamingsprikkel effectiever is om in het prijsbeleid direct te sturen op de CO₂-emissies via een aparte CO₂-heffing of het ETS in plaats van indirect via de energiebelasting. Voor een deel van de metallurgische en mineralogische industrie gebeurt dit momenteel al via de CO₂-heffing industrie. In de overwegingen zal het kabinet ook de stapeling met ander beleid meenemen. Zo wordt in het Belastingplan 2025 reeds voorgesteld om de vrijstelling voor het duaal en non-energetisch gebruik van kolen per 1 januari 2027 af te schaffen. Dit dient in samenhang te worden gezien met de effecten die het afschaffen van de genoemde vrijstellingen in de Energiebelasting op de ijzer- en staalindustrie heeft. Tot slot is een belangrijke overweging in hoeverre de industrie het doel voor CO₂-reductie realiseert. Indien doelbereik achterwege blijft, dan zal het

³ Hiermee is invulling gegeven aan de motie Bontenbal en Erkens: Kamerstukken II, 2022–2023, 29 826 nr. 191.

⁴ <https://www.rijksfinancien.nl/sites/default/files/bestanden/belastingplan-2024/overige-impactanalyses/Trinomics-%26-BlueTerra-2023--Effectenonderzoek-vrijstellingen-energiebelasting-DEF.pdf>

kabinet bezien welk alternatief beleid nodig is om de afgesproken klimaatdoelen te halen.

Het afschaffen van de vrijstellingen voor metallurgische en mineralogische procedés is door het vorige kabinet voorgesteld en opgenomen in het Nederlandse herstel en veerkrachtplan (HVP). Het kabinet is voornemens om in gesprek te gaan met de Europese Commissie over een vervangende hervormingsmaatregelen in het HVP. Hierbij zal in eerste instantie worden gekeken naar fiscale vergroeningsmaatregelen die het kabinet al voornemens is om te nemen. Een definitief besluit over de vrijstelling voor metallurgische en mineralogische procedés en eventueel vervangende maatregelen onder het HVP, neemt het kabinet in het voorjaar van 2025.

4. Impactanalyse beperken inputvrijstelling aardgas voor elektriciteitsopwekking (zie bijlage 4)

Met het pakket Belastingplan 2024 is wettelijk vastgelegd dat de inputvrijstelling in de energiebelasting voor gebruik van aardgas bij elektriciteitsopwekking stapsgewijs wordt beperkt tussen 2025 en 2030. Momenteel is de aardgasinput volledig vrijgesteld bij installaties met een elektrisch rendement hoger dan 30%. Met deze aanpassing neemt de hoeveelheid vrijgestelde aardgasinput per geproduceerde kWh elektriciteit stapsgewijs af. Vanaf 2030 is de aardgasinput alleen nog volledig vrijgesteld bij een elektrisch rendement hoger dan 60%. Bij een lager elektrisch rendement is een deel van de aardgasinput vrijgesteld, naar rato van de output van elektriciteit.

Tijdens de parlementaire behandeling heeft de Eerste Kamer middels de motie Heijnen c.s. verzocht om een aanvullende impactanalyse. De analyse gaat in het effect op netcongestie, de bijdrage die Warmte Krachtkoppelingsinstallaties (WKK's) kunnen leveren aan de flexibilisering van het stroomnet, de reële alternatieven die industriële bedrijven hebben voor emissiereductie vóór 2030, de impact op de CO₂-emissies en tot slot de kosten voor de afnemers van industriële WKK's.

Het kabinet heeft deze impactanalyse door Trinomics en Blueterra laten uitvoeren. Hiermee is tevens invulling gegeven aan de toezegging door de Minister van Klimaat en Energie naar aanleiding van een vraag het lid Heijnen (BBB) om de impact van de bijdrage van wkk's aan de flexibilisering van het stroomnet nader te analyseren.⁵

De onderzoekers concluderen dat de versobering van de inputvrijstelling het fiscale voordeel voor warmte uit warmtekrachtkoppelininstallaties (wkk's) verkleint, waardoor de lasten stijgen voor sectoren met WKK's. Deze lastenstijging bedraagt in totaal € 330 mln. in 2030. Hierdoor verlaagt de maatregel de onrendabele top van verschillende verduurzamingsopties en leidt volgens de onderzoekers tot een jaarlijkse emissiereductie van 0,4 Mton. Het grootste deel van de lastenstijging en de emissiereductie vindt plaats in de glastuinbouwsector. De glastuinbouw ondervindt de meest substantiële lastenverzwaring, doordat meer dan 80% van het gasgebruik in de sector in een WKK wordt gebruikt in combinatie met de degressieve energiebelasting. In de glastuinbouw zijn er relatief veel bedrijven die met hun aardgasverbruik in de lagere schijven van de energiebelasting vallen, waarvoor (door de degressieve tariefstructuur) hogere tarieven gelden. De verduurzamingsprikkel in de industrie is beperkt tot 0,06 Mton. De lasten voor de industrie stijgen met

⁵ Kamerstukken I, 2023–2024, T03814

circa € 50 mln., voornamelijk bij de cluster 6 bedrijven waar de meeste wkk's van de industriesector staan.

De onderzoekers concluderen daarnaast dat bedrijven beperkt in staat zijn om de lastenverzwaring te dempen via rendabele investeringen in verduurzaming, waardoor de concurrentiepositie achteruit gaat. Met rendabele investeringen wordt bedoeld dat bedrijven weliswaar technisch wel kunnen verduurzamen, maar dat duurzamere productietechnieken in een aantal gevallen duurder blijven dan de huidige fossiele productietechniek (ondanks het versoberen van de inputvrijstelling). De glastuinbouw ondervindt de grootste lastenverzwaring.

Naar verwachting van de onderzoekers leidt het versoberen van de inputvrijstelling tot en met 2030 niet tot een significante afname van het wkk-vermogen. Het vermogen blijft vrijwel constant, maar het aantal draaiuren zal volgens de onderzoekers wel lager worden. De directe impact op het ontstaan van netcongestie is beperkt, maar de onderzoekers signaleren wel een aantal aandachtspunten. Zo *kan* de wkk wel een positief effect op het voorkomen van netcongestie hebben, zolang het wkk-vermogen behouden blijft en de wkk's worden ingezet in congestie-management op basis van de lokale netsituatie. Anderzijds *kan* netcongestie elektrificatie en de snelheid waarmee de inzet van WKK's gedeeltelijk worden vervangen, belemmeren. Tot slot concluderen de onderzoekers dat het versoberen van de inputvrijstelling, los van de lokale congestie-gerelateerde effecten, geen significante impact heeft op de leveringszekerheid tot en met 2030 en dat het geen substantiële impact lijkt te hebben op netbalancering. Voor netbalancering zijn ook na 2030 naar verwachting voldoende alternatieven om flexdiensten te leveren, ook bij eventuele uitbedrijfname van wkk's. Na 2030 neemt de leveringszekerheid in algemene zin wel af (los van het versoberen van de inputvrijstelling), wat door een eventuele versnelde afname van het wkk-vermogen verder onder druk kan komen te staan.

In grote lijnen bevestigt de nieuwe impactanalyse het beeld van de beleidseffecten die vorig jaar naar zijn gekomen in de studie die vorig jaar is uitgevoerd. De maatregel verkleint het fiscale voordeel dat momenteel bestaat voor fossiele warmteproductie in wkk's en leidt met name in de glastuinbouwsector tot een extra prikkel om de CO₂-emissies te reduceren. Hier staat tegenover dat met name in de glastuinbouwsector de lasteneffecten fors zijn. Het kabinet heeft op basis van deze impactanalyse geen aanleiding om de maatregel te heroverwegen. De effecten op leveringszekerheid en netcongestie blijft het kabinet nauwgezet monitoren. Ook blijft het kabinet inzetten op het wegnemen van knelpunten in de transitie, zodat ondernemers die willen verduurzamen dat ook kunnen. Het kabinet houdt, conform het Convenant Energietransitie Glastuinbouw 2022 – 2030 daarnaast voor de glastuinbouw vast aan het samenhangende pakket dat vorig jaar voor de glastuinbouwsector is afgesproken, waarbij naast de beprijzende maatregelen ook extra subsidiemiddelen beschikbaar zijn gesteld om de glastuinbouwsector te helpen bij de verduurzaming. Indien doelbereik in de glastuinbouwsector achterwege blijft, zal het kabinet bezien welke aanpassing aan het beprijzingsinstrumentarium en het beleid gericht op het in orde brengen van de randvoorwaarden voor verduurzaming, nodig is om te borgen dat de klimaatdoelen worden gerealiseerd.

Tijdens de plenaire behandeling heeft uw Kamer daarnaast middels het amendement Grinwis c.s.⁶ een evaluatiebepaling in de wet opgenomen, waarin is vastgelegd dat binnen twee jaar na inwerkingtreding van de wet

⁶ Kamerstukken II, 2023–2024, 36 426, nr. 13

en vervolgens ieder jaar, een verslag over de effecten van het beperken van de inputvrijstelling op de omvang van het regelbaar vermogen binnen het Nederlandse energiesysteem wordt gemaakt. Hierbij moet tevens aandacht worden besteed aan de impact op de glastuinbouw en aan de vraag of de geraamde budgettaire opbrengst van het beperken van de inputvrijstelling overeenkomt met de gerealiseerde budgettaire opbrengst. De impact op de omvang van het regelbaar vermogen zijn onderdeel van de jaarlijkse monitoring van TenneT over de leveringszekerheid. Om de gerealiseerde budgettaire opbrengst goed te kunnen monitoren, zijn meer gegevens over de opgestelde warmtekrachtkoppelinginstallaties (wkk's) nodig. Het kabinet zal hiertoe volgend jaar een grondslag in de wet voorstellen om deze gegevens te kunnen verzamelen.

Tijdens de plenaire behandeling van het Pakket Belastingplan 2024 heeft de Minister voor Klimaat en Energie tot slot een toezegging gedaan aan het lid Schalk (SGP). Dit betreft een verzoek aan de Ministeries van Financiën en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur om de komende jaren regelmatig de in 2024 uitgevoerde analyses te herhalen. Het gaat hierbij om analyses waaruit blijkt wat de impact is van fiscale maatregelen op bedrijven in de glastuinbouwsector, waarbij het maken van onderscheid tussen de kleine en grote tuinders een specifiek aandachtspunt is⁷. In eerdere evaluaties is gewerkt met bedrijfstypes, wat inzicht geeft in de effecten van maatregelen op verschillende soorten glastuinbouwbedrijven. Dit is gedaan omdat de diversiteit in de glastuinbouw zeer groot is; een gemiddeld bedrijf bestaat niet. Deze bedrijfstypes kennen ook grote en kleine bedrijven. In de komende beleidsanalyses wordt invulling gegeven aan deze toezegging door wederom gebruik te maken van deze bedrijfstypes. Het betreft onder andere de nieuwe tariefstudie voor de CO₂-heffing glastuinbouw, die komend voorjaar mede op basis van de nieuwe Klimaat- en Energieverkenning 2024 zal worden uitgevoerd.

Tot slot

Ik hoop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd en ga graag met uw Kamer in debat over de inzichten en conclusies van deze onderzoeken.

De Staatssecretaris van Financiën,
F.L. Idsinga

⁷ Kamerstukken I, 2023–2024, T03823

Vergaderjaar 2024–2025

33 529

Gaswinning

Nr. 1276

BRIEF VAN DE MINISTER VAN KLIMAAT EN GROENE GROEI

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 5 maart 2025

Nederland produceert al decennialang aardgas, zowel op land als op de Noordzee. In de overgang naar duurzame energie, zal aardgas nog een belangrijke rol blijven spelen. De afgelopen jaren is de productie van aardgas op de Noordzee sterker gedaald dan wenselijk is in deze fase van de transitie. Als er geen maatregelen worden genomen, zal de productie de komende decennia verder dalen. Hiermee wordt Nederland meer afhankelijk van import en kwetsbaarder voor prijschommelingen van LNG. Daarnaast kent geïmporteerd gas een veel hogere uitstoot van broeikasgassen. In het licht van alle geopolitieke ontwikkelingen is het belang van een onafhankelijke en diverse energievoorziening sterker geworden. Daarom maakt het kabinet momenteel met de sector afspraken over de gaswinning in Nederland, zodat deze bij kan blijven dragen aan een meer onafhankelijke positie van ons land.

Potentie van gaswinning op de Noordzee

In het regeerprogramma (bijlage bij Kamerstuk 36 471, nr. 96) is opgenomen dat dit kabinet de gasleveringszekerheid borgt door onder andere de nationale productie te optimaliseren en de gaswinning op de Noordzee op te schalen. Conform de motie van het lid Erkens van 11 april 2024¹ en het regeerprogramma wordt er een sectorakkoord uitgewerkt. In het Commissiedebat mijnbouw van 2 oktober 2024 heb ik toegezegd u hierover te informeren². Met de sectorpartijen, de branchevereniging Element NL en met Energie Beheer Nederland (EBN) bespreekt het kabinet momenteel alle maatregelen die door de verschillende partijen moeten worden uitgevoerd om het activiteitsniveau omhoog te brengen. Deze gesprekken bevinden zich in een vergevorderd stadium. Het kabinet verwacht u dit voorjaar over deze afspraken te informeren. Hieronder volgen al enkele van de hoofdlijnen om de Kamer mee te nemen in de richting die wordt ingeslagen.

¹ Kamerstukken II 2023/24, 29 023, nr. 505

² TZ202410-019

EBN heeft, als beleidsdeelneming in olie- en gasprojecten, op verzoek van het Ministerie van KGG in kaart gebracht waar de resterende potentie van aardgas en aardolie op de Noordzee zich bevindt en waarom productie hiervan zonder maatregelen niet van de grond zou komen. In de recent verschenen «Staat van de Sector» gaat EBN hier nader op in.³ EBN en de sector concluderen dat er nog voldoende potentie is op de Noordzee om te ontwikkelen. Hiervoor is het echter wel nodig dat de sector in gezamenlijkheid voorstellen uitwerkt, hun werkzaamheden waar mogelijk bundelt en deze gecoördineerd uitvoert. Om het resterende potentieel te kunnen ontsluiten, heeft EBN het initiatief tot «Regioprogrammering Noordzee» genomen. Deze nieuwe benadering vormt het uitgangspunt van het sectorakkoord. Naast deze regionale aanpak en versterkte samenwerking, worden in het akkoord maatregelen uitgewerkt die er aan bijdragen dat investeringsrisico's worden verlaagd, dat onbenutte vergunningen worden overgedragen aan partijen die wel willen investeren en worden maatregelen uitgewerkt die de vergunningverlening voorspelbaarder maken en versnellen. Ook wordt onderzocht of er maatregelen nodig zijn om de economische aantrekkelijkheid van het ontwikkelen van nieuwe velden te vergroten. Nu kiezen mondiaal opererende bedrijven er voor om in andere landen te investeren, omdat de investering daar meer opbrengt. Eerder gemaakte afspraken over de gaswinning, zoals bijvoorbeeld de afspraak in het Noordzeeakkoord dat het niveau van de gaswinning op de Noordzee te allen tijde onder het niveau van het aardgasgebruik van Nederland blijft, blijven onveranderd. Tegelijkertijd met de gesprekken over maatregelen voor gaswinning op de Noordzee werkt het kabinet met de sector maatregelen uit voor de gaswinning op land. Deze kent andere knelpunten, vraagt bespreking met regionale overheden en vergen ook andere maatregelen. Voor deze gesprekken is meer tijd nodig. De afspraken zullen uiteindelijk wel gezamenlijk in één akkoord landen.

De nieuwe (beleids)maatregelen die worden uitgewerkt, zijn gericht op een optimale benutting van het resterende potentieel dat nog in de ondergrond aanwezig is. Geschat wordt dat er maximaal nog circa 100 miljard m³ aardgas economisch winbaar is op de Noordzee. Indien er geen maatregelen worden genomen zal de gasproductie op de Noordzee in 2035 eindigen. Het volume is dan te laag om de kosten voor het gebruik van de infrastructuur te kunnen dragen. Infrastructuur zal dan worden ontmanteld en velden worden permanent afgesloten.

Tijdens het Commissiedebat mijnbouw van 2 oktober 2024 heeft de Kamer om een berekening gevraagd van de huidige en potentiële gasproductie in Nederland⁴. In 2023 was het aardgasgebruik circa 32 miljard m³. Hiervan werd circa één derde deel (10,2 miljard m³)⁵ in Nederland geproduceerd. 5,9 miljard m³ was afkomstig uit kleine velden op zee, 2,9 miljard m³ uit kleine velden op land en 1,5 miljard m³ uit het Groningenveld. Het overgrote deel wordt geïmporteerd, deels via pijpleidingen uit Noorwegen, België en het VK, maar voor een groot deel ook uit de VS in de vorm van LNG. In het jaarverslag 2023 Delfstoffen en Aardwarmte⁶, dat het kabinet op 9 september 2024 aan de Kamer heeft gestuurd, licht TNO-AGE dit uitgebreid toe. Ook de onlangs door EBN gepresenteerde infographic⁷ geeft hier verdere duiding aan.

³ <https://www.ebn.nl/feiten-en-cijfers/kennisbank/rapport-de-staat-van-de-sector-geeft-inzicht-in-investeringsklimaat-in-de-nl-ep-sector/>

⁴ TZ202410-022

⁵ Vanwege de afronding van de getallen wijkt de optelsom van de afzonderlijke volumes iets af van het totaal dat hier vermeld staat.

⁶ TNO-AGE Jaarverslag 2023 Delfstoffen en aardwarmte in Nederland (Kamerstukken 2024/25, 36 410 XIII, nr. 99)

⁷ <https://www.ebn.nl/feiten-en-cijfers/infographic/>

Dat een akkoord nodig is, laten ook de cijfers over 2024 zien. Er is in het afgelopen jaar geen enkele exploratieboring uitgevoerd. Op verzoek van de Kamer⁸ heeft het kabinet TNO-AGE gevraagd hoe het activiteiten-niveau in Nederland zich verhoudt tot Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk. De rapportage hierover is als bijlage bijgevoegd. Met name het zuidelijke deel van de Noordzee in het VK leent zich voor een vergelijking, omdat de aardgasvoorraden min of meer tegelijkertijd ontwikkeld zijn, en het VK zich dus in een vergelijkbare positie bevindt. Ook daar is te zien dat de productie al jaren daalt en er ook veel minder exploratieboringen zijn. In 2024 waren er drie exploratieboringen in het zuidelijke Noordzee-deel van het VK. De cijfers voor Noorwegen laten een beeld zien met meer activiteiten. Noorwegen is haar aardgasvoorraden pas later gaan ontwikkelen, en bevindt zich nog op de piekproductie. Ook het fiscale regime is anders ingericht. Zo worden de risico's op een droge put (mislukte boring) gemitigeerd. Daar staat tegenover dat de belasting over de productie hoger is. In Noorwegen lag het aantal exploratieboringen in 2024 op 21. In haar rapportage concludeert TNO dat er nog potentieel op de Noordzee aanwezig is en dat het activiteiten-niveau weer naar gemiddeld drie exploratieboringen per jaar zal moeten gaan om dit te ontsluiten. Dit onderstreept nogmaals het belang van het sectorakkoord.

Ontmanteling & hergebruik

Tijdens het Commissiedebat Carbon Capture & Storage (CCS) van 26 september 2024 heeft u mij ook gevraagd om helder uiteen te zetten wat de eisen en regels zijn omtrent het verwijderen van pijpleidingen en platforms op de Noordzee⁹. In artikel 44, eerste lid, van de Mijnbouwwet is vastgelegd dat de vergunninghouder binnen vier weken na het buiten werking stellen van een platform of pijpleiding een melding dient te doen bij de Minister. Bijvoorbeeld in het geval waarin de gaswinning wordt beëindigd. Bij de melding over het buiten werking stellen van een pijpleiding dient de vergunninghouder uitgebreide informatie te verstrekken over onder andere de ligging, de technische geschiedenis en de staat van de pijpleiding. Dit stelt mij als Minister in staat, op basis van het toetsingskader dat is vastgelegd in het Programma Noordzee 2022–2027, te bepalen of het mogelijk is de pijpleiding veilig en schoon achter te laten of dat deze moet worden verwijderd. Een besluit tot verwijdering moet altijd binnen zes maanden na de melding worden genomen. De beoordeling wordt gebaseerd op: de doelmatigheid van het gebruik van de ruimte, de gevolgen voor het milieu, de veiligheid op zee en land, en de doelmatigheid van de kosten. Het uitgangspunt zoals geformuleerd in het Programma Noordzee 2022–2027 is dat pijpleidingen voor olie- en gastransport op zee in principe schoon en veilig mogen worden achtergelaten, mede omdat pijpleidingen veelal in de zeebodem liggen en verwijdering leidt tot schade aan het milieu. Voor pijpleidingen die voor CO₂-opslag of waterstofproductie worden ingezet geldt dat deze wel verwijderd moeten worden zodra die activiteiten zijn beëindigd. Een platform dient altijd verwijderd te worden, tenzij dit wordt hergebruikt.

Binnen een jaar na het buiten werking stellen van een platform of van een pijpleiding waarvan de Minister heeft besloten dat dit moet worden verwijderd, moet een verwijderingsplan bij de Minister worden ingediend. In dit plan wordt beschreven hoe de verwijdering zal plaatsvinden, inclusief de gekozen werkwijze, de kostenraming en het verwachte resultaat van de werkzaamheden. De Minister vraagt advies over het plan aan SodM, de Kustwacht en Rijkswaterstaat Zee & Delta. Het verwijderingsplan wordt pas goedgekeurd indien het voldoet aan de gestelde

⁸ Motie van het lid van Wijngaarden van 16 oktober 2023; Kamerstukken 2023/24, 33 529, nr. 1193

⁹ TZ202409-084

eisen. Als Minister kan ik ook aanvullende voorwaarden of met bijkomende voorschriften opleggen.

In het geval het platform of de pijpleiding nodig is voor een ander mijnbouwwerk, het doelmatiger kan worden verwijderd of hergebruikt op een later moment, of als het geheel of gedeeltelijk in aanmerking komt voor hergebruik of onderzoek, dan kan er een tijdelijke ontheffing voor het indienen van een verwijderingsplan en het verwijderen van het platform of de pijpleiding worden verleend¹⁰. Deze ontheffing kan maximaal voor vijf jaar verleend worden en deze kan telkens voor vijf jaar worden verlengd. De ontheffing kan gewijzigd of ingetrokken worden indien de ontheffing niet langer nodig is om in hergebruik te kunnen voorzien, of als er niet in overeenstemming met de ontheffing is of wordt gehandeld.

Na de uitvoering van de verwijdering dient een rapport te worden ingediend waarin wordt beschreven of de werkzaamheden overeenkomstig het goedgekeurde verwijderingsplan en de geldende voorschriften zijn uitgevoerd. Indien het rapport voldoet aan de eisen, kan de Minister besluiten tot instemming met de uitgevoerde verwijdering. In het geval van gedeeltelijke verwijdering kan de verplichting tot verdere verwijdering worden overgedragen aan een nieuwe exploitant, bijvoorbeeld wanneer een platform wordt omgebouwd voor CO₂-opslag of waterstofproductie.

Financiële soliditeit vergunninghouder

De Mijnbouwwet verplicht een vergunninghouder over voldoende financiële en technische capaciteit te beschikken om aan de verplichtingen van een winningsvergunning en opsporingsvergunning te voldoen, bijvoorbeeld aan de verplichting om de infrastructuur op te ruimen nadat de winning is gestopt. Dat geldt ook in het geval de vergunning wordt overgenomen door een nieuwe partij. In mei 2023 heeft de Tweede Kamer een motie van de leden Kröger en Nijboer¹¹ aangenomen waarin de regering wordt opgeroepen er op toe te zien dat bij de overdracht van vergunningen van NAM aan een opvolger de verkoop alleen wordt toegestaan als SodM en EBN betrokken zijn bij het toetsen van de nieuwe eigenaar en de regering er via de verantwoordelijkheidszin op toeziet dat de nieuwe partij een valide partij is.

Op 31 augustus 2022 heeft NAM een aanvraag gedaan voor de overdracht van vergunningen naar NAM Offshore. Het betrof vijftien winningsvergunningen en drie opsporingsvergunningen op de Noordzee. Omdat NAM een overeenkomst heeft gesloten met Tenaz Energy voor de verkoop van NAM Offshore, is getoetst of NAM Offshore als dochteronderneming van Tenaz Energy over voldoende technische en financiële mogelijkheden kan beschikken om de activiteiten onder de vergunningen op een veilige en verantwoorde wijze uit te voeren. Hiervoor is, zoals de motie ook nadrukkelijk vraagt, advies gevraagd aan SodM en EBN. Op basis van de adviezen van SodM en EBN is besloten om toestemming te verlenen voor de overdracht van de vergunningen van NAM naar NAM Offshore, als dochter van Tenaz Energy.

Met Tenaz Energy heeft zich een nieuwe partij aangediend die bereid is te investeren in de gaswinning op de Noordzee. Dit draagt bij aan de beoogde versnelling van de gaswinning op de Noordzee.

Gegeven de eerdere start én de urgentie van de gaswinning op de Noordzee, rond ik de komende weken eerst de gesprekken met de sector

¹⁰ Zie art. 62b, Mijnbouwbesluit

¹¹ Kamerstukken II 2022/23, 33 529, nr. 1144

voor het onderdeel Noordzee af. Waarna ik deze met de Tweede Kamer zal delen. De inzet van het kabinet is om de aanvullende afspraken over de gaswinning op land voor het zomerreces rond te hebben.

De Minister van Klimaat en Groene Groei,
S.Th.M. Hermans

Ministerie van Klimaat en
Groene Groei

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Prinses Irenestraat 6
2594 AC DEN HAAG

Datum 18 juni 2025
Betreft Decentrale ontwikkeling van het energiesysteem

Geachte Voorzitter,

Het kabinet wil sterker inzetten op decentrale ontwikkelingen binnen het energiesysteem. Energie wordt steeds meer decentraal opgewekt en de energietransitie wordt ook lokaal en regionaal veel zichtbaarder in onze leefomgeving. Kernpunten van de inzet zijn 1) het optimaal in balans brengen van vraag en aanbod van energie op ieder schaalniveau, 2) het beter organiseren van de samenhang tussen gebiedsontwikkeling en het energiesysteem en 3) regie vanuit een sociaal-maatschappelijk perspectief.

Decentrale ontwikkelingen kunnen aanzienlijke maatschappelijke en economische voordelen bieden op onze leefbaarheid en de betaalbaarheid en betrouwbaarheid van het energiesysteem. Om deze voordelen te kunnen benutten is een helder en gedeeld perspectief op het belang van decentrale ontwikkelingen binnen het energiesysteem nodig. Hier hoort ook een concreter beeld van de potentie en structurele beleidsaanpak voor de belemmeringen en oplossingsrichtingen bij¹. Op dit moment zijn veel keuzes met betrekking tot het energiesysteem centraal gestuurd of komen deze voort uit een centrale bevoegdheid. Daarin zit een spanning met decentrale ontwikkelingen, wat dus vraagt om goede afstemming tussen centraal en decentraal.

Met deze brief, mede namens de Minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), wordt ook invulling gegeven aan de toezegging in de Zonbrief van 6 januari 2025² en de brief van 27 januari 2025³ om de Kamer te informeren over de uitwerking van de interbestuurlijke samenwerking en de decentrale doorontwikkeling van het energiesysteem. Daarnaast wordt aangegeven op welke manier het kabinet omgaat met de motie Erkens over de toekomst van de RES-regio's⁴.

Klimaat en groene Groei

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000003952069570000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/kgg

Ons kenmerk

KGG / 99267367

¹ Zie ook: [Verslag driedaagse deepdive: Waardeer decentraal als belangrijke bouwsteen - Transform](#). Een verslag van de 3-daagse expert-bijeenkomst in april 2025 georganiseerd door het innovatienetwerk Transform.

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 32 813, nr. 1464

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 31 239, nr. 404

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 33 561, nr. 70

1. Het belang van de decentrale ontwikkeling van het energiesysteem

De regionale en lokale schaal krijgt binnen de energietransitie een grotere rol. Steeds meer bedrijven elektrificeren, er komen meer elektrische auto's en warmtepompen en we voorzien een groei van collectieve warmtesystemen. Energie wordt steeds meer decentraal geproduceerd door bijvoorbeeld zon- en windparken op land, zon op dak, groen gas projecten en aqua- en geothermie. Met de inzet van deze duurzame bronnen en het verhogen van energie-efficiëntie draagt slimmer en gericht inzetten op decentrale ontwikkelingen bij aan een toekomstbestendig energiesysteem. Door regionaal en lokaal vraag en aanbod van energie beter op elkaar af te stemmen en op te slaan is er bovendien minder transport van energie en dus aanleg van infrastructuur nodig. Ook gaan decentrale ontwikkelingen zo bijdragen aan meer lokale, regionale en nationale autonomie. Gecombineerd met meer handelingsperspectief en lokaal zeggenschap gaan decentrale ontwikkelingen zo maatschappelijke, strategische en economische belangen dienen.

Klimaat en groene Groei

Ons kenmerk
KGG / 99267367

Het belang van de transitie van een centraal systeem naar een energiesysteem dat ook een decentrale kant heeft wordt beschreven in het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) en is sindsdien alleen maar toegenomen in de context van de netcongestie en geopolitieke ontwikkelingen. Ook in het signalenrapport van het Nationaal Klimaat Platform "Basis in Balans"⁵ van november 2023 wordt dit belang benadrukt. De huidige fase van de energietransitie laat zien dat het bouwen aan een energiesysteem van de toekomst in toenemende mate – naast een technische systeemopgave – ook een sociaal-maatschappelijk opgave is. Zo lopen de woningbouwopgave en de mobiliteitsopgave tegen de grenzen van het huidige elektriciteitsnet aan, kunnen bedrijven zich niet vestigen of verduurzamen, concurreert de opwek door middel van zon-pv en windenergie op land met andere ruimtelijke ontwikkelingen en kunnen groen gas producenten het groen gas in de zomer soms niet invoeden op het lokale gasnet. Dit raakt al onze inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Daarbij zijn de kosten voor het hebben van voldoende energie voor veel burgers en bedrijven een aandachtspunt. Tot slot wordt het energiesysteem lokaal, regionaal en provinciaal veel zichtbaarder in de fysieke leefomgeving.

Dit vraagt om een perspectief op de ontwikkeling van de decentrale kant van het energiesysteem. In dit perspectief bieden decentrale ontwikkelingen onder meer uitkomst in gebieden met netcongestie. Lokale opwek en opslag van energie maken uitbreiding van bedrijven, woningbouwprojecten of laadopties voor mobiliteit in bepaalde gevallen op korte termijn toch mogelijk. De brieven 'Voortgang aanpak netcongestie' van 24 maart 2025⁶, 'Aanpak netcongestie: sneller uitbreiden elektriciteitsnet' van 25 april 2025⁷ en de Kabinetsreactie op IBO-rapport Bekostiging van de Elektriciteitsinfrastructuur van 25 april 2025⁸ gaan in op de inspanningen van het kabinet en netbeheerders om sneller meer energie-infrastructuur te bouwen, die op termijn weer zorgen voor meer beschikbare transportcapaciteit. Maar alleen verzwaring van de elektriciteitsnetten is niet voldoende om netcongestie tegen te gaan. Zo benadrukt het IBO-rapport, naast besparing op de energievraag, het belang om sterker te sturen op het dichterbij elkaar plaatsen van opwek, gebruik en opslagcapaciteit. Betere afstemming tussen opwek en gebruik, zowel achter de meter als achter transformatorstations, kan bijdragen aan het beperken van piekstromen in het net. Decentrale ontwikkelingen in het energiesysteem zoals energiehub's en warmtenetten, met het elektriciteitsnet als ruggengraat van het energiesysteem, voorkomen ook dat een uitgebreid elektriciteitsnet na ingebruikname snel weer vol loopt. Het sturen op het optimaal afstemmen van lokale productie en gebruik

⁵ [Basis in Balans | Nationaal Klimaat Platform](#)

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 29023, nr. 599

⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 29023, nr. 566

⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 29023, nr. 567

van elektriciteit draagt ook bij aan het voorkomen van netcongestie op de hogere energievlakken (midden- en hoogspanning).

2. Kern decentrale ontwikkelingen

Het energiesysteem is een samenhangend geheel van bronnen, infrastructuur, opslag en gebruikers op verschillende schaalniveaus. Daarom is er niet één definitie van een decentraal energiesysteem maar spreken we van decentrale ontwikkelingen. Deze beschrijven we aan de hand van onderstaande drie elementen:

2.1 Relatie tussen centraal en decentraal

Decentrale ontwikkelingen binnen het energiesysteem zijn onderdeel van één groot energiesysteem met onderdelen en ontwikkelingen van het (inter)nationale tot en met het lokale niveau. Er is geen decentraal systeem dat los staat van het centrale energiesysteem; decentrale ontwikkelingen zijn al volop aanwezig in het energiesysteem en interacteren met centrale elementen. Zo zal voor de mobiliteit, de gebouwde omgeving, bedrijven en landbouw meer gebruik worden gemaakt van lokale en regionale bronnen, omdat vraag en aanbod van energie zich nabij elkaar bevinden. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het centrale systeem voor leveringszekerheid en voor voldoende aanbod waar dit regionaal niet mogelijk is. De energie voor grote industriële afnemers, andere grootverbruikers en de internationale lucht- en scheepvaart zal grotendeels geleverd worden via de (inter)nationale transportnetten vanuit grootschalige bronnen als wind op zee, grote centrales en import.

Daarnaast zijn er raakvlakken tussen centraal en decentraal bij de keuzes over kernenergie, met name waar het gaat over de mogelijkheden voor meerdere kleine modulaire reactoren (SMR's). Hiervoor worden in het SMR-programma de potentie van SMR's in het energiesysteem en de randvoorwaarden voor de ontwikkeling en bouw onderzocht. Het kabinet zal na de zomer van 2025 op basis van de uitkosten van het SMR programmade rol van SMR's in het systeem nader duiden.

Lokale bronnen kunnen ook behoefte hebben aan nationale infrastructuur. Zo wordt een groot deel van het nationale groen gas productiepotentieel op regionale gasnetten ingevoerd, waarna het via het nationale gasnet verspreid wordt over heel Nederland. Via het programma groen gas⁹ stimuleert het kabinet de groen gas productie in Nederland. Samen met de netbeheerders houdt het kabinet bij de toekomstige inrichting van het gasnet rekening met lokale groen gasproductie en invoeding en de nationale groen gas vraag. Een concreet probleem doet zich nu al voor, namelijk dat een producent zijn groen gas soms niet kwijt kan op het gasnet. Dit probleem doet zich voornamelijk voor in de zomermaanden en kan via o.a. goede inrichting van het gasnet en zogenaamde 'boosters' (compressoren) worden opgelost zodat het lokale overschot aan groen gas wordt ingevoerd in het landelijke transportnetwerk.

Zon pv en warmtebatterij voor groen gas

In het groengas cluster in Dalen Drenthe zien agrariërs een oplossing voor netcongestie in de combinatie van zon-pv die een warmtebatterij voedt, zodat deze energie zowel zomers als 's winters gebruikt kan worden voor de productie van groen gas. Op deze manier kan de agrariër zijn bedrijf verder ontwikkelen en wordt er een bijdrage aan de energietransitie, de aanpak van de mest- en stikstofproblematiek en circulariteit geleverd.

2.2 Decentrale technologische ontwikkelingen

Vanuit technisch perspectief beschrijven we decentrale ontwikkelingen aan de hand van een aantal technologieën. De decentrale ontwikkelingen vinden met

⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 32813, nr. 1352

name plaats binnen de ketens elektriciteit (zonne- en windenergie, bi-directionele batterijen in elektrische voertuigen, slim laden) en warmte (geothermie, warmte-koude opslag, warmtepompen, restwarmte, warmtebuffers en collectieve warmtesystemen). Deze technologieën kunnen gezamenlijk worden ingezet om transport(pieken) van elektriciteit van en naar andere gebieden en tussen netvlakken zoveel mogelijk te beperken. Voor elektriciteit is het niet langer wenselijk om transport altijd en overal mogelijk te maken vanwege de kosten, de ruimtevrage en de toch al grote opgave om het elektriciteitsnet de komende jaren fors uit te breiden. Korter transport van energie en het beperken van transportpieken betekent minder behoefte aan uitbreiding van energie-infrastructuur en een efficiënter gebruik van het bestaande energienet.

Klimaat en groene Groei

Ons kenmerk
KGG / 99267367

Snellaadplein Geldermalsen

In 2023 heeft coöperatie Betuwewind samen met een bouwcombinatie van bedrijven het semipublieke snellaadplein voor zwaar bouw materieel en elektrische vrachtwagens ontwikkeld: WattHub. Aanleiding was de emissievrije opgave voor de dijkversterking Tiel-Waardenburg, waardoor er in de regio veel extra laadinfrastructuur voor zwaar bouw materieel nodig is. Het laadplein heeft 42 slimme laadpalen met een laadvermogen tot 400 kW, zodat elektrisch rijden voor de transport- en bouwsector gemakkelijker mogelijk wordt gemaakt. Emissievrij bouwen met behulp van lokale windenergie wordt hierdoor bevorderd. Het laadplein heeft meer capaciteit dan het project vraagt en deze extra capaciteit kan worden ingezet voor bedrijven uit de regio met soortgelijke oplaadbehoefte. Dit geeft lokale ondernemers de kans om eerder te investeren in duurzamer materieel. Niet alleen de investering, maar ook bijvoorbeeld de beschikbaarheid van laadmogelijkheden spelen hierbij een rol. Veel ondernemers krijgen geen zwaardere aansluiting van de netbeheerder, wat het elektrificeren van hun transportmiddelen en materieelstukken lastig maakt.

Een decentraal perspectief vraagt ook om een ander systeemontwerp, ook met het oog op de robuustheid van het systeem. Waar een centraal systeem een sterke focus heeft op het risico van grote centrale bedreigingen zoals beschadigingen aan transportkabels, ligt de focus bij decentraal meer op verstoringen die alle decentrale delen tegelijk kunnen raken zoals digitale afhankelijkheden.

Ontwikkelingen die passen bij het systeemontwerp om vraag en aanbod van energie op elkaar te laten aansluiten zijn:

- Aanbodsturing: slimme aansturing van warmtepompen en laadinfrastructuur voor elektrisch vervoer, zonnepanelen met slimme omvormers of fasesturing, lokale opslag bij zonneparken en bedrijven, energiemanagementsystemen in wijken en op bedrijventerreinen.
- Vraagverschuiving: elektrisch laden van auto's buiten piekmomenten, tijdsgebonden verbruikstarieven.
- Gebiedsgerichte normen: bij nieuwbouw of herstructurering van wijken en bedrijventerreinen.
- Lokaal flexibiliteit organiseren: delen van vraag en aanbod via energiegemeenschappen of sturing via wijknetten, en gebruik maken van elektrisch vervoer ter bevordering van het balanceren van het energiesysteem en opslag en transport.

2.3 Sociaal-maatschappelijk en ruimtelijk perspectief op decentrale ontwikkelingen

Naast het technisch perspectief ziet het kabinet dat een ruimtelijk en sociaal-maatschappelijk perspectief op decentrale ontwikkelingen in het energiesysteem van groot belang is. Decentrale ontwikkelingen komen veelal vanuit de maatschappij tot stand, het is daarom aan de overheid om, naast subsidies en regels, deze ontwikkelingen te faciliteren en deze lokale dynamiek te benutten. De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) wijst in haar advies 'Falen en

opstaan¹⁰ bijvoorbeeld op het belang van een effectief samenspel tussen overheid, gemeenschappen en bedrijfsleven. Ook de regionale economie en het vestigingsklimaat profiteren van decentrale initiatieven, bijvoorbeeld als dit verduurzaming van productieprocessen bevordert. Decentrale ontwikkelingen bieden mogelijkheden voor ondernemers om combinaties te maken met verschillende economische activiteiten, zoals opwek van zon-pv en wind gecombineerd met warmte en waterstof en het lokaal gebruiken ervan. Daarnaast gaat het in het sociaal-maatschappelijk perspectief om het combineren van systemen met andere ruimte vragende functies zoals de combinatie toepassing van zon pv met agrarische functies¹¹ of woonwijken, om een rechtvaardige energietransitie met een balans in lasten en lusten, en over financiële participatie en zeggenschap over (locaties van) lokale energievoorziening. Dit laatste sluit aan bij de kabinetsvisie 'Burgerbetrokkenheid bij de energietransitie' van 17 mei 2023¹². Het kabinet wil betrokkenheid van burgers, bedrijven en instellingen organiseren bij de vormgeving van beleid en lokale initiatieven stimuleren, zoals lokale energie-uitwisseling, lokaal eigendom en energiebesparing.

Klimaat en groene Groei

Ons kenmerk
KGG / 99267367

De afgelopen 15 jaar is het aantal burgerenergie-initiatieven gegroeid naar 702 in 2024 met samen 139.000 leden verspreid over heel Nederland¹³. Financiële ondersteuning vanuit het Rijk heeft hieraan bijgedragen. Zo maken energiecoöperaties op dit moment voor ca. 40 projecten in de ontwikkelfase gebruik van een lening uit het Ontwikkelfonds Opwek en heeft de SCE-regeling bijgedragen aan de realisatie van ruim 500 projecten voor coöperatieve energieopwekking. Ook via de SDE++ worden energiecoöperaties gefaciliteerd. Op deze manier ontstaat steeds meer lokaal zeggenschap en kunnen steeds meer mensen meeprofiten van de financiële opbrengsten van deze projecten. Het kabinet zal na de zomer nader ingaan op de rol van energiegemeenschappen en geeft hiermee invulling aan de motie van het lid Thijssen¹⁴. Hiermee wordt richting gegeven aan de rol van energiegemeenschappen in het energiesysteem en onder welke voorwaarden het potentieel van energiegemeenschappen kan worden benut. Tevens wordt ook ingegaan op het versterken van lokaal eigendom bij OER-projecten, zoals toegezegd in het debat van 29 januari jongstleden.

3. Ambitie

In het NPE en IBO wordt het belang van decentrale ontwikkelingen in het energiesysteem benadrukt. De potentie van decentrale ontwikkelingen wordt steeds concreter aan de hand van praktijkvoorbeelden in de gebouwde omgeving, met slim laden in de mobiliteitssector en bij de verduurzaming van industriële processen. Ook geven pilots en studies naar energiehubs op bedrijventerreinen en de ontwikkelingen ten aanzien van collectieve warmtesystemen indicaties voor de potentie van deze decentrale ontwikkelingen. Het IBO maakt de inschatting dat van de € 107 miljard investeringen voor elektriciteitsinfra op land er € 3,5 tot € 22,5 miljard gedempt kan worden door een betere benutting van het net. De huidige inzichten zijn dus vooral gebaseerd op praktijkvoorbeelden, indicaties en inschattingen. Het kabinet wil daarom nader in kaart brengen wat de bijdrage van de decentrale ontwikkelingen kan zijn, waaronder op het gebied van netinvesteringen. Het kabinet zal de Kamer hier eind van het jaar over informeren.

Tegelijkertijd werkt het kabinet, vanuit de Interbestuurlijke Samenwerkingsagenda (ISA) als ook in het kader van de Nota Ruimte, verder aan de decentrale ontwikkelingen van het energiesysteem. Het doel van de agenda is

¹⁰ Mei 2025: [Falen en opstaan Raad voor de leefomgeving en de infrastructuur](#)

¹¹ Zie ook: [Verkenning Agri-PV in Nederland: Een onderzoek naar combinaties van zonnepanelen met landbouw productie - Wageningen University & Research](#)

¹² Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 32813, nr. 1231

¹³ [Lokale Energie Monitor 2024 | HIER](#)

¹⁴ Motie van het lid Thijssen, Kamerstuk 36 532, nr. 9.

om hier in 2025 afspraken over te maken tussen het Rijk en provincies, gemeenten, waterschappen en netbeheerders. Om recht te doen aan de urgentie en succesvolle voorbeelden van de decentrale ontwikkeling van het energiesysteem zet het kabinet hierbij in op de volgende hoofdkeuzes:

Klimaat en groene Groei

- A. Op elk schaalniveau (lokaal, regionaal, provinciaal en nationaal) wordt vraag en aanbod naar energie zoveel mogelijk op elkaar afgestemd. Dit kan samengaan met het streven naar een bepaalde mate van zelfvoorziening. Het beperken van transport van energie is het uitgangspunt. Centrale opwek – bijvoorbeeld met wind op zee, waterstofproductie en kernenergie – vormt de belangrijkste basis voor leveringszekerheid in perioden van weinig zon of wind op land of voor bedrijven en sectoren met een hoge energievraag in de regio.
- B. Het energiesysteem op het lokale, regionale en provinciale schaalniveau krijgt per definitie gebiedsgericht vorm en is een integraal onderdeel van de ruimtelijke ordening. Dit vraagt om een goede verbinding met de relevante ruimtelijke visies op de verschillende schaalniveaus. Energie is een randvoorwaarde voor ontwikkelingen in de gebouwde omgeving, industrie, mobiliteit en landbouw en dient als het ware mee ontwikkeld te worden. Dit vraagt enerzijds om het vroegtijdig meewegen van de beschikbaarheid van, en de impact op het energiesysteem bij het maken ruimtelijke keuzes. Tegelijkertijd gaat het ook om het bijtijds meewegen van ruimtelijke aspecten bij keuzes in het energiesysteem.
- C. De decentrale ontwikkeling van het energiesysteem vraagt ook om regie vanuit een sociaal-maatschappelijk perspectief. Handelingsperspectief, inspraak en betrokkenheid van burgers en bedrijven bij de decentrale ontwikkelingen is hiervoor belangrijk.

Ons kenmerk
KGG / 99267367

Binnen deze nationale hoofdkeuzes is er ruimte voor regionale en lokale invulling. Het handelingsperspectief van provincies en gemeenten ligt met name in de ruimtelijke ontwikkelingen en de gebiedsgerichte benadering, waarbij sociaaleconomische ontwikkeling, leefomgeving en gebiedsidentiteit een belangrijke rol spelen. Inspraak en zeggenschap krijgt nadrukkelijk op lokaal niveau vorm. Zo wordt in de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie en in het wetsvoorstel collectieve warmte een lokale regierol toegekend aan gemeenten. Het Rijk heeft daarbij de verantwoordelijkheid om vanuit een nationale regierol de kaders en randvoorwaarden te stellen. Belangrijke randvoorwaarden hiervoor zijn:

- o Energiebesparing is belangrijk en moet onderdeel zijn van (regulier) beleid op vele beleidsterreinen. Bewoners, bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden hebben hier allemaal een verantwoordelijkheid bij de keuzes die zij maken.
- o Er blijft – in samenhang met de ontwikkeling van de vraag en de beschikbare capaciteit op het elektriciteitsnet – plaatsing van hernieuwbare energie op land (windenergie, zon-pv, warmte en groen gas) nodig.
- o Collectieve warmtesystemen moeten van de grond komen om een verdere toename van netcongestie te voorkomen en verduurzaming van de gebouwde omgeving wel mogelijk te maken.
- o Gebiedsgerichte planvorming is nodig waarbij ruimtelijke ontwikkelingen, met nieuwe vraag of aanbod als gevolg, worden afgestemd op het energiesysteem en vice versa.
- o Er moet ruimte zijn voor decentrale oplossingen vanuit burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven, met daarbij aandacht voor o.a. slimme prijsprikkels en piek-dal-sturing.

Er is sprake van een toenemende druk op de schaarse ruimte in Nederland. Nederland heeft veel grote en urgente opgaven die ruimte vragen, zoals het energiesysteem, woningbouw, landbouw en defensie. Het is belangrijk om de

breder ruimtelijke opgaven in samenhang te bezien en vraag en aanbod van energie zoveel mogelijk dichtbij elkaar te realiseren. Het is van belang dat er bij de afweging en keuzes van de locaties voor decentrale energieontwikkelingen ook gekeken wordt naar, de Nota Ruimte, Nationale Programma's van het Rijk en regionale en lokale plannen van andere domeinen.

Klimaat en groene Groei

4. Huidige inzet op de systeembenadering

Een belangrijke uitdaging voor de decentrale ontwikkeling is een integrale sturing op zowel de energieketens zoals beschreven in het NPE als op gebiedsgerichte ontwikkelingen vanuit de gebruikerssectoren. Overheidssturing hierop vereist dat goed ingespeeld wordt op zowel marktontwikkelingen in deze sectoren, als ook afstemming en samenwerking met – het beleid van – medeoverheden en netbeheerders. De huidige beleidsinzet omvat verschillende beleidsdossiers die in het kader van het ISA meer met elkaar in samenhang worden gebracht. Hieronder worden enkele hiervan kort toegelicht.

Ons kenmerk
KGG / 99267367

4.1 Integraal programmeren en locatiesturing

De huidige netcongestie maakt duidelijk dat een (middel)lange termijn aanpak nodig is voor het energiesysteem. Hierbij horen ook tijdige keuzes voor de ontwikkeling van energie-infrastructuur en locaties voor energieproductie, opslag en vraag naar elektronen en moleculen. Keuzes die niet bij één overheid of marktpartij liggen maar onderling van elkaar afhankelijk zijn en met de nodige onzekerheden gepaard gaan. Deze programmering van het energiesysteem, in samenhang met de gewenste ruimtelijk-economische ontwikkelingen, krijgt momenteel op verschillende schaalniveaus vorm: onder meer op nationaal niveau met het NPE, PEH, de Nota Ruimte en het nMIEK, op provinciaal niveau met provinciale energie- en omgevingsvisies, het programma NOVEX en de pMIEK en op gemeentelijk niveau met o.a. de warmteprogramma's en de omgevingsvisies. Het streven is om op verschillende schaalniveaus samenhangende keuzes te maken. Daarom wordt binnen het ISA de gezamenlijke opgave in beeld gebracht en wordt gewerkt aan betere afstemming van plannen en producten, zoals de provinciale energievisies en de warmteprogramma's. Als uitwerking hiervan worden met ontwerp onderzoek ruimtelijke kansen en consequenties van toekomstige decentrale ontwikkelingen van het energiesysteem in verbinding gebracht met andere ruimtelijke opgaven. Op deze manier worden lessen opgedaan over de afstemming tussen het ruimtelijk- en energiedomein en komen knelpunten, combinatiekansen en andere oplossingen in beeld.

Decentrale overheden leveren op lokaal en regionaal niveau een bijdrage door bijvoorbeeld wonen, lokale energieproductie en opslag bij elkaar te situeren. Of door bij een nieuwbouwwijk rekening te houden met de beschikbare netcapaciteit voordat een nieuwbouwlocatie wordt ontworpen. Informatie uit provinciale energievisies over de ontwikkeling van het energiesysteem geeft richting aan locatiekeuzes op lokaal niveau. Locatiesturing is vervolgens te effectueren met de inzet van het ruimtelijk instrumentarium. Samen met de inister van VRO worden mogelijke aanvullende sturingsmogelijkheden binnen de Omgevingswet verkend ten behoeve van een doelmatige benutting van de energie-infrastructuur. Het kabinet beziet dit in samenhang met de nationale en Europese regels en kaders van het energierecht. In dat verband wordt ook uitwerking gegeven aan het amendement Flach en Koekkoek op artikel 6.12, tweede lid, Energiewet, op grond waarvan bij algemene maatregel van bestuur gevallen en voorwaarden worden aangewezen waarin provinciale staten en de gemeenteraad ten behoeve van de energietransitie regels kunnen stellen in het belang van de energievoorziening¹⁵. Naar verwachting kan het kabinet de Kamer medio 2026 een voorstel tot een wetswijziging aanbieden.

4.2 Energiehubs

¹⁵ Kamerstukken II 2023/24, 36 378, nr. 46

Het Stimuleringsprogramma energiehubs speelt een belangrijke aanjagende en verbindende rol in het bij elkaar brengen van vraag en aanbod van energie. Een energiehubs is te omschrijven als een slim gestuurd, decentraal energiesysteem waar hernieuwbare energieopwek en energiegebruik in een specifiek gebied zoveel mogelijk op elkaar wordt afgestemd. Energiehubs creëren flexibiliteit in het energiesysteem en belasten de energienetten minder. Om dit mogelijk te maken zijn naast de technische infrastructuur ook een verdienmodel, organisatievorm en afspraken met de omgeving nodig.

Klimaat en groene Groei

Ons kenmerk
KGG / 99267367

De ontwikkeling van kansrijke energiehubs blijft dan ook gestimuleerd worden via het programma energiehubs 2024-2030, en een verbreding van de focus wordt de komende jaren voorzien. We zien een potentie van 1.200 locaties voor energiehubs op zowel bedrijventerreinen, in gebouwde omgeving als bij mobiliteitshubs. Tientallen initiatieven worden in regionale samenwerking momenteel ondersteund om tot ontwikkeling te komen, een 10-tal pilots heeft een groepscontract gesloten. Het streven hierbij is de realisatie van tenminste 500 energiehubs in 2030, conform het advies 'Slim met Stroom' van Gerard Schouw¹⁶. De focus ligt momenteel vooral op bedrijventerreinen. De ervaringen en inzichten die daarbij worden opgedaan zijn echter ook breder bruikbaar in de gebouwde omgeving en de mobiliteitssector. Op basis van de ervaring die de afgelopen jaren is opgedaan zal dit jaar een keuze worden gemaakt over de inzet van middelen voor de opschalingsfase na 2025. De Kamer zal hierover eind van het jaar geïnformeerd worden.

Energiehub Kempisch Bedrijvenpark

Bedrijven op het Kempisch Bedrijvenpark Hapert ondervinden de gevolgen van netcongestie. De transportschaarste zet een rem op de levering van en teruglevering aan het elektriciteitsnet. Aan de ene kant zijn er bedrijven die de activiteiten willen uitbreiden, en ondernemingen die er opstarten. Aan de andere kant zijn er ondernemers op het bedrijventerrein die zelf duurzame energie opwekken. De energiehub maakt een slimme combinatie van de opwek, de opslag, de conversie en het verbruik van energie. Het lokale energienetwerk stelt ondernemingen in staat om onderling energie uit te wisselen en zo efficiënter gebruik te maken van de capaciteit van het elektriciteitsnet. De aanpak creëert hiermee nieuwe ruimte voor de duurzame groei van de deelnemers. Bedrijven zijn hier de kartrekker. Het Kempisch Bedrijvenpark heeft grote dakoppervlakten beschikbaar voor zonnepanelen en er zijn plannen voor een warmtekrachtcentrale (als back-up) en voor een windturbine in de nabijheid van het bedrijvenpark. De energiehub geeft een extra impuls aan de inzet van lokale duurzame energie én stimuleert de economische groei van het bedrijventerrein.

4.3 Landelijk Actieprogramma Netcongestie

Binnen het Landelijk Actieprogramma Netcongestie wordt gewerkt aan verschillende acties rondom het sneller bouwen, beter benutten en slimmer inzicht verkrijgen in het elektriciteitsnet. Zoals aangegeven in de Kamerbrief 'Aanpak netcongestie: sneller uitbreiden elektriciteitsnet'¹⁷, is het proactief reserveren van ruimte voor energie een kansrijk instrument. Daarnaast is in deze brief een set van concrete maatregelen aangekondigd om knelpunten in de praktijk bij het realiseren van elektriciteitsprojecten te mitigeren. Verschillende acties dragen bij de ontwikkeling van het decentrale energiesysteem waaronder capaciteitsbeperkende contracten en de ontwikkeling van de groepstransportovereenkomst waarmee er een juridische basis voor energyhubs gecreëerd wordt. Ook worden er verschillende inzichtproducten ontwikkeld waaronder een overzicht van de zogeheten 'netburen' (aansluitingen op hetzelfde deel van het net). Verder wordt gewerkt aan randvoorwaarden om netcongestie-

¹⁶ [Slim met Stroom voor Groene Groei](#)

¹⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 29023, nr. 566

neutrale inpassing van thuisbatterijen mogelijk te maken. Het kabinet verkent de mogelijkheden hiervoor met de sector, netbeheerders en de ACM.

Klimaat en groene Groei

Ons kenmerk
KGG / 99267367

Netbewuste nieuwbouw stadswijk Merwede

In de nieuwe Utrechtse stadswijk Merwede wordt gebouwd op basis van een nieuw type stroomcontract. In dit proefproject worden 4.225 woningen aangesloten op het stroomnet. Voor het hele project geldt 5 megawatt als maximaal te gebruiken vermogen. Doordat er een groepscontract is afgesloten met de grootverbruikers in de buurt, blijft het verbruik van de wijk en de voorzieningen onder de afgesproken grens van 5 megawatt. Bewoners merken hier niks van en kunnen stroom gebruiken wanneer ze willen, de grootverbruikers zijn verantwoordelijk voor het leveren van flexibiliteit voor de hele buurt en bijvoorbeeld minder stroom te verbruiken op piekmoment. Hierdoor is er met dezelfde netcapaciteit ruimte gebleven voor het aansluiten van voorzieningen op het stroomnet, zoals een school en een supermarkt. Bouwpartijen hebben op deze manier de ruimte om zelf allerlei oplossingen te bedenken, zo lang ze maar binnen de limiet van 5 megawatt blijven. In Merwede wordt bijvoorbeeld het laden van elektrische auto's op het laadplein in de winter 's avonds uitgesteld.

4.4 Opwek van Energie op Rijksvastgoed (OER)

In het OER-programma - dat voortkomt uit het Klimaatakkoord - stelt de Rijksoverheid waar mogelijk de gronden die in haar bezit zijn beschikbaar voor het duurzaam opwekken van hernieuwbare energie. Hiermee wordt een substantiële bijdrage geleverd aan de opgave van de RES'en en daarmee de energietransitie. Een nieuwe ontwikkeling binnen het OER-programma dat meer wordt ingezet op een systeembenadering zodat hernieuwbare elektriciteit onderdeel wordt van een robuust en decentraal energiesysteem. De kern van deze aanpak is dat het nieuwe aanbod op een slimme manier zal worden verbonden met regionale energievragers. Een voorbeeld hiervan is de ontwikkeling van drijvend zonnepark De Slufter op de Rotterdamse Maasvlakte.

Hierbij wordt een zorgvuldige balans gezocht tussen de realisatie van de RES-doelen en alternatief ruimtegebruik. Het programma ziet een toenemende vraag naar rijksgronden voor realisatie van energie-opwek. Het programma is onlangs - naast Rijkswaterstaatgronden en -wateren - uitgebreid met gronden van ProRail en Defensie. In 2025 kent OER daarmee 45 projecten op gronden van Rijkswaterstaat, Rijksvastgoedbedrijf, ProRail en Defensie. De projecten in de pijplijn hebben gezamenlijk een potentiële opwekcapaciteit van ongeveer 1.000 - 2.000 MWp.

4.5 De rol van het nieuwe nationale programma gericht op het energiesysteem

Samen met de medeoverheden werkt het kabinet aan de oprichting van een nieuw nationaal programma t.a.v. het energiesysteem per 1 januari 2026. Hierin worden onder meer drie interbestuurlijke programma's samengebracht die nu al een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de decentrale kant van het energiesysteem: Nationaal Programma Regionale Energiestrategie (NP RES), Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NP LW) en SamenwerkingsProgramma Integraal Programmeren Energiesysteem (SP IPE). Dit nationale programma beoogt de medeoverheden efficiënter te ondersteunen en te ontzorgen. In dat kader worden ook de rollen van RES-regio's en energyboards tegen het licht gehouden zodat deze op termijn aansluiten bij de decentrale ontwikkelingen in het energiesysteem. Het doel hierbij is om in te zetten op regionale samenwerking en geen nieuwe bestuurslaag te creëren. Op deze manier

geeft het kabinet invulling aan de motie Erkens¹⁸. De Kamer zal eind van dit jaar nader geïnformeerd worden over het nieuwe nationale programma.

Klimaat en groene Groei

5. Meer aandacht voor de succesfactoren van decentraal

Het toepassen van de drie hoofdkeuzes voor de decentrale ontwikkelingen in het energiesysteem vragen om een nieuwe beleidsinzet. De adviezen van het Nationaal Klimaat Platform (NKP) over de decentrale kant van het energiesysteem¹⁹ en het advies 'Slim met Stroom' van Gerard Schouw²⁰ wijzen met name op de thema's digitalisering, financiering en professionalisering als belangrijke succesfactoren. Zowel als het gaat om ontwikkelingen bij individuele bedrijven en huishoudens als om samenwerkingsvormen. Deze ontwikkelingen vergen een andere manier van organiseren, met de daarbij behorende condities.

Ons kenmerk
KGG / 99267367

5.1 Digitalisering

Digitale oplossingen zijn noodzakelijk om decentrale ontwikkelingen in het energiesysteem te realiseren, zowel op het niveau van huishoudens en bedrijven als voor collectieve systemen en samenwerkingen. Dit gaat dan bijvoorbeeld om het slim afstemmen van vraag en aanbod tussen verschillende partijen, de aansturing van slimme apparaten, het inzicht in energieverbruik en -opwek maar ook het faciliteren van inspraak en participatie voor burgers en bedrijven die onderdeel zijn van het energiesysteem. Er worden dan ook steeds vaker digitale oplossingen toegepast op decentraal niveau om bovenstaande zaken te regelen. Denk hierbij aan op afstand aanstuurbare warmtepompen of thuisbatterijen, energie management systemen voor woonblokken of apps om inzicht te krijgen in je energie. Ook is digitalisering nodig voor het ontwerp van het decentrale energiesysteem bijvoorbeeld door de inzet van digital twins. Digitalisering biedt daarnaast kansen decentrale energiesystemen sneller en goedkoper ruimtelijk in te passen: door optimaal gebruik te maken van wat we al weten over de samenstelling van de ondergrond, de ligging van bestaande kabels en leidingen en andere belangen in de fysieke leefomgeving.

Deze digitale oplossingen brengen ook risico's met zich mee, bijvoorbeeld op het gebied van privacy schending, cyberkwetsbaarheden, (geautoriseerd) misbruik van apparaten of ongewenste marktmacht concentraties bij grote (tech)bedrijven. Om bovenstaande kansen te verzilveren en de risico's te beheersen wordt de volledige scope van digitalisering daarom in het ontwerp van de decentrale kant van het energiesysteem meegenomen. Het IBO-rapport Bekostiging van de Elektriciteitsinfrastructuur bevat de beleidsoptie 'Actieagenda Digitalisering van het Energiesysteem (ADE)' om tot een verantwoorde digitalisering van het energiesysteem te komen. Hieraan wordt momenteel gewerkt. De decentrale kant van het energiesysteem komt in het ADE expliciet terug. In de tweede helft van 2025 zal de Kamer hierover worden geïnformeerd.

5.2 Financiering

Decentrale ontwikkelingen komen niet van de grond zonder robuuste financiering. Financieringsmogelijkheden voor investeringen op lokaal niveau en goed gerichte financiële prikkels zijn noodzakelijk om business cases te realiseren. Dit gaat verder dan subsidies zoals de SCE en SDE++. Verdienmodellen kunnen ontstaan bij het gebruik van energie, maar ook door het creëren van flexibiliteit op decentraal niveau en daarmee waarde te creëren op energiemarkten en lagere netkosten. Hierbij spelen nettarieven onder meer een rol. In het kader van het LAN wordt gewerkt aan tijdsafhankelijke tarieven (voor grootverbruikers) en tariefdifferentiatie voor kleinverbruikers. In Oostenrijk en Brussel wordt ervaring opgedaan met locatie afhankelijke tarieven gericht op kort transport. Het kabinet

¹⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024–2025, 33 561, nr. 70

¹⁹ [Publicaties | Nationaal Klimaat Platform](#)

²⁰ [Slim met Stroom voor Groene Groei](#)

zal, samen met ACM, netbeheerders en medeoverheden, verkennen in hoeverre het nuttig is om lokaliteit (kort transport) te waarderen.

Financiering betreft ook stimulering van innovaties in bijvoorbeeld kleinschalige opslag die helpen om lokaal vraag en aanbod op elkaar af te stemmen. Het kabinet heeft in 2025 innovatieregelingen opengesteld voor onder andere innovaties die bijdragen aan de decentrale ontwikkeling van het energiesysteem, zoals de regeling Missiegedreven Onderzoek Ontwikkeling en Innovatie: Systeemintegratie (MOOI: Systeemintegratie) en de regeling Energie en Klimaat Onderzoek en Ontwikkeling (EKOO). Ook maakt het kabinet in de aankomende openstelling van de Warmtenetten Investeringssubsidie (WIS) het mogelijk om opslag mee te nemen in de subsidieaanvraag.

Tot slot geldt specifiek voor de subsidies dat de energietransitie in een andere fase is aangekomen waarin het belangrijk is om vraag en aanbod in evenwicht op te schalen. Het kabinet doorloopt momenteel een zorgvuldig proces met medeoverheden en andere betrokkenen om zo tot een kwantitatieve inschatting te komen over de gewenste groei van zon-pv in de komende jaren, in samenhang met de ontwikkeling van de rest van het energiesysteem van de toekomst. Het is belangrijk dat financiële instrumenten, zoals de SDE++ en de SCE, hieraan ondersteunend zijn. Deze stap is ook nodig wanneer in 2027, zoals beoogd, 2-zijdige Contracts for Difference voor zon-pv en wind op land worden ingevoerd.

5.3 Professionalisering, organiserend vermogen en kennis

Ondersteuning is essentieel voor lokaal en gebiedsgericht maatwerk. Afhankelijk van het gebiedsvraagstuk is – naast de beschikbaarheid van gestandaardiseerde kennis en producten - samenwerking tussen partijen nodig. Het kabinet zet in op het versterken van inzicht, overdracht van kennis en het organiserend vermogen zoals nu tussen bedrijven gebeurt in het kader van het Stimuleringsprogramma energiehubs. Het stimuleringsprogramma energiehubs leert dat juist hier bij bedrijventerreinen een belangrijke belemmering zit: individueel ontbreekt er vaak kennis en urgentie bij bedrijven en collectief is er lokaal vaak geen eigenaar voor het energiesysteem. Commerciële marktpartijen zijn hiervoor diensten en ondersteunende producten aan het ontwikkelen. Daarnaast vraagt dit ook van overheden om nieuwe kennis, samenwerking en hulpmiddelen. Het nieuw op te richten nationaal programma speelt hierin een belangrijke rol waarbij voortgebouwd kan worden op de inzet en ervaringen van de lopende nationale programma's.

Klimaat en groene Groei

Ons kenmerk
KGG / 99267367

6. Vervolg

Met deze brief wordt invulling gegeven aan het verder concretiseren van de decentrale ontwikkeling van het energiesysteem. Dit zal voortaan worden meegenomen in de bestaande beleidsproducten over het energiesysteem, waaronder de update van het Nationaal Plan Energiesysteem en de Klimaat- en Energienota. Samenwerking met andere ministeries (o.a. VRO en IenW), medeoverheden, netbeheerders en maatschappelijke partners is essentieel voor de ontwikkeling van de decentrale kant van het energiesysteem. Daarom vindt de verdere uitwerking gezamenlijk met hen binnen het kader van de Interbestuurlijke Samenwerkingsagenda (ISA) plaats. Ook zal ik hierbij de inzichten van het seminar over lokale energie op 20 juni aanstaande betrekken²¹. Eind van dit jaar wordt de Kamer geïnformeerd over de voortgang van de Interbestuurlijke Samenwerkingsagenda, waaronder over de oprichting van het nieuwe nationale programma.

Klimaat en groene Groei

Ons kenmerk
KGG / 99267367

Sophie Hermans
Minister van Klimaat en Groene Groei

²¹ Naar aanleiding van de motie van de leden Crone, Panman, Koffeman, Van Aelst-Den Uijl en Holterhues (Eerste Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 36 378 H), aangenomen bij de behandeling van de Energiewet door de Eerste Kamer) organiseert het Ministerie van Klimaat en Groene Groei een congres met als thema 'Concurrentie op de Nederlandse Energiemarkt: klaar voor een decentrale toekomst?'

Vergaderjaar 2024–2025

31 239

Stimulering duurzame energieproductie

32 813

Kabinetsaanpak Klimaatbeleid

Nr. 404

BRIEF VAN DE MINISTER VAN KLIMAAT EN GROENE GROEI

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 27 januari 2025

In samenwerking met de RES-regio's, provincies, gemeenten en waterschappen wordt gewerkt aan het energiesysteem van de toekomst. De RES-regio's geven invulling aan de afspraken die voortkomen uit het Klimaatakkoord, door ten minste 35TWh aan hernieuwbare energie op te wekken. Het totale bod van de RES-regio's komt uit op 55 TWh. Deze lokale opwek is nodig voor de energievoorziening, maar ook voor energiehub's, eigen opwek in netcongestie gebieden en daarmee voor lokale ontwikkelingen zoals de woningbouwopgave en bedrijventerreinen. Ons energiesysteem verandert door een diversere energiemix, meer weersafhankelijke energiebronnen en stijgende elektriciteitsvraag. Regionale oplossingen zijn nodig om vraag en aanbod van energie in balans te brengen. De Rijksoverheid werkt samen met de regio's aan de RES-opgave, waarbij decentrale overheden besluiten waar de decentrale opwek wordt ontwikkeld. Een goede samenwerking tussen de Rijksoverheid en de regionale overheden is van belang, in de regio is de lokale context bekend en wordt deze afgewogen bij het ontwikkelen van projecten. De Rijksoverheid ondersteunt, faciliteert en stelt kaders met de benodigde instrumenten en regelgeving. Deze samenwerking loopt goed. Het doel van 35TWh is binnen bereik. Doordat elektriciteit en warmte regionaal worden opgewekt, (her)gebruikt, opgeslagen én uitgewisseld hoeft het elektriciteitsnetwerk minder te worden uitgebreid. Dat betekent minder ruimtelijke druk en lagere maatschappelijke kosten. Het regionale deel van het energiesysteem draagt bij aan energie-onafhankelijkheid, vermindering van netcongestie én een betere uitvoerbaarheid want het kost minder tijd, grondstoffen en arbeid. Het beeld in deze brief is gebaseerd op de Monitor RES 2024 van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en de «foto» van NP RES van december 2024. Ook ontvangt uw Kamer het tussentijdse evaluatierapport van NP RES.

Het NP RES en tussentijdse evaluatie

Ter facilitering van de RES-regio's is NP RES ingericht. Het Ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG), het Ministerie van Volkshuisvesting en

Ruimtelijke Ordening (VRO), de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen (UvW) zijn opdrachtgever van het programma, in nauwe samenwerking met Netbeheer Nederland (NBNL). Het NP RES is in 2024 tussentijdig geëvalueerd. Deze evaluatie is uitgevoerd door een onafhankelijk onderzoeksbureau en blikt terug op de periode 2019–2024. Uit de evaluatie blijkt dat NP RES de regio's goed heeft ondersteund bij de opgave. De meerwaarde is groot in het ondersteunen van de regio's via kennis en activiteiten, het faciliteren van samenwerking én het creëren van een netwerk. De RES-regio's maken gebruik van de producten en activiteiten die het NP RES ter ondersteuning biedt. Zij geven aan dat zij zonder de inzet van het NP RES niet hetzelfde kennisniveau hadden gehad en minder voortgang hadden gekend. Verder faciliteert het NP RES ontmoeting, uitwisseling en enthousiasme om de opgave samen op te pakken binnen de RES-gemeenschap. Belangrijk daarin is de positieve, informele sfeer tijdens bijeenkomsten en de gelijkwaardigheid in de samenwerking.¹ Aan het benutten van kansen en wegnemen van belemmeringen en het verbinden van de RES met relevante opgaves op landelijk niveau levert het NP RES veel meerwaarde door te signaleren, informeren en agenderen. Deze positieve geluiden worden ook breder gedeeld door provincies en gemeenten. NP RES levert een bijdrage aan alle gestelde programmadoelen en faciliteert de regio's op verschillende manieren. Duidelijk is dat de regio baat heeft bij de ondersteuning die geboden is en dat ondersteuning aan de regio's voortgezet moet worden richting 2030 om de afgesproken doelen samen te behalen.

De RES-aanpak in de regio's

Bij de RES-aanpak is gekozen voor een regionale, adaptieve, bottom-up en op leren en ontwikkeling gerichte aanpak. Eigenaarschap en zeggenschap vormen de kern van de aanpak. Wat wel en niet werkt ontdekken de overheden en partners met elkaar, door het uitproberen van en inspelen op vragen en behoeften van regio's, met het gezamenlijke doel voor ogen. Een aantal voorbeelden van de RES regio's laat zien hoe de verschillende RES-regio's invullingen geven aan de samenwerking in de regio en hoe deze samenwerking succesvol is: In de RES'en Groningen en Fryslân wordt met een integrale aanpak gewerkt aan elektriciteitsopwek, warmte en energie-infrastructuur. In de Groningse Energie-aanpak² is naast die drie onderwerpen ook de verduurzaming van de industrie onderwerp van gesprek. Op de Friese Energietafel wordt ook gesproken over projecten uit de mienskip (de gemeenschap). In beide RES-regio's is integraliteit gevonden door alle energie-onderwerpen op één tafel te bespreken. Op bedrijventerrein Antoniapolder in Hendrik-Ido-Ambacht slaan ondernemers de handen ineen in een energiecoöperatie, om samen de netcongestieproblematiek te lijf te gaan en te zorgen voor zekerheid in het krijgen van elektriciteit. Een digital Twin, beschikbaar gesteld door de RES-regio Drechtsteden, heeft laten zien dat zij samen slimme keuzes kunnen maken. Het regionale RES-team rolt deze aanpak uit over inmiddels meer dan 10 volgende bedrijventerreinen. Ten slotte is in Flevoland in 2024 Windplanblauw geopend. De meerderheid van het windpark is in lokaal eigendom, waardoor het windpark stevig verankerd is in de regio en bijdraagt aan gebiedsversterking in Noordwest Flevoland. Het gaat om een repowering-project: 74 turbines in de noordwesthoek van Flevoland zijn vervangen door 61 nieuwe en krachtigere exemplaren. De hoeveelheid stroom die het park nu produceert, komt overeen met het

¹ Tussentijdse Evaluatie RES 2024, KWINK REBEL

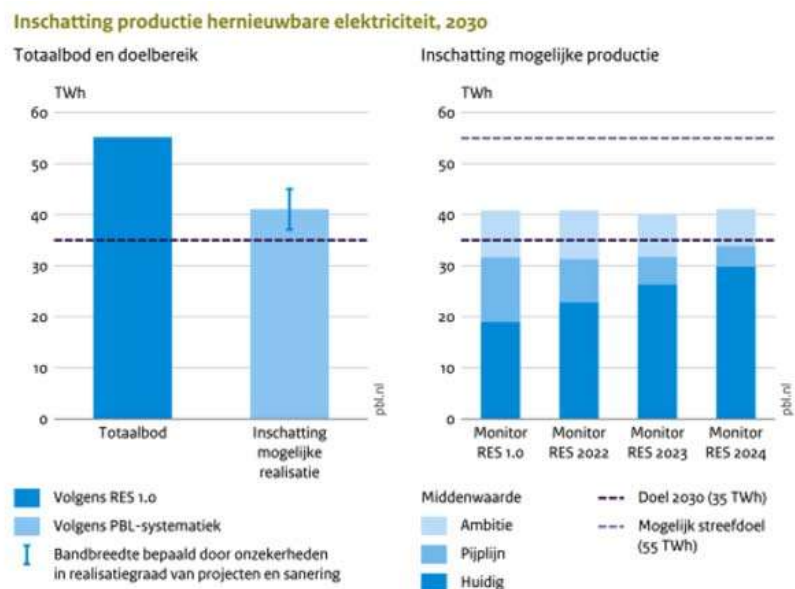
² <https://www.regionale-energiestrategie.nl/praktijkverhalen/praktijk+uitgelicht+op+homepage/2950631.aspx>

verbruik van een miljoen Nederlanders. Dat is acht keer zoveel als in de oude situatie.

Stand van zaken RES-opgave

Het PBL voert jaarlijks een kwantitatieve monitor uit over de voortgang van de RES'en. Uit de PBL-voortgangsmonitor en de RES-foto blijkt dat de doelstelling van 35 TWh uit het Klimaatakkoord in 2030 wordt gehaald (figuur 1). PBL schat de bandbreedte van de haalbaarheid van het doel in tussen de 37 en 45 TWh. Dat is goed nieuws, maar daarmee zijn we er nog niet. PBL geeft aan dat het vermogen van wind- en zonneparken in het afgelopen jaar snel is gegroeid³. Daarmee is de verwachte stroomopwekking in 2030 vanuit bestaande wind- en zonneparken op land 17 procent groter dan vorig jaar. Tegelijkertijd droogt de pijplijn met nieuwe zonne- en windenergieprojecten op (figuur 1): de monitor laat zien dat de pijplijn niet veel verder is gegroeid sinds vorig jaar. Dit komt door onzekerheid over strengere milieunormen voor windturbines, de aangescherpte voorkeursvolgorde zon⁴, maatschappelijke en politieke druk en netcongestie. Ook lopen door negatieve stroomprijzen inkomsten van wind- en zonneprojecten terug⁵. Hierdoor is het totale bod van 55TWh van de RES-regio's niet binnen bereik in 2030.

Figuur 1. Inschatting productie hernieuwbare elektriciteit, 2030¹

Bron: CBS, RVO, WindStats, Regionale energiestrategieën 1.0; bewerking PBL

¹ PBL-monitor RES 2024, 17, Monitor RES 2024 | Planbureau voor de Leefomgeving

Elektrificatie van eindgebruik en de daarbij horende groei van het aanbod blijft ook na 2030 belangrijk voor de energietransitie. In het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) is voorzien dat de elektriciteitsopwekking tot 2050 drie tot vijf keer zo groot zal moeten worden om te kunnen blijven voldoen aan de benodigde energievraag. Het lokaal combineren van vraag en aanbod van energie voorkomt extra vraag naar transportcapa-

³ PBL monitor RES 2024, 4, Monitor RES 2024 | Planbureau voor de Leefomgeving

⁴ Tweede Kamer 2025, 32 813, nr. 1464

⁵ Foto NP RES december 2024, 6, NP RES FOTO december 2024 | RES Foto

citeit, maakt het realiseren van lokale ontwikkelingen mogelijk en draagt bij aan de betaalbaarheid van het energiesysteem. Daarom is verdere groei van opwek van zonne- en windenergie op land nodig en moeten we gezamenlijk blijven inzetten op het realiseren van het totaal bod van 55TWh. Het realiseren van zon- en windenergie parallel aan de ontwikkeling van conversie, (flexibele) vraag en opslag wordt daarom steeds belangrijker.

Naast voortgang van de energieprojecten vraagt PBL in de monitor meer aandacht voor energierechtvaardigheid. In de RES'en zijn een tijdig en zorgvuldig participatieproces en het streven naar 50% lokaal eigendom belangrijke onderdelen die bijdragen aan een rechtvaardige verdeling van lusten en lasten en een zorgvuldig besluitvormingsproces⁶. Het kabinet gaat in het ontwerp-Klimaatplan⁷ verder in op deze principes.

Opwek van Energie op Rijksvastgoed (OER)

Met het programma OER ondersteunt het Rijk de RES-regio's bij het realiseren van hun RES-opgave en stimuleert het meervoudig ruimtegebruik. Afgelopen najaar heeft KGG deze programmering bevestigd aan bestuurders van betreffende RES-regio's. 18 verschillende RES-regio's hebben in de laatste aanmeldingsronde aanvragen ingediend voor 68 locaties. Aandachtspunt is dat de financiële haalbaarheid van zon-PV projecten langs snel-, spoor- en vaarwegen onder druk staat. Voor het realiseren van de RES-opgave zijn de RES-regio's in toenemende mate afhankelijk van het programma OER. Het kabinet zal deze gebieden dan ook beschikbaar blijven stellen.

Nieuwe interbestuurlijke samenwerkingsagenda

Op 19 december 2024 is een interbestuurlijke samenwerkingsagenda met afspraken voor het energiesysteem van de toekomst vastgesteld door de Ministeries van KGG en VRO, de VNG, het IPO en de UvW. NBNL onderschrijft deze afspraken namens de netbeheerders. Hierin staat in hoofdlijnen hoe we als overheden samen willen werken aan een duurzaam, betrouwbaar, betaalbaar en rechtvaardig energiesysteem in 2050. Met deze afspraken werken we aan meer regie op keuzes in de planvorming en vernieuwen we de samenhang in de sturing en ondersteuning hiervan. Zo zorgen we ervoor dat de interbestuurlijke samenwerking past bij de huidige fase van de energietransitie. In 2025 gaan we deze afspraken gezamenlijk verder concretiseren en uitwerken. De RES-regio's spelen hierin een belangrijke rol, omdat we de afgelopen jaren hebben gezien dat zij een waardevolle bijdrage leveren aan het energiesysteem van de toekomst. Daarbij horen ook afspraken over nieuwe projecten, zoekgebieden die er zijn daadwerkelijk te realiseren en afspraken te maken met de regio die recht doen aan de regionale en lokale context. In het kader van de samenwerkingsagenda wordt nadrukkelijk gekeken naar de ruimtelijke planning en claims. Om ook na 2030 zonne- en windenergie te kunnen opwekken, is een goede afstemming tussen ruimte en energie cruciaal, evenals de benodigde regelgeving. Er zijn immers ook andere opgaven die veel ruimte wensen. Zo is in het hoofdlijnenakkoord vastgelegd dat in nieuw te bestemmen gebieden woningbouw, in geval van concurrentie om grond, boven windmolens gaat. Tegelijkertijd werkt het kabinet aan een afstandsnorm voor windturbines op land.

⁶ Home | Energieparticipatie.nl – Dé leeromgeving voor participatie bij duurzaam opwekken

⁷ Overheid.nl | Consultatie Klimaatplan 2025–2035 (internetconsultatie.nl)

Onderdeel van de afspraken is de oprichting van een nieuw nationaal programma energiesysteem (werktitel) per 1 januari 2026. Daarmee bouwen we voort op de filosofie van het NPE om vanuit een gezamenlijke systeemopgave samen te werken. De interbestuurlijke samenwerkingspartners willen de ontwikkeling van het toekomstige energiesysteem meer in samenhang vernieuwen en verbeteren. Daartoe worden onder meer drie interbestuurlijke programma's samengebracht die nu al een belangrijke bijdragen leveren aan de ontwikkeling van het energiesysteem: NP RES, NP Lokale Warmtetransitie (NP LW) en het Samenwerkingsprogramma Integraal Programmeren van het Energiesysteem (SP IPE). De huidige RES-afspraken en het bod richting 2030 blijven staan. Daarvoor zal het kabinet zich met de partners blijven inzetten. Later dit jaar wordt de Kamer geïnformeerd over de uitwerking van de agenda en de ontwikkeling van de decentrale kant van het energiesysteem.

Toezegging kleinschalige opwek

Naar aanleiding van de suggestie van het lid Panman⁸ is toegezegd dat bij het maken van nadere afspraken met de medeoverheden gekeken zal worden hoe kleinschalige opwek nog beter verwerkt kan worden in de RES-doelstelling. Zoals blijkt uit de PBL-monitor telt kleinschalige opwek op land mee in het aandeel hernieuwbare opwek van het RES bod. In de uitwerking van de interbestuurlijke samenwerkingsagenda en het NP-Energiesysteem kijk ik samen met de medeoverheden welke rol en omvang kleinschalige opwek kan spelen in de ontwikkeling van het lokale en regionale energiesysteem.

Tot slot

De RES-regio's zijn een goed voorbeeld van hoe er samengewerkt wordt aan het realiseren van een hernieuwbaar energiesysteem. We zijn een eind op weg, voor het eerst is de 35TWh-doelstelling binnen bereik. De RES-ervaringen nemen we mee in de nieuwe interbestuurlijke samenwerkingsagenda om samen onze gezamenlijke doelen te behalen.

De Minister van Klimaat en Groene Groei,
S.T.M. Hermans

⁸ T03787

Aan de Minister van Klimaat en Groene Groei
Aan de Staatssecretaris van Klimaat en Groene Groei

**Directie Bestuurlijke en
Politieke Zaken**

Auteur

[Redacted]
[Redacted]
[Redacted]

TER BESLISSING
Datum aangemaakt
23 april 2026

Kenmerk
BPZ / 106002507

nota
TER BESLISSING

Rappel moties en toezeggingen EK

Kopie aan

Bijlage(n)

Parafenroute

[Redacted] [Redacted]
[Redacted] [Redacted]

Aanleiding

De Eerste Kamer heeft verzocht om een nieuwe versie van de eerder gestuurde Kamerbrief van de openstaande moties van en toezeggingen aan de Eerste Kamer. Middels deze Kamerbrief informeert u de Kamer over de laatste stand van zaken van de openstaande moties en toezeggingen van en aan de Eerste Kamer.

Geadviseerd besluit

We adviseren u akkoord te gaan met het verzenden van de Kamerbrief.

Kernpunten

- Elk half jaar stuurt de Eerste Kamer een rappelbrief met een lijst van openstaande moties en toezeggingen waarvan de deadline is verstreken.
- De Eerste Kamer heeft verzocht om een nieuwe versie met een extra kolom met daarin informatie waaruit blijkt dat een motie of toezegging is afgedaan. Daarnaast hebben ze verzocht als bijlage de Kamerbrieven te ontvangen waarin een motie of toezegging wordt afgedaan, indien die Kamerbrief eerder enkel naar de Tweede Kamer is verstuurd.
- Het Ministerie verstuurt de laatste stand van zaken op elke motie en toezegging.
- De Eerste Kamer commissie zal de voortgang bespreken in een commissievergadering.